

VAQIF SƏMƏDOĞLU

DRAMATURGIYA I

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

VƏQİF SƏMƏDƏVLİ

DRAMATURGIYA

İKİ CİLDƏ

1-ci cild

BAKU WINEST
Tərəqqi Universiteti
2014

*Kitab yazıçı dramaturq Vəqif Səmədovdan
25 illik jubileyi münasibətilə nəşr olunur.*

Vəqif Səmədov. Dramaturgiya. İki cildə. 1-ci cild
Bakı, "Sarı Qar" Nəşriyyat Evi, 2014, 280 sah.

Tarixli adın: Nüjəbə Babayeva-Vakilova

ISBN 978-9952-498-30-1
978-9952-498-31-8

Vəqif Səmədovla əla baxışsız yarımbüyük işindənsə məktəblər ki, səhifələrdə Məscidkəməli bə-
cərlər. O, milli dramaturgiyasını dördün mənzumədə zərfləri ilə zənginləşdirərək yeni mərhələyə yüksəl-
di. V.Səmədovla intar-cənşiyar münasibətlərində dərəcələrinə nəbzə etməyi baxaraq mütəəffiq bir
sənətçidir. Milli mədəniyyətə yaxşı əlaqədə işləməyə özünü yerdəciyə qay zəngin və qəvətlidir. Praxitini
təhlil, kəskin sızlar və məsələlər dərəcədir. Keçli ixtisarıdır, işləmədə böyük unvanla işləməyə odun
V.Səmədovdan ötürməməz fəvq yeməz, təkəb əzərləmə sənətini mənəq dərəcədir. Dərəcədən bədi
mənzərənin cəmi ələ sifərin V.Səmədovla dramaturgiyası dərəcə təhlil və dəyərlandırilməyə əhəmiyyət
dərəcə.

Kitab **2014**
www.azneft.az
www.b.azneft.az

© "Sarı Qar" Nəşriyyat Evi, 2014

BƏXT ÜZÜYÜ
(İkithissali komik dram)

İŞTİRAKÇILAR

MOŞU	— şair
SÖYLL	— şairin arvadı
TANRIBƏY	— mühəntibə veterani
SARA	— iki uşaq anası
HÜSEYN	— Saranın əri
SEDA	— modəbaz qadın
RASİM	— Sədamın əri
MÜSTƏNTİQ	
SERJANT	

I PƏRDƏ

Dörd beş evi. Biri modern üslubda, o birlər adı, yastıdam Abşeron təklifi. Evlər hasarlarla bölünməyib. Sahənin önündə iri, uzunsov stol qoyulub. Altı dana ikillik şam ağacı görünür. Tanrıbəy ifliclara məxsus fərsədə oturub qəzet oxuyur. Şair Moşu ondan bir az o yanda əyləşib. Qəbairin ətrafında kiçik məzİN üstü kitablarla doludur.

Şair kitabları verəcəyə-verəcəyə kağıza qeydlər edir.

Modern evdən qəmnə oxuyan qızın səsi gəlir. İstidir.

TANRIBƏY: Ay bala, ay şair, dur qadın alim, bu şamlar yandı, on gündü susuz qalblar... Qalx, su ver onlara. Hayıfdir, özümüz əkməmişik, özümüz də becərək.

MOŞU: Qalxmmıram! Təbim quruyub gedər! Elə hava-lanib kin, bu gün ağsın aldığım istedadım! Yazajam, harnı sını tazədən yazf dirildəjam. Bütün dünya ədəbiyyatını! Ağ-ladajam, gözünün yaşınığaz axdajam bu camaatın!

TANRIBƏY: Camaatı ağılatmaqdan qabaq, sən allah qalx, bu şamlara su ver, hayıfdir, şair...

MOŞU: Mənim adım var, Tanrıbəy!

TANRIBƏY: Qalx, ay Moşu. Qalx, şair...

MOŞU: Bu gün ağaclara Söyün su verməlidir. Onun növbəsidir.

TANRIBƏY: Ay oğul, Hüseynin özünə azı on vedrə su ver-mək lazımdır ki, bir az ayılsın. Dünən lap it günündə gəlib çıxmışdı. Yəni ayaq üstə dayana bilmirdi. Özün gördün ki...

MOŞU: Pahl, deyirəm dedəyiniğəz goru dağılısın, Tanrı Eşdidirsənmi, a Tanrıbəy? Deyirəm bu Tanrının, Allahın işinə baxırsan bir, gor bir qvılaş ne qayırer! Alkaqolıñ Söyna ayax verir kin, Abşeronun pavilyonlarını gazif arax dilansın, senin tek adamı iki ayaxdan mayif eləyir! Şəkspir qvılaş bunu niyə yazmırdı? Hiy? Vot tebe nal Yazajam, hamısını yazajam.

TANRIBƏY: Ay salır, mənim ayaqlarımı tanı yox, müharibə aldı, Allah müharibəni sənə, Hüseynə göstərməsən.

MOŞU: Vot tebe nal Göstərif ne qayırax? Pahl Qorxudanığəz üreyiniğəz gətdi! (Yerə sarılır. Ayağa qalxır.) Aya, mənim babam Qaçaq Kərəmin mehtəri olub, mən dəliqanlı nəsilənam.

TANRIBƏY: Sən allah, şamilara su ver... yanrılar əni...

MOŞU: Ay Tanrıbəy kişi, sən ki, müharibə veteranısan, niyə ayaqlarına bir çərə tapa bilməyifsan? Hakim-zad ne deyir?

TANRIBƏY: Eh, oğul, mənim azarım həkim girən kol deyil, illərsən, illərsən xəstəxanalarda, qospitalarda yatmışam, getmədiyim sanatori, içmədiyim su olmayıb. Amma, ne işə... oğul, xəhiş eləyirəm, bu ağaclara su ver.

MOŞU: Yaxşı. Ağsaqqal sözümdən çıxan haramzadədi. Qoy Söyün yatсын, zərar yoxdu.

Yerdən şlanğ götürüb motoru vurur. Motor səslənən kimi, modəm evdən gələn qadın səsi kəsilir.

Məşu ağaclara su verir. Seda tələsik bayra çıxır. Çox yüngül geyinib.

SEDA (nazlı-nozlı). Bu motoru yəna da kim vurdu? Məna meqat eləyir! Zanimatsə olmağa qoymur! Konsertə hazırlaşram axıl

MOŞU: Az, kirit!

SEDA: Çto znaçit kirit?

MOŞU: Kiri deyirəm dana. Sən orda qapı tibi kimi uluyorsan, səbahdan burda ağədar yaner. Kin, özün də eşiyə çıxanda avırı geyin çx, adamın səni görəndə gözleri qamağər. Sürük.

SEDA: Qrıbiyanf Çuşkal

MOŞU: Çuşka olanda ne olar? Bakıdaki heykəllərin hamısı çuşkalardı, a qız Hamisil Nizami də, Füzuli də, Səbir də, Cəbbərlı də, Vurgun də, hamısı rayonlu balalarıdı, a dizi aqiq bənövşə. (Üzünü Tanrıbəyə tutur.) Yaxşımı dedim, ay ağsaqqal? Hiy?

TANRIBƏY: Yaxşı dedin, çox yaxşı... O balaca şam qoy bir az çox içsin, iynaləri sarılır...

SEDA: Yaxşımı dedim, hay? (Moşunu yarımsıyıyır.) Sənin vobşe xalxın arvadının paltarınan, geyimiynan ne işin var? Bədən mənim, paltar mənim, ne istəyəm geyərəm! Vot!

MOŞU: Az, sən yayın bu istisində paltı geyif tapədən dir-nağa kimi dütymələjsən də ağzını açan kimi millət qabağında çılpax qalərsən.

SEDA: Naxal! Utanmaz! Ərim gələn kimi deyəcəyəmi Görərsən, Rəsimə deyəcəyəm sənin bütün sözlərinil

MOŞU: Pahl. Qorxudanığəz üreyiniğəz gətdi! (Yerə sarılır.) Məna su! Yəndim, ay-aman! Məna su, yanerəm, a dağlar! Ü-tümə Rəsim gəlir! (Ayağə sıçrayır.) Az, sürük! Sənin Rəsimini beləja bu şam təkin yerajıyaz basdıñf, su da vermərəm kin, böyüsün, Tanrıbəy yalvərsə da. Sürük. Seda, gəni burdant!

SEDA: Xam! Xam! Xam!

MOŞU: Tanrıbəy burda olmasaydı deyərdim ki, xam dandı!

SEDA: Mənim atama xam deyirsən?

MOŞU: Yox, az, o yekəlikdə adamın mənim ne işim var? Deyirəm ki, Tanrıbəy burda olmasaydı, deyərdim ki, xam dandı. Başa düşmürsən? Ağsaqqal yanında demək yaxşı deyil.

SEDA: Heç nə başa düşmürəm! Sən mənim atama xam deyirsən, ya demirsən?

MOŞU: Az, dedim kin, Tannibay burda olmasaydı, deyərdim ki, xam sənin dedəndi! Amma Tannibay burda olduğuyğun dadana xam demirəm.

SEDA: Birçə o qalmışdı ki, deyəsən. Səni Bakıdan yox elatdırırdık.

MOŞU: Bilirəm. Onuñun da demərəm.

SEDA: Deyə də bilməzsən axı!

MOŞU: Bə nadi, albatta deyə bilmərəm.

TANRIBƏY: Qızım, Seda, Sədəqət, sən bu şeirlə söz güləşdirimə, zəhmət çək, get mənim otağıma, yastığının üstündə Sabirin "Hophopnəmə"si var, onu gətir məşğuliyət eləyək.

SEDA: Bu saat. (Gətmək istəyir.)

TANRIBƏY (birdən): Ya da yox, qızım, elə özümü apar Səbirin yanına. Bəlkə bir az dincələ də bildim, gəcə miğmiğələr qoyuyub məni yatmağa.

SEDA: Qarıbedi, məni nədənsə ağcaqanadlar sancır. Bəlkə fransuzki duxiliarin iyindən qaçırar?

MOŞU: Bu torpağın miğmiğələrinə milli qan lazımdır, im-portnu qan yox!

SEDA: Əşşi, çox vizıldama orda. (Moşunu yamsılıyır.) İm-portnu qan heç olmur, bilmək istəsənti Gedək, Tannı dayı.

Seda Tannibayın kvestosunu aradan tutub, kişini aparır.

MOŞU: Hayıf bu kişidən, hayıf! Ayağının biricəyizi salamat olsaydı bəlkə də İndi universitetin professoruydu. (Pauza.) Bəlkə də AzXN-nin dossentini!

Keçib bəyəcə yeriədə oturur. Əlinə kitab alıb vərəqləməyə başlayır. Bir azdan Seda qaydır və Moşunun qabağında əyləşir. Ayağını ayağının üstünə asıb, aliqanlı siqaret yandırır, tüstünü də Moşunun üzünə buraxır.

MOŞU: Az, sən uşaqlıqdan beləyə sirtıxsən, ya arə gedəndən sonra abır-həyan çəzti?

SEDA: Altıncı sinifdən. A çto?

MOŞU: Heç nə, nə deyirəm kin... Deyirəm Allah-taala səni yaradanda, deyəsən fikri bir qınnax dağınx olubmuş. Məna elə gələr kin...

SEDA (Moşunu yamsılıyır): Sənə nə gələr kin?

MOŞU: Məna elə gələr kin... (Söz tapə bilmir.) Az, niyə hər gün gəlir qabağımdıñğaz ayağını ayağının üstünə aşırır otu-rsən? Papruzü da üzümə üfluyərsən? Nə istiyərsən, az, məndən?

SEDA: Səni.

MOŞU: Ninərsən, az, məni? Ninərsən?

SEDA: Sirkəyə qoymaq istəyirəm.

MOŞU: Öz həlalığaz arını niyə qoymursən sirkəyə?

SEDA: Sazan otdehno, fəzan otdehno.

MOŞU: Xirdalə görək sazan kimdi, fəzan kimdi?

SEDA: İndi fəzan sənənsən, sazan Rəsim. Ölürem səndən ötrü, ciğər!

MOŞU: Az, kiri! Eşidən zad olar, biabir olanq millət arə-sində. Pəh atonnan! Az, çıxıf gətərsən, qoysən başımızı aşığı salıf qoşmamızı yazaxı!

SEDA: Səvirəm sən! Gəl səni məç eləyim, utanmal! Məç eləməsəm gətməyəcəyəm, sən də qoşma yazə bilməyəcəksən.

MOŞU: Aya, bu nə iş idi düşdüml! Az, sən başın, sən də-deyin, aneyin canı gani burdan. Of aman Allah, Az, sənin arın var, mənim də arvadım. Dörd uşağım da var, onları sənədən ötrü atımmı deyirsən?

SEDA (səksənir). Dəfi olmusan? Arvad-uşağı atmaq olar? Nə axmaq-axmaq danışsan?

MOŞU: Bə niyə onda saqqız oluf yapıpısan məndən?

SEDA (gülür). Çox küt adamsan, çeresçür kütsən. Vot za eto ya tebaya i iyubiyu. Ay axmaq, arvad-uşaq, ər öz yerində, bu da öz yerində. Qəndin, zirplik?

MOŞU: Sazan-fazan?

SEDA: Ay yaşa.

MOŞU (rola girir). Səda bəji, mənim bir əlimdə qələmədi, o biri əlimdə namus! Birini də əlimdən öləne kimi buraxmam, buraxsam, millət məni bəsdirlən qəbiristanlığa mal-qara buraxar. Xalq bilirsənmi öz şairinə, sənətkarına hancarı gözle baxer?

SEDA: De, bilək. (Yavaş-yavaş yubkasını qaldırır, açları öz-larına baxır).

MOŞU (özünü itirir, ora-bura nəzarə salır, adam gələcəyindən qorxur). Nə qayrarsan, az? Utanmırsənmi? Gizlə!

SEDA: İstədi də! Mən neyniyim? Sənəm də lap sıxılır... Xalq niyə baxır?

MOŞU: İstədi. Öyə gedlynan, sizin öydə kondensiyoner san var, get serinən.

SEDA: Yox, istədən deyil. Rəsimə nə deyim, aləndə baxmır neçənci razmırd.

MOŞU: Na, az? Nə?

SEDA: Bəsçaltır.

MOŞU: Nə?

SEDA: Byus-qalı-ter!

MOŞU: O nəmənədi?

SEDA: Lüfçik. Düənən birini od oymatına alıb gətirib. Sıxtı... Amma əla qəşəngdi kıl Prozaçnı-prozaçnı! Əla bil şuşəndədi. Baxmaq istəyirsən, zirplik?

Yaxasının düymələrini apmağa bağlayır.

MOŞU: Boy-boy-boy!!! Az, niñersən, az, niñersən! (Mizin altında gizlətirir) Çıx get, sən o Allah, biabir eləmə mənil Boy-boy-boy!

Söylə ilə Sara alları dolu bazardan gəlirlər.

SOYLÜ: Bıy, başma xeyir, bizim kişi deyəsən mizin üstündə şeyir yazmaqdan yoruluf, indı mızınıyız altında yazer?

MOŞU (mizin altında). Səsinə qurvan olem, səsinəliyəz quzu kəsərn, ay arvad!

SARA (Sədyə). Bizim kişi necə? Səhardən vurmağa qaçma-yıb kıl?

SEDA: Bilmirəm. (Arvadların sümüklərinə baxır.) Bax, burlardan o qədər yeyirsiz ki, fiquranız korlanı...

SOYLÜ: Bizim fiqurmuz doğmadən korlaner, yeməkdən yox. Sən də mənim təkin dörd qarın doğ, görem o fiqurundan nə qaler. Düzümü deyirəm, a Sara? (Səda qarıma oxuyə-oxuyə gedir.)

SARA: Düz deyirsən. Mən doğən yerdə başma kaş daş düşəydi. Eh, keçən ay nənam ona Qurana al basdırdı. Yəne içir, içir, əla heyr içir. Gedim görüm nə gündədi. Öləydım kaş. (Sara deyinə-deyinə öz evinə keçir.)

MOŞU *(mizin altından çıxır)*. Qələmim yera düşmüşdü.

Na almısın, Söylü?

SOYLÜ: Har şey. Yarım kilo at da almışam.

MOŞU: Yarım kilo? Altı baş külfətə?

SOYLÜ: Düz yarımcı kilo!

MOŞU: Yaşxı oldu, qonşulara pay da göndərərik!

SOYLÜ: Niyə mixx qoyersən, aya? Na pul, na para verer-sən kin, man başbatmış da ne alem? Hay? Naxıra dana gön-dərib, naxırdan sağmal ineymi almaq istəyirsən?

MOŞU: Az, kin, Söylü! Sən belə danışanda alimin çöli ge-yişer! Ağzının üstəndən bir tars silla tutuzdurram kin, çijn qılı Fatmanın Şixi qavırsanlığında qulağı cingildəyərl! Sürük!

SOYLÜ: Sürük, sürük... Çijim Fatma ələja sizin nasıldən düz deyirdi, dana...

MOŞU: Kiri! Fatmadan da sitat götürmə! Fatmadan sitat götürmə, alimin çöli geyişer! *(Söylünün üstünə gedir. Söylü qaçıb evin içinə girir)*. Bax, arvad belə olar... yoxsa, aya, sazən bəri üzdü, qırqoyul o ana uçdu... Aya, mən dörd uşaq atası, öy-əşiy yiyəsi niyə qırqoyul olem? Hay? İndiki zamanada fa-zanlıq eliyənin axrı sazənliqdi. Canım üçün, *(Eynəndə Hüseyn görünür. Onun arxasınca deyənər Səranın səsi eşidilir)*.

A Söylün, a Söylün, yuxuda harda vururdun, a başı batmış? HÜSEYN *(Moşunun yanına gəlir)*. Öltürəm, şair, mən ölüm olərəm. Başım partlayır... Dünən mən bura kim getirdi?

MOŞU: Özün gəldin. Qapının qabağında dayanıb qlavni injinernin anasına da söydün.

HÜSEYN: Hansının?

MOŞU: Mən ne bilerəm, aya, işlədiyin zavodun qlavni inje-nerinin.

HÜSEYN: Rəhmətliyin oğlu, ələ bu il üç dana zavod dəyş-mişəm, mən ne bilim indli hansını söymüşəm. *(Pouza)* Bizim dilədə söydürdüm, ya ingiliscə?

MOŞU: Bizim dilədə.

HÜSEYN: A, onda görünür ancaq dem olmuşam, lülüşka olmamışam. Lülüşka olanda ingilis dilinə keçirəm.

MOŞU: Olmuya ingilisin dilin bilersən, a qvləsiz? Şekspirin "Otello" jığazını mana öz dilində oxuya bilərsənmi? Urayıma damıb ki, onu düz tərcümə eləməyiblər. Yazajam!

HÜSEYN: Ayaq olanda ingilis dili yadımdan çıxır. Dem olanda ver, hansı dilədə istəyirsən oxuyum səninçün Şekspiri. Dem olanda mən Vahidi də ingiliscə deyirəm. Mən ölüm.

MOŞU: Utanmırsənmi, aya, a qvləsiz! Şekspiri ingiliscə oxuyursan oxu, şəxsi işində, bizim əlin oğullarına dəymə, mil-lət biləsə gəlib sənin üzünə tükürər!

HÜSEYN: Şair, ələ bil sən də bir millətsən, tükür üzümə, amma beş manat ver mənə gedim paxməl eləyim. Başım partlayır, mən ölüm.

MOŞU *(əlini cibinə salıb pul çıxarır)*. Üçə manat verəjam. Başındı. "Ulduz" jurnalından qonorə alasıyam, onda bir beşlik də sənin.

HÜSEYN *(pulu alıb cibinə qoyur)*. Şair, bax bundan sonra sənin şeirətəvi oxumasam na deyirsən de mənə! İcaza ver, sən qardaş kimi öpümi!

MOŞU: Ə, o ana dur, it ilanərsən! *(Kənarə)* Bu nədi, aya, bu gün səbahdan hamı mənjəvzənə öpüşmək istəyir? Hay? Olmuya əjal hərəyifə mani? *(Qışqırır)*. Az, a Söylü, a Söylü!

SOYLÜ *(evin içindən)*. Nədi, ne bağirərsən, qoymazsən düyümü artıdymı?

MOŞU: Az, beyyə yuxunda çijn Fatmeyə görmüyüfsənki?

SOYLÜ: Görmüşəm, canın üçün, gördüm kin, qapımızda inək sağır, inayın da ərcəyindən süd gəlmək, cijim də hirsələnir, sənin dedəyin görəni söylər.

MOŞU (Hüseynə): Gördünmü? O saat bildim kin, yuxusunda anasını görüb.

HÜSEYN: Yuxusu çin olsun, qardaş.

MOŞU: Na çin olsun, al Bəkara-bəkara danışma, sürük pax-melini elə!

Hüseyn çənb gedir. O, gedən kimi əlində bir tas yuyulmuş paltarla eşiyə Sara çər və ipdən paltar əsməyə başlayır.

SARA: Moşu qardaş, bizim kişi getdi?

MOŞU: Getdi. Dedi kin, danizə çimməyə gedər.

SARA: Pul verdin ona, Moşu qardaş?

MOŞU: Az, yayın bu istisində xalqın şair oğlunda pul na gəzər?

SARA: Bizimkinin də cibi boşdur. Dörd aydır evə bir qara quruş da gətirməyib. Xalqın ərleri arvadlarına hər ay pul veririlər, üst-baş xərcliyi veririlər, hər ay.

MOŞU: Bari bax, bu Söylün səni dedən evindən birdəfəlik alif ya kreditə? Niyə hər ay pul versin sənə?

SARA: Ude, Rəsim qardaş Sevkeyə hər gün bir şey alıb gətirir. Düənən də nəsə gətirmişdi.

MOŞU (kəksünü ötürür): Gördüm...

SARA: Na gətirib, Moşu qardaş?

MOŞU (özünü itirir): Mən na bilim! Na gətirdiyini bilmərem, hardan bilim, az? Gördüm kin, əlində nəsə var! (Evə) Ay arvad, ay Söylü, mana məhrabə verinyən, varib dənizə gedərəm. (Pancərədən atılan məhrabəni Moşu güclə tutur.)

Azi Əlimin çölünü gəyişdirmək (Kənarə) Bu arvadların hərəsi bir cürə zibildi!

Moşu çənb gedir.

SARA (qışqırır): Ay Söylü! Söylü bərc, Söylü!

Söylü bayıra çıxır.

SOYLÜ: Nədi, ay qız, olmuyas səsinin gücünü yoxluursan? Yaşxı çxer, şükür Allaha, anan səni ərəkək doğsaydı, indiki bəlkə Borçalıda aşığıydın.

SARA: Aşiq nədi, ay Söylü! Gur səsi indiki zamanda bir az pul qazanan kişinin arvadına lazımdı, bir də rəhbər işçilərə.

SOYLÜ: Düz deyirsən, cijim Fətmanın gору haqqı, o Moşunun heykəl başı üçün! Bizim kəndin kolxozunun sədri Mayıf Qasım elajə səsinin gücünən planı doldurdu. Boğazına lap güj verəndə kənddə hamı bilirdi kin, Mayıf Qasımın kas-tumunun döşü yetmişiyf, orden istəyir.

SARA: Nədi, qışqırınan orden də alırdı?

SOYLÜ: Orden yox, amma medal, fəxri farman vererdilər. (Pauzu). Na yaman çox paltar yuyursan, a Sara?

SARA: Na bilim, ay qız, neçə vaxtdan yığılmışdı, əlim çatmırdı ki, bunlara ancam çəkim. Düyünü artıdadın?

SOYLÜ: Artıdadım da, əsdim da.

SARA: Deyirəm na yaxşı əleyriki ki, cörəyimizi, çayımızı bir yerdə yeyiriki Vallah, hər dəfə dörd ev o stolun başına yığışanda ələ bilərəm ki, hamımız bir ələylik.

SOYLÜ: Elədi, başın üçün. Srağatın Moşu deyirdi kin, bərsi məhtar Hüsüdan yazdığı poemeyi qurtaran kimi bizim

bu dörd evi birləşdirib, bax, o ağrısın aldıgımı istoldan da poema yazajax. Özü də Moşunun sözü birdi, ha! Dedi – yazajax!

SARA: Lap yaxşı olar. Moşu qardaşın hesabına biz də təriyə düşərik.

SOYLÜ: Lağamı qoyursan? Hiy?

SARA: Yox, ay qız, nə deyirsən, lağa niyə qoyum? Deyirəm bu stoldan yazanda bizdən də yazacaq da! Yəni bizim adımızı çəkməyəcək!

SOYLÜ: Az, az, mən dura-dura sizin adınızı niyə çəksin? Ölmüşəmni mən?

SARA: Allah eləməsin! Deyirəm, sənin adından sonra bizim də adlanmızı yada salar Moşu qardaş. Məyar olmaz?

SOYLÜ: Niyə olmur? Olar. (Pauza) Bari bax, a Sara...

SARA: Nədi, Soylü bacı?

SOYLÜ: Bari bax, bu Seda böyründə kişisi ola-ola görən niyə doğmur?

SARA: Na bilim, ay Soylü, sənəmənni qızdı, bunlar bir tika artıq yemirlər ki, fiquraları xarab olar, korlanar. Kökəlməkdən qorxurlar.

SOYLÜ: Ondan döyül, canım üçün, Moşunun heykəl başı üçün!

SARA: Baş nədəndi, ay qız?

SOYLÜ: Na bilim, bir şey demək istəmərim, amba bizim tərəflərdə arvad hər il doğmayan kişiyyə millət birtəhər baxer.

SARA: Az, qurtar sən də. Arvad qoyun zaddı hər il doğsun?

SOYLÜ: Mən demərim, millət deyir. Mən nə deyirəm kin? Söz gəldi, dedim.

Seda eşiyyə çıxır, qanına onuya-onuya. Gərnəç.

SEDA: Yəna də nədən dənişirsiz orda? SOYLÜ (özünü itirir). Hec, a gözəl, Sara mandan soruşur kin, qoyunu yazda qıraxlar, ya payızda.

SEDA: Düblyonka qoyunları?

SOYLÜ: Na bilim, az, hara qoyunları.

SEDA: Yazda qıraxlar, ya payızda? Hə?

SOYLÜ: Yazda.

SEDA: İldə bir dəfə?

SOYLÜ: Az, qoyunu ildə on dəfə qırınmayaxlar ki!

SEDA: Kanadada hər həftə qıraxlar. Onuñun da onlarda düblyonka çoxdu.

SOYLÜ (kənar). Sənin təpəniyaz qıraxlar hər həftə, görən kişin sazağına hancəri dözərsən? (Sedəyə) Kişin gəlməyif kin, a gözəl?

SEDA: Hala, yox, Nədi ki?

SOYLÜ: İşdən öyə çoxmu yornux gələr kişin?

SEDA: Başa düşmədim.

SOYLÜ: Az, bəliyə soruşuram, kişin öyə çoxmu yornux gələr işdən? Aşaşmalar sənən oturuf oandan-buandan söhbət, gap eliyə bilermi?

SEDA: Əlbəttə elayırı! A çto?

SOYLÜ: Bas niyə doğmursən, az?

SEDA (kənar). Qospodi, kakaya durul

(Sarıya). Odur, ha, Sara, kişin yellana-yellana gəlir. Çıx qabağınal

Hüseyn gəlir. "Lübuşka"dır.

HÜSEYN (dəm). Ala, gəlib qabağında dayandı, mən ölüm... Ağzında qalıyan, gözəlində tənni oçlı... Mən ölüm... Deyir

mənə: Tu ay sor, fu streyzünd? Yəni bağışla mənə, xalə-oğlu, üzün mənə şirin gəlir, san haralısan? Mən də bir dənə papirus yandırıb baxıram ona. Sonra dedim: Ay am tu fəu şeyroz Bakou, and fəu yuz Zəbrət. Yəni, özüm Bakılı balasıyam, amma nəslimiz Zəbrətdəndi... Mən ölüm... Dedi mənə: Yaşa. İngiliscə – Tuaylayt. Mən ölüm.

SARA: Yəna hərdə, kimin hesabına zahərliənmişən, ay Allah evini yixsini santini!

HÜSEYN: İçməyə dənizdə içmişəm, öz puluma içmişəm, Allah da yıxaqçün evim yoxdu. Sən çoxdan uçurmuşan evimi, yazıq Allaha uçurmağa daha bir şey qalmayıb. Tuaylayt! Yəni – vse. Mən ölüm... Ay am ay sor? Daha nə sözün var?

SARA: Allah dəniz qırağında restoran, zakusocını tikanin evini yixsini! Kaş onu görürm...

HÜSEYN (qışqırır): Stop! Stop, mayın ledi! Nə dəniz qırağı ağız? Dəniz qırağı nədi? Fəu ekskyuzmi eteyt? Na gic-gic dənizə nişirsən? Dədim dənizdə vurmuşam, dənizin içində! Soruş ki, kimnən, kimlərimni! Pils, missis Söylü.

SÖYLÜ: Kimnən içmişən, a Söyün qağa?

HÜSEYN: Baliqlarman... Mən ölüm. Baliqlarman...

SEDA: Hansı baliqlarman? Sazan varyıdı?

HÜSEYN: Bir dənə kütüm idi, iki-üç sazan, beş-altı dənə də vobla... Mən ölüm. Amma voblalar, ancaq piva içirdilər. Bala-bala... Mən ölüm. İndiyacən oturub vuracaqdıq, o zirpi batmasaydı, iki saatdı kaçat eleyirdilər. Mən ölüm.

SEDA: Öldü? Öldü? Bədnenküy...

HÜSEYN: Bilirməm. Mən görəndə kaçat eleyirdilər. Zirpi şeydi... Mən ölüm.

SÖYLÜ: Kimiydi batan? Kim batdı, a Söyün qağa?

HÜSEYN: Uzaqdan gördüm zirpi şey idi...

Söylü yərə oturulub, dizinə-döyünə döyməyə başlayır.
Ağlaya-ağlaya ağı deyir.

SOYLÜ: Dörd balanı yetim qoyan Moşul
Məni gözüyaşlı qoyan Moşul!

Ay Moşu, bağça ağlasın, bağ ağlasın,

Aran ağlasın, dağ ağlasın,

Ayrıan ağlasın, yağ ağlasın!

SARA: Ay Söylü! Nə oldu sənə, niyə ağlayırsan? Demədi ki, Moşu qardaş batdı!

SOYLÜ (ağlaya-ağlaya). Əfşimədin? Dedi ki, bir zirpi adam batdı, öyünün baxtı yatdı!

HÜSEYN: Ay bəci, məgər bu boyda respublikada sənindən başqa daha zirpi adam yoxdu? Moşu qardaş pilyajda kefi bax özüyçün, camaata leksiya oxuyur... Mən ölüm.

SOYLÜ (dirçəlir). Allah, sənə min şükür! Kima şeyir oxuyurdun, a Söyün qağa?

HÜSEYN: Şeyir oxumurdun, mən ölüm... Bir dəstə Latviyadan gələn turist qızı başına yığıb, deyirdi ki, nahaq yərə bura, Aşeronə gəlmisiz, burda görməli heç-zad yoxdu. Mən ölüm... Deyirdi ki, bir şey görməy istəyirsinizsə, gedin bizim tərəflərə, Qarayazı meşəsinə baxın, Göyəzən dağına baxın. Deyirdi ki, nə sizdə ağıl var, nə də sizi bura gətirəndə. Mən ölüm...

SOYLÜ: Onu düz deyir, dənə, özünün o heykəl başı üçün, bizim tərəflər gözoşqayan yerlərdir.

HÜSEYN: Ər-arvadın bir yerdən olmağı yaxşı şeydi. Mən ölüm... Mən də gərək detdondan arvad alaydım.

SARA: Ay sənən başın batsın! Bəla mənim tapəmə gərək daş düşəydi sənə rast gəldiyim gündə.

HÜSEYN: Amin, Mən ölüm... Amma, daşa heyif. Sənən başın daş deyib parça-parça olar. Toza dönər. Mən ölüm...

SARA: Sənin özüni görmü toza dönsən... (Söylüyə) Söylü bacı, gəl süfranı açaq, nəhar vaxtı gəlir.

SÖYLÜ: Ouy qıdasın aldığım Moşu gəlsin, dana... Gələri Kişini də gətir.

Moşu gəlir. Tənbəyəli gətirir kreslosunda.

(Moşuya). Ölümlü, ölümlü, sənə bir qınnax ağladım. Xəbər diaz çıxaydı burdağaz yandırıldım özümlü, sənin heykəl başın üçün!

MOŞU: Niyə, az? Dədan dura-dura mənə niyə ağlayırsan?

SEDA: Zirpik, Hüseyn gəlib dedi ki, dənizdə bir zirpi adam bəhb, anadın da əla bildi ki, daha dünyada sənədən başqa zirpi adam-zad yoxdur. Zirpik!

SÖYLÜ: Əminim, dayım sənə qurban, ay Moşu!

MOŞU: Az, ajninan ölümlü, yemək verir.

TANRIBƏY (cib saatına baxır). Gecikirsiz, xanım qızlar, rejimi pozmaq olmaz, yemək vaxtıdır. (Əlindəki boğlamarı Səraya uzadır.) Səra, balası, qoy bunu süfraya, yaxşı, əla kon-yakdır, rayondan gəndərilib. Bu gün mənim anadan olan gündümdür.

MOŞU: A kişi, bunu italdən niyə demirdin? Şərəfinə bir yubiley şeri küplüyərdi ki Zəral yoxdur, mənə borc olsun, sonra yazaram. Yazacağam, başın üçün.

SÖYLÜ: Eləmi yazajax, Moşunun qələminə qələmimi çatar?

HAMƏ: Təbriklər, təbriklər!!!

HÜSEYN: Anadan olan gününə qurban olsun, bax, bu Hüseyn, Tənbəyəli dayı!

SARA: Səvindi! Qoymayacağam səni içməyi! Normavi gəl-təlmisən bu günü! Basindi, boğazında qalsın sənin.

TANRIBƏY: Bir qədəh olar, zəral yoxdur...

HÜSEYN: Mühərribə veteraninin sözdündən Hüseyn çxa bil-məzi! Bir qədəh vuraram.

SEDA: Uqovorili eqol! Bəs mənim Rəsimimi gözləmərsiz?

SÖYLÜ: Ay qız, sən Rəsimin gəh günorta gəlir, gəh çıraç yananda, gəh günbatandan gəlir, gəh qıvladın.

SEDA: Nu i çto?

Ara qarşır. Arvadlar böyük uzunsov stolun üstünə yemək-icmək düzülür. Səra süfraya nə isə gətirəndə dayanır.

SARA (qabı Söylüyə uzadır). Söylü bacı, bir dəqiqə bunu tut. (Söylü qabı götürür, Səra sağ əlinə baxır.) Paltar yumaqdan qabaq baxt üzüyümü çıxarıb hovuzun qırağına qoymuşdum... Bilmirəm niyə təzədən barməgimə taxmamışam. İtməyib ki görəsən...

SÖYLÜ: Az, niyə itər, kim var kin, burda? Elajə özümlüyü, danal! Gət bax, qoyduğun yerdə olajax.

SARA: Gədim baxım, görüm. (Gedir.)

MOŞU: Ay arvadlar, vətən oğlu vətən torpağında bir qışmat-yıyacaq ya yox? Ajından qırdıxı! Vətəbe nal!

HÜSEYN: Frantovikim də sağlığımə vurmaq lazımdı! Vurma-saq kişi bızdan inciyə biləri! Mən ölümlü...

Səra gəri dönüb, Hüseyni kənara çəkir.

SARA: Adə, baxt üzüyüm itib.

HÜSEYN: Niyə?

SARA: Əşşi, mən nə bilim niyə? Paltar yuyanda çıxarıb çərahovuzun qırağına qoymuşdum. İndi gedib baxaram görürəm ki, heç harda yoxdur, ələ bil yerin altına gınlb...

HÜSEYN: Ağaz, get yaxşı-yaxşı bax, sənin baxt üzübün burda kimin nəyina lazım...
SARA: Mən demirəm ki, üzübü oğurlayıblar! Deyirəm ki, yox olub! Elə bil buxarılanıb, göyə uçub! Yoxdu heç yanda.

SÖYLÜ: A Söyün qəfə, a Sara, gəliyin süfraya, duyubunu gətirdim. Yaxşı dem alıb. *(Moşu Tanrıbəyi stolun yanına gətir-mək istəyində Seda qoymur)*

SEDA: Çəki, özüm aparcacağam dəym. Zirpik!

MOŞU: Az kırı, avrın-həyan olsun.

TANRIBƏY: Ay Seda, balası, axırda sən elə eləyəcəksən ki, şair sənədən bir poema yazacaq.

MOŞU: Bu mənim qələməmə yəta bilməzi! Mənim köksü-mün quşu caz döyül, sazdi, saz!

SEDA: Sazandı sənə quşun, sazəl!

TANRIBƏY: Ay Hüseyn, ay Sara, nə qırağa çəkilib təza ni-şanlı kimi pıçıldadırsız? Gəlin süfrəyə.

HÜSEYN: Arvadağa nişan üzübünü tıtrıb. Mən ölüm... Qanı qaradı...

TANRIBƏY: Tapılar, ay qızım, ürəyini sıxma. İtən şey həmişə tapılır...

Sara qərib gedir. Həmişə süfrə başında oturur. Moşu konyak süzür.

SEDA: Zirpik, a mne?

MOŞU: Az, vallah sən öz əjalinnən ölmüjəysən! Konyakımı içəjəysən, az?

SEDA: İçəjəymə! Tök. Centfmen ol, zirpik!

SÖYLÜ: Aya, aya, sənə nə var, içər qoy içsin. Uşax ha emiz-dirmijəyəl! Sənə nə var?

MOŞU: Ayıfıdı axı... *(Sedəyə konyak süzür)*

TANRIBƏY: Yaxşı konyakın zərəli yoxdur. Mənə lap az, şair mənə qətiyyənlənməz.

HÜSEYN: Tanrıbəy dayı frontda o qədər konyak içib ki, gəl görəsən! Mən ölüm...

TANRIBƏY: Ay oğul, biz ora konyak içməyə getməmişdik.

HÜSEYN: Yəni heç olmurdu?

MOŞU: Aya, cəbhə pəviləyən zaddımı?

TANRIBƏY: Olurdu. Bəzən olurdu. Yə böyük qalabalardan sonra, ya da böyük hücumlardan əvvəl. *(Pəuzo)* Həminin vəridi? Elə bilək ki, mənim sağlığım içmişik, mən bu qədəhi qaldıram bizim aramızda olan məhrəbançılığın, doğmalığın sağlığına. Neçə vaxtdır bir yerdə, bir əllə kimi oturub çörək kəsirik. Bax, bu süfrənin sağlığına.

HÜSEYN: Mən ölüm, yaxşı dedi. *(İçir)* Mən fişangimi atdım. Allah ələsin ki, ayaqların açılısı!

SEDA: Amin.

SÖYLÜ: Vallah, nəzir deyirəm. Qoyun kəsər Moşu.

TANRIBƏY: Yox, bu ayaqlar nəzirləris, dualarla açılan ayaqlar deyil. Bunların son izi muharibə yollarında qaldı.

MOŞU *(İçir)*: A Tanrıbəy bəy, ordeninən-medaldan nəyin var?

TANRIBƏY: Var. Bir az varımızdı...

MOŞU: Çox olsaydı, a dayı, sənədən bir-iki şeir yazardım, canım üçün!

SÖYLÜ: Yazardı, eləmi yazardı, dayı, canın üçün.

Sara qəyidir. Kənarında dayanıb Hüseyni işarə ilə çağırır.

HÜSEYN *(Sarıya yanaşır)*: Ağaz, qoymazsan adam kimi oturub çörəyimizi yeyək? Kişinin də sağlığına həlalə vurmamışıq, ayaq, ayıbdı, axı... mən ölüm...

SARA: Adə, üzük heç harda yoxdu!

HÜSEYN: Mən ölüm? Bas neyləyək indi? Ha?

SARA: Bəlkə, qonşulardan görün olub? Soruşaram. Soruşaram, nə eybi var ki?

HÜSEYN: Aybıd, soruşma, elə bəllərlər ki, kimisə padazrevət eləyirsən, kimdansa şübhələnirsən. Tapan olsaydı özü deyirdi də...

SARA: Bas, neyləyim? Neyləyim, ha? Var-yox birca dana üzüyüm var idi, o da ona-buna qismət olsun? Neyçün?

HÜSEYN: Əvvəlcə bir yaxşı-yaxşı axtar, tapılmasa soruşarıq. Bəla momentdə ingilislər qalayan çəkib, fikra gedirlər.

TANRIBƏY: Ay Hüseyn, Sara, bəla, gəlin də, yemək soyuyur.

Hüseynlə Sara süfrəyə qayıdirlar.

MOŞU: Ay Tanrıbəy, fikir verifsammi bu Hüseyn içəndə elə bil Sara bəji dəmlənər. Ə, arını yaman sevir bu.

SARA: Mən niyə dəmlənirəm? Nədən dəmlənəm mən bədbəxt?

HÜSEYN: Arvadım bəxt üzüyünü itrib, Qanı krupni qaradı, mən ölüm... Tu bi ay not tu bi... yani üzük itib, ya oğurlanıb? Şəksipirən sözüdü.

MOŞU: Ə, sən na tez ingilisləşdin?

HÜSEYN: Yaxşı vurmuşam, mən ölüm. Tuaylayt.

MOŞU (*konnyak süzür*): Gəlin, Tanrıbəyın şərafına içək. (Sarıya) Sən də qanını qaraltma, bəji, üzüyün itifə də, na olsun?

SARA: Nəca yani nə olsun? Niyə mənəm üzüyüm itsin, durduğum yerdə? Niyə?

SEDA: Boje moy! Üzük! Fuflo!

SARA: Ağız, mənə arım sənin arını kimi gündə bir şey alıb gətirmiri Var-yox bir dana üzüyüm varıydı, o da neyçün itsin? Muflo deyir mənə!

SEDA: Muflo yox, fuflo! Fuflo!

SARA: Fuflo olsun, nə fərqi var? Fuf-lo...

TANRIBƏY: Ay qızım, Sara, yaxşı-yaxşı axtar. Bəlkə, hara qoyduğun yaddından çıxıb? Olur axı...

SARA: Har yeri axtarmışam, heç yanda yoxdu. Hovuzun qırağına qoymuşdum.

MOŞU: Olmuya göyami uçur üzüyün? Hay?

SARA: Üzük özü uça bilməz. Qanadı yoxdu onun!

MOŞU: Nədi? Olmuya sən üzüyünü götürən olub? (Söylüyə) Az, bəlkə sən oğurluyfısan bunun üzüyünü?

SOYLÜ (*gülür*): Aya, sən də qurtar, aya, sən başın. Nəyimə gərəki mənəm xalxın üzüyü, başıma xeyir. Özümkülərə nə gəlir!

TANRIBƏY (*Sarıya*): Qızım, yaxşı-yaxşı axtar. Tapılar. (*Pauzə*) Gəlin, görək şair nə deyir! Deyasan, mənəm sağlığıma tost demək istəyirdi. De gəlsin, şair.

MOŞU: Bir dəyan, a Tanrıbəy! (*Sarıya*) A bəji, bir adamdan buradə şübhələnirsənsə açıq də, daha süfrə başında mısırmıgini səliyyəf oturma, qoy millət qismatını rahat yesin. Vot tebe na!

SEDA: Molodes, zirpik!

SOYLÜ: Az, mənəm kişimə zirpik niyə deyirsən, az?

SEDA: Özümüz bilərik.

SOYLÜ: Bəy, başıma xeyir. Mən də sənəm kişimə bir söz təpajam deməyə. Tapajam, ona deməli söz dilimizdə çoxdu.

MOŞU: Az, bir kəri görüm! (*Sarıya*) Sara bəji, yaxşı deyil, bir süfrə başında neçə aydı çörək yeyirik, qismatımıza haram

qatma. Özü də bu gün dağ boyda kişinin anadan olan gündür. Medali az olsa da, frontçudu.

SARA: Kaş ki, Tannibay dayının anadan olan günü yox, mənim anadan olan günüm olaydı bu günü! *(Ağlıyır)*

HÜSEYN: Sağ ol, Tannibay! Salyut, kamradı!... *(İçir)*

MOŞU: Az, a beji! *(Hərmiyə)* Cəniniz üçün, mən indən belə bu sufrada çörək yemiyəcəmi *(Sarıya)* Az, üzüyü özün itirif-san, özün də tapıyan, daha bizim günahımız nədir ki, tikəmizi burunumuzdan gətirirsən?

SARA *(Hıçqıra-hıçqıra)*: Mən üzüyü itirmemişəm, mən onu paltar yumaqdan qabaq barmaqımdan çıxarıb hovuzun qırağına qoymuşdum. Ordan yox olub...

TANNİBƏY: Ay qızım, burada ancaq özümüz olmuşuq bütün günü, yad adam gəlməyib buralara. İnan ki, mənim sanın üzüyünə əlim daymayıb, qızım!

SARA: Mən demirəm ki, siz götürmüşüz. Tannibay dayıl Mən sizin adınızı çəkmedim!

TANNİBƏY: Bas kim götürüb? Niyə belə danışırsan?

MOŞU: De, dana, de, kim götürüb, kimdən şübhələnərsən? Hənsə maddəyə?

SEDA: Pravilno. Zirpik, səndən yaxşı yurist çıvardı.

MOŞU *(Sədəyə)*: Mənim qələmim var, mənə yuristlik lazım deyil! Amma qanunlardan da xəbərsiz deyilik. Özümüz yazsaq da, başqalarının da yazdıqlarını oxuyuruq, yurist deyrənsə, Şerfoku da oxumuşam, Xolmosu da oxumuşam. İkisini də *(Sarıya)* Dilan, dana, a beji, de görək kimdən şübhələnərsən? Məndən, Söylüdən, Tannibəydən, Sədadən, Sədadın anı Rəsimdən...

SEDA: Mənim arım dünəndən burda olmayıb!

HÜSEYN: O, yox, o, buralarda oğurluq eləmir. Başqa yerdə çirpirdirir o. Mən ölüm.

SEDA: Zətkini, alkaş nəscəstniyi! Kretini!

HÜSEYN: Ay am, ay sor. Not tu bil!

MOŞU: Belka, ələ ərin Hüseymdən gözün su içmir? İçəndə dam olanda əsil ingilis cibgirinə oxşuyur.

SARA: Həç kasdən şübhələnmirəm! Amma üzüyün qaçmağa ayağı yoxdu, uçmağa qanadlı Hara yox oldu? Gət özün axtar, mənə inanmırsansa!

MOŞU: Az, mən tulla zadammı sən itirani axtarım? Özün əməlli-başlı axtarsan?

SARA: Aləmi ələk-vələk eləmişəm, yoxdur. Həç harda yoxdur. Allah bilir kimsə qismət oldu...

MOŞU: Kimsə qismət olub? Ay camaat bu na danışer? Deyəsən dəli olub bu!

HÜSEYN *(asəbi)*: Şair, danışığına fikir ver. Arvad xeyləyənəm danışırsan.

MOŞU: Ə, sənin arvad xeyləyi dediyin bu ünsür bu qədar adamı şübhə altına alıb, oğurluqda müqəssirləndirir!!!

HÜSEYN: Hələ müqəssirləndirmir ki...

TANNİBƏY: Qızım, Sədaqət, mənə zəhmət olmasa, apar otağıma...

SEDA: Bu saat...

MOŞU: Yox, bir sabr ələ, Tannibəy, getmə, görək bu xanımın sözü nədi. Oğru mənəmmi, mən şair? Sənsənmi? Frontovik, müharibə veterani, müharibə əlili!

HÜSEYN: Şair, deməqoqluq eləmə. Mən ölüm.

MOŞU: Şairlik deməqoqluqdurmı, ə? Olmaya deməqoqluq müharibə veterani, müharibə əlili olmaqdı? Ə, sən Boyük Vətən müharibəsinə deməqoqluq deyrənsən?

HÜSEYN: Ala, mən həç nə demədim müharibədən, dedim ki, sən deməqoqluq eləyirsən.

MOŞU: Sənin burnundan gəlsin mənim sənə sahar verdinim o şax üçlük.

HÜSEYN: Əzik-üzük idi...

TANRIBƏY: Şair, Moşu, bala, sakit ol, Saranı sakit eləmək yerinə özün coşursan.

MOŞU: Coşaram, dənə!

SÖYLÜ: Niyə də coşmasın kin? Fatma cəjim...

MOŞU: Az kırı, Fatmadan da sitat götürmə!

SÖYLÜ: Susuram, atam-anam, ərim-dayım sənə qurban.

TANRIBƏY: Sakit olun, təmkinli olun, xahiş eləyirəm. Sara, qızım, yerində oturub ağıllaqdan, açıq də burda kimdən şübhələnirsən?

SARA: Bilmirəm.

MOŞU: Neçə yəni bilmirəm?

SEDA: Qospodi, vot delai! Bilmirəm! Bilirsən onda niyə danışsən? Mən on dənə üzük itirseydim də özümü sənə kimi aparıb, camaatın qanını qaraltmazdım!

SARA: Çünki on üzük itirəndən sonra da, əllisi-altmışı qalardı sənəinçün... O mənim yeganə üzüyüm idi.

SEDA: Fərqi yoxdur, biri itdi, ya onu... İtgi itgidir!

MOŞU: Aya, vallah düz deyir! Baş varmış, a, bunda, canınız üçün, millət qabağında çıpaq gazsə də! Gördünüzü, a Sara, neçə düz deddi bu Seda?

SARA: Nəyi düz deddi? Nəyi? Tapıldı mənim üzüyüm? Hən? Düz dedi... Söze bir bax. Bağladılar birləşməyə.

SÖYLÜ: Kim birləşər, az? Həncəri birləşər, az? Niyə birləşər, az? Hərda birləşər, az? Olmaya sənəin yorğan-döşəyində birləşənlər, az?

SARA: Mən o manada demədim! Dedim ki, mənim aleyhimə birləşirsiniz hamınızı!

MOŞU: Az, sən üzük itirdiyin üçün indi biz bir-birimizdən ayrılıb düşmənlə olaq?

SEDA: Zürlük, sənə baş varmış, Səlyu.

MOŞU: Ha? Düşmənlə olaq bir-birimizə?

SÖYLÜ: Birləşənlər! Beləyə haqq eliyirlər birləşənlər! Üzüyüqaz itif bunun, indi gərək hamımız yuxlif öləki!

TANRIBƏY: Sakit olun, xahiş eləyirəm sizdən, aybıdır, inanın ki, aybıdır, üzük tapıldıdan sonra özünü də sözlərinizdən utanacağınsız.

SARA: Daha belə sözlərdən sonra üzük tapılmaz! (Ağlayır.)

MOŞU: Az, beləyə qalx ayağa, get barxanamızı axtar, ciblərimizi gəz, istəyirsən get millisiyə çağır gəlsin!

SARA (ağlaya-ağlaya). Lazım olsa millisiyə də çağıraram, lap prokuror da!

TANRIBƏY: Saral Qızımı Ayıbıdır!

MOŞU: Pahl Pahl, qorxudunja ürəyimizizə getdi! (Yəni yuxlif.) Mana sul Mana komaki! Millisiyə gələyər, prokuror gələyər!

Modern avtomobil signalının acıab, yeddipillətli səsi eşidilir.

SEDA: Ural Rasimçik gəldi! Sazançik moy!

Rasim gəlir. Bir alında bağlama, o biri alında çiçək buketi.

RASIM: Efq olsun bu torpağın məhrəban övladları! Efq olsun!

İtqi söndür. Parədə bağlanar.

MOŞU: Mən niyə? Niyə mən su verim bu qoçtur, dəmroy düşmüş şam ağaclarına? Bir də ağacın yeri meşədi, Tanrıbəy, Abşeron bağları yox.

SÖYLÜ: Haqiqi sözdür, canın üçün, a Tanrıbəy dayı, haqiqi sözdür. Dürr təkin təmiz!

TANRIBƏY: Duz demirsiz, ağac hər yerdə lazımdı, adam gözü ağac görməyəndə kobudlaşır. Qalx, Moşu, qalx su ver bunlara.

MOŞU: A Tanrıbəy, müharibədə olufsən, tüfəng, atfənsən, top atfənsən, bir marqitə gözünü bax, bəxəynən göröynən o şamlar kimin öyünə yaxındı. Mənəim evim harda, onlar harda! Bu gün-sabah mən evimi çəpərə alanda, bəri çəkdirəndə o ağaclar ya eşikdə qalajax, ya da arvadı yaralı yalqızaq təkin ulayan Rəsimin həyatına düşəcək. İndi özün də görək mən niyə sulayım şamları?

TANRIBƏY: Onlara su lazımdı! Sul Bax oruncün!

MOŞU: Pahl Onlara lazımdı! Məna da çox şey verən lazımdı. Verən varmı? Dörd uşağı olan şairin gerek ildə azı bir kitabı çap olunsun, olunsurmu?

SÖYLÜ: Biri də olajax.

MOŞU: Na olajax, az?

SÖYLÜ: Uşax, dana.

MOŞU: Görülmümü, Tanrıbəy? Bir uşax da, sən demə təşkil eləmiş, sən də deyirsən kin, ağaclarla su lazımdı. Vot tebe na. Sulamıyajam, qoy Rəsim sulasını!

TANRIBƏY: Rəsim, ay Rəsim! Oğul, bir eşiyə çix. (Rəsim *eyvəna çıxır*.)

RƏSİM: Bəli, Tanrıbəy müəllimi Qulağım sizdə!

TANRIBƏY: Oğul, zəhmət olmasa, gəl bu ağaclarla su ver, neçə gündür yanırırlar.

II PƏRDƏ

Yenə həmin səhnə. Səhnənin önündəki böyük stol daha yoxdur.

Har evin qabağında bir kiçik stol qoyulub. Qəbrəmənlər də hərsə öz evinin qabağında, öz sifirələrinin arxasında otunublar.

Tanrıbəy kənarəddir. Körpə şam ağaclarına baxır. Modern evdən Sədanın qəminə oxuyan səsi gəlir.

TANRIBƏY: Ay camaat, ay qonşular, bu ağaclar yanıb tələf olurlar, göz qabağında quruyub əldən gedirlər. Biriniz gəlin bunlara su verin... hayfıdılar Moşu, oğul, xahiş eləyirəm şandı, gəl bu körpə şamları sulə, şalışsan axı sən. Üroyin nazikdir.

MOŞU: Əşş, a kişi, mənəim özümü sulayan gərəkdı İndi. Yanəram, yanəram, a Tanrıbəy.

SÖYLÜ: O gündən bəri ikimiz də yanərx, canın üçün, Moşunun heykəl başı üçün, a Tanrıbəy dayı.

MOŞU: O gündən bəri... on gün olarmı, az?

SÖYLÜ: Olar, atam-anam sana qurban.

MOŞU: On gündür yazı də yazamıram! Bu əhvalat bizim həyat üçün aktual olsaydı, ya da kin bəla bir əhvalat bizdə baş versəydi, vallah, bu işlərdən bir tənqidi əsar yazmaq olardı. Əmbə bizə xas olan konflikt deyil bu.

SÖYLÜ: Əlbəttə, əmim-dəyim sana qurban.

TANRIBƏY: Nə yazırsən yaz, şair, amma bu ağaclarla su ver, neçə vaxtdır susuz qalib yanırırlar. Dur. Moşu, dur.

RASİM: Optom?

TANRIBƏY: Başa düşürəm səni, oğul.

RASİM: Deyirəm optom sulayım? Yəni hamısını?

TANRIBƏY: Əlbəttə hamısını.

RASİM: Sərfə deyil, Tanrıbəy müəllim.

TANRIBƏY: Nəce yəni sərfə deyil, oğul, sən nə danışırsan, nə deyirsən sən?

RASİM: Bu saat başa salım, Tanrıbəy müəllim! Tutaq ki, mən indi bu ağacları optom, yəni hamısını suladım, bunlar da böyüyüb oldular böyük ağac. Tək?

TANRIBƏY: Tək.

RASİM: Bunlar böyüyəndən sonra kölgəsində hamı otura-
caq? Tək?

TANRIBƏY: Tək. Əlbəttə, oğul.

RASİM: Görürsüz. Sərfə deyil?

TANRIBƏY: Nəce yəni sərfə deyil?

RASİM: Tanrıbəy müəllim, mən indi bunların hamısına su verim, yəni bunlara maya qoyum, kölgələrindən, meyvələrindən hamı dolya götürsün? Nə poydet.

TANRIBƏY: Nə meyvə, oğul, bunlar şam ağaclandı.

RASİM: Bunların meyvəsi də olmur? Sovsem?

TANRIBƏY: Əlbəttə, olmur.

RASİM: Eh, Tanrıbəy müəllim, onda maya qoyub, bunların hamısını bir-bir çıxanb atmaq lazımdı. Bunlar ağac deyilməmiş ki, fufloymuş. Mən getdim, çexikisi piva içirsiz, Tanrıbəy müəllim?

TANRIBƏY: Sağ ol, payın arıq olsun. İstəmirəm. Sərfə deyil.

RASİM: Nəce yəni sərfə deyil? Başa düşmədim.

TANRIBƏY: Sonra başa salıram, get, oğul.

RASİM: Baş üstə, Tanrıbəy müəllim.

Rasim evin içinə keçir.

MOŞU: Eşitdimmi, a Söylü? Eşitdimmi, a Tanrıbəy? Har şeyin alverini görmüdümdü, ağac kölgəsini alıb-satan görməmişdim! Ah, belə tiplər bızda çox olsaydı bunlardan bir satırık povest yazardım! Ancaq tipik deyillər bunlar bizim üçün, tipik deyillər!

SÖYLÜ: Əlbəttə, əmim-dəyim sənə qurban. A Tanrıbəy dəyi, ölanlarına rəhmət, rəhmətlik Fatma cijim deyirdi ki...

MOŞU: Fatmadan sitat gətirmə! Anandan sitat gətirmə, alimim çölü gevişəri!

Hüseyn gəlir. İngiliscə "Pancaradan daş gəlir" nəvəsini oxuyur-oxuyur. Lülüklədir.

MOŞU: Pəh, gələli! A Tanrıbəy kişi, bir bax gör bizim el nəğməsinə necə mundarlayır o dilal! Aya, beləsinə salasan təpiyinin altına və tapasınajıy, tapasınajıy ingilisi dili beynindən çıxana kimi vurasanı! Bəlkə, onda bilə öz el sözü, el nəğməsi nədi!

HÜSEYN: Salamlar olsun qonşulara!

MOŞU (Söylüyə). Az, öyün içinə keçyənə! Sürükl!

SÖYLÜ: Baş, batmışlar, qonşulardan milisşiyəyə yazerlar, hələ bir salam da vererlər. Nə bekar adamlar varmış, ə, bu dünyədə!

Söylü içəri keçir. Moşu kitab oxuyur.

HÜSEYN: Salam, veteran dəyi, nətərisən? Babatısən ya okey?

TANRIBƏY: Yaxşıyam, sağ ol, bala.

HÜSEYN: Salam, şairi Möhtərəm şairə salamlar olsun, bu dünyə dördüqca o da var olsun!

Moşu kitabı özünə tutub, Hüseynin sözlərinə ahamiyyət vermiz.

HÜSEYN: Küssüb, Şair küsüb məndən! Əla bilir ki, Skotland-yarıda mən getmişəm. Ala, şair, mən ölüm, mənim ayə-gim millisiyaya dəyməyib. Ala, mənim ayıq vaxtımlı olur ki, ora gedim? Getsəm o saat tutub on beş sətək küplüyərər mənə. Mən ölüm. Şair, inanmırsan mənə? Bu viddə hara gedim mən?

SOYLU (İçəridən qışqırır): Aya, a Moşu, o başibatmışa de sənənd aldığın üç manatı qaytarırsın. Olmasa mən də millis gələndə dəyəjəm ki, bu sarıxoş vətəndaş millətdən pul alər, qaytarımlər!

MOŞU: Az kirl! İnsan üfunatla dənişməz!

HÜSEYN: Eşitdir, veteran dəyir? Düşməncilik başlandı. Qədimdə qan davasını da yəqin belələrini başlayırmış! Mən ölüm...

TANRIBƏY: Nahaq, oğul, nahaq yəra qoymusan arvadını gedib qonşulardan şikayət eləməyə. Nahaq. Ayıbdır, oğul, ayıbdır.

HÜSEYN: Mən kiməm ona söz dəyir? Mən yetim, arvadınım iki atası, bir anısı, bir dəne də analığı var. Mənim kimim var, nəyim var?

Sara tələsik əyvana çıxır.

SARA: Mən heç kəsənd şikayət eləməmişəm! Heç kəsəndi Gedib dəmişəm ki, üzüyüm itib! Bundan başqa bir dəne də olsun artıq söz, lışni kəlmə deməmişəm! İki balamın canı üçünü! And içirəm.

HÜSEYN: Gördüztü Heç kəmin adını çəkəməyib. And içdi. İç-məyə şey tapdı. Adam da and içər? Adam araq içər, piva içər, hərdən bir konyak içər. Qonaq eləyən olanda.

SARA: Sənin bir qram qeyrətin yox imiş, Hüseyn! Adə, heç olmasa belə günlərdə o zəhrimən içmə! İradən olsun, də!

HÜSEYN: Ağır, adam belə günlərdə ayıq olar? Aləmlı vur-musan bir-birinə. Belə günlərdə adam dəm olmasa dəli olar, mən ölüm...

SARA: Sən bir az dənəşsəydirn pis olmasd! Arağ sənin beynivüvi çöxdən xarab eləyib, çöxdən! Arvadə arxa olmaqdən, gör kimlərin sözüylə dürüb oturursan! Gör kimlərə fitva verirsən! Na kişisan sən? Hə? Axmağın birinə na söz qaytara bilirsən, nə aldığın pulu!

SOYLU (İçəridən): A Moşu, a əmilim-dəyim sənə qurban, niyə onun cavabını vermərsən?

MOŞU: İnsan oğlunun uca başı üfunətin səsinə qanrılmaz!

Rasim qaça-qaça əyvana çıxır.

RASİM: Müəllimlər, müəllimlər, televizora niyə baxmırsız?

MOŞU: Televizor nədi ə! Na televizor?

RASİM: Kor ay göstəririlər! İləmə heç yəryyə də bilmir ki!

Rasim yenidən evin içinə qaçır.

MOŞU: Aya, vallah, sazən beləli də bu gədəndən ağıllıdi! Hələ fəzanı demərəm!

HÜSEYN: Moşu, hansı sazənı dəyirsən? Hansı fəzandan dənişirsən?

Moşu stolun üstündən kitabı götürüb, özünə tutur.
Hüseynə arıcasını çevirir.

HÜSEYN: Məni şairlə küsdürdün, Səra, daha nə deyim sənə! Bu zirpiliqda sənətkarlar!

SARA: Sənin də məniyin olsun, dindirmə onu, kimdi o, nəçdi. Adı şairdi onun. Özü Gədəbəydan gəlib, Təza bazarda kartof satanlara oxşayıf.

Səra sözünü deyib evin içinə girir.

HÜSEYN: Gördün, veteran əmi? Hər şeydə günahkar mənəm. Mənim məniyim yoxdu... Dətdömdə böyüyən yetimə hər yetən bir söz deyir, mən ölüm... Bədbəxt adəməm də... (Ağlayır.)

TANRIBƏY: "Bədbəxt" adəm, bura bax...

HÜSEYN: Nədi, Tənrəbəy əmi...

TANRIBƏY: Bəlkə, bu ağacları sən sulayısan? Neçə gündür susuz qalıb yanırıf, Hüseyn, oğul, tənballik eləmə, motoru xoda sal, şlanqı götür, yavaş-yavaş sula. Beş dəqiqəlik işdir. Tənballik eləmə, oğul. Gözünün yaşını sil, sula.

HÜSEYN: Sulaya bilərim, mən ölüm. Mənim ağac sulamığım günəhdə, krupni günəhdə. Mən su versəm bunların hamısı yanib qunuyar. Mən kiməm? Spirtləşmiş element. Bu ağacları kimdi? Təbiətin tar-təmiz balaları. Körpə balaları, su-damar, suamar balaları. İndi özün bax, Tənrəbəy əmi, mənim bunlara su verməyə haqqım, ixtiyarım var? Yoxdu... (Ağlayır.) Mən təbiətin bu körpə övladlarını bədbəxt eləyə bilərim. O boyaq padlesliyə eləyə bilərim, mən ölüm...

TANRIBƏY: Sən allah, filosofluq eləmə, şlanqı götür sən ver bu ağaclara.

HÜSEYN: Heç bir mənaivi ixtiyarım yoxdur! Mən ölüm... İngiltərədə əraq içmiş adəmlər, Tənrəbəy əmi, meşəyə də buraxmırlar. Çünki qrexdi. Qrex bilirsən nədi? Günəh.

TANRIBƏY: Mən sənin günəhindən keçərim, sula bu ağacları, sula.

HÜSEYN: Bağla məni, Tənrəbəy əmi, sən ingilis keşişi zədsən? Neçə keçə bilirsən mənim günəhimdən? Heç cura, mən ölüm... (Ağlayır.) Bax, Tənrəbəy əmi, bu ağacları böyüyəndə bunların birindən özümü asacağam. Amma sulamağa ixtiyarım yoxdu. Yoxdu. Tənrəbəy əmi, niyə mənə bu dünyədə heç kəsini yazığı qalmıf? Ağlayım, əmi? (Ağlayır.)

TANRIBƏY: Get evə yat, oğul, sənə ayılmaq lazımdı.

Səhanin özündə müstəntiqlə mİllis serjantı gəötünürdəf.

MÜSTƏNTİQ: Dayant!

SERJANT: Dayandım.

Müstəntiq qalıstakunu dİzəldir, geyimini salıqayə salır.

MÜSTƏNTİQ: İndi get, vətəndaşları hazırla! Haydıl!

SERJANT: Nəyə hazırlayım? Neçə hazırlayım?

MÜSTƏNTİQ: Biz hara gedirik? Cavab ver!

SERJANT: Üzük itən bağa. Budu ha bura.

MÜSTƏNTİQ: Üzük oğurlanan bağla! O-ğur-la-nan! Daş-qaş, qızı heç vaxt itmir, unutmra bu kəlamı! Ya oğurlanıf, ya pay verilir, yəni rüşvət, ya da qumara qoyulurf Qandıf?

SERJANT: Qandıf.

MÜSTƏNTİQ: Əlal İndi isə get vətəndaşları hazırla.

SERJANT: Neçə hazırlayım? Neyləyirəm?

MÜSTƏNTİQ (kənarə): Qospodi boje moy! Bu Allahın ən küt bəndəsiymiş kil (Serjanta) Neçə yəni neyləyirəm? Gİr içəri, vətəndaşlarımf qabağında sİmİmə, ruki pə şvəm dayənb, uca

səds de: "Yoldaş müstəntiq gəlir"! Sonra qırağa çəkilib mənə yoli ver. Sağ əlin furajkədə! Qəndin?

SERJANT: Qəndim.

MÜSTƏNTİQ: Di get. Deystuy!

SERJANT: Aybət axı... Adam kimi girək içəri görək nə olub, nə var, nə yok...

MÜSTƏNTİQ: Ne rassujdat! Get!

SERJANT: Baş üstə. (Getmək istəyir.)

MÜSTƏNTİQ: Dayan! Yaxın gəl, üz-gözünə baxımı!

SERJANT (gəlir): Bax.

MÜSTƏNTİQ: Zahirimar hamı? Hamı zahirimar?!

SERJANT: Bude, dalımdadı. (Koburada tapançanı göstərir.)

MÜSTƏNTİQ: Tapançanı demiramı! Üz-gözündəki zahirimar deyiram! Hamı? Görmürəm!

SERJANT: Necə yəni?

MÜSTƏNTİQ: Sənin bu saat, belə situasiyada üz-gözündən zahirimar yağmalıdır, zahirimar! Sən isə yeddı günülük quzu kimi məsumsan! Ne qoditsyal Olmaz!

SERJANT: Neyləyim?

MÜSTƏNTİQ: Üz-gözünü tursut! (Serjant üz-gözünü tur-
-şutmağa başlayır.) Bəli! Bolşel! Poboşel zahirimaral! Vot tak!
Ahal Bir az dal! Bir az dal! İndi get!

Serjant sifəlini acırna şəklinə salıb həyata girir. Hamı əyiyənə çərir.

SERJANT: Vstət! Ayağal! Yoldaş müstəntiq gəlir!!!

Kanara çökülib çəst (hərbi salam) verir. Müstəntiq təbəsik, sət addimləriə bağla girir.

SERJANT: Lojisi!!!

MÜSTƏNTİQ: Otstavit. Salam, vətəndaşları!

TANRIBƏY: Salam, xoş gördük.

MOŞU: Xoş gəlen günün olsun. (Söylüyə) Az, buna bax, dan yemiş Mırtuni xoruzuna oxşayır. Bunu ələ bannadağam ki, səsi gedif Türkmanistan səhralımda yatan dəvaləri oya-dajax!

SOYLÜ: Bannat, emim-dayım sana qurban. Bannadlaş adama oxşayır köpəkoğlu.

Müstəntiq cibindən bloknot çıxarı. Aqla baxır.

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş Sara Kasum kızı Qüseynova!

SARA (irəli çərir): Mənim!

MÜSTƏNTİQ: Kim təsdiq eliyə bilər bu vətəndaşın Sara Kasum kızı Qüseynova olmağımı?

TANRIBƏY: Məna inənsənisa, mən. Bu qadının adı Saradı. Üzüyü də bu itirib...

MÜSTƏNTİQ: İstintaq hələ qurtarmayıb, vətəndaş! Üzü-yün itməyi və yaxud itməməyi hələ qanun üçün açıq məsələdir! Vətəndaş Qüseynova, üzüyü hara qoymuşdunuz?

SARA: Paltar yumazdan qabaq çıxarıb, bax, bu hovuzun qırağına qoymuşdum.

MÜSTƏNTİQ: Konkret! Hara? Oyan-buyansız!

Sara hovuzun böyrünü göstərir.

SARA: Bax, burda.

Müstəntiq cibindən lüpa çıxarıb, "diqqət!" Sara göstəran yərə baxır.

MÜSTƏNTİQ: O gün burda qanışqalar vardı!

SARA: Bilmirəm. Deyəsən yox.

MÜSTƏNTİQ: Tək, tək, tak... Znaçit üzük burda idi? Burda?

SARA: Dedim də, burda idi!

MÜSTƏNTİQ: Bəs, indi hardadı, harda? Cavab!

SARA: Mən nə bilim! Yox olub dal

MÜSTƏNTİQ: Vse yasno! Har şey aydın oldu! Üzük ya itib, ya oğurlanıb! Bizim gözümüzdən heç bir fakt qaça bilməz!

MOŞU: Sənin gözünə dana otursun.

HÜSEYN: Yoldaş müstəntiq, mənim bir dəne sualım var sənə.

MÜSTƏNTİQ: Siza. Duyu spik inqış?

Müstəntiq yaxınlaşıb uzaqdan Hüseyni iyləyir.

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş, altı manat iyirmi qəpiklik arəğin üstündən bir manat altnıq qəpiklik "Ağdam" çaxırı içməzlər, vətəndaş alkoqoliki! Voni!

HÜSEYN: Mən ölüm, ha, (Kanara) Vallah, bunu bildi. Tapa-
caq üzüyü. Görsənsiz, tapacaq!

SEDA (Rəsimi çəğirir). Rəsim, bir çıx gör necə simpatični müstəntiqdi! Duşkal!

RASİM (İçəridən). Məndə olara qarşı allergiya var. Millis iş-
çisi görəndə bütün bədənəm səpir, Səda, qəşinə tutur məni onlan görəndə. Uşaqlıqdan.

MÜSTƏNTİQ: Üzük yox olan gün burada kim olub, bura kim gəlib və burdan kim gedib?

TANRIBƏY: Ay oğul, elə özümüz olmuşuq, bax, bu gördü-
yün adamlar. Heç kas da na bura gəlib, nə də burdan gedib.

MÜSTƏNTİQ: Onda bir-bir gəlib, adlarınıza, atalarının adlarını və soyadlarınıza mane deyim! Serjant!

SERJANT: Mən.

MÜSTƏNTİQ: Stol və stull İstintaq başlarını! "Bəxt üzüyü" əmsaliyyatı (Serjant müstəntiqə stol veriz, qabağına stol qoyur, Müstəntiq əlinə qələm alır) Başlayaql! Kimdən başlayaql?

TANRIBƏY: Məndən başla, oğul.

MÜSTƏNTİQ: Bura gəlin!

TANRIBƏY: Onu elaya bilməyəcəm.

Serjant müstəntiqin qulağına na işə pıçıldayır.

MÜSTƏNTİQ: A, görmədim... Adınız?

TANRIBƏY: Tanrıbəy Dədəş oğlu Ağayev. Fərdi təqaüdcü.

Müstəntiq yazır.

HÜSEYN: Müstəntiq, Tanrıbəy əmi dəvə, müharibə vetera-
nıd, Mən ölüm. Yaz, yazın.

MÜSTƏNTİQ: Sleduyuşyi!

Söylü gəlir.

Siz kimsiz?

SÖYLÜ: Şair Moşu Göyəzenlinin uşaqlarının anası.

MÜSTƏNTİQ: Bəs, öz adınız yoxdur, fəmiliniz yoxdur?

SÖYLÜ: Adsız deyiməndə xoruz olar.

MÜSTƏNTİQ: Deyin ad-familinizi!

SÖYLÜ: Söylü Mahal qızı Göyəzenli.

MÜSTƏNTİQ: Sleduyuşyi!

HÜSEYN: Mən üzük itirənin arıyam. Mən ölüm.

MÜSTƏNTİQ: Fərqi yoxdur. Adınızı!

HÜSEYN: Hüseyn Miriyev.

MÜSTƏNTİQ: Atanızın adı?
HÜSEYN: Mən na bilim, rahmətin oğlu...
MÜSTƏNTİQ: Sleduyuşyi!

* Səda gəlir, müstəntiqin qabağında oturur, ayağını ayəğinin üstünə aparıb. Müstəntiq uzaqdan-uzağa onu izləyir.

Klema?

SEDA: Da. Adım da Səda. Atamın adı...
MÜSTƏNTİQ: Atanızın adı lazım deyil, vətəndaş ceyran...
SEDA: Fəmiliyəm...
MÜSTƏNTİQ: Fəmiyyə da lazım deyil, vətəndaş maral...

Səda nazlı-nazlı gəlür.

Buranın bazasında "Şahnel-5" var, vətəndaş göyərçin...
Arabski duxular da var.

SEDA: Öz qiymətinə?

MÜSTƏNTİQ: Pulsuz, vətəndaş Cakonda, pulsuz.

SEDA: Na vaxt? Harda?

MÜSTƏNTİQ: Sabah, səbah, saat birdə pilyajda.

SEDA: Balka, gəldim, Po-ka...

Səda qalıb qamma oxuya-oxuya gedir.

MÜSTƏNTİQ: Sleduyuşyi! Kim qaldı?

HÜSEYN: Şairiə Rəsim. Rəsim, ay Rəsim!

Rəsim qəşnə-qəşnə bəyara çəz.

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş, bura gəlint!

RASİM: Baş üsta. (Gəlir.) Qəşnəmaq olar?

Rəsim qəşnə-qəşnə müstəntiqin qabağında durur.

MÜSTƏNTİQ: Niyə qəşnərsiz, vətəndaş?

RASİM: Anadəngəlmədi, bağışlayın.

MÜSTƏNTİQ: Adınız?

RASİM: Mərsədəs Rəsim... yəni çəşdim... E, çəşdim, Rəsim Qafaroviç Taxtəli.

MÜSTƏNTİQ: Harda işləyirsən?

RASİM: Qosplənda.

MÜSTƏNTİQ: Vəzifən?

RASİM: Ondən.

MÜSTƏNTİQ: Na ondən, vətəndaş?

SEDA (yərindən): Polotyor! Po-lo-tyor!

RASİM: Ha da, ondən. Bütün elektrik işlərinə mən baxıram. Çəstno. Fəhlayəm.

MÜSTƏNTİQ: Aydındil! Gət. Səninlə söhbətim osəbi olacaq Sleduyuşyi!

Məşu oturduğu yerdə kitab oxuyur. Müstəntiqin səsinə ələ bil eşitmir.

MÜSTƏNTİQ: Sleduyuşyi! Kim qaldı? Sleduyuşyi!

HÜSEYN (müstəntiqə): Şair qalıb. Bax o.

MÜSTƏNTİQ (Məşuya): Vətəndaş! Bura zəhmat çəkint!

Vətəndaş! Sizinləyəm, kitabı qoyun yəre, bura gəlint!

MOŞU: A Söylü, a Söylü! (Ağır-ağır)

SOYLÜ: Nədi, dərdin ələm?

MOŞU: Az, bir sağ qulağıma bax gör içinə milçək-zad girmiyif kin, bəyaxdən nəse ələje vızıldayır, vızıldayır qulağımmın içində!

VAQIF SƏMƏDOĞLU

SÖYLÜ: Heş şey yoxdu, atam. Qulağının içi tar-təmizdi. Şübhə kimi.

MOŞU: Bə böyrümdə vizidəyən nədi, az?

SÖYLÜ: Yaqın müstəntiqdi. Odu ha, gözü qamaşert

MOŞU (*əyəyə qəlib müstəntiqə boxır*). Az, bu Martuni xoruzumu?

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş! Nə təhqirə keçin, nə zarafət! Mən iş bağındayam! Adınız və fəmilianız?

MOŞU: Yazajassanmı, a qağa?

MÜSTƏNTİQ: Mən müstəntiqəm! Qağa deyiləm, vətəndaş! Qağa rayonda olurlar!

MOŞU: Yaxşı, yaz.

(*Müstəntiqin qələmini altına götürür*). Aya, müstəntiq, əldə qələm tutmağı sənə məktəbdə öyrədiflər, ya sirkdə?

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş! Adınızı deyini! Adımızı!

MOŞU (*rola girir*). Xalq!

MÜSTƏNTİQ: Nəca yeni xalq?

MOŞU: Xalq, dana, narod! Nə-rod!

MÜSTƏNTİQ: Nəca yeni, vətəndaş?

MOŞU: Ə, xalqınm şairini bir dilqır üzük üstündə şübhə altına alan müstəntiq xalqı şübhə altına alır, şairin milyonlarla oxucusudur! Yaz! Adım Xalq! Muğan düzü, Mil düzü! Dalı Kürl Xəzar, Göygölli Başı qarlı dağları! Kəpəz, Şahdağ, Göyəzani! Qoşma, mükəmməs, tacnis! Qazal, sarbəst şeirl! Niyə yazmırsən, ə, olmıya çəpər üstə qonuf günün gunorta çağ! bənləməq istərsən, hay?

MÜSTƏNTİQ: Bura baxın, vətəndaş, belə sözlərin üstündə mən sizinlə başqa cür danışa bilərəm! Serjant!

MOŞU: Pahi! Pahi, qorxudanja üroyimiyəz getdi! (*Yəra yaxırlar*)! Aya, a camaat, mana su! Vay, mana kömək, yandımi! Ay

Bax üzüyü

millət, Martuni xoruzu dağ qartalını tutmaq istəyir! Mana köməki kömək!

MÜSTƏNTİQ: Serjant!

SERJANT: Mən!

MÜSTƏNTİQ: Vzyat eqot

SERJANT: Onu eləyə bilməyəcam! Yəddi balam var.

MÜSTƏNTİQ: Bəs bura gəlməkdən qabaq niyə mane demədin ki, heyətdə şair var! Serjant!

SERJANT: Mən!

MÜSTƏNTİQ: Getdik! Getdik! bunlar haqqında material yığımağa. Getdik!

Müstəntiqə serjant təbəsiq çəb gedir. İpəc sönür, pərdə bağlanır.

Moşu ələ hey öz sözbərini bəğir.

Yəna həmin səhnə. Evlər hasara alınıb, Moderm evin hasarı da moderm üslubdadır. Şəm ağacları eferlərdən kənarədə qəliblər.

Tannıbey kreslosunda oturub yəna də şəm ağaclarına baxır.

TANNIBƏY: Aldılar evləri daş hasarılara, bu ağaclar da qaldı kimsəsiz. Axi, kökləri suya çətana qədər bunlara su lazımdı, su verməyə biz lazımcıq... Axi, indi bunlar bəzsiz qala bilməzlər! Bəzsiz quruyub gedəcəklər axı... Oləcəklər. Gözü müz görə-görə, gözümüzün qabağında oləcəklər. Niyə? Axi, niyə? Neçün? Nə öldü, nə böyük iş baş verdi axı? Axi neçün insan üzük itirəndə ağaclar yənməlidir? Neçün? Niyə beş-altı adamın bir-biriylə arası dayəndə ağaclar yənməlidir? Niyə?

Tannıbey orə-bura baxır.

Hüseyn! Ay Hüseyn, ay oğul!

Hüseyn evinə qatır.

HÜSEYN: Nədi, Tannıbəy əmi? Ağacları sulamaq lazımdı? Məndən keçdi, ağsaqqal, bağışla. Eliyə bilməyəcəyəm, mən ölüm.

TANNIBƏY: Niyə axı, ay oğul? Səndən nə gedir, gəl bunları sula.

HÜSEYN: Ay Tannıbəy əmi, necə sulayım? Motor qalıb Rəsimlə Sədamin bağında, şlanq Moşuyınan Soylünün bağında. Onlar da bizimlə danışmırlar. Odur ki, məndən keçdi, Tannıbəy əmi, keçdi.

TANNIBƏY: Mən xahiş eləyəm motoru da işə salarılar, şlanqı da verərlər sənə, oğul, gəl, tanbəlik eləmə.

HÜSEYN: Ay Tannıbəy əmi, qurban olum sənə su kimdədi, qoy o su versin, şlanq kimdədi qoy əlşin şlanqı əlinə sulasın ağacları. Bir də sənə nəyəmə qarayıdı, ye, bu ağaclara qulluq eləmək? Gör sənənin evin harada, bunlar harda! Bunların ində heç kəmə dəxil yoxdu, mən ölüm, bu ağacların kitabı bağlanmış. Gəl sənəni aparım evinə, uzan, dincəl, kitab oxu, radioya qulaq as. Mən ölüm, Tannıbəy əmi. İşində ol, ay kişi.

TANNIBƏY: Get, oğul, get. Heç mən sizi başa düşə bilmirəm. Heç, Nə oldu axı, nə?

Hüseyn bayıra çıxıb Tannıbəyin yanına gəlir.

HÜSEYN: Tannıbəy əmi, sənə bir sual verim, əmimə, mən ölüm, düz cavab ver.

TANNIBƏY: Nədi, ay Hüseyn?

HÜSEYN: Düz cavab verəcəyəsən?

TANNIBƏY: Ay oğul, birdən-ikiyə mən sənə yalan demişəm?

HÜSEYN: Yox, Tannıbəy əmi, onda də mənə görüm ağac qıymətli şeydi, ya insan?

TANNIBƏY: Əlbəttə insan.

HÜSEYN: Onda bir mənə də görüm niyə sən ağaclardan qeydina qalırsan, insanın qeydina yox? De də...

TANNIBƏY: Başa düşmədim sənə, oğul.

HÜSEYN: Bax, bunlar ağacdı, mən insan, ha?

TANNIBƏY: Ha.

HÜSEYN: Nə üçün sən bu ağacları həmişə suladırsan, bir dəfə mənə, Hüseyni, insanı çağırıb demirsən ki, oğul, ala bu beş manatı, get başıvı düzəlt, paxməlsən. Mən ölüm, düz demirəm, Tannıbəy əmi?

TANNIBƏY: Get, Hüseyn, get otağıma, portmanat stolun üstündədi, götür nə qədər pul lazımdırsa sənə, Amma mənə də saxla.

HÜSEYN: İcaza ver, əlindən öpüm, əmi!

TANNIBƏY: Aılalma, oğul, ayıbdı, get dedim, get pul götür, ney/eyirsən ələ.

Hüseyn başını aşağı salıb gedir. Sonra yenidən geri dönür.

HÜSEYN: Tannıbəy əmi, sənə oğul kimi bir məsləhət vermək istəyirəm. Orlar?

TANNIBƏY: Nə deyirsən, oğul?

HÜSEYN: Tannıbəy əmi, sən ki, belə ağac-mağac istəyənlərdəmsən, özün də invalidsən, sən belə ələ, öz otağında dibçayda gül saxla, mən ölüm, onları ki, özün sulayaya bilirsən... Qoy pəncərənin qırağına, bala-bala bax özünücün. Necə məsləhətədi, əmi?

TANNIBƏY: Baxaram, oğul, baxaram. Ağlabatan sözə oxşayırsən.

HÜSEYN: Gördün, məndə də bir az baş var. Mən ölüm. Onda, qoy bir dəfə alından öpüm. Oğul kimi.

TANRIBƏY: Bəsdir, ay Hüseyn, ayıbdı, get, oğul, get pul götür, başımı düzəlt.

HÜSEYN: Gələn yay, ölməyib sağ qalsaq, Tanrıbəy əmi, mən sənə papa deyəcəyəm. (Ağlayır)

TANRIBƏY: Yaxşı, oğul, deyərsən, indi get. Mən Rasimi çağırım, bəlkə ona sulada bildim bu yetimləri. Rasim!

HÜSEYN: Getdim. (Ağlaya-ağlaya) Pul da götürəcəyəm.

TANRIBƏY: Rasim! Rasim balası! Bir eşiyə çıx, görək, sözümlə var sənə.

Rasim alında diplommat portfelinə bayıra çıxır. Tanrıbəyə yanaşır.

RASİM: Salam, müəllim, qulağım sizdə.

TANRIBƏY: Geyimib keçirmissən. Deyərsən şəhərə gedirsen?

RASİM: Bəli müəllim. Şəhərdən nə lazımды götürüm, gözümlə üstə. Qulluğunuz?

TANRIBƏY: Oğlum, bu ağaclar...

RASİM: Müəllim, bu ağaclar üç aydır burda ona-buna suladirsız, bir qppiklik xeyir görmüsüz bu fufiovu yolkalardan? Bunlar nədi axı, müəllim, nədi? Xanlığa, darmoyed, müftəxor! Müəllim, Sədənin canı üçün, bunlarnan o alkaş Hüseynə heç bir fərq yoxdu. O, ondan-bundan araş dilənir, bunlar su. Ele adamlarnan da, belə ağaclarnan da iş görmək olmaz. Adam zaraldə qalar. Çəstno.

TANRIBƏY: Ay bala, nə xeyir, nə zərə, nə danışrsən sən? Atalar deyiblər: akiblər yemişik, əkinik yesinlər.

RASİM: Onu delovoy atalar deməyiblər, onu frayer atalar deyiblər! Çəstno deyirəm, müəllim. Pəjalusta, götürək bizim Hüseyni. Atası nə əkb? Heç bilmir atası kimdir. Düzdür? Düz.

Götürək şəiri, bu Moşunu. Onun atası bəlkə də ağac əkb. Amma harda? Reyonda! Moşu isə, müəllim, atasının qəbrini də kənddə qoyub, özü gəlib oturub burda fufiovu şeirlər yazır. Meyvəni də bazardan alır, atasının əkdüyü ağaclardan dar-mir. Düz demirəm, müəllim? Çəstno.

TANRIBƏY: Düz demirsən, düz demirsən.

RASİM: Düz deyirəm. Allah mənim atama rəhmət eləsin. O, neyləyib? Ağac əkməyib. İki dənə sberknijka qoyub gedib mənimçün. Onları da mən dörd eləyib, qoymuşam cibrinə. Çəstno deyirəm, müəllim. Ağac nədi? Müəllim, ağacın axırı ya pəkətdi, ya stul. Ya ayaq altında qalacaq, əvvəl axır, ya da oturdüğümüz yerimizin altında. Çəstno. Düz demirəm, müəllim?

TANRIBƏY: Düz demirsən, düz demirsən, bir sözlən də düz deyil, oğul. Məna müəllim deyirsən, bəlkə də müəllim olsaydım, sənə necə yandırdığını başa salardım. Ancaq mən sadəcə əsgərim, əsgər. Soldat, başa düşürsən, soldatam, söz tapə bilirmirəm.

RASİM: Təpə də bilməzsiz axı, müəllim. Ele sözlər yoxdu, olmayan yerdən nə tapmaq olar? Heç nə. Tanrıbəy müəllim...

TANRIBƏY: Yaxşı, get, oğul, get, yolundan olma.

RASİM: İstəyirsiz, şəhərdən sizə gül götürüm. Buket yox, buket yox, buketi mən ancaq Sədəyə götürürəm. Şəhərdə, Təlefonni kuçada gül dükəni var ha, orda cürbəcür güllər satırlar dibiçklərdə. Firməni kaktuslar da var, istəyirsiz?

TANRIBƏY: Sən deyən güllərdən Hüseyn gətirəcək.

RASİM: Eh, müəllim, o getirdiyi güllər siz gözüünüzə yu-mub yatan kimi dibiçkədən çıxıb gedəcəklər avtovağzala araş-ıçməyə. Vallah. Bir də o gətirən güllərə görə hər gün şirin çə-xir verərsiz su yernə. Çəstno. İstəyirsiz mən alım gətirim? Ha?

TANRIBƏY: Sağ ol, çox sağ ol, lazım deyil.

RASİM: Yaxşı, onda mən getdim, müəllim.

Rasim gedir. Məşmin ocağıb sığınah eşdidir. Sığınahın səsinə eyvənə
Moşu çəz.

MOŞU: Tfu, sənin üzünə! Qəçənli Ə, vallah, billah, simu-
vallah, bir gün mən bu gədənin o sığınahı məşmindən çə-
rifi... (Pauzu). Eliyajah, vallah, eliyəjam! Aya, "xoşbəxtlik" sö-
zünə yeni, orijinal bir qafiyə tapmışdım, ə Tənnibəy kişi, o
sığınahı bağırırdı dilçir. Alverçli Xirda kapitalist! Çədi beynim-
dən gül kimi qafiyə. Tfu, başın batsın sənin! Elə bilir yeni qə-
dənə tapmaq asandır, özə də o cürə sözlə Vallah çəxarajam o
gədənin sığınahı, özünü o sığınahla bağırdajam burda!

SOYLU (evin içindən). Bağirt, atam-anam sana qurban, belkə
arvadı bağirtisindən hamilə oldu! Fatma cijim deyirdi kin...

MOŞU: Kiri! Sana min kərə demişəm Fatmadan sitat gə-
tirmə. Qoyasan o imansız gorusunda sədə rahat yatal Əlimin
çölünü geyişdirmə. Onsuz da qanıq qaradı. Kiri!

SOYLU (evin içindən). Kiri dim, amim-dəyim sana qurban.

MOŞU (kanara). Aya, vallah, bu arvad yaxşı arvadı, ba-
şıağı arvadı, Fatmanın qərindən çəxa dal Daha o Səda-
nın tayı dbyül. (Səda eyvənə çuxur) Adımı çək, qulağımı bur!

SEDA: Zirpik! Zirpik, gedək pilyajal İstidi!

MOŞU: Az, öz halal arınan niyə getmişsən, az?

SEDA: Rasim şəhərə getdi. Eşitmədin?

MOŞU: Eşitdim, kar ha deyiləm.

SEDA: Getmişsən mənimlə, zirpik? Gedək. Rasim məna
təza kupalnik alb. Prozračni-prozračni! Baxmaq İstəyirsən,
zirpik? (Səda əlini xalcatının dilymalarına aparır.)

MOŞU: Az, ninersən, az! Ninersən!

Moşu evin içinə çəçir. Səda Tənnibəyə yanaşır. Qəmimə oxuyə-oxuyə.

SEDA: Tənnibə dəyi, səsim xoşunuza gəlir?

TANRIBƏY: Yaxşdı, qızım, yaxşdı. Amma avəvəllər deyər-
dilər ki, avəzim yaxşdı, oxuduğun Quran olsa.

SEDA: Oy, qospodil! Deyirsiz mən indi dekolte, sinəsi açığı
veçerni paltarında səhnədə dəyanıb Quran oxuyum? Məndən
heç molla çəçir? Veçerni molla?

SOYLU (evin içindən). Ol, ol, az, molla ol, camın üçün o
ərin Rasim elə yaxşı importnu nəzirilər yığır kin, gal gərəsən!
SEDA: Məki, radi boqal! Qospodil, kakəyə dur!

TANRIBƏY: Qızım, mən o manada dedim ki, hardan bir
nəğmə də oxu da, biz də sənə qulaq asağ. Bizim nəğmələrdən.

SEDA: Galan yay siznəçün nə qədər İstəbasz məhni oxuyə-
cağam. Yaxşı?

TANRIBƏY: Görək də. Qızım, sənə bir işim düşüb.

SEDA: Nədi?

TANRIBƏY: Belkə bu ağaclara bir az su verəsən? Axi, sən
yaxşı qızsan. Sədəqağ.

SEDA: Qoy, özəri içsinlər. Mən Rasim olmasaynda xołodli-
nikdən özüm su götürüb içirəm. (Gülür.) İnciməyin Tənnibə
dəyi, mən o şənqi əlimə götürə bilərəm. Qorxuram. Şəyə,
ilana oxşayır! Pokal!

TANRIBƏY: Poka, bala, poka. (Səda gedir.) Bu da belə getdi,
bu da belə pokalandı...

Səda səhnənin önünə çuxur, ora-bura gəzinə-gəzinə kimisə gözbəyir.
Bir əzədən müstəntiqə səjant gəlir, kanarda dəyanırlar. Evlər qarənəyə
qırıq olur.

MÜSTƏNTİQ: Səjant!

SERJANT: Mən!

MÜSTƏNTİQ: O xanımi görürsən?

SERJANT: Vətəndaş Cakondanı?

MÜSTƏNTİQ: Dəl Get ona de ki, müstəntiq gəlir! Amma adam kimil Get!

Serjant arxasını müstəntiqə çevirir, üz-gözünü turşudub şeytan, çin çəfkina salır, gəlib Sədanın qabığında dayanır.

SERJANT: Vətəndaş Cakonda! (Səda səksəniz.) Müstəntiq gəlir!

Serjant sözünü deyib qırağa çəkilir, "çest" verir. Müstəntiq ibi addımlarla yaxınlaşır.

SERJANT (Sədəyə). Lojisi!

SEDA: Çto? Zales?

MÜSTƏNTİQ: Ortstaviti Bolvani! Get kitabxanaya!

SERJANT: Hansı kitabxanaya? Na kitabxana?

MÜSTƏNTİQ: Get, manim papkarnı getir ordanı! Ordanı!

SERJANT: Ha, belə de da. Getdim. (Kənarə) Bu özünü mütləq işə salacaq.

Serjant gedir. Müstəntiq uzaqdan-uzağa Sədanı izləyir.

MÜSTƏNTİQ: Fidi!

SEDA: Da. A çto? Gözəl ətri var?

MÜSTƏNTİQ (ora-bura baxandan sonra cibindən ətri çıxarı): Bu ondan da yaxşıdır. Buyurun, vətəndaş...

SEDA (ətri alıb nəzərlənir). Səda...

MÜSTƏNTİQ: Yox. Nə! Vətəndaş Cakonda...

SEDA: Mersi. Ərimdən pul alıb haqqını sonra verərim.

MÜSTƏNTİQ: Yox, vətəndaş madonna, sən zəhmət çəkmə, na lazımdırsa mən özüm ondan alacağam.

SEDA: Başa düşmədim sizi. Necə yəni?

MÜSTƏNTİQ: Demək istəyirəm pul söhbəti eləməyin, ayıb-
dır. Gözəl, sənə balaca da olsa hədiyyə vermək mənim üçün
xoş və şərəflidir. Unudulmaz gündü bu günü!

SEDA: Pilyaja gedirsiz?

MÜSTƏNTİQ: İndi yox. İndi işlərim var. Sabah görüşərik,
dünyanın ən gözəl vətəndaşı. Çıx.

Səda getmək istəyir.

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş—

SEDA (dəyənir). Nədi?

MÜSTƏNTİQ: Cakonda, sənin vətəndaşlıq vəfən bu imiş?

Səda yaxınlaşır müstəntiqin üzündən öpür.

SEDA: Çəol!

MÜSTƏNTİQ: Çəol!

Səda səhnədən gedir.

MÜSTƏNTİQ: Serjant!

Serjant qaça-qaça gəlir. Əlində qovluq.

SERJANT: Mən!

MÜSTƏNTİQ: Mən burda neyindirəm? Cavab ver!

SERJANT: Bəzliq...

MÜSTƏNTİQ: Otstavit! Mən burda vətəndaşı sorğu-suala tutmuşdum! Perəkrestiny dopros. Aydındı?
SERJANT: Aydındı! (*Kənarə*). Bunun axır yoxdu!
MÜSTƏNTİQ: Papkanı ver! (*Papkanı alır. Açıb içindən kağız çıxar. Bu vaxt Rəsimin məşurunun signalı eşidilir*). Aha! Serjant!
SERJANT: Mən!
MÜSTƏNTİQ: Get, o vətəndaş məşurdan düşən kimi bura gəlir. Tezi De, müstəntiq çağırır. Get!
SERJANT: Getdim!

Serjant gedir. Qəzəbdən səsi eşidilir: "Lojıs"! Serjant tez qaydır.

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş hamı? Qdə vətəndaş?
SERJANT: Uzanıb yera, nə qədər eləyirsinizsə ayağa qalxırmı!
MÜSTƏNTİQ: Lojıs niyə qışqırırsan axır?! Get, birtəhər qalxıb gətir. Tezi.
SERJANT: Getdim.

Serjant gedir və bir azdan Rəsimlə qaydır. Rəsimin əlində balaca bağlama, o biri əlində iri karton qutu var. O, dircəkən ilə özünü qasıyır.

SERJANT: Gətirdim!
RASIM: Salam, salam, yoldaş...
MÜSTƏNTİQ: Otstavit!
RASIM: Baş üsta. Nəyi otstavit? Bu şeyləri?
MÜSTƏNTİQ: Tak, tak, tak... Bu bağlama nədir? (*Uzaqdan İyənir*). Kristian Dior?
RASIM: Bəli. Hardan bildiz?
MÜSTƏNTİQ: Müsədirə olunur. (*Ətri Rəsimdən alıb serjanta verir*). Əlindəki qutu nədir? Otveçay! Tezi. Fikirləşmə!

RASIM: Bu da müsədirə olunan şeydi, elə yaxşı müsədirə olunan şeydi ki, bu! Yuqoslavski piveci, bankalarda!
MÜSTƏNTİQ: Serjant!
SERJANT: Mən!
MÜSTƏNTİQ: Apar müsədirə olunmuş şeyini! Apar kitabxanaya! (*Rəsimə*) Müsədirə olunmağa daha nə var? Cavab ver! Fikirləş, vətəndaş!
RASIM: Tapılar, müəllim, danışmaq.

Hasardan Məşurun başı görünür.

MOŞU (*kənarə*). Pah! Martuni xoruzu sazın bəliqim əməlli-baştı dönəyir. Gözünə dönüm, a xoruz, gözünə dönüm!

Rəsim cibindən nə isə çıxarıb müstəntiqə verir.

Pah, pah, pah! Aya, canavarlarda ağıl olsaydı, belə xoruzu özlərinə sarkarda seçərdilər. Canım üçüm! Gör sən! Moşu nəjə bannadajax. Oxay, gözünə dönüm! Aya, heyit, çox heyif ki, belə müstəntiqlər bizdə tak-tük olurlar, olmasa tutardım belələrimi satırının amansız ataşına!
MÜSTƏNTİQ: Nə qədərdir, vətəndaş?
RASIM: Dörd dənə.
MÜSTƏNTİQ: Yaxşı get! (*Rəsim getmək istəyir*). Dayıy! Stoy!
RASIM: Daha heç nəyim yoxdu.
MÜSTƏNTİQ: Sənin heç nəyin məna lazım deyil! Mən məağ alıram! Aydındı?
RASIM: Bəli. Aydından da aydındı.
MÜSTƏNTİQ: Şair evdədir?
RASIM: Bəli.

MÜSTƏNTİQ: Serjant!

SERJANT: Mən oru gətirməyə getməyəcəyəmi!

MÜSTƏNTİQ: Ne rassujdat! Get! İrəl!

Serjant yəna də üz-gözünü turpudur. Başimlə çəb gedirlər.
Serjantin səsi gəlir: "Loğs!" Ela o an serjanım özünü basandı
bu yana atırlar. Düşür düz müstəntiqin ayaqlarının altına.

SERJANT (yerdən). Şair gəlir... Qaçmaq lazımdı! Mənim
balalarım var!

MÜSTƏNTİQ: Qaçmağı otstavit! Şair bu papkadadı, papka
da mənim alımda!

(Moşu görünür. Qıraçda dayanıb xoruz kəmi banlıyır. Müstəntiqə tərəf).

MÜSTƏNTİQ: Serjant!

SERJANT: Məni!

MÜSTƏNTİQ: Bu neyləyir?

SERJANT: Banlıyırlı Erkək xoruz kimi!

MÜSTƏNTİQ: Diş xoruz görmüsən, bolvan?

SERJANT: Çəşdim!

MÜSTƏNTİQ: Serjant!

SERJANT: Məni!

MÜSTƏNTİQ: Stol və stul! Tərixə sorğu-sual başlanacaq indil!
Sən də onun şahidi olacaqsan! (Moşuya) Vətəndaş Moşu
Göyəzənil!

Moşu yəna banlıyır. Serjant gedib stol və stul gətirir. Müstəntiq oturub,
qovluğu açır, bir neçə kağız çömrür.

Vətəndaş Moşu Moşu vətəndaş!

MOŞU: Can Moşu, can! Sənin dərdini alsın Moşu, ay piyiyi
qan xoruz, tükələri marcan xoruz, ay əli ayrı xoruz! Nədi, canını,
çığırtdımı yeyim sənini?

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş Moşu!!!

MOŞU: Ne Moşu-Moşu salıfsən, əl Adım dimdiyindən
düşmür! Başqa söz banlıya bilməzsənmi, dərdiş?

MÜSTƏNTİQ: De, de, vətəndaş, hələ deyən gündüdü!
Xa-xa! (Əlini papkanın üstünə qoyur.) Sənin sözüm də, özün
da bu papkanın içindədi.

MOŞU: Ə, olmaya aslanı heyvanxanada qəfəscə salan kimi,
sən də şair Moşunu pofkəya salıfsən? Hay?

MÜSTƏNTİQ: Krenfill!

MOŞU: Na Krenfil, ə?

MÜSTƏNTİQ: Krenfill! Krenfill!

MOŞU: Aya, a millət, indil da burun dimdiyina Krenfil sözü
keçdi. Na demək istəyirsən, ə? Adam dilində danışsan!

MÜSTƏNTİQ: Krenfil kəndi, gözəl kənd! Henrix Oppenş-
teyn! Henrix Oppenşteyn!

MOŞU: Aya, serjant, buriya gələndə bunun başı bir yere
deyməyif kim? Bunu maşın-zad basmayıb ki?

MÜSTƏNTİQ: Serjant!

SERJANT: Məni!

MÜSTƏNTİQ: Serjant, sən Henrix Oppenşteyn adında adam
tanıyrsan? Cavab ver.

SERJANT: Yox, ələ adam tanımıram.

MÜSTƏNTİQ: Vətəndaş Moşu Göyəzənil, şair, tak skazat,
tanıyırlı Yaxşı tanıyırlı Krenfill! Henrix Oppenşteyn!

MOŞU (pauza). Ə, olmuyca Henrix kirvani deyirsən? Hay?

MÜSTƏNTİQ: Krenfil kəndinin keçmiş sakini Henrix Op-
penşteyni!

MOŞU: Aya, Henrix dəyi mənim kirkəmi, kirkəmiyədi! Na olsun ki?

MÜSTƏNTİQ: O olsun ki, sənin vətəndaş şair, on iki yaşın olanda və Krenfil kəndinin sakini Henrix Oppenşteyn sizin tərəfdarı, tak skazat, köçüb gedəndə Dallar stansiyasında onun şəxsi əmlakından bir ədəd bahalı musiqi aləti ögürünəbi?

MOŞU: Na ögürünəbi?

MÜSTƏNTİQ: Fızqarmon! Fiz-qar-mon!

MOŞU: Kim ögürünəbi Henrix kirkənin fızqarmonunu?

MÜSTƏNTİQ: Əldə edilmiş mötəbər dəlillərə əsasən (əlini *popkanın üstünə qoyur*) səhərdən-aqşamə kimi Dallar stansiyasında veyillənən on iki yaşlı Dəl! Moşu adlanan bir cığat!

MOŞU: Ə, müstəntiq qəğa, sizin tərəfləri bilimərim, bizim tərəflərdə halal süd əmmiş oğullar öz kirkələrindən fızqarmon ögürülmərlər!

MÜSTƏNTİQ: Mən sənə inanım, ya bu mötəbər papkanın içindəki mötəbər sənədlərə?

MOŞU: Ə, sən inqiləbdən qabaq yaşasaydın heç Allahın özünə də inanmazdın. Sən hara, inam hara?

MÜSTƏNTİQ: Tak, tak, tak... Vətəndaş Moşu, sənə birca sual də verim?

MOŞU: Ver gəlsin. Onun ver!

MÜSTƏNTİQ: Sənin on iki yaşın olub?

MOŞU: Bə nadil əlbəttə olub!

MÜSTƏNTİQ: Vəl! Boynuna aldı! Dedi ki, fızqarmonu ögür layb! Serjant, eşitdin, vətəndaş boynuna aldı ki, on iki yaş olub!

MOŞU: Əlbəttə olub! On bir yaşında ölməyən adamların hamısının on iki yaş olub! Na səfeh-səfeh dənərsən, ə?

MÜSTƏNTİQ: Dəməli əsas məsələni aydın elədik. Vətəndaşın on iki yaş olub. Dallar stansiyası necə? Dallar stansiyası olub sənin on iki yaşın olanda?

MOŞU: İndi də durur Dallar stansiyası!

MÜSTƏNTİQ: Vəl! Qurtardıq! Vətəndaş, sənin on iki yaşın olub və sənin on iki yaşın olanda Dallar stansiyası da olub! Znaç! Henrix Oppenşteyn məxsus olan fızqarmonu sən ögür-ləmsən! Boynuna bundan sonra da almayacağıq sənəni ögür-lü-günü?

MOŞU: Henrix kirkənin fızqarmonu ögürüləndə mən Dallar stansiyasında olmaışam.

MÜSTƏNTİQ: Bəs harədə olmuşdur on iki yaşlı Moşu? Cığat Moşu. Julik Moşu!

MOŞU: Kitabxanada!

MÜSTƏNTİQ: Hansı kitabxanada?

MOŞU: Millətə məxsus olan duxların, Yuqoslaviya pivələri-nin və pulların saxlandığı kitabxanada. Eşidirsənmi, ə, qəqəni!

MÜSTƏNTİQ: (özünü itirir). Hansı kitabxananın? Bu nə də-nədir? Serjant!

SERJANT: Bilimərim! Mən heç nə bilimərim!

MOŞU: (serjant). Bilirsən, gözəl bilirsən! Cinayət məəcəlləsi-nin 94-cü maddəsinin a-sına, b-sinə, bütün əlifba sırasına dü-şən və doqquz ildən on beş ilə qədər iş olan kitabxananın!

SERJANT: (müstəntiqə). Mən sənə demirdim, qəçmaq la-zımdır! Demədim şair gəlir! İşa səldin özünü! Məni sala bil-məyəcəksən!

MÜSTƏNTİQ: Serjant!

SERJANT: Zəhmət serjantı, çör serjantı!

MOŞU: Serjant!

SERJANT: Məni!

MOŞU: Get, kitabxanaya apardığın müsadirə olunmuş şey-ləri gətir!

SERJANT: Baş üstə! Gətdim!

Serjant qaça-qaça gedir. Müstəntiqin dili-əgzi tutulub.

MOŞU: Na oldu, a xoruz qaça? Deyəsən pokrışkan buraxdı! Doldurummı?

MÜSTƏNTİQ: Bura bax, vətəndaş qardaş...

MOŞU: Aya, na tez vətəndaş qardaş olduq?

MÜSTƏNTİQ: Brat, vətəndaş brat, niyə şuluq salırsan? Allah adama dil verib ki, dərnişmağa bir şey olsun. Başa düşürsən?

MOŞU: Başa düşürəm, niyə də kin başa düşməyim? Ə, səni başa düşməkdən ötrü insana baş gərək deyil, səni başa düşməkdən ötrü insana birca dəna əl, bir də beş-on cib gərəkdir!

Serjant qaça-qaça gəlib atırı və pıvə qutusunu Moşunun qabağına qoyur.

SERJANT: Gətirdim, yoldaş şair!

MÜSTƏNTİQ: Moşu müəllim, bir daqiqə bura olar səni? (Əlini cibinə salır).

MOŞU: Yox, onu mən götürməyəcəyəm! Onu götürməyə başqa adamlar var...

(Sədə gərnür. Kanarda dayanır). Ya da yox, bən ver, görüm. (Müstəntiqdən pulu alır). İndi gedin.

MÜSTƏNTİQ: Baş üsta.

Müstəntiq və serjant gedirlər.

SEDA: Zirpik, deyəsən səni də sorğu-suala tutmuşdular? Na dedin? Canını qurtarıb aradan çıxıb bildin?

MOŞU: Kim, az? Mənimmi? Az, mən aradan çıxan şairlərdən deyiləmi? Getdi, a gözəl, getdi! Nasimi dövrü, İndi şair dərisi

soyulmur, İndi şair kimin istəsən dərisini soyar səninçün, istəsən lap başını da qırırlar!

SEDA: Bəh, bəh, bəh! Heç özündən belə razi zirpi adam görməmişdim! Molodəsi! (Əlində tutduğu atırı iyəyir). Kakaya prelest!

MOŞU: O İylədiyin nadi, az, bəh-bəh deyə-deyə?

SEDA: Duxi!

MOŞU: Adı nadi o duxunum?

SEDA: Fiqili!

MOŞU: Az, o bekarə, axmaq duxudu! Bu yaxıqdı. (Əlindəki duxunun üstünü oxuyur.) Bə nədi, albəttə, bu yaxıqdı! Kristian Diort Olmuşammi, az? Qoyarammı sən Kristian Diorsuz qalasan? Götür! Fidci nadi?

SEDA (ətri alır, təəcübələnir). Zirpik! Məy xoroşiy! Bunu hardan tapmışan?

MOŞU: Bizim kəndin qızları pambığa gedəndə bundan vururlar! Dublyonka da var bizdə. Çobanlar qışlağa gedəndə alif geyirlər, sənin canın üçün.

SEDA: Ola bilməzi? Oy, Zirpik, şəhərdə sənin telefonun var? Amma iş yerində? Var?

MOŞU: Az, telefon nadi, az? Yoxdu iş yerimdə, yoxdu telefon! Çünki iş yerim yoxdu!

SEDA: Niyə?

MOŞU: A gözəl, mənim iş yerim kəkilikl tapələr, qartallı dağlar, insan izihamlı küçələrdi! Bir də şair məclisləri. Bunu da götür apar ərim Rasim! (Pivəni Sədəyə verir.) De ki, şair Moşu Göyəzəni pay göndərib! Apar, ağır deyil ki, a gözəl?

SEDA: Xeyr! Payın artıq olsun! Zirpik! Seluy! Sazançik tı moy Sazan!

MOŞU: Sazan?

SEDA: Yox, yox! Fəzəl!

Seda Moşunu öpmək istəyir.

MOŞU: Az, dayan! Soncuxlamlat!

SEDA: Çto moy dorozqy?

MOŞU (*əvəllə ona verir*): Al, bunu da Rəsimə ver!

SEDA: Bu nədir?

MOŞU: Pul! De ki, Moşu qağan cib xərcliyi göndərdi. Öz pulu kimi xərcəsin! Get.

SEDA: Oy, kəkəyə tı prelest!

Seda pulu alıb, Moşunu öpür. Qaçq-qaçq gedir.

MOŞU: Əh! Deyirəm, aya, nə yaxşı ki, bizdə belə qızlar, belə qadınlar yoxdu! Nə yaxşı ki, namus, qeyrat sənədən arxayın yəti, arxayın dururuş! Yazajam! Qadın səfliği haqqında bir böyük, bir heyvərə poema yazajam! Yazajam!!

İşiq söviz. Sənə yenidən yazır. Yəni də həmin səhnə

Tənbəy kəsildə oturub yəni də, Hüseynlə Sara əvlərindən çərtilər, əllərində çamədanlar var. Sara çamədani yərə qoyub, yənidən içəri keçir. Soyuqdur. Hüseynin aynında pəncək var. Havanın da rəngi bozalıb.

HÜSEYN (*Tənbəyə yanaşır*): Bəla-bəla işlər, Tənbəy dəyi. Köçürük. Arvədim ələmi vurdub bir-birinə, İndi də köçür şəhərə. Məni də zorla aparır özüyə. Mən də başımı aşağı salıb gedirəm. Qala qoyunu kimi. Mən ölüm. Ayıq. Anıma əğli bəşində olan adam heç bir vaxt gərək bağdan şəhərə ayıq getməsin. Şəhərə, bir də uşaqlıqda gəzdəyin yerlərə gərək dəm gədəsən, dəm, Tənbəy dəyi! Soyuqlar da düşüb. Mən ölüm.

TANRIBƏY: Oğlum, gət mənəm otağımdan jaketimi gətir, zahmat olmasa. Ya da yox, dayan, stulun üstündə kitəlim var, onu gətir, Hüseyn. O istidir.

HÜSEYN: Kitel nədir? Voennni pencyay? Forma?

TANRIBƏY: Ha, oğlum, zahmat olmasa gətir.

HÜSEYN: Baş üstə. (*Gətmək istəyir*)

TANRIBƏY: Ayıq saxla, oğul, bir dəqiqə.

HÜSEYN: Nədi, dəyi?

TANRIBƏY: Hüseyn, orda pəncərədə, pərdənin dəlində konyak var. Şuşada. Aç, nə qədər istəyirsən iç. Stəkan stulun üstündədi.

HÜSEYN: Niyə, Tənbəy dəyi?

TANRIBƏY: Görürəm bağdan şəhərə ayıq gətmək istəmirsən, iç, utanma.

HÜSEYN: Ələ deyirsən ki, ələ bil məndə utanan üz var. Çox sağ ol, dəyi.

Hüseyn gedir. Sara bəyirə qəb əlindəki şeyləri yərə qoyub, qəpəyə qıfı vurub.

SARA: Tənbəy dəyi, Hüseyn hara getdi?

TANRIBƏY: İndi gələr, qızım, narahət olma, bura, yaxına gedib. İndi gələr.

SARA: Təki bu gün gedib içməsin. Şəhərə adam kimi gəlib çıxsın. Allah heç bir arvada ələ kişi göstərməsin! Ərə gətmək istəyən qızların hamısına QƏL işçilərində olan aparatdan vermək lazımdır ki, nişanlarının içib-ıçmadıklarını hər gün yoxlasınlar. Hər gün! Düşmənilər mənim günümə.

TANRIBƏY: Çox da danlama, qızım, onu, Hüseyn yaxşı oğlandı, ürəyimiz oğlandı. Dost-aşnası çoxdu yəqin.

SARA: Ay onu içərdənin görüm başına daş düşsün, daş! Quru yurtda qəlsin görüm onu!

TANRIBƏY (özünü itirir *öksürür*): Amin, qızım, amin. (Kənarə). Deyəsən, özümü məhkəm işə salmışam. (Sorayır) Qızım, niyə belə tez köçürsüz şəhərə? Peyzıda bağ yerinin özə lazəti var.

SARA: Bilsəydim belə olacaq heç bura ayaq da basmazdım! Eh, olan oldu, keçən keçdi. (Bərməğərni *dişləyir*) Bıy, yaxşı yadına düşdü, iri mis qazanı götürməmişəm. Oğurlayıb-zad eləyənləri Gedim götürürəm, burada niyə qəlsin?

Sara qapını açıb, yenicdən evin içinə gedir.

TANRIBƏY: Mis qazan da itse heç nə! Batacağıq. (Pauza). Bu Hüseyn deyəsən konyakın hamısını içməyə mənim kətelimi götürməyəcək. Hava da tutulub. Soyulaşır. Kaş yağış yağaydı. Bu ağaclar bir az su içəydi. Göz qabağında yarıb gedirlər.

Rasim! Rasim! qışqıra-qışqıra Səda gəlir, əlində pivo qutusu. Rasim tələpək bəyərə çəkir.

RASİM: Cən Rasim! Cən! Gəlirəm! O əlindəki nədi, nə almısan, cana?

SEDA: Bənoçnu pivo, Yuqoslavlski. Bir də iki flakon duxi! Fudci i Kristian Dior!

RASİM: Hardan, cana? Hardan almısan?

SEDA: Dənizdən! Piyajdan! Sən nə almısan Sədəyə bu gün? He?

RASİM (özünü itirir): Bu gün heç nə, cana. Başım yarıan qarışdı, sonra danışaram sənə, cıyər. Ver pivanı mana.

SEDA (qurtumu Rasimə verir): Amma açma, şəhərdə açarın. Köçürük. Mən dənkə burada qalmaq istəmirəm!

RASİM: Niyə, cana? Belkə bir həftə də qalaq?

SEDA: Bir gün də qalmayacağam. Gət, şeylərni yığ. Şairgilti də köçür. O çəmədanılar kimindir?

TANRIBƏY: Hüseyngili. Sarayla Hüseyn də bu gün köçürlər.

RASİM (Sədənin qulağına). Məşində bənzin yoxdu, cana, pul da yadımdan çıxıb şəhərdə qalıb. Neyləyək? Şəndə var?

SEDA (poçka pulu Rasimə uzadır). Götür, bu da pull Yolda bənzin alarsan! Sazan!

RASİM: Cana, bu qədər pulu hardan almısan?

SEDA: Çox bilsən tez qocalarsan!

RASİM (Sədəni *öpür*). Arvad deyil, e, sexdi, sexi! Qaçdım şeyləri yığmağal! Ural! Eşq olsun bütün dünyə müəllimlərinə!

Rasim evin içinə qəçir. Sara eynənə çəkir.

SARA: Tanrıbəy dəyi, Hüseyn gəlirib çıxmadı?

TANRIBƏY: Yox, qızım, yox, narahət olma indi gələlər. Dedi ki, yaxına gedir.

SARA: Bu köçərkəçdə hara verdi o əclaf, özünü görəsən?! Kaş başıma daş düşəydi mənim ona rast gəldiyim gün, daş! (Sara *ıçırır keçir*)

SEDA: Tanrıbəy dəyi, poslə vseqo, siz hələ bununla danışsınız?

TANRIBƏY: Niyə danışmayım, ay qızım, hər boş şeydən ötrü adam-adəmdən küsməzi! Ay qızım, vallah, müharibə vaxtı camaat bir-biri ilə bundan məhrəbən dolanırdı.

SEDA: Tanrıbəy dəyi, bəs, siz şəhərə köçürsünüz?

TANRIBƏY: Hələ yox, qızım hələ burada bir az da qalacağam. Buranın havası mənə düşür.

SEDA: Bəs tək necə qalacaqsız burda? Qorxmayacaqsız?

TANRIBƏY: Yox, qızım, mən soldatam. Soldatlarla əsl şəhərlər tərk etməyə qorxmurlar.

SEDA: Şair Moşu da qalır?

TANRIBƏY: Yox, Seda, onlar da köçür deyəsən. Mən əsl şəhərlərdən dedim.

SEDA: A vot! neti! Mən də sizin kimi fikirləşirdim. Bu günə qədər! Amma bu gün ubeditsya oldum ki, nəş Moşu əsl şəhərdi. Əhli! Firmenn! Ondan yaxşı şair yoxdu!

TANRIBƏY: Şeirlərini oxumusan, qızım?

SEDA: Pti çəm tut şeirlər? Qarıba adamsız siz, Tanrıbəy dəyi! Şeirlərin delovoy şairə nə dəxli var? Sazan otdelno, fəzan otdelno. Odu, ha, özü də qalır. Naş Puşkin! Naş Nizami!

Moşu gəlir.

MOŞU: Məni xırdalama, az! Eşq olsun veteran qağayal. Sən köçürsənmi, a kişi?

TANRIBƏY: Yox, şair, bir-iki həftə də qalacağam burda, hərə talaşım ki...

MOŞU: Biz də qalardıq, di gəl gerek gedib uşaqları rayon-dan gətirim. Böyüyük məktəbə gədəsidi. Qalardım, canın üçün, burda qələm əlimdə xəm at kimi oynayırlar. Zərərlə yoxdu, şəhərdə də birtəhər yazıb yaratmaq olar. Təki ürekdə deməyə söz öydə yeməyə et olar!

SARA (eyvandan çıxır): Tanrıbəy dəyi, Hüseyn gəlir çıxmadı?

TANRIBƏY: Yox, qızım, yox. Narahət olma, Sara, harada olsa gələr.

SARA: Allah onu öldürsün görüm, mənə cəmaat yanında rüsvay elədiyi yerdi!

Sara qarı keçir.

MOŞU: Aya, yaxşı ki, belə arvadın Hüseyn hələ indiyə kimi dəli olmayıb! Keçəyi dənə! Belə arvadın kişi içməsin neyləsin? Deyirəm, nə yaxşı ki, bizdə belə ailələri barmaqqa saymaq olar! Nə yaxşı ki, ailələrimizin əksəriyyəti mehriban və sağlam ruhlu ailələrdi! Düzümü deyirəm, Seda?

SEDA: Tı moy prelest! Şəhərdə tapacağam səni. Fazañçiki Zirpik moy!

TANRIBƏY: Moşu, oğul, səndən bir xahişim var.

MOŞU: Buyur, a qağal!

SEDA: Deyəcək ağacları sula.

TANRIBƏY: Hə, oğul, düz deyir, onsuz da gedirsiz, axırıncı dəfə sula bu ağacları.

MOŞU: A kişi, vallah, veteran olmasaydın sənəndən təmsil yazmaq olardı. Nə tapmısın, a qağə, bu dilgiz şamlarda? Soruşmaq olardı ağac əkərimmi? Ağacın kökü qara torpaqda qonur torpaqda olmalıdi, özü də meşədə. Ağacları izdihə-mində! Düzümü deyirəm, a Söyli!

SOYLU (qarıdan): Sözümlə eşitmədim, atam-anam sənə qurban, barxanarı yığaram.

MOŞU: Soruşuram, düzümü deyirəm!

SOYLU: Bə nədi, əlbəttə, düz deyirsən! Sənin yalan deyən günün olmayıb! Cijim Fatma deyirdi ki...

MOŞU: Fatmadan sitat gətirirəm, az! Əlimin çöllü geyişel! Barxanarı yığ, eşiyə çx, mən də gedəm məşin tutum.

SEDA: Zirpik, küsdüm səndən! Ful. Məşin niyə tutursan? Bizim məğində meğər yer yoxdur? Utanmırsan?

VAQİF SƏMƏDOĞLU

MOŞU: Az, doğrudan da! Sizdəmi indi gedirsiz?
SEDA: Ha, Rəsim şeyləri yığan kimi.
MOŞU: Aya, a kişi, dünyanın işinə bax, bir evdə arvad yığır barxanarı, o biri evdə kişi!
SEDA: Nə olar yığanda? Rəsim sovremennı ardı! Kulturı ardı. A tı zırpik! Düz deyirəm, Tənribay dayı?
TƏNRİBƏY: Ay uşaqlar, siz allah, bu ağaclara su verin. Çənb gedirsiz onsuz da. Mən ayağa qalxa bilmirəm axı!
SEDA: Oj, yəna də başladı!
MOŞU: A kişi, sən bu ağacları üstünə xətt çək! Bunların kitabı bağlanıb! Ağac meşədə olar!

Sara alində mis qazanla bayıra çəz. Qəpiyə qılı vuruz. Moşuyla Seda üzərlərini ondan o yanə çevirirlər.

SARA: Tənribay dayı, Hüseyn gəlib çıxmadı?
TƏNRİBƏY: Yox, qızım, yox. Səbrin olsun, gəlib çıxar, yaxına gedib.

SARA: Səbir, səbir! Mən getdim! Burada daha qala bilmərəm. O alkoqolik gələndə deyir ki, bu çamadanı götürüb gəlsin avtobus stansiyasına. Orda gözləyəcəyəm onu. Sağ ol, Tənribay dayı! Salamət qal!

TƏNRİBƏY: Sağ ol, qızım, sağ ol. Yaxşı yol.

Sara çamadanın birini və mis qazanı götürüb gedir. Söylü ilə Rəsim afillərində şeylərlə bayıra çurlar.

RASİM: Söylü bac, şeyləri yığdın?

SÖYLÜ: Sən neyə, Rəsim bəji?

MOŞU: Az, kizi, qəpiyə də qıfılət! Rəsimin məşimində gedə-jəyvi!

BAXT ÜZÜYÜ

SÖYLÜ: Neçəyə dənışdin, a Moşu?
MOŞU: Az, kizi
SEDA: Qoşpodi, kakaya dural Rəsim, sən də qəpiyə qılı vur.
Rəsimlə Söylü qapıları bağlayırlar. Söylü əli yüklü gəlib Moşunun arxa-sında duruz. Rəsim də Sədanın.

MOŞU: Ha, a Tənribay kişi, böyük rus mütəfəkkiri Belinski deyib kin, "Yo!çu yolda gərek"! Salamət qal, təmiz hava al, bu ağaclara da çox baxar, qanını qaraltma. Quruyan quruyasdı!
TƏNRİBƏY: Sağ ol, oğul, yaxşı yol. Gedin, məşını da bərk sürməyin.

SEDA: Poka, Tənribay dayı, seluyul (Tənribayın üzündən öpür.)
TƏNRİBƏY: Sağ ol, qızım, yaxşı yol.

MOŞU: Gəl, ay arvad!

SÖYLÜ: Gələrim.

SEDA: Gəl, ay kişi!

RASİM: Gəllirəm.

Çox gedirlər. Rəsimin məşimnin əybacar siqnalı eşidilir. Səjant gəllir.

SƏJANT: Salam, dayı.

TƏNRİBƏY: Səndan nə əcab? Nə əcab "Lojjs"ı qışqırmısan?

SƏJANT: Məni qışqırdan getdi.

TƏNRİBƏY: Bas, bura gəlməyəcək?

SƏJANT: Gələcək, amma on-on iki ildən sonra. Ondan tez gəlməz.

TƏNRİBƏY: Bas sən niyə gəlmisən?

SƏJANT: Şəiri görmək istəyirəm. Qəpiyə dəyəsən qıfıl vurublar.

TANRIBƏY: İndicə köçüb getdilər. Neylirdin şəiri, oğul?

SERJANT: İstəyirdim şəirin kitabını alım oxuyum.

TANRIBƏY: Neymirsən onu oxuyub?

SERJANT: İstəyirdim oxuyum görürəm bundan sonra necə dolanmaq lazımdı. Çox ağıllı adamdı şair. Na vaxt gələcək bura, dayı?

TANRIBƏY: Onu bilimirəm.

SERJANT: Yaxşı, sağ ol, dayı.

TANRIBƏY: Sağ ol, oğul, sağ ol.

Serjant çıxıb gedir. Tanrıbəy onun arasınca eşqir: "Serjant! Serjant!"
Ancaq serjant onu eşitmir.

TANRIBƏY: Getdi. Bu da belə getdi. Gərək buna suladayıdım ağacları. Hüseyn, ay Hüseyn! Ay oğul, sən mənə lap bəbir elədim! Gal, çıx da!

HÜSEYN (*kanardan*): Gəlirəm! Ay əmi, ay Saral!!

(*Hüseyn gəlir. Dəmədir. Əynində Tanrıbəyin kitəli. Kitəlin yaxası orden-mədəllərlə doludur.*)

Sənə qurban ölüm, veteran dayı, mən ölüm! Kişisən! Kişi!

TANRIBƏY: Vər mənim kitəlimi, Hüseyn!

Tanrıbəy kitəlini Hüseynə alıb geyir.

HÜSEYN: Okey! Tuaylayt! Yaraşır sənə, mən ölüm! Kişisən!

TANRIBƏY: Hüseyn, oğul, götür o çamadanı get avtobus stansiyasına. Sənə sənə orda gözləyir. Get, oğul, yubanma!

HÜSEYN: Getmirəm! Mən kişiyəm, ya yox? Getmirəm. Sənəninlə qalacağam burda! Həmişəlik! Mən ölüm! Qoy mən ölənəcən dayınsın arvadığa avtobus stansiyasında! Ərsiz arvad heykali kimi. Qoy bilsin mən kiməm! Mən kişiyəm! Kişi!

TANRIBƏY: Get, Hüseyn, get! İnsafın olsun, qadın xeyləğdi, çox gözlətmə onu! Ayıbdır. Çamadanı da götür.

Hüseyn gedib çamadanı götürəndə gözləmə yerdəki planq dayır.
Şalınq qaldır.

HÜSEYN: Day-day, ağacları sulayım? (Əlindəki şalınqla yera yıxılır).

TANRIBƏY: Lazım deyil, oğul, get, arvadın səni avtobus stansiyasında gözləyir.

HÜSEYN: Nə çox orden-mədəlin var, bax... Mən ölüm. Mənim kimlərin yaşaması üçün almısan onları? Bizim uğrumuzda? Alımısən ki, Rasim əlver ələsin, Moşu boş-boş şəirlər yazsın, mən rahat vurum?

TANRIBƏY: Get, Hüseyn, get, əsəbiləşdirmə mənə! Get! Sənə gözləyirlər!

HÜSEYN (*ayağa qalxıb, çamadanı götürür*): Yaxşı, Tanrıbəy dayı, yaxşı. Getdim, sənə qurban ölüm... İngiltərədə piyvanın krujkası üç pənniyədi. Bizim pulhan... bizim pulhan... pulsuz! Mən ölüm! Sağ ol, Tanrıbəy dayı, sağ ol.

Hüseyn ayaqlarını sürüyə-sürüyə birtəhər çıxıb gedir.
Tanrıbəy kitəlinin düyməsini bağlayır.

TANRIBƏY: Getdilər. Çıxıb getdilər... Mən qaldım. Bir də bu ağaclar qaldı. Susuz qaldı bu körpə şamlar. Niyə? Axi niyə? Niyə bir qadın, bir insan bir dilgər üzük itirdiyi üçün altı şam ağacı yannaladı? Niyə? Axi niyə? (*Tanrıbəy səsinə yavaş-yavaş ucaltmağa başlayır.*) Nəyçüm? Axi, niyə bir ölü, mənə kimi soyuq metalıdan düzəldilmiş bir üzüyün üstündə alt

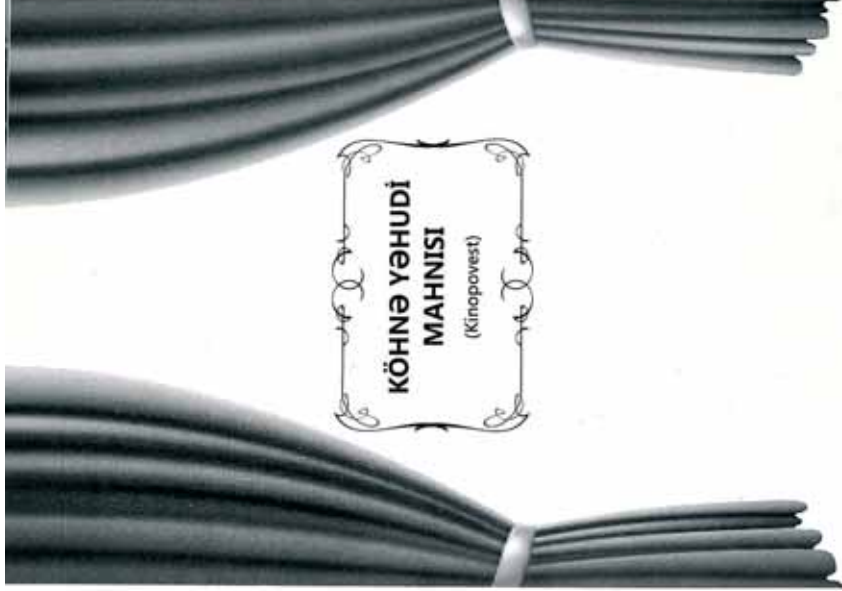
VAQIF SƏMƏDOĞLU _____
dənə diri, dipdiri şam ağacı ölməlidir? Niyə, hansı qanuna
görə? Hansı məntiqə görə?

İdirim çaxır, yağış yağmağa başlayır.

İç! İç, sənə qurban olum, iç qadını alım sənini... İç, böyü,
torpağa kölgən düşsün. Bu torpaq sənindir, sənini! İç, bala, iç,
ata, iç, ana, bu torpaq sənindir. Bu torpağa sənini kölgən la-
zımdır. Mən bilirəm necə lazımdır... Yağ, yağış, sən gələn
göylərə qurban olum!

İçiq söndür. Parda bağlanar.

SON

Saatsaz başını yuxarı qaldırıb, dükanına girən adama baxdı. Gördü ki, gələn bəzürətli bir kişidir. Başında yaxşı drabi papaq, əyində antiqa paltó, əlində zənbəlli əsa, burunlun üstündə it əlindən qalmış bir pensne. Burnu da ki, burun idi.

Saatsaz, kişini müştəri bilib, gözündən şüşəni çıxartdı, iş-gücünü qırağa qoyub, soruşdu:

– Nə lazımdı?

Pensnelli kişi bir söz deməyib, dükanına baxdı, özü də əltdən-əltən gülmüşündü. Tebessümünün də nəyə əld olduğunu dan Allah gəlsəydi baş çıxarda bilməzdi. Saatsaz da nəalac qalıb, pensnelli kişi baxan yerlərə baxdı ki, görsün bu kişi nəyə gülmür? Gördü dükanında gülməli bir şey yoxdur, hər şey öz yerindədir. Divarlarda cürbəcür divar saatları, döşəmə tartərmiz, tavadan asılmış abajur da ki, gül kimi. Doğrudan da gül kimi, çünki abajurun üstündə güllər çəkilmişdi, güllərin arası ilə də bir malaike uçurdu. Amma malaikeyin sinəsində əməlli-başlı arvad döşələri var idi, in, kök, yağlı.

Saatsaz dükanından xatircam olub, üzünü tazadan pensnelli kişiyə tutdu:

– A kişi, nə istəyirsən?

Kişi pensnesini çıxarıb şərfi ilə sildi, sonra üz-gözünü turtudub, piçiti ilə soruşdu:

– Qardaşoğlu, deyirlər sızda qara royal var, Bülümər, üstündə də gümüş şamdan...

Saatsaz özünü əməlli-başlı ritirdi, yan-yörəsinə baxıb, divara söykənmiş qoltuq ağacından yapışdı, Ayağa qalxdı.

– A kişi, sənə nə lazımdı? Nə royal, royal nadi, a kişi?

– Royal yoxundur? Üstündə gümüş şamdan...

Saatsız partlad:

– A kişi, mənə royal na gazir? Şəmdən nədi, a kişi? Adım dolamısan?

Pensnell kişi təzadən başladı gülümsəməyə. Qapının ağzında stul var idi. Onu altına çəkib oturdu, ayağını ayağının üstünə aşırıb, soruşdu:

– Sadri düşüsü necə?

Saatsız dayandığı yerdən çıxıb, pensnell kişinin yanına gəldi:

– A kişi, yeri gət, cəhənnəm oll Mən səninçün alverçi-zad deyiləm! – qışqırdı,

Saatsızın səsi pensnell kişiyyə kar eləmədi. Gülümsünə-gülümsünə cibindən üzər görmüş bir bloknot çıxardı, onu bir xeyli vərəqləyib axtardığı sahifəni tapdı:

– Qardaşoğlu, sənin adın Kələntər deyil? Keçi Kələntər? – soruşdu.

– Əşşi, adım Kələntərdi, mənə Keçi Kələntər deyinin də anasını, bacısını...

– Əşşi, bir dayan! Nə yaman dəyməduşar adamsan? Məni tanıyırsan, a?

– Tanımıram, belə tanımaq da istəmirəm!

Pensnell kişi səsinə o saat yumşaldıb, Keçi Kələntərin qolundan tutdu, dedi:

– Mən Göyəzanskiyəm. Əsəd Göyəzanski, Kloun, respublikanın ordenli artisti, xalqın sevimlisi, Kloun Əsəd.

Saatsız gülümsünüb, soruşdu:

– Doğrudan?

– Vallah-billah. And veriram getdiyim Qroziya. İnanmırsansa bu da mənim sənədlərim...

Kloun Əsəd əlini cibinə salıb, sənədlərini çıxarmaq istədi, amma Keçi Kələntər qoymadı:

– Lazım deyil, dayı – dedi, sonra başladı gülüməyə. – Amma yaman dolamışdın mənə, hal Az qalmışdı qorxudan birtəhər olum.

Kloun Əsəd təzadən stula oturub, dedi:
– Keç, qardaşoğlu, keç yerinə, ayaq üstə dayanma... Ayağımı hansı frontda itirmisən?

Keçi Kələntər öz yerinə keçib oturandan sonra cavab verdi:
– Balaxanıskıda, Malımsorskoyun tirlində. Alb nömrənin birinci vəqonunun altında.

Kloun Əsəd başını buladı:

– Heyif! heyif. Eyi yoxdu, qardaşoğlu, qəm yemə. Həyatdı, əvvəlcədən bilimək olmur əlinə nə yazılıb, başına səhən nə gələcək. Qardaşoğlu, sənə bir işim düşüb...

– Buyur, dayı, saatdı?

Kloun Əsəd yənə də pensnellini çıxardıb, şərfi ilə sildi, Burmuna taxdı.

Amma şüşələrin təmizliyindən razı qalmadı, pensnellini bir də çıxarıb təmizlədi. Sonra dedi:

– Eh, göz gözdür ki... Yox, Kələntər, saatım xarab olmayıb. Bax, Mozerti, 30 il atam taxıb, 20 il də özüm taxıram, bir dəfə də xarab olmayıb. Bunu atam, Allah atana rəhmet eləsin...

– Atam ölməyib, dayı.

– Diriyə də rəhmat var, Kələntər. Yaxşı, qardaşoğlu, deyirlər sənin yaxşı qarmon çalmağın var, hə?

– Eh, ay dayı, it ilində çalmışam qarmon. Qarmondan bir şey çıxmadı. Beş ildə ki, saatsızlıq eləyirəm, şükür Allaha, evə əliboş getmirəm. Kişiyə də nə lazımdır? Cibində pul olsun, evində at. Qarmon ələ şeydi ki, gərək toydan-toya, məclisdən-məclisə qaçasan, onda pul çıxardır. Mən də bir ayağın neyləyirəm?

Kloun Əsəd bir az dilxor kimi oldu, amma özünü tez ələ alıb, gülümsünə-gülümsünə dedi:

– Məna bax, Kaləntər, sən gəl, bu dükanı bağla, bir on günlük, özü də səhə qarmonunu götür, gəl filarmoniyaya. Keçi Kaləntər başını buladı:

– Yox, ay dəyir, qarmon nədi, nə filarmoniya? Deyirəm neçə ildə ki, çalınram, çoxdan yadırğamışam...

– Əşşi, yəni "Amurskiyə volni" də çala bilməzsən? Raz-dvətri, raz-dvə-tri! Ona nə var ki?

– O nəmənadı?

Kloun Əsəd başladı başını qaşımağa. Bilmədi nə desin. Axır ki, ağzını açdı:

– Kaləntər, gəl, sən səhə qarmonunu götür, gəl filarmoniyaya.

Səhər tezdən min tramvaya, qalx Kommunistiçeskinyan yuxarı, düş filarmoniyanın yanına. Mən ölüm... – dedi.

Keçi Kaləntər yeşikdən tütünqabını götürdü, bir parça qəzet kəsib, eşmə бүkdü. Yandırmaq çəkd. Birinci qullabı ələ laz-zət ilə vurdu ki! Kloun Əsəd də ayağa qalxıb, başını Keçi Kaləntərin lap qulağına əydi, mən ölüm vururmuş kimi, pıçıltı ilə dedi:

– Məna bax, iki saatdı ki, Bazarmını gəzirəm. Özü də say-mışam, sən öl, bir kütçədə 42 saatsız dükanı var. Bu soxa-soxa nə alver? Na remont? Müştərin-zədin yoxdu, bilirəm. Ayda bir saat gətirsələr böyük işdi! Nəməs. Mozdokdan beş-altı gündü ki, əkilib, Sən gəl, mənə qulaq as, dünyə görmüş adamam, bu dükanı bağla, davadan sonra açarsan. Götür qarmonunu gəl filarmoniyaya, gedək bizimlə orda-burda konsert verməyə. Bir bırıqada düzəltmişəm ki, gəl görəsən! Birçə qarmon çalanımız yoxdu, Şair var, özü də Adolifun ata-

sını yandırb şeirləniyə, gəl ki, Adolifun özünü xəbari yoxdu. Artistimiz var, nəğarə vuran var, bəlkə eşitmiş olarsan, Yətim Əli...

Keçi Kaləntər tez cavab verdi:

– Tanıyıram, əşşi, balacaboyu demirsən?

– Ha...

– Əşşi, yaxşı tanıyıram, Əzizəğanın xələsiğludu da, bizim məhəllədən iki tin aşağıda olurdu. Kiliçkəsi də lilliputdu.

– Ay atan rəhmətlik, atan rəhmətlik!

Keçi Kaləntər başını bulayıb, nə isə demək istədi, amma Kloun Əsəd qoymadı:

– Dəriyə də rəhmət var, incimə. Ha, nəğarəvuran da dostun çədi, gördün? Biri də var, o aləmdə! Sənə züv tutacaq. Tapşan nədə?

– Nədə, balabanda dal!

– Yox, vallah yox. Kamran sənə violonçeldə züv tutacaq. Programı da özüm aparacağam, sən də mənə pulsuz baxıb gələcəksən. Ha, necədi səniñçün?

Keçi Kaləntər nə isə demək istədi, gəl ki, Kloun Əsəd yəna də kişinin sözünü ağzında qoydu:

– Qurban ölüm, demirəm ki, dur indi, ələ bu saat düş qə-bağma?

Deyirəm bax, bu qabağındakı saatı düzəlt, ver yiyəsinə, səhər də qarmonu vur qoltuğuna, gəl filarmoniyaya, Mədə-tovun yanına.

Keçi Kaləntər boynunu qaşıya-qaşıya fikrə getdi. Eşmanın kötüyünü yəka, üstü salıqə ilə kəsilmiş konserv qutusuna atıb, soruşdu:

– Pəndirdian-zəddən tapa biləcəyik?

Sara gözlerini açıb otağa baxdı. Gördü ki, divara gün işığı düşüb. Tez alını uzadıb mizin üstündən saatını götürdü, baxdı. Rahat nəfəs alıb saati yerinə qoydu. Təzədən gözünü yumub yatmaq istədi, amma yata bilmədi, başladı ora-bura baxmağa. Tavanın malası tökülmüşdü, üzbaudakı divara vurmuş saatın əqrəbləri 12-nin üstündə idi. Sara yorğanı üstündən atıb, qalxdı, gedib divar saatının şüşəsini açdı, saatın arxasından açar çıxartdı. Saati qurdu, əqrəbləri düzəltdi. Oldu 8:30. Sonra qayıdıb mizin üstündəki saata baxdı, təzədən gedib divar saatının böyük əqrəbini 5-6 deqiqə qabağa çəkdi. Sonra çarpayısının qırağında oturub stuidan ipək corablarını götürdü. Birini ayağına geyindi, ikincisini də geymək istəyində gördü ki, corabın həyi gedib, yayı qalıb. Uç-dörd yerdən sapı qaçıb, tars kimi da görünən tərəfdən. Yaman dlixor oldu. Ayağına geydiyi corabı çıxarıb, o birinin üstünə atdı. Sonra paltarını, ayaqqabısını geyib zümrümə eləyə-eləyə mətbəxə qaçdı.

Mətbəxə gəlib çaydanı qaz piftasının üstünə qoydu. Krani açıb əl-üzünü yudu, qazandan bir tike çörək götürüb, yeyə-yeyə otağa döndü. Güzgünün qabağında oturub başladı özünə bözək-düzək verməyə. Olanından. Bir qutu pudrası var idi, yarım şüşə də atı. Özü də boynuna o atırdan vuran da üz-gözünü turşutdu, deyəsen atır bir atır deyildi. Saranın yandakı divara "Vuqarıf qaya" pyesininmi, operettasınının afişası vurulmuşdu. Üstündə yeddi-səkkiz adamın imzası var idi. Göründü, həmin eserdə oynamaş artistlərin, ya rejissorun, dramaturqun yadığın idi o imzalar.

Filarmoniyanın administratoru Mədətov yumruğunu masanın üstünə vurub ayağa qalxdı, qalvan kimi da qişayırdı:

– Cəhənnəmə yaz, gora yaz! Kimsə istəyirsən yaz!

Administratorun qabağında, yazı masasına bitişik stolun dalında dayanmış bələcaboy adam dörd barmağını ağzına soxub, bir fit çaldı ki, gal gərsən!

Administrator durduğu yerdəcə donub qaldı. Sonra:

– Ada, insan da sənət ocağında fit çalar? – sonuşdu.

– Sən qişqırdın, mən də fit çaldım. Stadionda bir yerdə otururuq?

Adət eləmişəm, sən qişqıran kimi fit çalırım. Vot i vəel

Mədətov yavaş-yavaş keçdi yetim Əlinin yanına, oturub, papiros yandırdı, sonra dedi:

– Məna bax, Yetim Əli, bratişka, bu boyda boynan Hiltlerin evini yıxmaq istəyirsən? Bir özünə bax, bir də dünyanın xəritəsinə. Gör bir haraları tutub? Get evə, mən ölüm, xərtəni aç, yaxşı-yaxşı bax.

Yetim Əli gülümsünüb dedi:

– Mən yera yazmışam. Stalino da yazacağam, ələ bilirsən yazmayacağıma? Yazacağam. Vot i vəe. Özü də güncü dilində. Bizim evdə bir gürcü olur, aşbaz. Ona urusca deyəcəyəm, o da gürcüce yazacaq. Ələ bilirsən yazmayacaq? Bir dəne pa-paqlıq ştabi trikom var, onu verəcəyəm, yazacaq. Gürcüyə nə lazımdı? Yoğun biği olsun, təzə papağı. Vot i vəel

Mədətov ayağa qalxdı. Kabinetdə gəzişə-gəzişə divardakı şəkillərə baxdı. Bu şəkillərin hamısı müharibədən əvvəl çəkilmişdi. Güman ki, premyeralardan, bayramlardan, benefisarlardan sonra. Çünki aktrisalərin, aktyorların əlində böllür bəddələr vardı, stolaların üstündə şampan şərabları, tort, xüləssə,

müharibə gecələrinin ən şirin yuxuları. Şəkildəki adamlar yaxşı yemək-içməkdən başqa, adam kimi geyinmişdilər də, daha Mədətov kimi, Yetim Əli kimi yox. Administratorun heç olmasa qalıtıku, bir döş cibindən ucu çxmış dəsmalı var idi, Yetim Əli isə lap it günündə idi. Kostyumunu kirli deyildi amma köhnə, yaman köhnə idi.

Yetim Əli administratoru xeyli süzüb, bir-iki dəfə öskürdü. Mədətov fikir vermədi. Axırdə administratorun gəzişməsinə dan tənqə gəlib soruşdu:

– Mədətov, nə deyirsən, yazırsən, ya yox?

Mədətov cavab vermədi. Keçib öz yerində oturdu. Başı ilə böyründəki divara vurulmuş qara haşiyəli portretləri göstərib soruşdu:

– Əli, bunlar yətidən çıxıb? Bax, bu kimdir?

Yetim Əli Mədətovun barmaq ilə göstərdiyi şəkilə baxıb cavab verdi:

– Babandı.

Administrator barmaqını başqa şəklin üstünə qoydu:

– Bəs bu?

– Rüstəm.

– Bu necə?

– O da yazıq İntiliş... Əşşi, nə demək istəyirsən? Məna bax, mən səninçün uşağ-zad deyiləm ki! Niyə mən başa düşmək istəmirəm? Davaya getmək istəyirəm! Burada Üreyim partlayır! Atamı öldürübələr, qaradaşımı öldürübələr, iki armoğlumı öldürübələr. Urəyim hirsədən boğulur, başa düşürsən?

Mədətov papirosunu söndürüb dedi:

– Yaxşı, get bir dənə şəklini götür, sonra da çıx get həra istəyirsən.

Cəhənnəm ol!

Yetim Əli ayağa qalxdı:

– Kağız yazırsən voenkoma?

Administrator baş barmaqını iki barmaqının arasına soxub, Yetim Əliyə göstərdi:

Kamran royaldə köhnə fokstrot çalırdı. Paltoda oturmuşdu, üzünü tük basmışdı, şərfi də boğazına lap ilan kimi dolarmışdı. Onun royal çaldığı yer, deyəsən filarmoniyənin zirzəmisidi. Çünki bura atılmış köhnə dekoraların, cürbəcür konsert avadanlığının alından tərpanməyə yer yox idi. Kamranın lap başı üstə nəhəng, yəndəmsiz bir çəban heykəli var idi. Əlində çəmaq, üzündə təbəssüm, bundan başqa divara köhnə, qırmızı solmuş şüar söykənmışdi: "Yaşasın Dnesprohess". Şüarın qırağından Makedoniyalı İskəndər dövründə geyilən hərbi papaq asılmışdı. Ən yersiz də ki, Remlə Romulu amizdirən canavar idi. Bu gips heykəl royalin üstünə qoyulmuşdu. Romanın emblemi bura hardan gəlib çıxmışdı, Allah biliri! Kamranın çaldığı royal da ki, deyəsən müharibədən əvvəl yox, inqilabdan çox-çox qabaq köklənmişdi.

Kamran yaraşlıq, anq, gözələrinin altı bir az qaralmış oğlan idi. Yaşı 30-31 olardı. Balka 35, çox olmasdı. Gözlərində kədər, əməlli-başı kədər var idi. O, çaldığı fokstrotə qulaq asır, hardanbir pis səslənən yerləri təzadən çalırdı. Özü də onun çaldığı şüx ritimli fokstrotun melodiyası yaman yarıqlı idi.

Kloun Əbəd Sara ilə içəri girəndə Kamran onların səsinə eşimədi. Əsədın əlində violonçel qutusu var idi. O, Kamrana yanaşmaq istədi, amma Sara qoymadı. İşarə elədi ki, mane olmasın. Bir az dayanıb Kamrana qulaq asdılar, sonra Kloun

Əsəd violonçel çəban heykəlinə diyədi. Sara Kloun Əsədin qolundan tutub, onu yavaş-yavaş otaqdan çıxartdı.

Kamran bağlanan qapının səsinə döndü. Violonçel qutusunu görüb açdı. Açıq kimi də bağladı. Təzədən royalin qabığında oturdu. Çaldığını təzədən çalmağa başladı.

Mədətov yeyindən bir neçə kəğız götürdü, onları əlində oynadıb, Yetim Əliyə dedi:

– Götür, Yetim Əli, bu da uşaqların kəğızları. Bu Kamran, bu sən...

Administrator adlarını çəkdiyi adamların kəğızlarını bir-bir Əliyə verirdi.

– Bu Sara, bratişka, bu velikiy çarodey Əsəd Göyazanski, bu da onun tapdığı qərmonçalı Kalantar İbişi. Tü, belə də familiya olar? Bratişka, bilirsən onu necə çağırırlar?

– Necə?

– Keç Kalantarı

Əli güldü.

– Bax, belə işlər, bratişka. Şairin kəğızını Yazıçılar İttifaqı verəcək.

Sahar çıxırsız. Bir konsert Türkanlıda, sonra Belorusiya, sonra da ki, hara göndərsələr ora. Pien düşsə iki konsert də nemislərə, amma pulsuz! Mani kişilərin yanında bəbir eləməyin... İndi get, bratişka. Gəl sən öpmə, bəlkə, ölə bələdin...

Yetim Əli gəlib administratoru qucaqladı. Öpüşdülər.

– Əli, sözlüm sözdü, ha.

– Gələn kimi yazırsan?

– Sən öl!

Qəpədən "Ata gedir, ata gedir!!" qışqıra-qışqıra səkkiz uşaq çıxdı. Onların dəlincə uşaqların anası, şair Həmid Kaskin arvadı, Dağ boyda bir qadın. Əlində su ilə dolu bir fincan. Həmid Kaskin dəğiniq seçlərini barmaq ilə dərayə-darayə evdən çıxıb, uşaqlara yanaşdı, hamısını bir-bir öpdü, axırıncısını bağrına basanda, başını qaldırıb arvadından soruşdu:

– Bə o biriləri hani, az?

– Nə bilim, ə Həmid, yaqın bulvara gediflər, başı batmışlar. Ənim, dčymim sənə qurban, ə Həmid!

– Bu da indirin uşaqları! Atalar, Allah bilir hara gedir, Allah bilir haçan gələcək, bunlar bulvara qaşdı-tüdü oynamağa gediflər!

– Gələn kimi hamısını öldürəcəm, ə Həmid!

Həmid sonbeşyini də öpüb arvadına yaxınlaşdı. Başını onun sinəsinə qoyub gözlərini yuman kimi, arvad ağlamağa başladı.

– Ağlama, ağlama... birinci dəfə getmirəm ki...

– Sənə qurban olum, ə Həmid...

– Zəng ələyin olsa de ki, getdi cəbhəyə. Yazıçılar İttifaqından göndərdilər. De ki, şair Həmid Kaskin qələmini sungüyə dəyişdi, başa düşdü ki, vaxt gəlib çətib. İbrahim də borcunu istəsə de ki, özü gəlib qaytaracaq. Ona papək də verən deyiləm.

Keç Kalantar saatsız dükənini bağlayıb, qəpiyə iri bir qfıl vurdu. Kürəyində qərmon qutusu yelənirdi, qayışlarla çiyindən asılmışdı. Dükənə bağlayandan sonra cəbindən təsbəh çıxardı. Bir əli qofluq ağacında, o biri əlində təsbəh oynada-oynada dükəndən aralanıb getdi. Dükəndəki divar saatlarının kəfkiri yırğalanırdı.

Sara qapısını bağlayıb, pilləkəndəki qonşu qəpərinin zəngini basdı. Qəpənin üstünə lövhə vurulmuşdu "A.M.Leytman". Qapı açıldı, amma bir az, çünki arxadan onu zəncir tutmuşdu. Qoca bir kişinin üzünü gördü. O, Saranı görən kimi gülümsəndi, qapını örtüb tezadən açdı, qızın yanına çıxıb, gülümsünə-gülümsünə dedi:

— Çto nujno moye dorozhy doçenka, moye sladenkoye doçenke?

Sara açarını qocaya uzatdı:

— Vot, Azariy Mixayloviç, opyat uezjayu...

Azariy Mixayloviç açarı götürüb, soruşdu:

— Nadojqo, doçenka? Daleko, Saroçka?

— Snaçala blizko, v selo kakoye-to, a zatem v Belorussiyu, a potom kuda pošlyut.

Qoca əlini alına vurub, Saranın əlindən tutdu, paltosunu süzdü. Sonra da qızın barmaqlarını öpə-öpə dedi:

— Kak je ti v takom barmaqları v Belorussiyu poedeş, sladenkaya doçenka moya, sirotko qolubaya? Kak je ti poedeş, anqelskiy qolosoçek? Podojdi minutku, boqa radi, podojdi...

Azariy Mixayloviç Saranın əlini buraxıb, ayaqlarını çəka-çəka içəri qaçdı, bir addım geri döndü. Yun şal gətirmişdi. Sara şalı görüb bir addım geri çəkildi, gal ki, qoca şalı cəld onun boynuna salıb talasik dedi:

— Ti verneş, kakoe sladkoe, doçenka moya, kak priedeş, ya sam otberu u tebya etu manufakturu! Ti znaeş kakoy ya skupoy? I tebe ob etom ne qovorili v škole? Azariy Mixayloviç samiy skupoy çelovek v mire! Samiy-samiy skupoy! Mar-meladka ti moya...

Sara qocarı qucaqlayıb öpdü.

— Spasibo, deduşka, spasibo.

Azariy Mixayloviç şalı Saranın boynunda rahlayıb yəna da bəşlədi qızın barmaqlarını öpməyə. Sonra əlini cibinə salıb bir kağız çəartdı. Bu, not kağızı idi. O, kağız başının üstünə qaldırıb soruşdu:

— Ti znaeş, anqelskiy qolosoçek, çto derjit v pravoy ruke etot staryy xriç? Ti mojeş eto uqədət?

— Not kakie-to...

Azariy Mixayloviç not kağızını sinasına sıxıb, barmağı ilə Saranı yaxına çəjirdi. Pıçlı ilə dedi:

— Eto samaya staraya v mire evreyskaya pesnya... Odnajdi moya bednaya mama pela etu pesnyu mire v lesu. Da, doçenka, v lesu i zimoy. A do zimi bil poqrom, doçenka, sladenkaya moya, a u mamooçi nikoço, nikoço krome menya ne bilo. A pryatalis mi v lesu. Ti ne boysya, sirotko moya qolubaya, ne boysya, vot koqda v lesu zavil pervyy volk, ya zaplakal. Ved Azariy Mixayloviç toqda bil malenkim, slabenkim Zarikom, kotony bolşe vseço v mire lyubil sladkie orexi. Vot ya i zaplakal. A, çto bi ya ne plakal, mamooçka spela mne pesnyu. Vot etu samuyu pesnyu. Mne ee notami zapisal moy dvoyorodnyy brat Dodik, pokorny David Baron, otliçny muzikant on bil, doçenka moya... Ya xoçu podarit etu pesnyu tebe, ved u tebya anqelskiy qolosoçek, ya çasto sluşayu tebya za stenoy... Vnuçi etu pesnyu. I esli v Belorussiyi, v lesu, zavoeet volk, spoy, moya qolubenkaya, etu pesnyu, i volk ubejtit. Eto staraya evreyskaya pesnya, kotonuyu boyatsya volki. Vse volki mira...

Sara not kağızını götürdü.

Kloun Əsəd qapısını bağlayıb, açarı cibinə qoydu. Sonra qəpənin üstünə bir kağız yapışdırıb, fit çala-çala getdi. Kağızda bu sözlər yazılmışdı: "Kim mənim evimi tutsa, Allah onun evini dağıtsın. Getdim davaya. Allah bilir haqın gələcəyimi. Əziz qonşular! Kim bu günlərdə bizim dərnikomu görəsə, mənim yerimə onun üzünə üç dəfə tükürsünü! Salamət qəlin. Əsəd Göyəzənski".

Ququşqa yetim səsi ilə fit verə-verə kiçik bir stansiyaya yaxınlaşdı. Ordan-burdan tapılmış taxtalarla döşənmiş peronda stansiyanın rəisi, ya da ki, başqa bir işçisi oturmuşdu. Dəmiryolcu formasında idi. Qabağında nardtaxta açılmışdı. Daşlar düzülüb, zarlar ortada idi. Formalı adam da allarını qərninin üstünə qoyub, ququşqaya baxırdı.

Ququşqa dayanan kimi, parovozun maşinisti aşağı düşüb, formalı adamın yanına qaçdı. Keçib nardtaxtanın yanında oturdu. Zarları götürüb dedi:

– İki tas man!

Formalı adam başını qalındıb dedi:

– Ha, na olsun?

Maşinist zarları alında oynadıb, atdı:

– Qoyma, gəldi! Bu da nənevün tumanbağışı! Panc qoqal!

Ququşqanın vaqonundan Hamid Kəskin düşdü. Sonra Kloun Əsəd, sonra Sara, sonra Yetim Əli, sonra Kamran, axırda da Keç Kəlantar. Onlar perronla bir az gedib açığına çıxdılar. Ətraf saysız-hesabsız neft buruqları idi, hamısı da işləyirdi. Sasları alama yayılmışdı.

Artistlər buruqların arası ilə getdilər. Özü də sıraya düzülübmişdilər. Qabaqda Yetim Əli gedirdi, qoltuğunda özü boydu bir nağara. Sara ondan sonra yeriyirdi. Hamid Kəskin, Kloun Əsəd, axırda da Kamranla Keç Kəlantar. Kamranın alında violonçel, Kəlantarın kürayında qərmon.

Onlar bax, ələ beləca, buruqların arası ilə xeyli yol getdilər.

Konserti böyük bir yerə verdilər. Bu ya tövlə idi, ya da üstü birəhar örtülmüş ağıl. İçi adəmlə dolu idi. Sahnəyə bənzər bir şey düzəlmişdilər. Əla həmin o sahnənin dalında Stalinin Çkalov ilə şəklə asılmışdı. Şəklın üstündə də şüar: "Məhr olsun faşist işğalçıları!"

Hamid Kəskin sol əlində kitab, sağ əli ilə özünə, sözünə qüvvət verə-verə şeir oxuyurdu:

Faşizmin son günü gəlib çatacaq,

Əsəd nəfəs alıb, gülbəcak xələqlər,

Dünya ağır yükü o gün atacaq,

Çünki el gücündə dağ vüqar var!

Kloun Əsəd konsert keçən yerin qapısında dayanmışdı. İçəri girənlərdən bilet alırdı. Bir neçə uşaq tövlənin taxtalarını aralayıb içəri baxırdı.

15-16 yaşlı bir oğlan Kloun Əsədə yaxınlaşdı

– Əmi, burax mən teatrə baxım...

Kloun Əsəd dedi:

– Biletini görüm.

Oğlan başını bulayla-bulayla dilləndi:

– Əmi, biletim yoxdu, 5 dənə yumurta getirmişəm, götür yumurtaları, burax məni teatra baxım. Sən Allah, əmi!

Kloun Əsəd oğlandan yumurtaları alıb, onu içəri buraxdı. Elə o daqiqə qapının ağzına başqa bir oğlan gəldi. Başında yekə metal papağı var idi. Kloun Əsəd üzünü ona tutub dedi:

– Görüm biletim!

Oğlan papağını başından çıxardı. Əməlli-başlı keçəl idi, özü də dazi yaman gülməli görünürdü. O, başını aşağı ayıb dedi:

– Əmi, biletim yoxdu, gəl mənə bir qapaz vur, burax gedim mən də teatra baxım.

Kloun Əsəd gülmək tutdu. Oğlanı içəri buraxdı.

Oğlan içəri keçib, elə qapının ağzındaca yerdən oturdu. Sara "Qaraqılı" məhəssəsi oxuyurdu. Keçi Kələntər qarmonda çalırdı. Yətim Əli də nağara vururdu. Kamran da onları hamısına violonçeldə züf tuturdu. Barmağı ilə simi sıxıb, kamanı elə uzun-uzadı ora-bura aparırdı.

Sara oxuya-oxuya qabağında oturan adamlara baxırdı. Onun qarşısında üz-gözlərindən yorğunluq tökülən kəndlilər oturmuşdu. Bir-kisi oturuqları yerdə yuxuya getmişdilər.

Kamran vaqonun kupesindən çıxıb, pəncərənin qabağında dayandı. Qətar qar basmış yerlərdən keçirdi. Kənd evlərinin dərindən tütü qalxırdı. Şaxta vaqonun pəncərəsini vurmuşdu. Kamran şüşəni paltosunun qolu ilə bir az təmizləyib, kəndlilərə, teleqraf tellərinə baxmağa başladı.

Hamid Kəskinlə Keçi Kələntər kupədə kart oynayırdılar. Yətim Əli başını Saranın dizinə qoyub yatmışdı. Kloun Əsəd üst qatda uzanıb kitab oxuyurdu. Biri də paltosunu çıxartmışdı, vaqon yaman soyuq idi.

Keçi Kələntər kartları paylaya-paylaya üzünü Saraya tutub dedi:

– Sara bacı, hələ bax, otuz altıncı ilin dekabrı idi. Getmişdik Lənkərana, toya. O qədər şey vermişdilər yeməyə ki, da nə deyimi! Alım. Lənkəranlılar xörək bəşirməyində ustadlardır. Bir cür şey düzəldilər, adına ləvəngi deyillər. Onu doldururlar toyuğun, balığın içinə. Yeməyənə deyənə qalmır onnan, iki şüşə araq onun zakuskasınınə su kimi gədir. Mən özüm o qədər də içən deyiləm, əmmə...

Hamid Kəskin onun sözünü kəsdi:

– Bax, belə havada nə qədər içərsən iç, ziyanı yoxdu. O ki qaldı. Bakıda, istinin ilan malayan çağında içməyə, o axmaq içdi. Belə şəxtdə içməyə nə var ki? Büzimkilər, külbəşlər, bağlayırlar istidə içməyə, qan vurur beyinlərinə! Bizim bir şair var idi, adını çəkməyəcəyəm, çünki Sara xanım onu yəqin ki, tanıyır!...

Keçi Kələntər soruşdu:

– Vahid?

– Yox, əşşi, o heç. Bu cavanlardandı. Bax, o adam, Sara bacı, içməyində gül kimi adam idi, əmmə elə ki, dilinin ucuna o zəhirmən araqdan dəydi, Allah göstərməsini! Gedib onun-bunun arvad-uşağına sətəşirdi, gəlib Yazıçılar İttifaqında Füzulinin qəzalarını oxuyurdu, düşürdü miltəyaya. Bildir göndərdilər onu frontalı. Gedib Stalinqradda öldü. Pojalista, içkinin axını da bu.

Keçi Kələntər yerdəki tuzun üstünə qızı onluq qoyub, Hamid Kəskinə baxdı. Gülmüşündü. Hamid:

– Götür, götür, iyirmi olsan da əlini vuracağam.

Keçi Kələntər kartları götürüb qırağa qoydu. Sonra Saranın dizini üstə yatmış Əliyə baxıb, soruşdu:

– Sara bacı, soruşmaq ayıb olmasın, oğul-uşağdan nəyiniz var?

- Ərə getməmişəm, Kalantar qardaş.
- Bu çağacan nə acəb?
- Nə bilim, başım teatra qarşmışdı, sonra da ki, dəvə başlandı...
- Dünyədu da, Sara bacı. Bağışləyən e, ki, soruşdum. Bu yetim əli başımı dirizvəzə qoyub hələ yətib ki, hələ bil uşağuvuzdu.
- Yetim əli mənim qardaşımdır. Mən onunla böyümüşəm. Bir dərdəmdə.
- Yaxşı oğlandı.
- Kloun Əsəd başını aşağı salladıb soruşdu:
- Mənə bax, sənə niyə Keç Kalantar deyirlər?
- Sara bacı da mənə bağışlasun, bir vaxt möhkəm cavanlıq eləmişəm, yaxşı kalla vurmağım var idi. Odu hələ o vaxtdan Keç Kalantar deyillər.
- Yaxşısı ki, sənin yanına gələndə mənə kalla vurmadın...
- Hələ qorxma, bu royalı bir kərəm də soruşseydün vura-ceydim!
- Kloun Əsəd gülümsünüb Hamid Kəskinə baxdı:
- Şəir, deyəsən yəna dağlardadır şair xəyalım?
- Nə xəyal, nə dağlar, ay Əsəd bəy, bu Kalantərə iki banka tuşonka uduzmuşam. Buna dağ dözər? Buna xəyal tab gətirər?
- Əşşi, qanvu qaraltma, bir yerdə yeyəcəyik də!
- Sara Yetim Əlinin başını dizindən yastığa keçirib, ayağa qalxdı.
- Kupeadan çıxdı.
- O, çıxan kimi, Keç Kalantar Hamid Kəskinə göz vurub, yavaşca soruşdu:
- Bu özünü necə aparır?

Hamid Kəskin:

- Allah bilir, – dedi. Sonra kartları yığıb, qarşındırmağa başladı.
- Payladı. Stolun üstünə iki valet düşdü. Keç Kalantar onlara baxdı:
- Ayrı vaxt gəlməzər, şoqarıbları – dedi.
- Sara Kamranın yanında durdu. Pəncərədən baxdı. Qatar uzun bir körpünün üstündən keçirdi. Çay buz bağlamışdı, bir tayından o biri tayına tanklar keçirdi. Dürməg buzun üstü ilə elə bil ki, qapqara nöqtələr yeriyirdi.
- O biri kupelərdə gedən adamların aksarıyyəti hərbiçilər idi. Çoxu da zabıt. Bəzləri öz pəncərələrinin qabağında dayanıb nədənsə danışirdilər. Bir kök mayor altıdan-altıdan Sarıya baxırdı. Gözləri axırdı, deyəsən vurmuşdu.
- Kamran bunu hiss edib, Saranın yaxasını bağladı:
- Soyuqdur, – dedi.
- Sara gülümsünüb:
- Çox sağ ol, – dedi, sonra soruşdu: – Özünü qırxmayaçaqsan?
- Yox. Amma yaman qaşınır. Deyəsən saqqal olana kimi mənəmi mənə gələcək. Yazıq soldat heç yədimdən çxmır. Bəla məzəli oğlan idi ki!
- Necə oldu axı? Bir əgilli-başı danışmırsan.
- Yəndində deyil, siz Aluştuya gətdiz, e, mən Yəltada qaldım, bax, onda gətdim həmin soldatın yanına ki, özümü qırx-sım. Üzümü qırxdırıb daxmədən tazəca çıxmışdım, əlli addım gətirmişdim heç, eşitdim dalda na isə partladı, dönüb gör-düm daxmə yerli-dibli göyə qalxıb. Bu saqqalı o yazıqdən yadigar saxlayacağam. Axırncı dəfə o qırxıb.

VAQIF SƏMƏDOĞLU

Sara bir söz demədi, pancərədən eşiyə baxdı. Sonra soruşdu:

– Kamran, böyrəklərin necədi?

– Pis. Lap pis.

– Müalicə eləmişən də.

– Harda müalicə eləyimi?

Sara dilmədi. Kamran özünü pancərəyə dəyşəyib gözlərini yumdu.

Deyəsən, buz bağlamış pancərənin soyuğu ona ləzzət verirdi. Sara onu pancərədən arıladı. Kamran özünü Saranın üzünə yaxınlaşdırıb dedi:

– Görüm o Madatovun evi yoxısın. Mən dəfə xahiş eləmişdim ki, mənə səninlə bir briqadaya salımasın. Belə də azab olar?

– Bəsdə, Kamran.

– Sara, mən ölanəcan ara getmə, sən Allah...

– Qurtar, Kamran, sən Allah, bəsdə.

Kamran təzədən özünü pancərəyə yapışdırıb gözlərini yumdu. Sara onun qoluna girdi. Başını çiyinə qoydu. Bu vaxt kim isə:

– İzvinite, – dedi.

Üz istəyən kök mayor idi. Sara ilə Kamran ona yol verdilər. Mayor Saraya xumar-xumar baxa-baxa tambura sən getdi. Mayorun pancərə qabağında söhbət elədiyi zabit onun dilinə qışqırdı:

– Ti kuda, Kuzmiç?

Mayor:

– V sədmoy vaqon, k polkovniku, – dedi.

Dili heç söz tutmurdu. Özü də yırğalanırdı. Divardan tutana getdi.

Köhnə yahuđı məhniş

Kamran mayor yox olandan sonra Saraya baxıb, gülümsündü:

– Sara, bir şey desəm, inciməzsən?

– Yox.

– Raxmaninovun romansını bir ton aşağı oxu, səsin çatmır.

– Mən opera artisti deyiləmm ki, əla-bələ oxuyuram, yeri gələndə.

– Opera artisti olsaydın deməzdim. Orda özün də bilərdin ki, necə oxumaq lazımdır. O gün Bakıda, qospitalda oxuyanda az qalmışdı ki, xoruz buraxasın.

– Kamran, amma nə yaxşı binadı, o qospitalın binası...

– Ora əvvəllər erməni kilsəsi olub.

– Yaxşı konservatoriya çıxar ondən.

– Orqan da var. O orqanı tapsan haradən gətiriblər?

– Haradən?

– Şərxordan.

– Ola bilməzi

– Vallah. Orda nemes kilsəsi olub, ordən götürübər. İndi yazığın hayı gedib, vayı qalıb. Boruları kasib portsiqar düzəldirər...

– Kim?

– Qospitalın xəstələri.

Birdən-birə qatar dayandı, vaqonlar bir-birinə daydı. Sara Kamranın üstünə yixildi, Yetim Əli çarpayından yərə düşdü. Kupelardan başlar çıxdı:

– Çto sluçilos?

– Poçemu ostanovilis?

– Çto sluçilos?

Vaqonun xidmətçisi – bir yaşlı arvad tamburdən dəhlizə çıxıb dedi:

– Kakoy-to mayor upal mejdu vaqonami!

Bayaq kök mayor ilə səhbat edən zabit yaxasını düyməliyə-düyməliyə dəhlizlə tanbura san qaçdı.

Belorusiyanın qar bəsmiş bataqlıq meşələrinin birində tələsik, necə gəldi tökülmüş barakda dəmir soba yanırdı. İçinə o qədar odun, çirpi atılmışdı ki, üstü közərmişdi. Bu dansqal, isti yera sığınmış əsgərlərdən kimi köynəyini yamayrdı, kimi arvad-uşğına, dost-tanışına kağız yazırdı. Bir yefreytor dağ-qədə bir sobaya odun soxurdu.

Bir künüdə iki əsgər səhbat edirdi. Biri özbək idi, o biri azərbaycanlı. Azərbaycanlı əsgər uzanmışdı. Özbək onun yanında oturub, hiqqana-hiqqana çəkmasını çuərdirdi:

– Net, Mamed, uzbekski plov sarmi luçşi...

Azərbaycanlı əsgər gülə-gülə dedi:

– Durak, kto kladet v plov markov? Kto?

– E, ti ne kuşal qovorış. Razve mojno tak qovorit? A ya vaş plov kuşal, eto kaşa s kurisey, a ne plov.

Özbək son qüvəsini toplayıb, çəkmanı ayağından gülbə ilə dərtib çıxardı. Rahat nəfəs aldı. Amma o, çəkmasını kanara qoyan kimi yaxında oturmmuş iki-üç əsgər ayağa qalxıb barakın o biri künücünə qaçdılar. Mamed də başından pilotkasını götürüb, burmunun üstünə qoydu. Gözlərini yumdu.

Özbək dedi:

– Vot puskay eto vayna konçaetsa, tak, ya tebya v Uzbekistan pozovu, v qosti, tak i ti pokuşaeş naş plov. Xoroşo?

Mamed deyəsən, özünü yuxululuğa vurmuşdu. Balıq, doğrudan da yatmışdı, Allah bilir. Özbək ona bir xeyli baxıb,

özünü da yera uzandı. Elə o saat da yuxuya getdi. Bir xorna çəkdi ki, gəl gərəsən. Mamed ayağa qalxıb eşmə büküdü, gedib sobadan yandırdı. Əsgərlərdən biri ona baxıb:

– Ostaviş, Mamed, – dedi.

Mamed:

– Xoroşo, – deyib, eşmədən üç-dörd qüllüb vurandan sonra, həmin əsgərə ötürdü.

İçəri bir zabit girdi. Kapitan. Əsgərlərdən bir-kisi ayağa qalxmaq istədi, amma zabit qoymadı:

– Otduxayte, otduxayte. Nu kak nastroeniye?

– Xoroşo, tovariş kapitan!

– Ne jaluemsya.

– Koqda budet poçta?

Kapitan cavab verdi:

– Ne znayu. Naşçet poçti niçeqo ne izvestno. A vot ves-toçka odna est!

– Kakaya?

– Zavtra v naşu rotu artisti priezjayut. Vot!

Əsgərlər bu xəbarə deyəsən o qədər də sevinmadılar. Kapitan da papirosonu sobadan yandırdı.

– Nu, otduxaytel – dedi, sonra da barakdan çıxıb getdi. Yefreytor o saat ayağa qalxıb sobaya bir-iki odun atdı.

Arıq, çəsməklil bir oğlan Mamedə yaxınlaşdı:

– Ti slişal, Mamed, artisti priezjayut...

– Ne qluxoy, koneçno slişal.

– Ti znaeş, Mamed, ved ya sam, v nekotorom rode artist, muzikant.

Seqodniya ispolnilos rovno pyat let so dnya moeqo pervoqo vstupleñiya. Ya iqrıl vtoruyu sonatu Skryabina. V tot...

Mamed oğlanın sözünü kəsdi:

– Koço, koço?
Oğlan Məmmədə bəxib, bu söhbəti açıqlığından part oldu.
– Prosti, – dedi.
– Çto prosti?
Oğlan Məmməddən ayrılıb öz yerinə keçdi, bir az oturub, tazədan ayağa durdu. Barakdan çıxdı. Qar basmış meşənin içi ilə getdi, getdi, getdi. Ayaqları diza kimi qara batırdı. Özü də yaman ağır nəfəs alırdı. Axırda lap təngnəfəs olub, uca bir ağacın altında oturdu.

Yüz ağzı açılıb gülmürdü. Məktəb binasının idman zalında konsert gedirdi. Quraşdırma səhnədə Kloun Əsəd min oyundan çıxırdı. Onun qrimi də, geyimi də, göstərdiyi nömrələr də an ədi, ən köhnə sirk məzhəkəsi idi. Kamran sınıq-salkaq pianoda fokstrot çalırdı.

Kloun Əsəd oyun çıxartmağında olsun...

Sarının azacıq qrimlənilib, paltarını dəyişdiyi otaq sinif idi. Bu məktəb deyəsən, bir neçə gün bundan qabaq almanların komendaturası, ya da başqa bir idarəsi olub. Çünki sinifin döşəməsində alman qəzetləri, boş konserv qutuları qalmışdı. Divarda Rokkun iri, adəm boyunda şəkl-i var idi.

Kamranın violonçel stolun üstündə idi.

Sara isti paltarını, uzunboğaz, rusların "valenki" dediylə çək-mələri çvarıbd, ipək paltar, lak ayaqqabı geymişdi. O, otur-duğu yerdən qalıb, divardakı sınıq güzgüdə özünə baxdı. Saçını düzəltdi.

Otağa qaçqılıyla gülən əsgərlərin səsi gəlirdi. Sara gü-lürsünüdü. Birdən gülüş səsləri əl çalmağa keçdi. Bir azdan Kloun Əsəd otağa gəldi. Yaman təngnəfəs olmuşdu. Qrimin altından tərliyəmişdi. Sara soruşdu:

– Qurtardız?
– Qaç, qızım, get. Sani obyavit eləmişəm. Ofi
Sara idman zalında görünən kimi əsgərlərin zərəfatı baş-landı. Özü də necə!

– Otkuda ti?
– Topay k nam, feyal!
– Krasavitsa, qde ti propodala?
Sara, sözün doğrusu, özünü bir az itirdi. Part olan kimi oldu. Duruxdu.

Ağzını açıb, na isə demək istəyirdi ki, bir yekəpar əsgər ayağa qalxıb, bağırdı:

– Tatyana Oneçina!!!

Bağırıb, hiridəyə-hiridəyə yerində oturdu. Əsgərlərin səsi çoxaldı.

Kamran pianonun qabağından durub, əsgərlərə baxdı, alını bir-iki dəfə yuxarı qaldırdı. Kar eləmədi. Qəpərin ağzında Kloun Əsəd görünürdü. O, Saraya işarə elədi ki, başlasın, heç nəyə fikir verməsin. Sara udcunub, ağzını açdı:

Burya mpyoyut, nebo kroet.

Viri snejnie krutya,

To kak zver ona zavoet,

To zaploçet kak ditya...

Əsgərlərin hay-küyü yavaş-yavaş yatdı. İndi biri ağzını aç-maq istəyində o biri qoymurdu, tutub qonşusunun qolun-da, yaxasından çəkirdi. Sara şərin ikinci bəndinə keçəndə, Kamran yavaş-yavaş zaldan çıxdı. Keçi Kəlləntərlə Yətim Əli ortda qaldılar.

Sara Puşkinin şeirini oxuyurdu.

Kamran sinifə girəndə Kloun Əsəd donqudana-donqudana üzündən qırınıni silirdi. Çünki qırım yazığın üzünə elə yapışmışdı ki, vaxtın ona kar eləmiridi. Özü də kişinin üz-gözündən yorğunluq yağdı, əlləri də bir az əsirdi.

Kamran yaxınlaşıb, əlini onun çiyinə qoydu. Əsəd diksinddi, amma Kamrana baxıb, gülümsündü. Kamran ona baxıb, soruşdu:

– Nədi, getmir?

– Zəhmimər qırımıdi ki... Həmşəri saqqız kimi adamın üzünə yapışib getmir. Özü də belə soyuqda daşa dönür. And veriram gətiriyim Qroznını. Niyə qayıtdın, Kamran?

– Sara hələ iki şəitir də oxuyacaq. Əsəd əmi...

– Ha bəli!

– Deyiram, siz gərək hamıdan sonra çıxış eliyəsiz. Sizdən sonra biza bir az çətin olur.

– O da mənim gözələrim üstə. Elə bunu deməyə gəlmişdiniz?

– Yox, istəyiram violonçəli götürüm.

– Neylirsən onu? Pianino var ki. Onu pianino olmayan yerdə çal də.

Amma yaman dürtüdüm bu violonçəli sənə, ha! Yatsan yuxuda da görməzdin ki, bir gün qarmona violonçəldə züy tutacaqsan.

Kamran stola yanaşib, violonçəli qutudan çıxartdı. Oturub kökləməyə başladı. Simlar yaman boşalmışdı.

Kloun Əsəd pankini götürüb balaca çantasına atdı, sonra durub Marika Rokkun şəklinin qabağında dayandı. Stolun üstündən Saranın yun paltarını götürüb şəklın üstünü örttdü. Marika Rokkun bir başı qaldı, bir də ayaqları. Paltar elə bil ki,

onun lap əyninə "təkləmişdi". Kloun Əsəd gülümsünüb Kamrana baxdı:

– Necədi?

– Əntiqə. İndi də soyundurun o it qızını, Əsəd əmi.

– Aytbdi, cəmi bir gündü ki, tənş olmuşuq, o saat soyundurum?

– Soyundurun, soyundurun, mən bu saat gedirəm.

– Yaxşı, oğul, onda sən get. Aramızda pərdə-zad qalsın. Səndən bir 30 yaş böyüym axı...

Kamran violonçəlini götürüb qaçıya getdi. Otaqdan çıxmamış qanrılıb Kloun Əsədə göz vurdu, sonra işığı söndürüb, getdi.

Otağa əlaqədarlıq düşdü. İşıq birca pəncərədən gəlirdi. Əsəd paltarın şəklın üstündən götürüb, stulun başına atdı. Sonra elə dayandığı yerdəca çömbəlib oturdu. Üz-gözü qırmı-sız, amma özü Kloun paltarında, başının üstündə də çılpaq Marika Rokk.

Otağa Saranın səsi gəldi. Yox, əvvəlcə qarmonun, nağaranın, bir də violonçəlin. Sara onlara sonradan qoşuldu. "Gəlmişəm otağına, qara gila, oyadım səni, qara gila, oyadım səni"... Sara bu məhrixi oxuyurdu yəni. Kloun Əsəd başını aşağı salıb, fikrə getdi. Deyəsən, bir az qəmliyə kimi də oldu ağır.

Məhrixi qurtaran kimi həmin yekəpər əsgər ayağa durub əl çalanların səsinə batıra-batıra:

– Davay pyasovoyul – qışqırdı.

Sara baş əyib, səhnədən qaçdı, Keçi Kalantar da o saat qarmonda bir qılıssando vurub, yəni əlini dillərin üstüylə sü-

rüsdürüb, başladı "barmıya" çalmağa. Əsgərlərə də sən demə, ələ bu lazım idi. O daqiqə qalıb başladılar oynamağa. Bir təppəpət düşdü ki, gəl görəsən. Zəlin pəncərələri tırtıyırdı, Kamran hər dəqiqədən bir dıksınıb, az qalırdı ki, violonçəli alından yera salsın. Yətim Əlinin isə ələ bil dünyə vecinə deyildi, başını aşağı salıb, nəğarəyə toy tutmuşdu.

Otaqda Sara konsert paltarını soyunurdu. Kloun Əsəd üzünü divara tutub, gözəyirdi ki, qız paltarını dəyişsin. Sara ipək paltarını əymindən çıxarıb, stolun başından yun paltarını götürdü, onu geyinə-geyinə dedi:

– Əsəd əmi, Kamran deyəsən lap xəstədir. Gözünün altı günü-gündən qaralır.

– Qızım, geyindin? Haçağacan mən bu məlasız divara baxacağam?

Sara paltarını əyində düzəldib tez dedi:

– Dönün, Əsəd əmi, qurtardım.

Kloun Əsəd gəlib oturdul stolun dəlində, döşəmədən bir konserv qutusu götürüb əlində oynatdı, sonra təzədən yera vizidatdı. Dedi:

– Qızım, o ki, pis oğlan deyil, niyə ona yazığın gəlmir? Yaxşı pianistdi, muzikantın da həmişə bir parça çöroyi var, özü də kor-kor, göz-gör, göyçək oğlandı. Onu yağa-bala tut-sarı, kəneşnə, davadan sonra, gör nə olar. Rüstəm Zai, İvan Poddubni. Hər hələdə özün bilən yaxşıdı, amma məsləhətli də veririk.

Sara valenkalarını geydi, durub Kloun Əsədə yaxınlaşdı:

– Kamran mənim yer üzündə an çox istədiyim adamdı, Əsəd əmi.

Gəl ki...

– Nə gəl ki?

Zaidə ahləst deyəsən lap qəzəmişdi. Otağa bir səslər gəlirdi ki, gözdan-qulaqdan uzaq! Sara qulaq asıb gülmüsündü:

– Görün bir nə cəzmi olublar?

– Qızım, Kamrana nə olub ki?

– Gəlin, bu barədə danışmaq, Əsəd əmi. Bəs, bizim şəir hani?

– Qohumunu tapıb. Bir leytenant gəlmişdi, apardı onu. Yaşın ki, bu saat vurur. Qatara gecikməyə yaxşıdı. Gecikmə səbəhə qatara qədər oturub 5-6 dənə də şəir yazar, onda vay bizim halımız!

– Saat nəçədə gedirik?

– Bir saatdan sonra. Doqquzda. Əşşi, 12 saatlıq yoldu, mənim beləliyimə baxma, qızım, davadan qabaq buralarda da olmuşam, qastrolda. Belorusiyamı yaxşı tanıyıram. 2000 manat da mənə bordludur, and veriram getdiyim Qrozmını!

Kloun Əsəd danışdıqca Sara Marika Rokkun şəklinə baxırdı. Gözünü ondan çəkirdi. Odur ki, kişi susan kimi dedi:

– Əsəd əmi, görün bir nə yaxşı pfiçeskasi var...

Artistlər məşədəki rotaya gələndə gördülər ki, oba köçüb, yurdu qalıb. Barəkin qəpisi bir kağız da yapışdırılıb. "Uva-yaemie artistli Poluçli prikaz idti dälse. Konserv i spirt v barake. Kapitan Doronin".

Kloun Əsəd kağız oxuyub, sağ əlini alınəna qoydu, hərbi ədə ilə:

– Slušayus, tovarış komandiri! – dedi.

Sonra yoldaşlarına göz vurub, barəkin qəpisi aqdı.

– Dəlimca, yoldaş müsəlmanları!

Keç Kələntərin gözləri axırdı. Əlindəki parçə sobanın böyrünə vura-vura söz deyirdi:

– Allah inanmayan namerddi! Məni bura gətirib soxan dal Əsəd əmi, özünə götürmə, ha, mən Ribbentropu deyirəm, çünki Adolfa da fına verən odur. Ribbentrop kimdi? Şeytanın papiş tikəni. O olmasaydı, mən bu saat hardaydım?

Yetim Əli başını kürkün içindən çıxarıb, dedi:

– Qəzamatda.

– Ay özünl öləsən, yetim Əli! Mən bu saat dükəndən çıxıb evə gedirdim. Gülsümün yanına... Çörək yeyib, bağlayacağam onun saçını hörməyə, sora deyəcəydim maralim, sora... Kamran ilə Kloun Əsəd güldülər, amma Həmid Kəskin qaşlarını çatdı:

– Kələntər, Kələntər, Sara xanımın yanında... aytbdı.

Sara gülməstünüb, öz bardağını qaldırdı:

– Gəlin, Bakının sağlığına içək. Bu dəvə qurtarsın, çəkilek evlərimizə, işimizi görək. Mən, sözün doğrusu, teatr üçün darıxmışam.

Sara sözünü qurtarmamışdı ki, Həmid Kəskin ayağa qalxıb ağzına açdı:

– Sən mənim ölkəmin neftisən, Bakı.

Sən dünya...

Dalı yadırdın çvdi, çünki bir az keflanmışdı. Şeirini axıra kimi oxuya bilmədi. Kloun Əsəd tez onu yerinə oturdub dedi:

– Dalını demə, dalını demə, ağlayaram!

Yetim Əli bardağını qaldırdı:

– Gəlin, Sara deyən sağlığa içək.

Həmi içdi. Sara bir az içib, barakdan çölsə çıxdı. Qapı onun dalınca bağlanan kimi Keç Kələntər üzünü Kamrana tutdu:

– Kamran qədəş, gözünü Sara bacıdan çəkmişən ha... Bunu sənə demirdim, amma indi içmişəm, özü də yeri gəlir, deyirəm. Yaxşı iş görmürsən. O qız bizimlə safərə çıxıb, deməli, vsə ravno ki, bacımızdı. Hələ eləmə ki, sən ilə başqa cür danışaq, dostluqda yaxşı deyil. Sən iskusstvada təza admışsən, amma mən 11 ildə ki, qərmon çalırım.

Yetim Əli diləndi:

– Sənin qərmonun götürüb başına vurmaq lazımdı.

– Yetim Əli, mənimlə danışanda bir boyuva bax da...

Kloun Əsəd ayağa qalxdı:

– Bəsdə, bəsdə. Dəli olmusuz? Yekə-yekə adamlarsız, birçə o çətmirdi ki, dəvə eləyəsiz. Kamran, deyəsən spirt bunların lap beyninə vurub.

Kamran bir söz deməyib öz bardağını götürdü, güc-bala ilə spirtini içdi. Sonra konserv qutusundan bir tika at götürüb ağzına qoydu. Elə tazəcə tikəsini yemək istəyirdi ki, Sara qaça-qaça kəri girdi:

– Orda adam ölüb... – dedi.

Çəsməklil əsgər ağacın dibində, elə otuduğu yerdəcə donub qalmışdı. Bəsbütün qar içində idi, bir çəsməyi görürdü, bir də sol əli, yun elçəkə.

Sara bir kanarda durmuşdu, ölüyə baxmaqdan qorxurdu. Kloun Əsəd sınıq-sabaq bel ilə donmuş torpağı qazmaq istəyirdi, amma bir şey çıxmırdı. Torpaq daş kimi idi, dəmirə dönmüşdü.

Kamran əsgərin üstünü bir az qardan təmizləyib, Keç Kələntərə dedi:

– Ciblərinə baxmaq lazımdı, bəlkə sənədləri-zadə yanındadı, voyentkomata yazmaq, Evinə xəbər verərik.

- Baxırsan bax da! Mən ölüyə əl vura bilmərəm. Özü də üz-gözündən dezertirə oxşayır.
- Kamranın da ölüşün ciblərini gəzməyə ürəyi gəlmədi. Bilmədi neyləsin, yaxşı ki, ələ bu vaxt Yetim Əli onu da, Keç Kalantarı da itələyib özünü qabağa verdi, meyidin yaxasını açdı, ciblərini eşələdi, sənədlərini tapdı, Kloun Əsədə uzatdı, Kloun Əsəd yazığın sənədlərinə bir-bir baxdı Kamrana dedi:
- Sənin kolleqan imiş. Pianist. Yazığın 21 yaş varmış, ay Kalantarı.

Kalantarı:

- Yazıq, – dedi.
- Kamran oğlının sənədlərini Kloun Əsəddən alıb baxdı, sonra qayıtaraq, getdi Saranın yanına. Qızın qoluna girib baraka san apardı.
- Kloun Əsəd yəre bir bel də vurub, "nırç" elədi, başını bulayıb dedi:
- Yox, bir şey çıxmıyacaq. Yər daş kimidi.
- Yetim Əli soruşdu:
- Əsəd əmi, bəs neyləyək? Burada qoyub getməyəcəyik ki?
- Əlbəttə yox. İnsan deyilik? Onda qarək ələ qanın içində basdıracaq.

Keç Kalantarı qıraqdan dedi:

- Yazda da qar əriyəndə sür-sümüyü çixsın bayıra?
- Başqa əlacımız yoxdu, Kalantarı... Əli, neyləyək? Torpaqdan az qalır qiğilim çixsın bel vürəndə. Ələ bil daşa çəkic vursan.
- Kloun Əsəd torpağa bir-iki bel də vurdu. Bir şey çıxmadı yəne. Əbəlləşib bəli, var gücü ilə kanara atdı. Bel gedib bir ağaca deydi, ağacın budaqlarından yəre qar səpələndi.
- Yetim Əli gedib meyidin ayaqlarından yazıqı, onu qazılmaşa qara tərəf çəkməyə başladı. Aradabir başım qaldırıb tərs-

tərs Keç Kalantara baxdı. Keç Kalantarı əllərini araladı. Neyləyə bilərdi? Bəla pampaq qanın içində istəsaydı da ona kömək eləyə bilməzdi, yəgənə ayağı diza kimi qanın içində batmışdı, qoltuq ağacı yanına kimi qarda itmişdi.

Kloun Əsəd də gedib meyiddən yazıqı, Yetim Əli ilə onu dərtib qarda qazılmış çuxurun yanına gətirdilər. Yazığı xandıya atıb üstünü qarlı birtəhar örtüb basdırdılar.

Barakda Sara, Kamran bir də Hamid Kəskin oturmuşdular. Şair bloknotuna nə işə yazırdı. Qanlı yaman qara idi hamısının. Hamid Kəskin hər dəfə yazmaqdan qabaq qələmi tüpürçəkəlayırdı, lap şəkli çəkan uşaqlar kimi. Nəhayət, nəyi işə yazıb qurtardı, bloknotu büküb cibinə qoydu, ayağa qalxıb dedi:

- Ömrümdə bir dəfə, cəmi bir dəfə ölüyə əl vurmuşam. Pırşığıda. Dənizdə bir uşaq batmışdı, oğlan uşağı. Ona. Ondan sonra düz bir il yuxum qara oldu. Gözlərimi yuman kimi o uşaq gəlib girirdi yuxuma, özü də hənizə bir cür. Sara bacı, siz bura gəlib deyəndə ki, orda adam ölüb, ələ bil bəşimədən bir vedra qaynar su tökdülər. Dəlil oldum...
- Mən o qədər ölü görmüşəm ki, 2 ayın içində azı 200 adam basdırmışam.

Hamid Kəskin təəccüblə Kamrana baxdı. Sara başını aşıya saldı.

– Hamid qardaş, mən 6 ay konslagerdə olmuşam. Məna almanlar ölü basdırdırtdılar. Hər gün, hər gün. Ondan sonra verdikləri it yalını da yəyə bildirdim. Özü də öbləni o saat basdırmağa qoymurdular. 2-3 gün keçəndən sonra. Yəyda...

– Ordan keçmiş?

– Qaçmasaydım burda nə gəzirdim?

– Eh, mən də axmaq-axmaq soruşuram...

Sara durub barakın pəncərəsinə yaxınlaşdı. Qar yağdırdı. Kamran barakın içində gəzirməyə başladı. Bir xeyli var-gəl eləyəndən sonra tazadan öz yerində oturdu. Həmid Kəskin təəccüblə ona baxırdı.

– Kamran qardaş, Allah qoysa, dəvə qurtarandan sonra həyatınuzı mənə danışarsız. Roman yazacağam.

– Doğrudan?

– Bəs necə? Mütləq.

– Na deyirəm, yazın da.

– Kamran qardaş, necə oldu ki, qaça bildiniz?

– 14 adam qaçmışdıq, beşimiz aradan çıxıb bildik. O birilərimi tutub güllələdilər.

– Bəs, sonra cəbhəyə qayıtmadız?

– Mədətəv bron düzəldi. Qoşuldukm konsert briqadalarına. Onsuz da daha cəbhəyə qayıda bilməzdim. Böyrəklərim çürük-çürükdür. Bir də...

– Nə?

Kamran susdu. Sara pəncərədən baxa-baxa gözəlarni yumdu. Qorxudan büzişdü. O, Kamranın na isə dəyəcəyindən qorxurdu. Amma Kamran dinmədi.

Alaçıranlıq düşürdü. Artistlər sıraya düzülüb qar basmış meşənin içi ilə gedirdilər. Yetim əlinin ayaqlarından lap dovşan izi qalırdı, nəğara da qoltuğunun altında idi. Sara həmişə arxada gəlirdi.

Bir xeyli getmişdilər ki, birdən uzaqda canavar uladı. Bil-mirəm, bəlkə də çaqqal idi ulayan, ya da ki, bayquş, amma Saraya elə gəldi ki, canavardı. Çünki tez qaçıb Kloun Əsədın qolundan yapışdı. Yun şalı başında düzəldə-düzəldə soruşdu:

– Əsəd əmi, heç canavar görmüsünüz?

– Na qədər istəyirsən, qızım. Biri elə mən olduğum evin domkomu, biri bizim sifkin qlavbuxu, biri...

– Yox, mən zarafatsız soruşuram, doğruca canavar görmüsünüz?

– Yox, qızım, görməmişəm. Ayı görmüşəm, fil görmüşəm, bir dəfə ayağımı da tapdanıyıb, amma canavar görməmişəm. Sifkədə necə heyvan deyirsən var, canavardan başqa, onlar ahlılışmır, qızım. Bir də ki, indi o zahimərin adını çəkəmə, eşidib gələr.

Keçi Kalantar arxadan diləndi:

– Olmaz da, gərəy biza də tapıqandan-zaddan versinlər.

Olmadı hələ, oldu belə! Qışqır burda götürüm hara qışqırırsan!

– Sara Kloun Əsədın qolundan lap bərk yapışdı, yavaşca dedi:

– Əsəd əmi, heç nədən qorxmayın. Mən bir məhni bilirəm, ondan canavarlar it kimi qorxur.

– Na məhndü, qızım? Sözləri bizim şairin deyil ki? Əgər onundusa, onda canavar nədi, əjdaha da eşitsə tumanına bulayıb qaçar!

Sara güllürsünüb Kloun Əsədın çiyinə sığındı. Əməli-başlı qar yağdı.

Sara ilə Kamran kilsənin qüləsinəndən, zənglər sallanan yerdən aşağı baxırdılar. Aşağıda, kilsənin içində əsgərlər, zabitlər bir-birini qucaqlayıb vəls oynayırdılar. Keçi Kalantar "Amurskie volni" valisini çalırdı, özü də bizim havaların xalları ilə. Yetim Əli də nəğarasını çrtməliyirdi. Əsgərlər oynaya-oynaya gülməkdən uğunub gedirdilər, çünki Kloun Əsədın çallanların qabağında dəyənib oyun çvərdirdi. O, özünü qu-

VAQIF SƏMƏDÖĞLÜ

caqlayıb, allərim kürəyində qadın əlləri kimi oynadırdı. Başım sığalıyırdı, saçını oxşayırdı.

Keçi Kalentərin qoltuq ağacı İsus Xristosun sağ əlindən asılmışdı. Pəyğəmbərin heykəli onunla Yetim Əlinin lap baş-üstə dayanmışdı. Yüzləri əsgərin vəlsədə get-gəl ələyən ayaqları hər dəfə yərə dəyəndə xaca mixlənməmiş pəyğəmbərin heykəli titirəyirdi. Ela bil diksiniirdi.

Hamid Kəskin kilsənin bir küncündə gürcü leytenantla söhbət edirdi. Daha doğrusu, gəh o qışırırdı, gəh bu. Çünki əsgərlərin vəlsindən, bir də qəhqəhasından ağzı deyəni qu-laq eşitmirdi.

– A Vaxtanqə Basılışvili nə znaeş? Xoroşiy poet oçen, moy druq i perevodçik.

– Net, dorooçy, otkuda znayuy? Do voynu, ya je skazal tebe, rabotal v sanatori, v Qaqizi!

– A Tenqizə Eliava?

– A etot samiy, vraq naroda?

– Da, dal

– Toje sişal, no ne znayuy.

– V Azerbaydjane nikoqda ne bil?

– Net. Tolko odin raz na oxotu poşil. V odin vaş rayon.

Kazaxi!

– Da, da, Kazaxi! Moya jena ottuda rodomi!

– Vaş narod oçen gosteprimnyy narod, sluşay, nas ottuda dva dnya domoy ne puşkali. Stoiko vipili mi, sluşay! U nas oçen lyubyat qruzin.

– Vaş narod toje prekrasnyy narod.

– Ya tebe adres ostavlyu, posle voynu v qosti priedeş. Ved voyna skoro konçitsya?

– Nemnu uje nekuda bejat, sluşay, skoro dobem. I Berlin vozmem. Vse vozmem.

Kəhinə yəhudı məhərisi

– Vot vozmee Berlin, i srazu v Prişaçi priedeş, eto takoe mesto ryadom s Baku. Tam u menya dæça.

– Priedu, day boqi! A deti u tebya est?

– Odinadsat.

– Vay, dedai! Zaçem stolko, sluşay?

– Boq dal, ya vzyal. A u tebya?

– Ya ne jenat eše. Eše poqulyayu, nemnojqo. Kuda speşiť, dorooçy? Jenitsya nado koqda, quliyat uje nielya. Vot na takoy, kak vaşə aktrisa, kotoraya pela tak xoroşo, sluşay, ya bi jenişyal. Kak ee zvati?

– Sara. Tolko na aktrise nielya jeniştsya. Oni ne znayut, çto takoy dom, deti, obed. Ponimaeş?

– Ponimayu, sluşay, ya je toje kavkazee! İdem, ya tebya zdes odin paren est, poznakomyu s nim. Vesely takoy! Umreş!

Gürcü, Hamid Kəskinin qolundan tutub, oynayanların arası ilə qəpəyə sarı apardı.

Vəls qurtarhaqurtarda Keçi Kalentərin yanına bir əsgər gəlib, qulağına na işə dedi. Keçi Kalentər "xoroşo" deyib, "Amurskie volini ni tazadan çalmağa başladı. Əsgər gülürsünüb oynamağa qaçdı. Keçi Kalentər də üzünü Yetim Əliyə tutub:

– Oğraş zakaz aliyir, heş olmasa şabaş yerinə bir banka tuşonka verəyidi. Acırnan ölüürəm, – dedi.

Yetim Əli dedi:

– Əşiş, belə buraxmazlar, yeməyə bir şey verərlər.

– Eh, ay Əli, deyirəm indi olaydıq Bakıda, özü də bu dava olmayaydı, bir-iki toya gedib, özümüzü düzəldəydik. Saatsaz Rzaqulunu tanrırsan?

– Yox.

– Əşiş, necə tanırmısan, dükkanı Çadrovninin tınındədi yə?

- Əşşi, tanıram, də?
- Bax, 37-də onun kiçik qardaşının toyu idi, özləri 4 qar-daşdı. Sən ol, atamın camı üçün, 8000 manat ələ şabaşdan götürdüm.
- Məna bax, sənə niyə Keçi Kələntər deyillər?
- Cavabıqda yaxşı kallaı vurmağım var idi, onunçun. Bas, sənə niyə yetim Əli deyillər?
- Yetiməm, onunçun.
- Anon yoxdu?
- Var.
- Yaxı, bas hardan yetim oldun?
- Anamın kim olduğunu atam bilir. Atamın da üzünü heç kim görməyib. Mən detdonda böyümüşəm, Sarayla bir yerdə.
- Bilirəm, deyib. Aşna, amma yaxşı şeydi ha Sara ...
- Axmaq-axmaq danışma, vəlsuvi çal özün deyildin yazıq Kamranın üstünə düşən?
- Əşşi, sözdü deyirik də ...

- Sara iri zəngin içmə girmişdi. Bircə ayaqları görünürdü. Kamran əşşidə vəls oynayanlara baxırdı, papiros çəke-çəke.
- Kamran, istəyirsən zəngi vurum?
- Vur. Niyə vurmursan?
- Qorxuram vursam Allah bəndələri yığilib gələr.
- Görəntir ki, İsanın yermi Keçi Kələntər tutub, Həzrat Mar-yamin də ki, Yetim Əli. İki müsəlman kilsədə vəls çalıb, adam oynadırlar.
- Kamran, o gün Petrovkada olanda Əsəd əmi səninçün yaman elçilik eləyirdi. Deyirdi Kamrana niyə ara getmərsən?
- Sən nə dedim?

- Nə deyəcəkdim, heç nə demədim.
- Az qalib, Sara, iki-üç aydan sonra tünbütən olub gedə-cəyəm. Ondan sonra rahat nəfəs alırsan.
- Axmaq-axmaq danışma!
- Sara, mən Mədətovun babalın yuyuram, amma deyəsən mənə özünlə bir briqadaya həmişə ələ sən saldırsan.
- Mənim sözümə kimdi qulaq asan?
- Sara, bir az ağıllı ol, heyətdi, halə ki, cəvənsən, özünə bir gün ağıla, ara get, oğul-uşağın olsun. Başa düşürsən ki, sən belə eləyəndə mən əziyyət çəkərim?
- Kamran, qoy dəvə qurtarsın, deyəsən lap az qalib. Sonra baxarıq... Hakim var, dərman var.
- Yox, Sara, mən evə qayıdan deyiləm. Qayıtsaydım, əla Bakıya qayıdardım.
- Bəsdi, Kamran, olmasa bu zəngi bu saat ələ vuraram ki...
- Kamran qanılıb, Saraya baxdı. Qız yənə də zəngin içində idi. Kamran gülümsündü:
- Sara, lap göbələyə oxşayırsan. Çıx onun içindən, düşüb-zad eləyirsən, gör bir nə boydadı. 5 ton gələr əzi.
- Çıxmıram.
- Niyə?
- Burda səsim ələ yaxşı çıxır ki, Kamran, özümə ləzzət ver-
rəm. Nə oxuyum səninçün?
- Kamran ayağa qalxdı. Bir az gəzinib dedi:
- Sara, əl çək mənə. Niyə başa düşürsən ki, günah mənə olmadı.
- Allah evini yoxsın bu müharibənin.
- Sara dınmadı. Kamran gəzinə-gəzinə gəlib pəncərənin qabağına durdu. Bu pəncərə də deyildi doğrusu, iri bir aşı-
rım idi. Aşağıda, heyətdə arabə dayanmışdı, içində səmən. At

lap bəpələcə görünürdü, özü də bir dəri, bir sümüyü qalmış yəbi idi yazıq. Kamran bir az aşağı baxıb divara söykəndi. Səranın aydaqlarına baxa-baxa dedi:

- Sara, oxu.
- Neyi?
- Füzulini. Bizim qəzalı. Yədlindədi?
- Dəli, o da yəddən çıxar?
- Onda de görək.

Sara öskürüb, Füzulinin qəzalini deməyə başladı:

- Məni cəndən usandırdı, cəfədən yar usanmazımı?*
- Fələklər yandı ahimindən, muradıml şəni yarımazımı?*
- Qəmu bimanına canan, dəvayı-dərd edər əhsən,*
- Nəçin qılınmaz mənə dərmən, mənə bimarı sanmazımı?*
- Qənim pünhan tutardım mən, dedilər yara qıl rövşən,*
- Dəsam ol bəvəfa, bilməm, insanımı, insanımı,*
- Şəbi-hicran yamar canım, tolar qan çəsmi-gilyanım,*
- Oyodur xəlqi əfqanım, qəra baxım oyanmazımı?*

Aşağıda vals qurtarmışdı. Əsgərlər ələ oynayırdılar ki, ələ bil dünyədə daha vals çalan-zad olmayacaq. Bundan sonra əlinə qarmon, nağara alan olmayacaq. Kloun Əsəd, qrimli-kostyumlu pilləkanın üstündə oturub, pəpiros çəka-çəka oynayanlara baxırdı. Birdən ona bir əsgər yaxınlaşdı, lap uşaq idi. Soruşdu:

- Dyadya, a dyadya, a vi spaqa qlotaete?
- Kloun Əsəd güla-güla oğlana baxıb, cavab verdi:
- Koneçno qlotayu, smok, esli spaqa oteçestvennoqo proizvodstva.
- U nas v derevne, na Smolışine mujik bil takoy, tak on taburetki el. Ux davai!

Kloun Əsəd üz-gözünü tursudub, cibindən bir yumurta çıxardı. Ovcunun içində gizlətdi. Oğlan nəfəs almıdan qorxa-qorxa gözləyirdi ki, indi kloun fokus göstərəcək. Yumurta ya cüca olacaq, ya da ki, başqa bir şey, tutaq ki, gül dəstəsi. Amma Kloun Əsəd əlini açanda yumurta ovcunda idi. Oğlanın gözləri gözəlməkdən lap kəlləsinə çıxmışdı. Kloun Əsəd də götürüb yumurtanın qırağını pilləkəna vurdu, sındırıb içdi. Əllərini oğlanın qabağında araladı, yəni fokus qurtardı.

Sara zəngin içində dayanıb Füzulinin qəzalini deyirdi.

- Füzuli rindli şeydədir, hamişə xəlqə rüsvədir,*
- Sorun kəm, bu na sövdədir, bu sövdədən usanmazımı?*

Kamran bayaq dayandığı yerdə yox idi. Sara qəzalı qurtarıb:

- Nəcə dedim? soruşdu.
- Sözünə cavab almayıb, zəngin içindən çıxdı. Ora-bura baxdı.

Qorxdu. Yavaş-yavaş pəncərəyə tərəf getməyə başladı.

Keçi Kalentərin üz-gözündən zəhrimər yağdırdı. Deyəsən, lap tənqə gəlmişdi, axı, bir valisi na qədər çalmaq olar? Yetim əli də tərs kimi nağarəni var gücü ilə vururdu.

- Əli, bir az yavaş vur, başım getdi.
- Sən qarmonunu çal, mənimlə işin olmasın.
- Keçi Kalentər ağzını açıb na işə demək istəyirdi ki, birdən kilsənin zəngi çalındı. Əsgərlər dayanıb yuxarı baxdılar. Araya sakitlik çökdü.
- Zəng xeyli çalındı, özü də yaman tez-tez.

Yetim Əli qəbrin üstünə torpaq atıb, belli kanara tulladı. Əllərinin toz-torpağını silib, Əsadin üzünə baxdı. Kloun Əsəd:

– Bəsdi, gedək, – deyib, boynunun şərfini düzəltədi, sonra qafiatın canına üstünə gəlmiş insan kimi büzüşüb, Saraya yaxınlaşb əlini qızın çiyinə qoydu. Amma gözələrini kanara qaçırdı, onun üzünə baxa bilmədi.

Keçi Kalantar qəbrin üstünə bir ovuc torpaq atdı, sonra qoltuq ağacına söykənib qalxdı, daşısta oturmuş Həmid Kaskinə baxdı, ac-acı gülməsündü:

- Şair başla yazmağa –
- Nəyi?

– Başladıq çəzməyə... Onu. Özün də ələ et ki, hamıdan axıra qalasan. Mən sağ qalmasam kimin nə vecinə? Amma sən yazarsan ki, müharibə vaxtı Azərbaycanın igid oğulları özlərini urus kilsəsindən yərə atırdılar...

– Keçi Kalantar tüpürüb, qəbirdən uzaqlaşdı. Kloun Əsəd Saranı kanara çəkdi:

- Qızım, özünü üzmə, ələ al.

– Finlandiya müharibəsindən qayıdıandan sonra azı 5-6 dəfə bax, beləcə ölə bilirdi. Mən oyundan çıxırdı ki, canından qorxunu çərsin. Amma...

– Qatar gedən rəlsərin arasına da uzanıbmış bir dəfə. Eşitmişəm.

– Mənim gözələrimin qabağında qatar üstündən keçdi, ancaq qorxu canından çıxmadı ki, çıxmadı.

– Çıxırdı, qızım, çıxırdı. Daha qorxusu yoxdu... Heç nədən.

– Qara buludlara baxa-baxa Yetim Əli dodaqlarını gəmirirdi.

Sara Kloun Əsədin qoluna girmişdi. Onlar Həmid Kaskin ilə nədənsə danışıq-danışa gedirdilər. Yetim Əli ilə Kalantar bir az arxadan gəlirdilər. Onların getdikləri küçə kiçik bir şəhərin məhəlləsi idi. Şəhər doğrudan da balaca şəhər idi. İki-üç mərtəbəli evlər gözə tak-tük deyirdi. Amma evlərin hamısı yaman salıqlı idi, pəncərələri tərtəmiz, hamısında da gül dibəçkləri, deyəsən pəncərəyə gül qoymaq bu yerlərin adətı idi. Bir pəncərə də yox idi ki, gül-dibəçəksiz olsun.

Qar təzə-təzə əriyirdi. Oduq ki, küçələr, sakilər, evlərin astanası palçıq içində idi, addımlardan lırçhalırç qalırdı. Damlardan su axırdı, kanalizasiya borularından par qalırdı. Küçədə artistlərə rast gələn adamlar plis geyinmişdilər, amma üz-gözlərində qorxu-zad yox idi, görünür, almanlar bu yerlərdən çoxdan qovulmuşdu.

Kloun Əsəd ələ hey gözələrini evlərin nömrəsindən çəkirdi, arabitər dayanıb, qapı lövhələrini oxuyurdu. Hər dəfə də başını bulayıb gülməsündü:

Burdə filarmoniya nədir, deyəsən heç tövlə də yoxdur.

- Bir adamdan soruşmaq lazımdır, Əsəd əmi.

Həmid Kaskin başladı ora-bura baxmağa, axır ki, yoldan ötən bir oğlanı saxladı, amma gədə kar çıxdı. Mat-mat Həmid Kaskinin üzünə baxıb öz yolunu getdi. Tərs kimi küçədə daha bir adam da yox idi, bayaqdan yüzü ora getmişdi, yüzü bura, amma indi ələ bil, camaat yox olmuşdu.

Keçi Kalantar bir saatsız dükamı görüb dayandı. Vitrinin dalında qoca usta oturmuşdu. Kalantar bir az qocaya baxıb üzünü Yetim Əliyə tutdu:

- Bir dəqiqə dayan, Əli... – dedi.

– Elə bil dəşə dedi, damirə dedi. Yetim Əli qoxtuğunun altında nağarasını tutub, Kalentarin sasına həy vermədi, əyəc saxlamadı.

– Ala, ay yetim, bir dəqiqə dayan, yekə oğlansan, bu saat gəlirəm!

– Yetim Əli onun sasına heç dönmədi də. Çıxıb gəldi. Keçi Kalantar əliyə "ayhəy", başıyla "bərekallah sənə" eləyib saat-saz dükanına girdi.

Sarağıl küçəni keçib bir balaca kitab dükanına girdilər. Kitab satan üz-gözünü çil basmış, ciliz, bir dənə, bir sümük qalmış oğlan uşağı idi. Başında qulaqlı papaq, əyində ata-baba kürkü, burnu fırlıq içində, qulaqları şəkə. Kloun Əsəd özünə qarşıba bir görkəm verib, başım aşağı əydi, oğlandan soruşdu:

– Molodoy çelovek, u vas prodaetsya çerniy royəl, markı Blütner? S serebrennimi podsvetçnikami?

Sara gülümsündü, uşaq da qulaqlarını şəkəyib soruşdu:

– Çavo, çavo?

Həmid Kəskin dilxor olub deyindi:

– Ay Əsəd müəllim, gör bir bizi işə sala bilərsən... Kloun Əsəd oğlanın burnunu sıxıb, gülə-gülsə soruşdu:

– A u tebya est takaya kniqa, ona nazvaetsya "Vospomnaniya markiza Alba, qerssoqa ee veličstva, kak on lyaquşku lovil?"

Uşaq başını bulayıb dedi:

– Ne znayu, mojet est. Ya tuta zamesto mamki stoyu, ona na rınok poşla. Vot pridet sama, mojet i naydet etu samuyu kniqa. A vot tut kniqa lejıt ob jivotnux raznıx...

Oğlan əlini rəfə uzadıb həmin kitabı götürmək istədi, amma Əsəd müəllim qoymadı:

– Ne nado sınok, ne nado. Tıne znaeş qde, na kokoy ulıse vaşa filarmoniya?

– Znayu. No tama seyças konsertov net, odin Sellertınskiy tam sidıt, direktor on.

Sara soruşdu:

– A kak tuda proyıtı?

Uşaq əli ilə küçəni göstərib dedi:

– Vot po ulitse ...

Kloun Əsəd tez soruşdu:

– Sınok, a po krışam nıkak nelya?

– Net... – oğlan güldü. Vot po etoy ulıse k reke nado idıtı.

Tam filarmoniya.

– Nu spasıbo, sınok. Sınok ...

– Çavo?

– U tebya zdes net sorok vtoroqo toma stıxov Qamıda

Kəskına?

– Çavo, çavo?

Həmid Kəskin gülümsüdü dedi:

– Manım kitablarım setsıda qalar, Əsəd müəllim?

– Ha, düz deyirsən, lap yadımdan çıxmışdı. Olan-qalanı yeqın ki, almanlar aparıblar verıblər Qebbelisa.

Oğlan küçəyə baxdı. Baxan kimi də gözələri bərəkdı. Vıtrınin qəbəğında Yetim Əli dayanmışdı.

– Kto eto, lıllıput?

– Net, sınok, eto markız de Alba, qerssoq ee veličstva... Nu proşayte, molodoy çelovek.

Sara uşağın papağını düzəldib, üzündən öpdü:

– Do svıdaniya, malçık, – dedi.

– Do svıdaniya, tetya.

Onlar kitab dükənindən çıxıb, Yetim Əliyə yaxınlaşdılar. Nədənsə danışmağa başladılar. Oğlan dükənin içindən onlara baxdı. Bir azdan Keç Kalentər də onlara yanaşdı. Yaman əl-qolla danışdı. Uşaq onu görən kimi yavaşca qaçıya yaxınlaşdı, sonra birdən qapını örtüb, talaslı cəftəni bağladı. Geri qaçıb, öz yerində dayandı.

Sellertinski kabinetində tapılmadı. Kabinetinin qapısından bir qfıl asılmışdı ki, Koroğlu da gəlsaydı qaldıra bilməzdi. Foyenin döşəməsini yuyan qan başını yuxarı qaldırıb, askını vedranın içinə atdı, üzünü Kloun Əsədə tutub soruşdu:

– Sellertinskoqo işəte?

– Da, mamaşa.

– V kasse sidit on. Tam peçka qorıt. Tolko vı s ulısı idite, otısyuda on ne otkroet dver.

– Poçəmu je?

– Vid on poloumnıy. Vot çerez okozəçko i razqovarıvaet.

Qan kişinin adını dalı qoyub, vedradan askını götürdü, tazedən bağladı döşəməni yumağa. Artistlər foyedan çıxdılar.

Kloun Əsəd kassanın pəncərəsini bir-iki dəfə döydü. Sellertinskiyin bağı görüldü, bir papaq boyda ağ saçları var idi. Boğazında kəpanəkəvari qalıtuku, paltosunun yaxası qaragül dərisindən. Yetmişdən artıq yaşı olardı, an azı ələ 70. Kış göz-lərini qıyıb, Kloun Əsədə, bir də onun yanında duran adamlara baxdı.

– Çto vam uqodno? – soruşdu.

Kloun Əsəd yəne də bic görkəm alıb, soruşdu:

– U vas imeetsya çernıy royal, marki blütner, s serebryan-nım podsvetçnikom?

Sellertinski Kloun Əsədi başdan-ayağa süzüb, bıçqlarını gəmirə-gəmirə dedi:

– Royalya net. Moqu predlojit dve bankı tuşonki i butıllku vışnevki. A na zavtra dva konserta pəred partizanami. A çto mojete predlojit vı?

Daş qayıya rast gəldi. Kloun qəhqəha çəkib alını kassanın pəncərəsinə uzatdı.

– Duşu i serdşe, tovarış Sellertinski!

Sellertinski Kloun Əsədin alını sıxıb dedi:

– A poçəmu je vı na ulise stotıte? Zaxodite v foye.

– Nas suda babuşka poqnala.

– Qospodi, eta Maşal! Topayte v foye, ved moroz na ulise.

Artistlər tazedən foyeyə döndülər. Sellertinski kassadan çıxıb onlara yanaşdı, hamiya əl uzadıb, dedi:

– Rad vas vıdet, rad vas vıdet...

Kloun Əsəd yoldaşlarını ona bir-bir təqdim etdi:

– Vot Sara İmanbeyi, nağa zəmeçətinəyə aktrisa, odin iz luçşix poetov naşəqo stoletiya Qamid Keskin, eqo kniği bibli-oqrafıçeskaya redkost v vaşem qorode...

Sellertinski Hamid Kaskinin alını sıxıb dedi:

– Çital, çital, Pomnyu...

Hardan "çital", Allah bilir!... Hamid Kaskin bir söz demədi. Kloun Əsəd Keç Kalentərin qolundan tutub gülümsündü:

– A eto naş luçşiy qarmonist Kelantar İbışov, a eto naş naqarist, eto takoy baraban, Ali. A ya Asad Qeyazanski, kloun tradisionalist.

Sellertinski özünü təqdim etdi:

– Yakov İsaeviç Sellertinski. Ya neskolko dney jil v Baku, i srazu je uznal vas, kak tolko etot molodoy çelovek zaqovoril o royale. A qde šestoy? Mne pisali çto s vami doljen bit i violonçelist. Ya sam koqda-to igral...

Kloun Əsəd tez cavab verdi:

– On poqib.

– Molodoy bil?

– Da.

– A ya vot ese jvu, a mne uje 80... Nu, idemte v kabinet, nado utocnit koe-çto... Pozvolte vam ruku?

Sara gülümsünüb Sellertinskiyin qoluna girdi. Keç Kalantar arxadan dedi:

– Harif ağzının dadını bilir, a...

Sellertinski Keç Kalantarın sasına dönüb tez dedi:

– A nəşət samoqona i tuşonki ya ne vrail

İki partizan torpaq dama yaxınlaşmış, qapını açdılar. Biri bayırda qaldı, O biri içəri girdi. Bir azdan dərindən üç alman zabiti çıxdı, onların dərindən da partizan. Partizanlar əsir almanlar konsert verilən yərə aparıldılar. Partizanalardan biri:

– İx na rastrel bi povesti, a ne na konsert...

O biri:

– Pust posluşayut qruzinskuyu muziku, nikoqda ne slixali, nebos...

Almanlar mat-mat bir-birinə bəxib fikrə getmişdilər. Gözlərində qorxu var idi, bilmirdilər onları hara aparırlar.

Nəhayət, gəlib çatdılar. Partizanlar yerdə oturub Saraya qulaq asırdılar. Sara məhni oxuyurdu. Rus məhərisi. Ozu da

yaman yaxşı oxuyurdu, partizanların çoxu feyziyab olmuşdu. Keç Kalantar da deyəsən bu müddətdə əməli-başlı rus məhərisini çalmağı öyrənmişdi, əla salış, düz rus xalın vururdu kil Qulaq asanda deməzdin ki, bu qarayanız, qarabığ adam rus deyil, başqa bir xalqın həvəsini çalır. Yetim Əlinin də ki, işi çətin deyildi, bala-bala nəğara vurmaq, bir də partizanların onun balaca boyuna maraqla baxan nəzərlərindən qaçmaq. Bu konsertdə ən qəribə şey o idi ki, Hamid Kaskin violonçəldə çalırdı. Kloun Əsəd da ona qıraqdən baxıb, uğunub gedirdi. Violonçəlin simalarını guya kökləyib vermişdilər ona. Keç Kalantar arəbir deyirdi:

– Şair, keç ikinciyə... tezədən birinciyə, yubanma.

Hamid Kaskin də kökdən-kökə keçirdi. Deyəsən bir şey çıxdı.

Sara məhərisi oxuyub qurtaran kimi meydana Əsəd çıxdı. Çıxdı nə çıxdı. Partizanların qaçqılığı o saat məşəni lərzəyə gətirdi, çoxu ayağa qalxıb baxmağa başladı. Almanlardan biri güldü.

Əsəd Göyazənski doğrudan da məhər sənətkar idi.

Sara məşədə gəzirdi. Uzaqdən klouna gülən əsgərlərin səsi gəlirdi. Ağaclar təza-təza çıxəkləyirdi, Saranın nəfəs almasının görünürdü ki, hava təmizdir, çiyərləri ləzzət alır. O, gəza-gəza gəlib kiçik bir çayın qırağında oturdur. Çəkmələrini çəxdərib ayağını suya saldı, uzanıb gözələrini yumdu. Üzünü bahar günəşinə verdi. Ozu da əla hey alt dodəğini çeynəyirdi.

Birdən onun sınısına bir əl qondu. Keç Kalantar Saranı arxadan qucaqləyib, öpmək istədi, Sara onun alından çöxb ayağa qalxdı.

– Neyləyirsən, Kalantar! – qışqırdı.

Keç Kaləntər dilli tutulu-tutulı:

– Sara, Sara, beş günlük dünyadı, qəçmə, nə bilirik başımıza nə gələcək ... – dedi.

Ozú da qızın üstünə yeridi. Sara geri çəkildi. Amma Keçi Kaləntər pişik kimi onun üstünə sıçradı, əlbəyaxa öldülər. Keçi Kaləntərin qoltuq ağacı çaya düşdü. Sara tez ağacın dəlinə qaçdı; Keçi Kaləntər bir ayağı üstə dura bilməyib ywıldı.

Sara 20-30 metr qəkib qoltuq ağacını tutdu, götürüb Keçi Kaləntərin yanına yərə atdı.

– Götür, ayıb olsun.

Sonra çəkmələrini götürüb meşənin içinə getdi. Keçi Kaləntər başını allərinin arasına alıb ağladı.

Həmid Kəskin yorğan-döşəyə düşmüşdü. Bərk qızdırmışdı. Sara ilə bir rus qanısı ona gah su verir, gah da alınma yaş dösmal qoyurdular.

Keçi Kaləntər daxmanın bir küncündə yxılıb yatmışdı. Xorna çəka-çəka. Kloun Əsəd Yetim Əliylə kart oynayırdı. Hamı yaman dıxor olmuşdu, birca kloun öz zarafatlarından qalmırdı.

– Ölməzsən, şair, qorxma. Bizdə əla baxt nə gəzir... Hələ 30 il də sənin sir-sifətini görəcəyik.

Həmid Kəskin qurumuş dodaqlarını əmə-əmə cavab verdi:

– Sən də ələ zarafat eləyirsən, Əsəd ...

– Zarafət-zad eləmirəm.

– Əşşi, bu klounluqdan heç olmasa gündə bir saat al çək. Ay Allah, belə də iş olar? Əsəd, camaat bahamın gəlməsinə sevinir, torpaq al-alvan geyir, təbiət gültür, gəlinlər bəzənib bulaq başına gedirlər, qonaq üzünə qapılar açılır, mənim də bahar gələn kimi ciyərim açılır. Belə də iş olar, Əsəd müəllim?

– Az danış, olmasa doğrudan da çəzərsən.

Sara dösməli deyşdirib Həmid Kəskinin alınına qoydu. Sonra:

– Az danışın, Həmid qardaş. İnşallah, bu gün-sabah Bakıya çatacaqsız, uşaqlarınızı gəran kimi dirçələcəksiz. Eyvə səhhə-tiniz düzəldər, kefiniz açılar.

– Eh, Sara bacı, yaxşıdı ki, indi eyvə deyiləm. Hər dəfə belə olanda yazıqlar bir-birinə deyir. 11 balam var, Sara bacı, mənsiz onlar neyləyər?

Kloun Əsəd qatnılıb dedi:

– Həmsi sənə oxşayıb, Həmid?

– Həmsi, Əsəd, həmsi.

– Dəməli, xalqımıza 11 dəhi bəxş eləmişən? Hətəbərekul-lahl! Bakıya gələn kimi bizim dömkoma deyəcəyəm sənə heykəl qoyusun!

– Dəhi nədi, ay Əsəd müəllim ... Sara bacı, bu Əsəd ələ bil ir ki, mən özüm haqda böyük fikirdəyəm. On bir uşaqla dəhi olmaq olar?

Qan vedrəni götürüb qapıya san getdi, otaqdan çxanda dedi:

– Döçənka, ya za vodoy poydu, i uznavy koqda məşinə budet.

– Xoroşo, babuşka.

Qan daxmadan çixib getdi. Yetim Əli Kaləntərə baxıb, keçi kimi mələdi.

Sonra:

– Şəngülüm, Şəngülüm! Qalx, canavar gəlir, çix sani yesini! – qışqırdı. Keçi Kaləntər gözlerini açıb əsnədi, Həmid Kəskinə baxıb soruşdu:

– Qızdırman düşüb?

- Yox, bir on gün də qızdıracağam. Ölmasəm...
- Allah eləməsin, qoy düşmənlərin ölsün, sən niyə ölürsən? Balalarıya yazığın gəlirmir? Alı, yetim, maşın gəlmədi?
- Kloun Əsəd Əlinin yerinə cavab verdi:
- Gəlmişdi, amma sənin sifətini görüb dedi aparmaram.
- A, biz onsuz da getmişik ki... Əf, mənə tovlayıb bura gətirdiyin gün qarək başıma daş düşəydi. Gəldim kabab iyinə, gördüm eşşək dəyişirlər. Doğrudan, maşın nə vaxt gələcək?
- Arvad getdi öyrənməyə.
- Hamid Kaskin başını qaşındırıb:
- Vallah, heç sızdan ayrınlmaq istəmirəm. Elə isinmişəm ki, hamınıza.
- Sara çarpayının qırağında oturdu:
- Eybi yox, Hamid qardeş, gələn dəfə də bir briqadada yığılarq.
- Gələn dəfə daha cəbhələrə getməyəcəyik. Nəməsin atası yamb.
- Davanın qurtarmasına az qalıb. Özüm də bir böyük poema fikirləşmişəm ...
- Kloun Əsəd gülümsündü:
- Qızım, Sara, yaz Jukova, davanı hələ qurtarmasın. Qadın-sən, sənin sözünü yera salmaz.
- Sara da gülümsünüb Hamid Kaskinin alından dəsmalı götürdü. Suyu salıb sıxdı, təzadən yazığın alına qoydu. Hamid Kaskin soyuq dəsmaldən xoşalənləb piçildadi:
- Bu saat arvadəğənin vətəninə olaydım, gedəydim Dji-cana, özü də iyul ayı olaydı... gedəydik şınara. Kələntər, bir danə "Yetim seğah" çal, yadıma bozartma düşdü.

Üstü brezentli örtülmüş yük maşını yola düşdü. Sara, Kloun Əsəd, Keç Kələntər, bir də Yetim Əli bir xeyli onun dalınca baxdılar. Qan evvənda oturmuşdu. Maşın gözədən itən kimi aristarlar qanıya yanaşib sağollağmağa başladılar.

- Do svidaniya, mamaşa.
- Proşayte, babuşa.
- Qan əllərini yaxasına silib Saranın paltosunu düymələdi, sonra qucaqlayıb üzündən öpdü:
- S boqom, doçenka.
- Do svidaniya, tetya.
- Kloun Əsəd qarının alını sıxıb soruşdu:
- Pryamo po lesu idti?
- Vot po etoy tropinoçke. Ona vas do Ivanovki i doveDET.
- A tam uje sami.
- Nu, proşayte, mamaşa.
- Proşay, smok.

Artistlər məşənin içindəki cəhriyə bir xeyli yol gətdilər. Qanlan bir az qəra idi. Sara həmişəki kimi Kloun Əsədin qoluna girmişdi. Yetim Əliyə Keç Kələntər arxada qalmışdılar. Hardansa qaça-qaça bir it gəldi, Kloun Əsədin ayaqlarına sürünüb, onların qabağında qaçmağa başladı. Elə hey orabura vurnuxurdu.

- Kloun Əsəd Saraya baxdı:
- Bu da deyəsan, davanın qurtaracağıni duyur. Gör bir nə hoppənləb-düşür?
- Sara yaman kədərli idi. O, Əsədin çiyinəni sığımib soruşdu:
- Canavarlar necə, Əsəd əmi?

- Ne canavar, qızım?
- Deyirəm canavarlar da davanın qurtaracağıni bilir?
- Canavar canavardı, qızım. Onuñçün dava heç bir vaxt qurtarmır.

Canavar davanın qurtarmasından qorxur, çünki yeməyə bir şey tapmaz. Sən ki, canavardan qorxmursan, qızım? Sənin ki, canavar hükdən mahnim var?

- Vər...
- Bəs onu heç oxurmursan? O nə mahnidir ələ?
- Bir köhnə yahuđı mahnisidisi...

- Belə de!

Kloun Əsəd gülümsünüb, Saranın çiyini qucaqladı.

Yetim əlinin üz-gözündən zəhrimar yağırdı. Keçi Kalantar da hər dəqiqə arxasında qarmonunu düzəldirdi, lap dilxor olmuşdu. Axır ki, qutunu kürəyində birtəhər rahlayıb dedi:

- Əli, ay Əli, amma bu Sara qiryətdi arvad imiş ha.
- Necə bayam?
- Əşşi, mən ələ bilirdim bu artiskalar hamısı o söz, sən demə...
- Nə axmaq adamsan, ə, sən!
- Kim?

İt özünü kolluğa verib gözdən itdi. Daha qayıtmadı.

200-300 uşaq yetimlər evinin həyətinə yığılıb Kloun Əsəd-in məzhəkəsinə baxırdı. Uşaqların səsi aləmi bürümüşdü. Çoxunu gülməkdən gözü yaşarmışdı. Bir qız az qalırdı ki, özündən getsin, gözələrini yumub uğunurdu. Kloun Əsəd də ki, məharətini, bacardığını açıb tökmüşdü ortalığa, gah dom-

balaq aşırı, gah da gözəgörünməz bir adamın təpəyindən yera sarılırdı. Əlindəki yoğun əsa gah tulfəng olub almanlar qırb töküürdü, gah iləna dönüb boğazına dolanırdı, gah da öz yiyəsini kötkəlayırdı.

Sonra uşaqlar Kloun Əsəd-in fitvası ilə kəndir dartmağa başladılar. Kəndirin hər ucundan 10 oğlan yapışmışdı. Bir tərəf o birini dartıb yxmaq istəyirdi.

Kloun Əsəd gizlicə komandalardan birinə kömək edirdi. Bir tərəf yera sarılanda, uşaqların üstündən təyyarələr keçdi. Uşaqlar qərbə sən uçan təyyarələrin qatırma baxıb, "urra!" qışqırırdılar. Kloun Əsəd də uşaqlara qoşuldu.

Saranın başına qızlar yığımışdı. O, qızlara "polka" oynamaq öyrədirdi. Keçi Kalantarla Yetim Əli bir qıraqda oturub çalırıldı.

Sara gülə-gülə qışqırırdı:

- Nə tak, devoçki, nə tak! Şaq v storonu i srazu nazad.
- Vot tak. Qızlar təzədən oynamağa başladılar.

Qəşşəylərin, uşaqların səsinə qulaq tutulurdu. Dənizin üstündə quşların alından bir tika acıq səmə yox idi. Uşaqlar futbol oynayırdılar. Kloun Əsəd qrimli-kostyumlu, qəpida dayanmışdı. Uşaqlar ona "Xomiç" deyirdi. Ozu da hər dəfə top Kloun Əsədə tərəf gedəndə uşaqların qəhqəhəsi göyə qalxırdı, çünki Əsəd topu yaman gülümli tuturdu.

Oğlanlardan biri iki-üç müddəfəçini aldıqıb topu qapıdan keçirdi. Kloun Əsəd yitilib topu tuta bilmişdi. Qo! Uşaqların bəğirtəsi kişidirdi. Kloun Əsəd ayağa qalxıb, gülüməli adayla hoppana-hoppana topun dəlincə qaçdı. Top dənizin yanında idi. Ona bir-iki addım qalmış, Kloun Əsədin ayağı altından yer göyə qalxdı. O, tozun içində qaldı.

Uşaqların da, qağayıların da səsi kəsildi. Uşaqlar bəralmiş gözləri ilə partlayış olan tərəfə bir az baxıb, qişqıra-qişqıra oynadıqları yerdən qaçdılar.

Kloun Əsəd dənizin qırağında tak qaldı. Üst-baş qatılmışdı, kostyumu neçə yerdən yarımışdı. Gözləri açmış idi, elə bil ki, göyə baxırdı. Elə bu vaxt göy üzünü ilə yəna də təyyarələr keçdi.

Arabaya inək qoşulmuşdu. Təkarlar daş-çinqilli yolum kələ-kötürliyündə cırnacır salmışdı. Ətrafa baxanda inanmaq olmurdu ki, indi bu saat hardasa hələ atışma gedir, qan tökülür. Ağaclar çiçək açmışdı, otları yaşillığı ilə təmiz, elə təza idi ki, ayılıb onlara əl vurmaq istəyirdin.

Sara arabanı sürən zirpi kişinin yanında oturub xısın-xısın ağlayırdı. Yetim Əliyə Keçi Kalentər arabasının dəlincə gəlirdilər. Arada bir Keçi Kalentər qarmonu arabanın içinə qoymaq istədi, amma cındır palazın altından çıxmış ayağı görüb, qutunu tazadən arxasına aşdı. Kloun Əsədin ayağı kloun çək-məsində idi.

Araba qəbristanlığa girəndə Sara başladı hönkürə-hönkürə ağlamağa. Arabaçı ona:

– Ne ubıvıyssa, sestra, ne ubıvıyssa, – dedi.

Sonra arabamı sayızs-hesabsız xaçlı-ulduzlu məzarlarını yanından sürüb, bir boş yerin yanında aylaadı. Arabadan bel

götürüb o saat qəbir qazmağa başladı. Torpaq yup-yumışaq idi. Bel yərə yağa bıçaq giren kimi girirdi. Keçi Kalentər arabasına yanaşmış onun başı üstə dayandı. Kişi yolunda, Yetim Əli bel onun altından alıb özünü işlədi. Nəhayət, qəbir hazır oldu. Kloun Əsədin meyidini arabadan götürüb təza məzərin yanında yerə qoydu. Arabaçı parçanı meyidin üstündən çəkdi. Sara o saat ağlaya-ağlaya kənara qaçdı.

Arabaçı:

– Nu, davayte xororit, – dedi.

Keçi Kalentər:

– Podojdı, ates! – deyib, allarını açdı, sonra ətrafdakı xac-lara baxıb, bir yəsin oxudu. Duanın sözlərini əməlli-başlı bil-mirdi, yadında qaldığından oxudu. Yasılarda, çayxanalarda çox olan adamlar kimi.

Yəsin qurtarandan sonra meyidi yavaş-yavaş qəbrə saldılar. Yaman ağır idi yazıq.

1945-ci ilin fevral ayı gəldi. Budapeşt bir neçə gün idi ki, faşistlərin altından qurtarmışdı. Parlament binasının üstündə sovet bayrağı yellənirdi. Bayrağdan bir az o yəndə, pilləkənin qabağında bürünc şir dayanmışdı. Daş gözləri ilə şəhərə baxırdı. Şəhərin evləri, küçələri yavaş-yavaş əvvəli səhna-nına, salıqəsinə qayıdırdı. Adamlar küçələrdə asudə gəzib, ürək dolusu söhbət edə bilirdilər. Komendant saatı götürülmüşdü. Hərdenbir tanklar, zirehli maşınlar görünürdü. Hər tınbaşı bir yolgöstəran ox vurulmuşdu – na Berlın!

Kapitan Adli Karımzadə sovet komendantlığının binasından çıxıb azıq məşinəsə sarı qaçdı. O, köhnə mersedesin qapısını açıb oturmaq istəyirdi ki, komendaturaya girən bir zabitin səsinə döndü.

- Kuda sobralıya. Adlı?
- Na banket. A ti ne edeş?
- Net, ya deşuryu! Nu, priyatnoço appetita!
- Şpasibo. Vitya, moi zemlyaki priexali. Artıstı.
- Nu, dobro! Tolko ne napıvayıya. İli je sadıs podalşe ot generala. Starık ne lyubit, koqda ego ofıserı pyut.
- Koneçno, spıyaçus ot neqi! Poka!
- Adlı maşını sürdü.

Budapeştin ən böyük otellərinin birində banket süfrəsi açılmışdı. Restoranın pəncərələri qədim bir kilsəyə baxırdı. Cavan bir oğlan stolları arası ilə ora-bura qaça-qaça, göztünü qab-qacaqdan, çəngəl-bıçaqdan çəkirdi. Gah onu götürüb bura qoyur, gah əgiz dasmallarının yerini dəyişir, gah da gül-dəndəkləri gülləri səhmana salırdı. Xülasə, bu oğlan qonaqlığın səliqəsinə, şəniliyinə cavabdeh idi.

Restoranın küncündə, balaca bir səhnədə macar orkestri yerbəyer olmuşdu. Skripkalar, kontrabaslər və sairə köklənirdi. Dirijorun bəkənborldan deyəsan lap boğazında qurtarırdı. Bilinmirdi ki, bu saqqaldı, ya bəkənbord. Yox, əsl bəkənbord idi, özü də qaribəsindən.

Cavan macar stolları bir dəfə də süzüb, rahat nəfəs aldı. Deyəsan hər şey öz yerində idi. Qab-qacaq ayna kimi parıldayırdı, çəngəl-bıçağın qoyuluşuna da söz ola bilməzdi. Bu da ki, cavan macarın alin tarinin bahrası idi. O, ağır addımlarla gedib öztünü küncdəki kresloya yıxdı, ayağını uzadıb xollaşılmağaq istayırdı ki, donub qaldı. Gözü divara mıxlandı. Gördü ki, göztünün qabağında, divarın tən ortasında nəhang bir portret asılıb. Xortinin yağlı boyalarla çəkilmiş portreti idi.

Xorti "gülümsünə-gülümsünə" cavan macara baxırdı. Oğlan bir qıyyə çəkib portretin üstünə cumdu, onu güc-bələ ilə dərib çıxardı, gətirib pəncərədən aşağı vızıldatdı. Həyətdə o saat at kışnadı. Cavan macar pəncərədən sallanıb gördü ki, bir qoca yabı yuxarıdan üstünə gələn şeydən ürəküb, bilimir hara qaçsın. Qoşulduğu arabının takarını da kanalizasiyaya quyusuna salıb. Oğlan dilxor olub pəncərədən çəkildi, üzünü orkestra tutub bağdı:

- Bir az yavaş köklənə bilməzsiz! Adam az qalır başını itirsin. Zalim uşağı zalim!

Dirijor qanlıb ona baxdı, bir söz deməyib sıqarsayağı qara bir siqaret yandırdı. Cavan macar matbəxə qaçdı.

Matbəxdə qazanlar buğlanırdı. Bir qoca aspaz turpdan, soğandan, yumurtadan, kələmdən, xülasə, alinin alində olanıdan "Reyxstaq" düzəldirdi. Bu salat deyəsan süfrənin bəzəyi olacaqdı.

Cavan macar içəri girən kimi aspazlardan biri onun üstünə qaçdı:

- Cənab, göbəlak şorbasını iyirmi dəqiqədən sonra stola verməmək biabır olacağıq. Soyuyun kimi dönəcək...

- Verərik, verərik. Bir-iki dəqiqəyə qonaqlar yığılaçaq. Özü də na istəyirsiz ələyin, arımna xoraklara çox istiot tökməyini! Ruslar bizim yeməyə alışmayıblar!

Aspazlar bir ağızdan:

- Bilirik, bilirik, - dedilər.

Cavan macar:

- Yaxşı, mən gedirəm, yubanmayın, başınız da söhbətə qərnməsən - deyib, matbəxdən qaçdı.

Qoca əpəz başını "Reyxstaq"ın qülübəsindən, daha doğrusu, gülbəzindən qaldırıb, asta-asta dedi:

– Almanlar gələndə Moskva Kremlii düzəltmişdim. Elə ləzzətli yedilər ki!
Bulud yuyulmağa gələndə içində ancaq qırmızı ulduzlar qalmışdı.

Qadın soruşdu:

– Ulduzları nədən düzəltmişdin?

– Kağızdan.

– Adam da kağız yeyər?

Aspaızlar gülüşdülər.

Məşinlər bir-bir gəlib otelin qabağında dayanırdı. Sovet zabitləri, başqa qonaqlar məşinlərdən düşüb otelə girirdilər. Bir qadın, əlində gül dəstəsi, qəpərin ağzında dayanmışdı. Adil Kərimzadə də öz məşinindən otelin qabağında düşən kimi həmin qadının yanına qaçdı. Ondan nə isə soruşdu. Qadın ələ tazaca cavab vermək istəyirdi ki, onların yanında uzun bir məşin dayanırdı. İçindən Sara, Keçi Kalantar, bir də Yetim Əli düşdülər. Qadın yaxınlaşıb gülləri Saraya verdi. Onları öz dilində salamladı. Adil Saraya əlini uzatdı:

– Xoş gördük! Adil Kərimzadə.

Sara gülümsünüb soruşdu:

– Azərbaycanlısınız?

– Özü də yekəsindən. Qarabağdan. Salam...

O, əlini Keçi Kalantara uzatdı. Keçi Kalantar:

– Kalantar – dedi, yəna nə isə demək istəyirdi ki, Yetim Əli qoymadı:

– Düz demir, adı Keçi Kalantardı, keçini sizdən gizlətmək istədi. Mən də ki, Əliyəm. Yetim Əli.

136

Adil gülümsünüb onlarla tanış oldu. Sonra:

– Keçək içəri, general da gəldi.

Məşinlərin birindən general çıxıb, zabitlərin müşayiəti ilə qapıdan içəri girdi.

Sara üzünü Adila tutub soruşdu:

– Bəs, mənim adımı bilmək istəmərsiniz?

– Bilirəm, niyə soruşum?

– Nədi?

– Leyla!

– Yox, mənim adı m Saradı.

– Onu da bilirəm, amma mən siza Leyla deyəcəm. Mənimlə məktəbdə bir qız oxuyurdu, adı Leylaydı, ona oxşayırsız. Bir də inciməyin, o sizdən bir az qəşəng idi. Lap bir az...

Sara gülümsünüb, Adilin qoluna girdi, dedi:

– Gedək, istəyirsiniz lap qara Fatma çağırın.

– Onlar otelin qapısına sari getdilər. Keçi Kalantar yetim Əlinin qolundan tutub saxladı:

– Gördün necə bəşirir?

– Yəna da başladın gicləməyə!

– Sən öl, görərsən, bu kapitan Saranın başını Leyla-Leyla deyə-deyə yeyəcək. On iki imam haqqı.

Yetim Əli bir söz deməyib otelə girdi.

General bədəsini götürüb, ayağa qalxdı. Çəngəl-biçəyin səsi o saat kasıdı, hamı qulağını ona tərəf tutdu.

Adil Saranın qulağına pıçıldadı:

– Fikir verin, ağzını açan kimi divanlar titrəyəcək.

Doğrudan da, generalın çox möhkəm, zahimli səsi vardı.

137

– Təvəriş! Dami i qospodal! Ya xoçu podnyat etot bokal za Vençriyu, za svobodnyubiviy i talantliviy vençerskiy narod, za qeroiçeskix partizan, vernix sinov vaşeqo zameçatelnogo naroda. Vaş narod, kotory otrine i naveki osvobodjen ot rabstva i uqneteniya, pones na sebe tyajeloe vremya vojny. Sovetskiy narod znaet çto takoe vojna. Krov kotoruyu prollili naş narod i obşey borbe, ne profilas darom. Vençeriya ot-nişne yavlyayetsya svobodnoy stranoy! I bolşe nikogda ne staneet na koleni. Dni qitlerovskoy Qermani soçtenı. Boi vedut-sya uje na podstupax k Berlinu. Skoro probyet posledniy ças faşizma!

Camaat al çaldı. Orkestr da tuş çalmaç isteyirdi ki, gene-ral alını yuxarı qaldirdı. Sas yadı. General sözünü qurtardı:

– Vıpyem za budeşee Vençri. Za svobodnyuy i demokra-tiçnyuy Vençerskiy respubliku! Da zdravstvuet Krasnaya Armiya! Smert nemeskim okkupantam!!!

Hami ayağa qalxıb, "urra"ı qışqırdı. Orkestr cavarı macarıñ him-cımı ilə tuş çaldı, məclis susandıqdan sonra tərcüməçi ge-neralın sözlərini macarca dedi. Təzədən tuş çalındı, yəni alqış sədələri qalxdı.

Keçi Kalantar qədəhini Adlıa uzadıb:

– Xalaoglu, sağ ol, sənin sağlığını, sağ-salamat ev-eşiyinə qayıdasan.

Yetim Əli də bədasını Adlıa sarı uzatdı:

– Sağ ol, Adlı.

– Sağ olun, uşaqlar, sağ olun, Leyla xanım.

İçdilər. İçəndən sonra Adlı Saradən soruşdu:

– Ha, necədi, bizim generaldan Otello çıxar?

– Çıxar. Axırını: dəfə teatrdə na vaxt olmusuz?

– Davadən qabaq... 34-da. Anam aparmışdı.

Keçi Kalantar həminin bədasını araqla doldurdu. Sonra dedi:

– Adlı qardaş, bunu da içək bizim xalqın sağlığına. Bizim xalq yaxşı xalqdı, vallah, mərdimazırları olmasa. Deyirəm...

Adlı birdən Keçi Kalantarın sözünü kəsdi:

– Eşitmişiz də, Cənubi Azərbaycanca xalq hökuməti quru-lub...

– Doğrudan?

Yetim Əli təəcübündən ayağa qalxdı. Amma Adlıın üz-gözündən yalan danışmadığını görüb "urra"ı qışqırdı, ona Sarayla Keçi Kalantar da qoşuldular. Adlı da, Məclisdəkilər-dən bir neçəsi dönbə onlara tərs-tərs baxdı.

Səkkəlik çöktü. Generalın yanında oturmuş qoca zabıt ayağa qalxıb macar dilində dedi:

– Mən bu bədəni Sovet İttifaqının şərafına qaldırıram! Av-ropa xalqlarını faşizmin qara zülümündən qurtaran Qızıl Or-dunun şərafinə qaldırıram! Macar xalqının adından Sizə min-nətdənliyi bildirirəm! Sağ olun, dostlar!

Orkestr tuş çaldı, yəni da, Hamı ayağa qalxıb içdi. Qoca kəşi öz bədasını generalın bədası ilə cingildədi. Orkestr da tuşu çalıb qurtaran kimi keçdi qardaşa. Məclisdəki macarlar ayağa qalxıb başladılar oynamağa. Adlı da Sararın qaba-ğında durdu:

– Gəlin, Leyla xanım.

– Bacarıram, vallah.

– Eytət yox, mən özüm çardaş oynamağı 2 həftədi ki, öy-rənmişəm. Çətin bir şey yoxdu.

Sara gətirdi Adlı ilə oynamağa. Keçi Kalantar onun dalınca baxıb, Yetim Əliyə göz vürdü, yəni gördün də. Yetim Əli ba-şıyla "ay-hay" deyib, soruşdu:

— Sən niyə belə pozğun adamsan? Har şeydə bir amma görürsən?

Keçi Kalantar heç na demədi, elə bic-bic güldürdü. Sonra da başladı stolun üstündə çirtnə vurmağa. Hərdən bir dönüb Sara ilə Adilə baxırdı. Adil Saraya çardaş öyrədirdi:

— Bax, belə, indi sağa, indi hoppanın.

Sara yavaş-yavaş çardaşın get-gəlinə aludə olurdu. Deyəsən çardaş oynamaq o qədər də çətin deyildi. Əli qadahları araqla doldurdu:

— Gəl, bunu vuraq mənim sağlığımıza.

— Mən burda dura-dura sənin sağlığına niyə?

— Yox, gəl mənim sağlığımıza vuraq. Görmürsən dava qur-tarı, amma mən bir dana da nemes öldürə bilmədim. Mədə-tov məndən bic çıxdı. Deyir evdə oğulna kiçiyi olmaqdan, donuzun böyüyü ol. Məni də Allah bu boyda yaratmaq-dansa, qarək elə küləqabi yaradaydı. Vət 1 vət. Ozu da sənə daha keçi deməyəcəyəm. Gəl vuraq.

— Vur deyirsən vurum, amma sənin boyuna na gəlib? Sənə qızı kəsım mələməmiş olsun! Bizim məhəllədə bir oğ-lan var. Rüstəm Zal boydadı, amma dındırsən, sən bilən in ya-rısını bilmir. Sənin boyun balacadı, amma üreyin böyükdü. İçrəm: sənin sağlığına, yad eləyirəm Əsəd əmini, Kamranı. Şəirin də sağlığına içrəm, bu saat yəqin uşaqlarını əmizdirir. Sağ ol, əlli!

— Sağ ol, Kalantar!

Yetim Əli qədəhini biryolluq başına çəkdi, Keçi Kalantar da. Amma Əli içən kimi ağzına bir tika çörək aparıb gözilərini yumdu:

— Vay, vay, vay...

— Na oldu, getmədi?

— Getdi, getdi... Mənə bax, dur gedək bir az gazək.

— Hara gedirik, ala, Saranı oxutduracaqlar, görürsən. Yaxşı deyil...

— Na deyirəm, getməyəək. Onda gəl bir də vuraq, olsun ikil Keçi Kalantar gülbüb, qədəhləri doldurdu. Halvə kimi bir şey var idi, ondan götürmək istəyirdi ki, cavan macar gəldi, keçi oturdu Yetim Əlinin yanında. Gülməsinüb rusca soruşdu: — Vam kak navitsa nəşə kuxnya?

Keçi Kalantar özünü Yetim Əliyə tutdu:

— Ala, bu na deyir, ala?

Yetim Əli tez cavan macara cavab verdi:

— Oçen xoroşo, oçen xoroşo. Vkusno. Tolko ne oştn, poni-maəş, persə mala. Cavan macarı gözleri tapasına çıxdı, özü də deyəsən bir az dərm idi. O, taəccübüla soruşdu:

Cavan macarın gözleri tapasına çıxdı, özü də deyəsən bir az dərm idi. O, taəccübüla soruşdu:

— Kak, mne qovorilş çto russkie ne lyubit peres... Kak?

— Mı ne russkie, ponimaəş, mı iz Baku. Baku eto Azer-baydjan. Sovetskie Soyuz eto mnoqo-mnoqo narod, poni-maəş?

— Ponimayu, ponimayu, no mne skazali eto, skazali russkiy ne lyubit mnoqo peres!

— Sluşay, druq, ya tebe qovoryu u nas oçen mnoqo, sov-sem mnoqo narod. Odn Dağıstan eto dvesti narod, poni-maəş? Tı znaəş çto takoy narod?

— Znayu, znayu...

Keçi Kalantar dilləndi:

— Ala, Əli, di ki, özü də müsəlmanıg.

- Əşşi, nə qanır, müsəlman nədi? Ponimaeş, druş, mı kuşəm vse s persem. Azerbaydjanı, qruzini...
- A mine qovarıllı russkie ne lyubit peres. Kək nexoroşo poluçilsya.

– Yetim Əli naəlac qalıb Adliin qədəhina araq süzdü, uzatdı macarə:

– Davay luçşe vipem, za Venqeriyü!

Macar "spasibo" deyib onlarla içdi. Sonra da.

– Vaşa pevisa budet seycaş pet. Akkomponimet naş orkestr, ponimaeş eto drujba, vaş pevisa naş orkestr, vı otdixayt i pit vodkai!

Yetim Əli:

– Xoroşo, – dedi.

Macar onların yanından durub, oynayanların arası ilə, hər dəqiqə ondan-bundan üzr istəyə-istəyə Saraya tərəf getdi. Yaxınlaşıb, Saraya nəse dedi. Sara Adila gülümsünüb cavan macarın dalınca getdi. Adil gəlib öz yerində oturdu.

– Adil, qardaş, yaman oynayırsız, ha!

– Eh, Kalantar, vaxt var idi Bakıda keçirilən bütün olimpiadalarda birinci yer tuturdum. İndi yadırgamışam...

– Yox, yox, antiqə oynayırsuz, səhərdən fikir veriram, bunların özündən min dəfə yaxşı oynayırsuz. On iki imam haqqı. Düz demiram, Əli?

– Düz deyirsən, Keçi.

– Ala, bəs söz vermişdün mənə keçi deməyəcəksən?

– Yaxşı, daha demərəm, amma dur gedək yatmağa. Birtəhər olmuşam.

– Az içyidin. Adil qardaş, buna bax, bu boyda boynan bir şüşə arəğın axırına çıxdı. Bu gün bayramdı, qoy nə qədər istəyir içsin...

Adil şüşəni götürüb hamının qədəhini doldurdu. Yetim Əli başını buladı. İçkidən iyranmışdı.

– Yox, yox, daha getmir. Kalantar, dur gedək yataq. Adam ol...

– Əşşi, bəs Sara bacı?

Adil tez cavab verdi:

– Nərahat olmayın. Sara bacını mən gətirərəm. Əli qardaş deyəsən doğrudan da özünü pis hiss eləyir.

Keçi Kalantar ayağa qalxdı:

– Yaxşı, dur gedək, hələ ki, Sara oxumağa başlamayıb. Yetim Əli, tez ela, sora getmək ayıb olar.

Yetim Əli qalxıb Keçi Kalantarın qolundan tutdu, Adila alını uzadıb, dedi: – Sağ ol, Adil. Sabah görüşəcəyik?

– Mütləq. Sizi yola salmağa gələcəyəm. Sağ olun, Kalantar.

– Sağ olun, Adil qardaş.

Keçi Kalantarla Yetim Əli qapıdan təzəcə çıxmışdılar ki, macar orkestri "Ternnaya noc" məhnsini çalmağa başladı. Sara səhnəyə çıxıb onlara qoşuldu. Yaman yaxşı oxuyurdu.

General yanında oturmuş kişi ilə söhbət edirdi, amma məhni səslənəntək çəngəl-bıçağı yera qoydu, yanındakına:

– Davaytə posluşəem, – dedi.

Generalın qabağındakı buludun içində "Reyस्ताq"dan bir pilləkən qalmışdı, bir də küçə.

Gecə idi. Yetim Əliyə Keçi Kalantar səkinin qırağında oturmuşdular. Kalantar qamonda muğamat çalırdı, Yetim Əli də qulaq asa-asa ona "sağ ol, sağ ol" deyirdi. Onların başına bəş-on adam yığılmışdı. Onlar bu "qənba" musiqiyə qulaq

asib bir-birinə nə isə deyirdilər. Arada bir Yetim Əlinin gözləri doldu, amma özünü ələ alıb ağlamadı. Keçi Kalantar ona:

– Sənə qurban olum, ay Yetim! – dedi.

– Mən sənə qurban olum, Kalantar, barmaqlarında da, qurbanu da.

– Sənə quzu kəsim, mələməmiş olusun! Bakıya gələn kimi sənə saatsazlıq öyrədəcəyəm. Ələ bir dükanda oturub işləyərək, inşaallah, Əli, gal sənə öpüm. Yox, yox, gözlərindən!

Keçi Kalantar çala-çala Yetim Əlinin gözlərindən öpdü. Onlara baxan budapeştillər gülüşdü. Keçi Kalantar onları süzüb:

– Gülün, gülün, maygülülər, – dedi, sonra üzünü bir qıza tutub soruşdu:

– Sestra, ti znəeş çto takoy muğarmat?

Qız gülümsünüb nəsə dedi.

– Vot videş, nə znəeş. A naş əfsər Adil çardaş tansuet luçşe çəm tvoy otes...

Yetim Əli:

– Atasıyman nə işin var? – dedi.

Keçi Kalantar qərmonunu büküb qutuya qoymaq istədi, amma Əli qoymadı, dedi:

– Kalantar, mən ölüm bir dənə oyun havası çal!

Keçi Kalantar oyun havası çalmağa başladı. Yetim Əli küçənin tən ortasına çıxıb başladı oynamağa. Başına o qədər adam yığıldı ki, gal görəsən! Küçədən ötən məşinlər dayandı, arxadan gələnlar siqnal verdilər ki, yol açılısın, amma Yetim Əli var-yoxunu unudub oynayırdı. Keçi Kalantar da cezmi olmuşdu. Qərmonun az qalırdı ki, canını alsın.

Restorandakı məclis qurtarmışdı. Cavan macar bəyək general oturan yerdə əyləşib araq içirdi. Süfranın üstü arıq-urtuqla dolu idi. Xidmətçilər gəlib süfranı yığırdırdılar. Qonaqlardan heç kəs yox idi. Birce orkestr qalmışdı, bir də Sarayla Adil. Orkestr çalırdı, onlar vals-bostan oynayırdı. Cavan macar da onlara bəxa-bəxa valsın melodiyasını oxuyurdu. Özü də necə! Eşitməyinin xoş halına.

Çalənlər bir az dlixor olmuşdu. Onlar Sarayla Adilin çıxıb getməyini istəyirdilər ki, özləri də evə gedə bilsinlər. Sara başını Adilin sinəsinə qoyub, gözlərini yummuşdu. Adil yaman yaxşı oynayırdı, əməlli-başlı, qaydası ilə.

Cavan macar birdən-birə ayağa qalxıb, Şəndor Petefinin "Trali, macarlar!" şeirini oxumağa başladı. Adil ona baxıb gülümsündü, göz vurdu. Orkestr çalırdı, Sarayla Adil oynayırdı, cavan macar şeir oxuyurdu.

Səhər təzə-təzə açılırdı. Adama ələ gəlirdi ki, hər yan bumbuzdur, bu saat alını pancaraya, ya divara vursan yapışb qalar orda. Damlann üstündən qapqara tüstü qalırdı, deyəsən camaatın sobasında kömür yanırdı, özü də boz kömür. Dünyanın üstünə çən düşmüşdü.

Adilin mersedesi bir qədər, qotik kilsənin yanından keçib sola buruldu, dar bir küçə ilə sürünməyə başladı. Məşin doğrudan da ələ yavaşı gedirdi ki, onu ayaqla keçmək olardı. Səhərdə 5-10 kilometr sürətlə, bəzən ondan da aram. Sü-rünə-sürünə. Çişkin yağış da yağdı.

Məşinin pəncərələri bağlı idi. Adilə Saranın söhbəti eşidilmirdi. Ancaq onların him-cimindən, tabessümlərindən bil-

maq olurdu ki, nədən dansçılar. Bilmək olurdu deyəndə, deyə bilərəm ki, filan şeydən, ya da filankəsədən dansçılar, yox, amma deyə bilərəm ki, söhbətləri şən idi, ya qəmli. Elə də olurdu, belə də. Bir də məşin çox vaxt uzaqdan, damların üstündən, kilisə qüllələrindən, darvaza içindən görünürdü.

Bir dəfə məşin köhnə bir kilsenin yanından keçdi. Qarıbağdır, bu kilsenin qapısı açıq idi, içindəki şamların da hamısı yandı, gəl ki, içində bir kas da yox idi keşişdən başqa. Keşiş başını məhaccarın üstünə qoyub deyəsən yatmışdı. Gözlarını məşinin səsinə açdı, başını qaldırdı. Uzaqdan-uzağa, kilsenin içindən Adilin məşinə xeyir-dua verdi, xaç çəkdi, tazədən başını məhaccarın üstünə qoydu.

Adilin məşini geniş bir meydana çıxdı, azacıq gedib dayandı. Adil barmacağıyla Saraya hansısa binanı göstərib, nəsa dedi. Sara güldü. Sonra Adil məşini meydanın içində sürməyə başladı. Bir xeyli sürəndən sonra tazədən gəldiyi küçəyə döndü, bir az gedib, böyük bir mağazanın qabağında saxladı. Vitrində cürbəcür heyvan müqəvvaları var idi. Sara onlara baxıb nəsa dedi, Adil gülüb qızını alından öpdü. Sara başını Adilin çiyinə qoydu.

Məşin tazədən başladı Budapeştin küçələrini dolanmağa. Əvvəlki kimi yavaş-yavaş.

Mersedesin qabağını küçələrin birində inək sürüsü kəsdi. Sürü deyəndə bir az yekə çıxar, cəmi 5-6 inək var idi. Adil məşindən düşüb inəkləri harasa aparan kişinin yanına qaçdı. Nəsa dedi. Kişi xurcundan stəkan götürüb, gülə-gülə inəklərdən birini sağdı. Adil südü Saraya apardı. Sonra özü də bir stəkan içdi. Süddən buğ qalırdı.

Məşin tazədən yola düşəndə kişi Sarayla Adilə əl elədi. Sonra inəklərin dalına düşüb getdi.

Adil məşini şəhərin içində bir az da sürüb, körpüyə çıxdı. Məşini körpünün tən ortasında ayladı.

Onlar məşindən düşüb körpünün üstündə dayandılar. Sara Dunayın bulanaq sularına baxırdı. Adil cibindən bir parça kağız çəkirib, qayıq büküdü, atdı suya. Sara gülümsünə-gülümsünə ona baxırdı. Qayıq suya düşüb çayın axarı ilə körpünün altına getdi.

Sarayla Adil tez körpünün o biri tərəfinə qaçdılar, məhaccərdən sallanıb qayığın çıxmasını gözləməyə başladılar. Sara: – Deyəsən nəyəyə illişdi... – dedi.

– Yox, yox, indi çıxacaq.

Doğrudan da, bir azdan qayıq görüldü. Yurğalana-yurğalana üzürdü.

– Gördüm? Bax, indi getdi Bakıya. Gərəkdir sən də mindirəydim içinə.

– Mənim gəmidə ürəyim bulanır. Səbah qatıram gədirəm, Allah qoysa.

– Allah inanırsan?

– Yox, dilim öyrəşib.

– Sara, neçə yaşın var?

– Qadından da yaş soruşurlar?

– Sən allah, neçə yaşın var?

– Otuz üç. Dilxor oldum?

– Ərin var?

– Var idi.

– Davada öldü?

– Yox, dava vaxtı. Soyuqdu, gəl gedək.

Qayıq yavaş-yavaş gözədən itdi.

Divar saatının kafkiri at bəreliyindən idi. Otağın bütün divarına da at şəkilləri vurulmuşdu. Atların arasında bir bəğiburma adam şəkilı var idi, görünür, ev yiyəsinin, bu atların sahibinin.

Adlı yatmışdı. Sara uzanan yerdə divardakı şəkillərə baxırdı. Saatın səsinə qulaq asırdı. Bir müddət baxandan sonra qolunu Adilin başı altından çıxardı, çərçəyindən düşüb, yavaş-yavaş geyinməyə başladı. Otaqda asta yerliyərdi ki, Adil oyanmışın. Geyinəndən sonra çantasından kağız çıxarıb nə isə yazdı, götürüb Adilin kitəlinin üstünə qoydu. Sonra dirmağı üstə qapıdan çıxıb getdi. Adil qəpənin səsinə gözünü açdı, amma yuxudan oyana bilmədi.

Saatın kafkiri yellənirdi. Ora-bura....

Keç Kələntərlə Yetim Əli Bakrın küçələri ilə gedib, gəlib Bazarıya çıxırdılar. Bu küçədə o qədər xırda dükən, alverçı var idi ki, iyne atsan yera düşməzdilər.

Onlar gəlib Keç Kələntərin dükəninə çatdılar. Keç Kələntər dükən vitrininin qabağında oturub, ayağını Yetim Əliyə uzatdı.

– Əli, çıxart sapoqumul – dedi.

– Niyə?

– Çıxart, mən ölüəm.

Yetim Əli onun çəkmasını darıb çıxartdı. Çəkmanın içindən yera açar düşdü. Keç Kələntər açara baxa-baxa gülməsündü:

– İndi ver sapoqumu geyim, özün də açara əl dəymə, özüm qaldıracağam!

Çəkmasını Yetim Əlindən alıb geydi, sonra da birtəhər, qol-tuq ağacına söykənib əylədi, açarı yerədən götürdü. Dükəni açıb içəri girdi.

– Gəl, Əli, gəl içəri!

Yetim Əli dükəna girib, mat-mat Keç Kələntərə baxırdı. O, divar saatlarının hamısını qurdu, əski götürüb dükənin tozunu silədi, sonra keçib öz yerində oturdu. Gülməsayə-gülməsayə Yetim Əliyə baxdı:

– Eşirdirsən?

– Bax, indi bir dəfə mələsan kişi olarsan.

– Qulaq as, Əli, qulaq as, bu da bir növ konsertdi. Nə deyirsən, bir yerdə işləyək? Dava bu gün-sabah qurtarr. Sənin vuruşmağın qaldı o biri davaya.

Yetim Əli üst dödağını gəmirə-gəmirə fikirləşirdi. Saatlarından biri çalmağa başladı, Əli başını qaldırıb ona baxdı, sonra Keç Kələntərə gülməsündü.

Sara pilləklərlə öz evinə qayıdı, qapısına çatar-çatmaz boyunundakı yun şəli çıxarıb, qonşu qəpənin zəngini basmaq istədi, amma əli zəngə çatmamış güydəcə quruyub qaldı. Qəpənin üstünə təza lövhə vurulmuşdu. Yazılmışdı – O.Təğı-zadə. Sara bir az duruxub, qəpənin zəngini çaldı. Gözladı.

Qapını bir azdan kök bir kişi açdı.

– Kimi istəyirsiniz, bəcc?

– Bağışlayın, mən sizin qonşuyam, bu qapıda oluram...

– A, aktrisa sizsiniz?

– Bəli.

Kişi qapıdan çıxıb, əlini Saraya uzatdı.

- Mən də sizin təzə qonşu. Əmar Tağızadə. Neftçiyəm.
- Sara. Bağışlayın, bəs Azarıy Mixaylovıç... burda bir qoca kişi olurdu axı?
- A, o yəhudı?
- Bəli.

Sara pert oldu, bilmədi nə desin. Kişi onu belə görüb, ya-

- vaşca soruşdu:
- Bağışlayın, bacı, o, siza qohum-zad deyildi ki?
- Yox.
- Görürəm axı, siz müsəlmansınız... Amma qonşular deyir yaman yaxşı kişi idi rəhmətlik.
- Bəli. Çox yaxşı adam idi.
- Həyatdı da. Bacı, dayanın açarınızı götürün, mənə ver-

dilər qonşular.

Dedilər saxla, aktrisa gələndə verərsən.

- Kişi içəri keçib Saranın açarını gətirdi. Sara qapısını açıb evinə girdi. Qonşu qapısının ağzında dayanıb bir xeyli Saranın dalınca baxdı.

Sara içəri girib qapının ağzında dayandı. Otağına baxdı. Hər şey neçə aylıq tozun altında qalmışdı. Mətbəxə keçdi. Gördü o da o gündədir. Paltosunu çıxarıb asdı, şalı aparıb şkafın içinə qoydu. Telefonu götürüb filarmoniyaya zəng elədi.

- Alo? He manəm, yoldaş Madetov. Xeyir olar? Na xeyir, axır ki, gəlib çatdıq. Yox, bəs sənə ki, yazmışdım... Yox, Budapeştdən sonra təzadən Ukraynaya qayıtdıq, orda bir Moskva briqadısına qoşulub, 15 gün ora-bura getdik. Əlbəttə, yorul-

müqəmm! Gələndə danışaram. Bir gün dincəlmək istəyirəm, ev də it gündüsdə. Sabah. Yaxşı, sağ ol.

Sara telefonun dəstəyini asıb mətbəxə keçdi, bir vedra su doldurub, başladı ev-əşyini yumağa. Qapı-pencərəsinə yuyandan sonra vedranın kirlə suyunu aparıb ayaqyoluna boşaltdı, sonra aparıb vedranı kranın altına qoydu. Suyu təzəyə açmışdı ki, qapının zəngi çalındı. Sara tez qapıya qaçdı. Gələn poçtalyon idi. O, bir söz-zad deməyib Saraya kağız uzatdı, özü də tələsik çıxıb getdi.

Sara qapını bağlayıb otağa keçdi, divanın üstə oturub, məktubu açdı. Pçılıyla oxudu:

- Vam pişet druq kapitana Kerimzadə Adiliya Kerimoviça, mayor Kaluçin. Kapitan Kerimzadə poqib v boyax pod Berli-nom. Posmertno naqrajden Krasnoy zvezdoy. Pered smertyu prosil napisat vam. Ya ne znayu kto vi emu, ne uspel sprosit, no dumayu, çto blizkiy çelovek. V poslednie dni on mnoqo rasskazyval o kakoy-to aktrise. Naverno o vas. Primite moi soboleznovaniya. Ko mne prisoedinyayutsya ves oftsen i sol-dati naşeqo polka. S uvajeniem S.S.Kaluçin.

Sara məktubu əlində tutub pəncərəyə baxdı. Yarısı yuyulmuşdu, yarısı toz içində idi. Sonra divardakı afişəyə baxdı, sonra döşəməyə. Ayağa durmaq istədi, amma təzadən oturdu, məktub dizinin üstünə qoyub, fikrə getdi. Sonra məktubu yavaş-yavaş büküb, qayıq düzəltdi. Qayıq əlində tutub, mətbəxdən gələn səsə qulaq verdi. Vedra dağırdı. Su mətbəxi basmışdı. Sara tez mətbəxə qaçıb kranı bağladı, vedrəyə baxa-baxa donub qaldı. Sonra nə eləcəyini bilməyən adam kimi qayıqı vedranın içinə buraxdı. Suda yığılan qayığa baxdı.

Nəçə topdan atası açıldı. Göy üzü ataslaşanıqdan işıqlandı. Bülvarda adam alından tərpanmək olmurdu, camaat bir-biriyə qucaqlaşib öpüşür, o bunu, bu onu təbrik edirdi. Qələbə günü idi. Mayın 9-u.

Her yanda orkestrlər çalirdi. Marş ritmlərindən yer titrəyirdi. Sara ataslaşanığa baxa-baxa buhvardan çıxdı. Kükəllər da adamlı dolu idi. Her yandan məhni, gülüş səsləri gəlirdi. Saranı bir dəstə adam araya alıb buraxmaq istəmədi. Tanış olmadığı adamlar.

Sara onların alından qaçan kimi arxadan gələn səsə döndü.

– Sara bacı!
– Sara Həmid Kəskinin yanına qaçdı. Onun yanında uşaqlar durmuşdu.

– Sizi təbrik eləyirəm, Sara bacı!
– Mən də sizi, Həmid qardaş!
– Necəsiniz?

– Yaxşı... Bunlar da deyəsən sizin balalarıdır, ha?

– Bəli ha, bəli! Mənim ən yaxşı əsərlərimi Bax, bu Güldərdir, bu Yeter, bu Mahmud, bu Mustafadır, bu Tapdıq, bu Kamal. Buna da ki, atamın adını qoymuşam. Kamran. O birləri körpədi, evdə qoymuşam.

– Allah saxlasın.

– Uşaqlar gözələrinə göyüdan çəkmirdilər. Fişənglərə bəxib qışqırırdılar.

– Sara bacı, sizi heç hara buraxan deyiləm, bu saat gedirik biza.

Arxadağa bu soxasoxda xəngəl bişirib. Heç Qazax xəngəli yermisiz?

– Yox. Anıma hər halda çox sağ olun, mən Filarmoniyaya tələsirəm. Biz orda yığılıq, Mədətov banket düzəldib. Mən elə bilirdim ki, siz də ora gələcəksiz.

– Bu qədər uşağı belə gündə necə tak qoya bilərəm? Gedək biza, Sara bacı.

– Yox, çox sağ olun, bir başqa gün gələrim.

– Yaxşı, onda İcazənizlə mürəxxəs olum, bu gün bunlara parkdakı tankın göstərməsəm, mənə öldürərlər.

– Sağ olun, Həmid qardaş.

– Məndən Kalantara, Yetim Əliyə salam deyit.

– Deyərəm. Sağ olun.

– Sağ olun, Sara bacı.

Sara Filarmoniya administratorunun kabinetindən çıxmada, Yetim Əli onun dəlincə qaçdı.

– Sara, hara gedirsən?

– Bu saat gəlirəm.

– A... Mən elə bildim evə gedirsən.

– Yox, əşşi, nə danışırsan, belə gündə evdə olmaq olar?

– Yaxşı. Onda mən gedim sən gələcəcn bir dəna da vurum!

Yetim Əli geri döndü. Administratorun kabinetindən xeyli adam səsi gəlirdi. Banket idi.

Sara Filarmoniyanın foyesi ilə gedib, zirzəmiyə düşdü. Royal, bir də köhnə dekorativ olan otağa girdi. Lampanı yandırib bir xeyli otağa baxdı. Köhnə dekorlardan divara qərribə kollar gəlir düşmüşdü.

VAQIF SƏMƏDƏĞLÜ

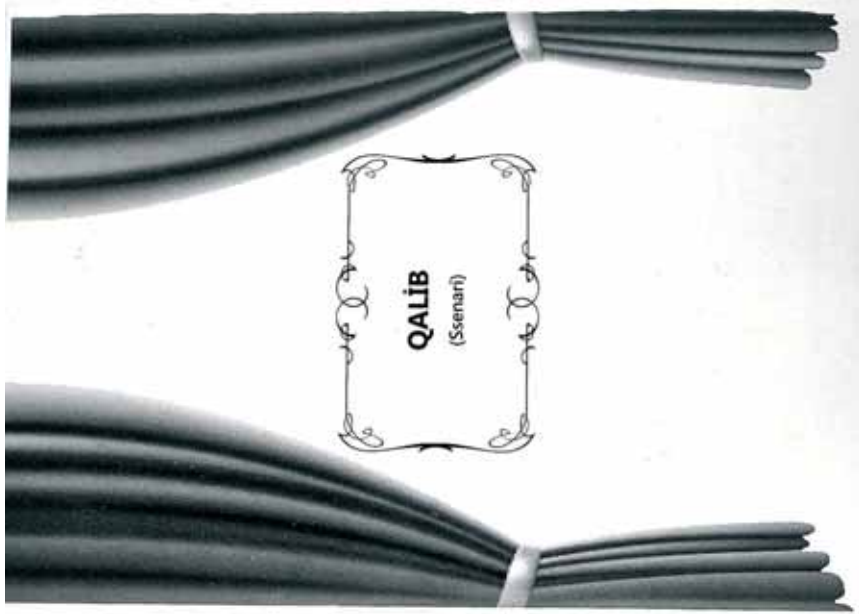
Sara royalın qabağında oturub fikrə getdi. Sonra cibindən not kağızı çıxarıb püpitərin üstünə qoydu. Notlara baxıbaxa çalmağa başladı. Çaldığı köhnə yəhudi mahnısı idi.

Sara pəsdən, lap pəsdən oxumağa başladı. Otağa küçədə çalınan marşların səsi gəlirdi.

Saranın oxuduğu mahnının sözləri lay-lay idi. Qoca bir yəhudi qarısrının öz nəvəsinə oxuduğu lay-lay.

Kamera Saradan al çalib yavaş-yavaş royalın üstündəki heykəle sən gətədi. Canavar Remla Romulu amizdiirdi. O, kədn bütövölükə tutan kimi muziqi dominantada kəsildi. Film bədi.

SON

Avtomat telefonun boş kabinesi. Telefonun dəstəyi saat kəfiri kimi havada yellənir.

Yadıq. Nahaqət yök gəmiş limana yol alır. Bu, qan-qara mazut, neft daşyan tanklardır. Gəmidən atılan kondiçioner limanın dayaq yerlərinə keçirir. İrəmə çəkilən kəndir. Kəndirnin səsi.

Jurnal stolu. Üstündəki telefonun ardi-arası kəşməyən zəngi. Divar boyu boş, qapılan aqıq qalsələri.

Avtomat telefonun boş kabinesi. Dostak havada yellənir. Saat kəfiri kimi.

Balet studiyası. Balərinələr dayaq taxtasından tutub meşq edirlər. Metronomun səsi. Kimi isə xana sayır: raz-dva, raz-dva, raz-dva i və s. Tankların trəpi qoyulur. Matrosların və liman təhlələrini qatmaqarəq səsi. İş prosesinin xaosu.

Bələ dəyirmanına qatar yaxınlaşır. Fəhlələr qatardan un kisələri boşaldırırlar.

Dəniz. Üfüqə kimi boş sahilə ilə gazir. Sibeliusun "Qəmli vələs" çəlinir. Otəq, Bir neçə oğlan və qız neçə edirlər. Stokun üstündə bayram şənmin qələkləri. Oynayanların arası ilə qoca kişi gəzir. Səncəfdür. Onun piəcəyinin döşü liman nişanını ilə doludur.

Boş liman. Aşağıdır. Kimsə oxuya-oxuya tankların göyərtəsini yuyur.

Küçə. Yanaşı dayanmış məpnlər. Yağıl içq yanan kimi onlar gətməyə başlayır.

Stadion. Boş amfiteatr. Yüzmetrlik. Cəfərin startına qoca kişi yaxınlaşır. qəçir. Ayaqları doləqə-doləqə. Qəçir oğrının yanına qələbə üçpəllisi atılıb. Qoca finiş kəpəndən sonra üçpəlliyə yaxınlaşır. Birinci pilləyə qalmaq istəyir, gücü ancaq oturmaşğa çətir.

Boş bələt studiyası.

Üstündə bayram şamının qalqılan olan stol. Şəmilər yandınlb. Karim bir qızla oynayır. Kreslolarda, divanda o bir gənclər yuxuya gediblər. Dağılmış saçlar, divandan al sallanı, ovucda bir neçə siqaret kötyü. Oynayan qız qollarını Karimin boynundan aqıb boş kresloya yıxılır. Divandan yıxan oğlanlardan biri ağzını tutub tələsik qonr.

Karim qıza yaxınlaşır. Qız yətib, Karim otuqdan qonr.

Avtomat telefonun hürəsi. Dəntək saat kəfəri kimi havada yellənir. Şahar taza açılır. Karim Kiçik ilə gedir. Uca ev. Karim evin dahlizinə girir.

Lift. Malak libası geymiş lift sürənini üzü qırıxımayıb, libasının qanadın sürütlüb. Qanadın bəzi yerlərindən pambıq sallanı.

KƏRİM: Bəs, sənı bu gün dəyişməyiblər?

LİFTSÜRƏN: Nardaranda toy var, Sürayya axşamdan ora gedib.

Lift dəyəniz.

Karim lifin qapısını örtüb evinə girir.

Oraç. Jurnal stolunun üstündəki telefonun dəhbada zəngi.

Karim telefona "şüş" göstərir. Mətbəxə girir.

Mətbəxdə qalvha dımlayıf, fincana töküüb otağa keçir. Telefonun zəngi. Karim jurnal stolunun qabağındakı kresloya oturub yavaş-yavaş qalvha içir. Sonra fincanı qoyub telefonun dastayını qaldırır. O, dastayı qaldıran kimi otağa qus səsləri dolur. Onların səsinə az qalır ki, qulaq partlasın.

Bu qus səslərinin formunda tırtırlar başlanıf.

QALIB
və s.

Təntənəli kcləs salonu. Kimsa niqç söyləyir, onun son sözlərini eşidirik:

– Hərniçəlik boymundan atdı Odur ki, mən bütün Azərbaycan torpaqlarının, azəri xalqının adından deyirəm – Kubla si, yanlı nol İclasan prezidiumu ayağa qalır. Alqış səsləri. Əllər. Səçaqlı kubala niqç dəyəni qucaqlayıb. Onlar öpürlər.

Alqış səsləri. İclasan sədrı qəhadət barmağına təvdiği iri üzviyü qrafına vuru-vuru salonu səkitləyirdiməyə qalıp. Səslər azalır.

SƏDR: Doroqiye tovarış! Na etom, razreşite mne, obşşeporodskoy mitinq, pospyaşonny Sovetsko-Kubinskoy drujbe, obyavit zakritim. Posle perenna budet konsert masterov İskusstva Azerbayjana!

Alqış səsləri. Musiqi başlanıf. Həmi ayağa qalır. Sibeliusun "Qəmli vals".... Bir-birinə baxan adamlar. Partlik. Əvvəlcə peçitlərdən ibarət olan səş artımağa başlayır. Birca kubala qonaq çox cıddıdır.

Teatrin dahlizləri ilə adamlar qaçır. Administrasiator qapısından başını tutmuş adamlar qonr, qaçmağa başlayır. Qaçarlardan biri ürüyini tutub divana otunur. Salonun dahlizlərə açılan qapılardan adamlar qonr. Qarderobda basabas. Addım və musiqi səsləri. Musiqi qalılan kəsilir.

Administratör və teatr işçiləri qoca bir arvadın qollarından tutub gedirlər.

Direktorun kabinetli. O, telefonla danır.

DİREKTÖR: Bəli... bəli... elədir, amma... xeyr, partkom Soçidədir... xeyr, məzuniyyət... bəli... mütləq, baş üstə... bəli?

Direktor dastayı telefonun üstünə qoyur.

Administratör və işçilər qoca arvad ilə kabinetə girirlər.

Administratör qarını direktorun yanına çəkir.

ADMINISTRATOR: Qara Qarayevin muzakasımı bu buraxılı
DIREKTOR: Bu kimdi?

ADMINISTRATOR: Üborıştsal!

QOCCA ARVAD: Əşşi, məndən nə yəpmişimiz? Kərim mənə
dedi ki, quşlara dən verməmişəm. Sən burda otur. Klasi apə-
ran rusca danışib qurtaran kimi radionun bu düyməsini bas,
elə ki, məhni qurtardı bu birini bas. Mən də basdımi!

ADMINISTRATOR: Məqtəfatonun?

QOCCA ARVAD: Zəhimərrni! Bas dedi, mən də basdımi! Qırx
iki manat pul alıram, hala bılır...

DIREKTOR: Kərimin evinə adam göndərmisən?

ADMINISTRATOR: Bas necə, göndərmişəm, vallah!

DIREKTOR: Onda tez göndər.

ADMINISTRATOR: Baş üstə!

Administrator kabinetdən çıxır.

Təatrin həyatı. Yən-yənə, üst-üçtə atılmış nizaməsiz dekorlar. Yağış.
Üstünə torbə əskisi atılmış Venera, Roma arabəsi, Barokko sütunları və s.
Həyatə tacılı yardım məğsərinə girir. Bir, iki, üç... Teatr fəhəlləri və sanitarlar.
Qaçqoq... Venera yixilir, Veneranın ayaqları. Üstündə dibarına qədar
torbə əskisi.

Balet studiyası, iş trikolanı geymiş qızlar dirək taxtasından tutub məğ
edirlər. Qızlardan biri kamarda dayanmış qantellərlə məğşül olub.

Kim isə sənə sayır.

Boş liman. Tunkərə kiçik yedəklə kəter yaxınlaşır. Kütçə.

Arxasında iri divar saati aparən bir adam gedir.

Pivoxana.

Tüstü, İnsən soqlarının və sili marmarla örtülmüş stollara dayən
badələrin vəhdəti. Dıvarda Rəşinin "Burləklər", öndən bir az o yəndə
mıxlarınmış dibçəkədə aşdım-dəşdım gülü, Kərim yoldığı ilə piva içir.
Əhsənün əlindən vobla yərə düşür. O, voblanı qaldırıb qəzet ilə silməyə
başlayır. Balığı təmizləyir.

ƏHSƏN: Prikazı verdilər?

KƏRİM: Dünən.

ƏHSƏN: Allahına şükür elə ki, belə qurtardı. Tuta da bılar-
dılar.

Qonşu stolda piva içən sarıxöz bir adam əhsənün üstünə oşşqınır.

SƏRXOŞ: Mənim yanımda qəzamatdan danışma, məyğşülü!

ƏHSƏN: Məyğşülü atandı!

Sarıxşun yoldığı onun quşğına nə isə deyir. Sarıxöz iki bardəq piva
götürüb, qurtum-qurtum pivaları içir. Saklılaşır.

Kütçə, əşşərlər keçir.

Pivoxana.

ƏHSƏN: Gərək direktoru da çıvardaydılar axı?

KƏRİM: Əşşi, o heç, mənə bu məsələdən birca şey yəman
ləzzət verib. Deyirdilər ki, Sibeliusun valsı çalınanda kubalı
yəman ciddi dəyanıbmış.

ƏHSƏN: Neyləsən, yazıq elə bilib ki, himmimizdir də...

KƏRİM: Bələ işlər...

ƏHSƏN: İndi neyləyəcəksən?

KƏRİM: Götürməzlər. Onu tanımısən? İndi sevindiyindən

bilmir hara getsin.

ƏHSƏN: Bələ işlər... Piva niyə içmərsən?

Kərim piva içir. Pivoxanaya qərimoçu və bir oğlan girir.

Kim isə onlara stul verir. Onlar otururlar. Oğlanın dizini üstə
itir nəğarə. Pəpərsüz əşşər paltarı geymiş bir adam stol-stol
adamlardan pul yığır. Kərimğilini stoluna yaxınlaşdır.

PUL YİĞAN: Adama on şəhi gəlin.

Kərim pul verir. Pul yığan pulları qərimonçalana uzadır. O, pulları səyb cibinə qoyur, qərimonçunu qutudan çıxardır. Qutunun içində Stalinin anası və oğlu ilə çəkilmiş şəkil yapışdırılıb.

PUL YİĞAN: Xamuş, ay camaat, xamuş!

Pivxananın səsi azalır. Qarmonçu ilə oğlan çalırmağa başlayırlar.

"Nətiq" oyun həvəsi. Kim isə oynamaq istəyir, qoymurlar.

Balet studiyası. Məşq edən qızlar. Məşqin son daqiqələridir.

Məbəlhim xanə sayır.

MÜƏLLİM: Akperova, zolotka moye, leqçe, takoe an-traşa senili v nepovskie vremena, seychas leqçe, leqçe, vot tak, vot tak, posmotrili na Babayeva!

Ayaqlar. Metronomun səsi.

MÜƏLLİM: Nu, na seqodnya norma. Poryadok. Kak qovo-rili drevnie qreki, repetitsiya okonçena.

Məşq qurtarır. Qızlar dağılışırlar.

Geyim etəgi. Səlimiyə rəfiqəsi Sara yoxlanışır. Qızlar güzgülərdə əks olunurlar.

SARA: Kərim neyləyir?

SƏLİMƏ: Nəca var idi hələ. Gündə içir. Papam onun əlindən lap tanga gəlib. Qorxuram ki, zəng eləsin. Sənin işin nə oldu?

SARA: Fotoqraf boynuna almır. Bütün təqsirlər o stopojdadır.

SƏLİMƏ: Başa düşə bilmirəm, axı, düşə biz hamımız bir yerdə gedirik, nəca otub ki, onu görməmişik, iynə zad deyil ki...

SARA: Eh, gizlənməyə nə var ki? Balka, aparatı bir yera qoyub? Baş çıxard bilmirəm. Bilmirəm heç neyləyim. Görəsən çox şəkli sata biliblər?

SƏLİMƏ: Nə bilim, hər halda neqativin tapılması yaxşıdır. Ərin qayıtdı?

SARA: Yox, əla qayıtmasa yaxşıdır. Mən də çıxıb gedərəm Sverdlovskaya. Deyirlər orda nabor var.

SƏLİMƏ: Dəli olma.

SARA: KÜÇÜYƏ çıxanda əla bilirəm ki, hamı mənə baxır...

SƏLİMƏ: Başa düşürəm. Gedək bizə.

SARA: Yox, Nankanı anamgildə qoymuşam, gərək götürürəm.

Geyim etəginə administrator girir.

ADMINISTRATOR: Qızlar, sabah "Bənşəniyə i xuliqan", saat onda. Sabina hamı? Sabinal

SARA: O, bu gün gəlməmişdi.

ADMINISTRATOR: Sağ gəlməsin onu görüm!

Salıma avtobus dayanacağına gəlir. Avtobus. Avtobus dayanır.

Salıma avtobusa minir.

Küçələr. Avtobus dayanır. Salıma düşür.

Salıma hündür evin dəhlizinə girir.

VAQIF SƏMƏDÖĞLÜ

Lift. Lift sürən qadındır. Səlimə liftə minir.

Liftin içi.

SƏLİMƏ: Nə var, nə yox, Sürəyyə xala, Malayimizdən nə xəbar var?

QADIN: Sabah kasəcəklər.

SƏLİMƏ: Qorxmayın, apendisitə indi AMI-nin tələbələri kəsib atırlar...

QADIN: Bilirəm qıza, bilirəm. Amma kişi mələkdir. Mən qorxuram.

SƏLİMƏ: Qorxmayın, hər şey yaxşı olar. Çatdıq. Sağ olun, QADIN: Qapını yaxşı ört, sən Allah, əldən düşmüşəm.

Salima liftdən çıxır. Liftin saxtasına açılan qapını bərk çəpür.
Lift aşağı düşür.

Bütün divarları boyu qəflətlər düzülmüş otaq. Jurnal stolu, telefon, Açıla açılan qapının səsi eşidilir. Otağa Salima girir. İşığı yandırır.
İkinci otağa keçir. Sənəyinə xalət geyib, jurnal stolunun qabağındakı kresloya oturur. Zəng edir.

SƏLİMƏ: Alo, Simuzar xala, axtığımız xeyir. Gəlməmişdi. Çox sağ olun...

Başqa nəmə yığır.

SƏLİMƏ: Alo, bağışlayın, Salimədir. Çox sağ olun. Sizin kilər necədir? Allaha şükür, Allaha şükür. Nəca? Xeyr, xeyr, tanışlığım yoxdur. Bəli? Teatr tamaşalarına gələn adamların hamısını tanımaq olar? Nəca? Xeyr. Qabaqda oturanları da tanımırıam. Bağışlayın, Karim sizə gəlməmişdi ki? Orda telefon var? Eybi yoxdur. Narahət olmayın, gəlib çıxar. Çox sağ olun,

Qolub

çox sağ olun. Baş üstə. Siz də gəlin də, ələ biz gəlinək. Xeyr, xeyr, qoca zad deyilsiz. Sağ olun, sağ olun...

Salima ayağa qalıb otaqdan çıxır. Sənə qaydır. Əlində tutduğu telefon kitabını vərəqləyə-vərəqləyə kresloya oturur. Zəng edir.

SƏLİMƏ: Alo, budtə dobr, Serafimu Abramovnu... ax üz-nəli, nu, dobrıy veçer, rodnenkaya, dobrıy veçer. Da. Da. Da. Tam jə. Niçeqo. A kak moy nısar? Ne mojet bitı Çto vı qovo-rite. Ay-ay-ay, Bedny malıçık... Seyças vsyo xororoş? Nu slava boqu. Kto? Da, da, on prekrasny xıruq. Day, boqı Vezde, on jə nedavno yezdı v Berlın, koqo-to operırovat. A eto vsyo takı nado bılı kupıt çto-nıbud, denqamı kak-to... Da, pre-delno çestny çelovek. Vot tak lıçnaya jızn ne ustroena. Da, da, malo li... Serafima Abramovna, pomnıte vı v Yalte ax, vı srazu ponyalı o çem ya, duşenka vı moyal Spasıbo, spasıbo. Eto pryamo so skılada? Ya vozmu maşını papi. Obyazatelno. Doqovorılıs. Oy ne qovorıte, eto takaya tragediya... Rənşə koqda nam qovorılı mı ne verılı, a seyças... Nu poçtı kızıy den. Net nıkakoy otvetstvennosti, nıkakıx obyazannostey. Da, ujasno. Jenatı vseqo neskolko let... Nu, eto ne dlya telefona. Da, da... Nu, doqovorılıs, Serafima Abramovna, budu jdat. Veçeramı ya doma. Net, net, zvonıte k otsu. Nu potom, potom... Ya toje.

Salima işığı söndürüb o biri otağa keçir.

Metro stansiyası. Qatar gəlir. Karim vaqondan düşür. O, petronda dayanıb qatarm getməsinı gözləyir. Qatar tərəfində al elyır. Əhsən Karimı öpürmüş kimi dodaqlarını vəqəon pəncərəsinə dayayır.
Boğ reyslər.

VAQIF SƏMƏDOĞLU

Esqalator. Karimdan bir az hündürdə dıyannış sarxoş adam pillaların aks istiqamətində qaçmaq istəyir.

REPRODUKTOR: Qrajdanin, ne xuliqanite!

Sarxoş yena də pillaların aksına qaçır.

REPRODUKTOR: Qrajdanin, komu qovoryat! Ne xuliqanite!

Esqalatoru saxlayırlar.

PENSNELİ KİŞİ – Man hamışə demişəm ki, Bakı camaatı üçün metro tezdir. Qulaq asan olmadı.

QƏDƏŞ: Bunun eynəyinə bir bax! Balka kişinin dərdi var? Qoyun, qaçsın dal! Ruşvət alımr ki!

Pensneli kişi "qədəşin" yamından beş-altı pillıa yuxarı qaçır.

Esqalatoru xoda salırlar. Pillaların axırında iki mülis işçisi dayanıb. Onlar esqalatorla qaçan adamin qollarından tutub aparırlar.

Q. Başını əjağır salıb gedir.

Küçə. Karim hündür evin dəhləzinə girir.

Lift. Karim lifti gözləyir. Liftin içindən qadın çox.

Yanında yeddli-sakkız it. Balaca-balaca. Karim lifte minir.

Səlimə çarpayıda uzanıb. Jurnalı baxır. Açılan qaçpın səsi pələn

kinsi abajurun işgini söndürür. İşqarız mənzildə Karimin addımları.

Mətbəxdə nə isə yera düşür. Karim işgı yandırmır.

Addımların səsi. Telefon zəngi.

KƏRİM: Alo, kim? Yox, yox ora düşməmişəm...

QOLUB

Karim işqları yannamış mənzildə ora-bura gedir. Səlimanın saçılan üzünü ötrüb. Addım səsbən kəsilir, radiodan bir-birinin ardınca keçən stansiyaların səsi. Səlimna. Saçılan üzünə tökülüb.

RADIO: ...S toqo dnya nastupila novaya veka v jizni i tvorçestve velikoo proletarskoqo pisatetya. Velikyy...

Yena bir-birinə qarışan stansiyalar. Pancarədən səhər, evlər.

İri divarda iki-üç pancara. Radiodan Çaykovskinin "Qu gölü" bələtindən körpə qu quşlarının rəqə əsdlir. Səlimanın saçılan.

Radiounun səsi axra kimi ucadır. Səlimna qışqırır.

SƏLİMƏ: Perestani! Tr ranşe bil ostroumnee!

Radiounun səsi azalır. Yena bir-birinə qarışan stansiyaların xəbəsi.

Liman. Böyük tanklar. Tanklardan kçik yedək kətəri aralanır.

Katərin boğuş səsi.

Bakı dəyirmanı. Fəhliələr qatardan un kisələri boşaldırlar. Səhər.

Dəniz. Bomboş səhildə fil qaçır. Sibellusun "Qanlı vals", çalınır.

Stadion. Boş amfiteatr. Qoca yüzmetrik çəjinn startına çox. Qaçır.

Ayaqları bir-birinə dolaya-dolaya. Finiş. Qoca qələbə üçpillağının üstünə qaçmaq istəyir, ancaq otura bilər.

Kabinet. Stolun arxasında mayor oturub. Divarlarda ahəlinin atom bombasından qorunmasına kömək edə biləcək məlumat lövhələri.

Karim ayaq üstə dayanıb.

MAYOR: Garak ki, Nəcəfina Mürsəl əmioğlu idilər, hə?

KƏRİM: Xeyr. Dayıoğlu-bibiöğlu.

MAYOR: Ha, ha düzdür. Sənin babamın Dərbənddə bir özüm bağı var idi ki, daha nə deyim, skazka!

KƏRİM: Nənam mənə danışardı.

MAYOR: Sənin garak ki, bir qardaşın da olsun.

VAQIF SƏMƏDƏOĞLU

KƏRİM: Xeyr, mən təkam. Analığımın öz qızı var. Atımdan mən təkam.

MAYOR: Yaxşı, bala. Ponedelinikdən qıx işə. Amma yekə oğlansan da özü bilirsən, bura Mütlük Müdafiə İdarəsidir. Na voennom polojeni. Burda trevoqa yerinə fokstrot buraxsarı, hamımız o sözi

Mayor gülür.

KƏRİM: Yox, narahət olmayın.

MAYOR: Yaxşı, sağ ol. Məndən evdə salam de.

KƏRİM: Kimə?

MAYOR: Həmiyə.

Teatr. Səhnə. "Bürəşiyə i xuliqan" bələtindən bir hissə sənə çatır. Artistlər səhnədən gedirlər.

Səhnə arxası. Səlimə ilə Sara diyəniqlər. Qızların yənimdən ora-bura fəhlələr gedir. Onlar deyor düşyürlər. Reprodukfordən orkestr ilə məşq edən dirijorun səsi eşidilir.

SARA: Dəli olma, axı...

SƏLİMƏ: Yox, başa düşürsən əvvəl-axır gərək olaydı. Çünki...

SARA: Bəs, həmişə deyirdin ki, belə yaxşı adamdı, şəkil çəkə bilir, nə oldu?

SƏLİMƏ: Məsələ...

Qızlara rejissor yaxınlaşır.

REJİSSOR: Əskarova, sən yənə də ansambıldan çıxırsan. Axı, belə olmaz.

SƏLİMƏ: Bağışlayın...

REJİSSOR: Diqqətli ol, diqqətli ol...

Rejissor gedir.

Qəlib

SƏLİMƏ: "Ansambıldan çıxırsan" ... ansambılın nə öldüğünü bilir... ha, nə deyirdim? Başa düşürsən, mən...

Reproduktorun səsi. Səlimənin sözünü kəsək.

REPRODUKTOR: Kordebalet, nə sşenul İzbienie xuliqana! Vıxod xuliqana! Maestro, podojdite, pojaluyusta. Vıxod xuliqana! Xuliqan, xuliqan! Əsədov, xuliqan hardadı? Əsədov!

Düxtərxənə. Makmalamın səsi. Qovluqlarla ora-bura qaçan adamlar. Qapılar hər dəqiqə açılıb örtülür. Kərim dəhlizdə görünür. Onun yeriqi həmidən fərqlənir. O, bir neçə adamı sədəyib nə işə soruşmaq istəyir. Dayanan olmur. Nəhayət, bir adamın qolundan yapışib saxlayır, nə işə soruşur. Adam əliyə ona yənimdəki qapını göstərir. Kərim qapını açıb başı ilə kimisə çağırır. Qapıdan əhşən çıxır.

ƏHŞƏN: Təpdim, amma iyirmisinə kimi qayıtar, simicin bildirir. İnfarkt olar.

KƏRİM: Mütləq, mütləq. Ayrı 18-19-da gətirərəm.

ƏHŞƏN: Axsam Arazgılı gələcəksən?

KƏRİM: Yox, Səlimə bu axır günlərdə yaman deyindir.

ƏHŞƏN: İşin nə oldu?

KƏRİM: Bir antiqa yera düzəlməmişəm.

ƏHŞƏN: Hara?

Otaqdan bir adam çəyib əhşənin qolundan yapışır, onu otağa çəkir.

ƏHŞƏN: Mən qaçdım, sonra danışarq.

Kərim küçələrində gedir.

Avtobusda.

Karim metro stansiyasından qayıb Sabunçu vəğzələnin
pibələri ilə qayıb.

Elektrik qatın.

Şəhərin kənarı. Karim buruqların arası ilə gedir. Buruqların sasi.
Nəfətlər yoxdur.

Daxma. Karim həyatə girir. Bir azdan dəvəvəzədən çıxır.
Əlində qəfəs aparır. Balaca quş. Buruqlar. Buruqların sasi.

Stansiya. Karim stansiyağa gəlir. Pəronda stansiya gözətçisi gəzişir.
Karim ona yaxınlaşır.

KƏRİM: Elektrik qatın nə vaxt olacaq?

GÖZƏTÇİ: Bir saatdan sonra. Amma İndi Moskva–Bakı keçə-
cək, min ona.

KƏRİM: Çox sağ olun.

Qətar görünür. O. sürətini azaltmadan stansiyadan keçir.
Karim stansiya gözətçisinin yanına qəçir.

KƏRİM: Nə oldu, bas dayanmadı?

GÖZƏTÇİ: Mən dedim ki, min. Demədim ki, dayanır.

KƏRİM: Bas, İndi neyləyim?

GÖZƏTÇİ: Otur gözle elektrikliyəmin... bu bülböldü?

KƏRİM: Yox, kənarəka.

GÖZƏTÇİ: Bizim nəsiə quş düşmüşür. Balıqdı, quşdu, ana-
şadı... evyaxan şeylərdir. Bizim kəssir balıq saxlıyırdı, basdılar
getdi.

Aşağıdır. Svetoforun qabağında çoxlu maşın dayanıb.
Yaşıl işıq verilən kimi maşınlar irəli scərayırlar.

Hündür evin qabağında taksi dayanır. Karim taksidən
düşüb evin dəhlizinə girir.

Liftin içi. Lift silərənin kiçidi.

KƏRİM: Həmişə ayaq üstə, Mələk. Şükür Allaha, dəyəsan
yaxşı qurtarmısən?

MƏLƏK: Əşşi, Mahmudbəyovun ailəri qızıdı, qızı. Bir qə-
plik da almadı. Səbah gediram televizor alməğa. Üstünə o ki-
şinin şəklini qoyacağam. İyşdən də çıxıram, basdır. Aşağılar
oturub bir konsertə baxacağam, bir Mahmudbəyov!

KƏRİM: Mələk ki, Mələki Bas, paltarı, qanadlarını həmi?

MƏLƏK: Əşşi. Qırx il geydim, basdı da...

KƏRİM: O da düz sözdü.

MƏLƏK: Səndən antiqə şey eşitmişəm. Deyirlər teatrda
Mustafa Kamal Paşanın məhnəsinə oxumusan. Düzdür?

KƏRİM: Yox, vallah yox. Çatdıq. Sağ ol!

MƏLƏK: Ay səni...

Karim liftdən çıxır.

MƏLƏK: Maladəsi!

"Mələk" lifti aşacağı sürür.

Otaq. Karim əlində quş qəfəsi dayanıb. Açıq şifonət. İç bom-boş
Divar boyu qəfələrin açıq qəpiciqlər.

*Karim qəfəsi jurnal stolunun üstünə qoyub kresloya oturur.
Mətbəxdəki şəhər radio şəbəkəsinin sasi.*

RADIO: ...

*Karim otaqda olduğu müddətdə radionun sasi eşidilir. Tele-
fon zəngi. Karim dəstəyi qaldırır.*

KƏRİM: Alo...

VAQIF SƏMƏDƏĞLÜ

Karim dərziyi qulağında bir az səsləyəndən sonra telefonun üstünə qoyuc.

- Bəki dəyirmanı. Fəhlələr un kəsələri dəyirdilər.
- Liman. Yüklə dolu tankər limandan aralanızt.
- Avtomat telefonun boz kabinəsi. Daxtək saat kafkəri kimi havada yellənir.
- Deniz. Bəm-boş sahil. Reyaldı qəmimə çalınır.
- Stadion. Boş amfiteatrın pillələri. Qoca starta çvıt.
- Qəçır. Ayaqları doləpə-doləpə. Fırıq xətti. Qoca fırsi keçir.
- Qələbə üçpıllısına yaxınlaşır. Üçpıllının yuxarı pilləsinə qalxa bilir.
- XIX Olimpiya oyunlarının fənlərən. Qoca. Stadionun üstündə uca dirək. Dirəklə ağı bayraq qəbir. Stobelusun vals çalınır.
- Qoca sevincək bayraqa baxır.

SON

1968-1969

YAYDA

QARTOPU OYUNU

(Bir az məzali, bir az qəmli ahvalət)

AYNAXANIM: Mən bundan birinci dəfə vururam. Amma hər halda ora malidi, pis olmaz. Doktor İmanov da deyirdi ki, Moskvanın özündə də hələm-hələm adamlar bundan tapa bilmirlər.

ADİLƏ XANIM: Əh, sən də adam adı çək, qoy, oturmusuq. Doktor İmanov! Çəramiz yoxdu, orunuqün saxlayıq. Heyan kimi. Ruslar demişəm: na bezribye i rak – rıba. Bu dərman Əmir Moskvağa zəng vurmuşdu, akademik Kravkovskiya, o dedi. Bahadır da uçub gətirdi. Doktor İmanov... Bu kişi yorğan-döşəyə düşəndən sonra adam olub o doktor İmanov. Bizim hesabımıza, Allah lap artıq eləsin, ev-eşik düzəldib, Kürdaxanıda bağ da alıb, altında məşin də var. *(Məşin signalı eşidilir. Səratə bəxtir.)* Məşin dedim – Məmmədəğa gəldi. Bu gədəni neçə ild qəndirə bilmirəm ki, bir az gec gəlsin, əvvəl-ferdəki kimi. Kişi şübhələne bilər, axı... Sən get, qəpimi aç, qızım, mən də gedib kişiya deyim ki, məşin gəlib. Allah bu işlərin axırını yaxşı eləsin!

Adilə xanım xasta yatan otağa keçir. Aynaxanım səhnədən çıxıb. Məmmədəğa ilə qeydlic.

MƏMMƏDƏĞA: Daha mən bilmirəm, Aynaxanım, Həzrət Abbas haqqı, özümü nə sayaq iki yera yırtım! Yuxarı tüpürür-sən biğdi, aşağı tüpürürsən saqqal. Mən ölüm, Aynaxanım, qıyanus. Cırılmağım, e...

AYNAXANIM: O birin dälincə bir az gec gədə bilməzsən, qədəş bala?

MƏMMƏDƏĞA: Nəca, ağaz? Əsi xozeynim odu, ol Başa düşmərsüz bunu? İndi neyləyirəm mən köpəkoğlu, mən bəd-baxt? Əlimdən gələn hörməti eləyirəm də bu kişiya, Allah ona ömür versin, paduşkasi ləyoqki olsun!

Adilə xanım gəlir.

ADİLƏ XANIM: Ay gədə, Məmmədəğa, birinci kərəmdli bura gəlirsən? Adam kimi neçə dəfə demişik sənə – mən, Əmir müəllim, Bahadır – hamımız yənə də vaxtdan tez gəlirsən? Bu kişi saat ondan tez haçan işə gedib, evdən çıxıb? Sahar doqquzdan neçin signalı bənladırsən aşağıda?

MƏMMƏDƏĞA: Ay sənə qurban olum, Adilə xala, de də, de indi mən biqeyrat neyləyirəm, nə sayaq eləyirəm? O xozeyin deyir saat ona qalmış ol aşağıda. Ağa deyir sür darəya – sür darəya. Neyləyirəm mən? Neçə ilci başqa adamın şöferiyəm, alayı xozeynim var! Məşini güllə kimi sürürəm şəhərin içində. Aynaxanım, mənə iynə vur, öldür! Amma qoluma, başqa yərə qoymaram!

ADİLƏ XANIM: Ada, elə qışqırma! Evdəsən!

AYNAXANIM: Yavaş danış, kişi eşidər.

MƏMMƏDƏĞA: O kişiya mənim canım qurban!

Zəng üç dəfə vurulur.

ADİLƏ XANIM: Daha mənim sənə sözüüm yoxdur, Məmmədəğa. Get, gər, nə deyir. Yubarmı.

MƏMMƏDƏĞA: Gətdim. Amma bu işə gərəkdir bir ancım çəkək, Adilə xala, sənə qurban olum. Yoxsa mənim qanım gedəcək, vallah. Nervi üstündəyəm, mən ölüm, nervi üstündə. O xozeyin şəhərin o başında olur, bu qurban öldürüm bu başında. Məşini burdan-ora, ordan-bura sürəncən, Həzrət Abbas haqqı spidometra baxmağa da qorxuram, iki balaımın canıyçın.

ADİLƏ XANIM: Yeri, yeri, get, gər, kişi nə deyir, çox uzatma.

MƏMMƏDƏDƏGƏ: Gədirəm, (Qəpunun qabağında döyənib, səkilə baxır). Bunyanan getdi, Adila xala, sənin canınçın, on iki imam haqqı, bunyanan getdi halal-bərəkət. Allah bu kişiye rəhmat eləsin, bizimkine də ömür versin! (Xəstənin yanına keçir.)

AYNAXANIM: Yaxşı, etibarlı oğlandı bu Məmmədəgə. Ürəyi də təmiz. Kişini də lap Allah bilir özünə.

ADİLƏ XANIM: Niyə də bilməsan? Eh, ay qızım, bu yaxşı, bu etibarlı, bu ürəyi təmiz oğlani o kişi iki dəfə qazamatdan çıxartdı. Bir dəfə Basın Kuçasında bir soldatı basmışdı, bir dəfə də kimdənsə pul alıb, on dörd yaşında bir qız uşağı qaçırtmışdı... Azı on beş il, Allah bilir, Sibirin hansı kuruortunda çürüyəcəkdı.

AYNAXANIM: Kimin alından tutmayıb? Kimin dadına çatmayıb? Qohum-qonşu, hamı bilir ki, kişinin yanında tıbb bacısı kimi mən qalırım. Camaat nələr demir, Adila xanım, nələr danışır! Vallah, onun xeyirxahlığından, insanlığından, allıqlığından dəstanlar da yaranıb.

ADİLƏ XANIM: Na xeyri? Özünə nə xeyri bütün bu söhbətlərin, dəstənlərin, təriflərin? Vallah, adamı gah ağlamaq tutur, gah da hirs boğur. O qadar adamı, qoyun sürüşü boyda qohum-aqrəbani əg günə çıxarsan, ev-eşik sahibi eləyəsən, yetirmə ata, acıca arxa olasan... axırın da belə. Öz arxan yerə mixlənsə, illərlə yorğan-döşəkdən qalxmayasan. Eh, ay qızım, sən ki, bilirsən, yer qalmayıb, adam qalmayıb, bəlkə, tonlarla pul xarclənib, amma nə xeyri...

AYNAXANIM: Pul nədi, Adila xanım, lazım olsa, ondan ötrü canından, qanından keçən nə qadar adam tapılar bizdə, vallah.

ADİLƏ XANIM: Na xeyri, qızım, nə xeyri?

Xəstənin yanından Məmmədəgə çıxır.

MƏMMƏDƏDƏGƏ (gülür). Allah ömür versin bu kişiye, az qaldı öldürsün mənı gülməkdən.

ADİLƏ XANIM: Na danışdı sana yənə?

MƏMMƏDƏDƏGƏ: Əşşi, cavannığından söhbət elədi mənimçin. Deyir Leningradda oxuyanda bir özəy balası gəlir bunun yanına, "zəmliyak" deyib, aşızsızan istəyir! (Gülür.)

AYNAXANIM: Sonra nə olur?

MƏMMƏDƏDƏGƏ: Ağaz, gıcsən? Leningradda o vaxt nə əşşüzan?

ADİLƏ XANIM: Bas, kişi nə deyib özəy balasına?

MƏMMƏDƏDƏGƏ: O yadında qalmadı. Dalı da bir antiqədi. Bax belə! Hayıf, huşum xarəbdı. Uşaqlıqdan beləyəm: bir dəmə gülüməli söhbət, anekdot yadımda qalır. Əvvəlin danışa bilirim, amma dalını gətirə bilmirəm. Nədəndi görəsən, Adila xala?

ADİLƏ XANIM: Doktor İmanov burda olsaydı, deyərdi: göyərti çox yel!

MƏMMƏDƏDƏGƏ: Mənimki atdı, mən ölüm, at, Ət yeməyəndə, hələ bil, heç zəd yeməmişəm. Mix batan pəkrşki kimi boğalırım. Fis... hava buraxırım, evdən uzaq olsun.

AYNAXANIM: Abır! dənış, axmaq. Qanacaqsz.

MƏMMƏDƏDƏGƏ: Ağaz, Aynaxanım, sən öl, bax, hər gün məşin sürdüyüm yollar haqqı, iki oğlum var, biri Rabindranat, o biri Taqor, o iki balamın canıyçın, sən mane qabaqdan, rast gəlsəydin həmin uşaqların anasıydın indi. Zonni. Bez bilet, amma s cəhizom.

AYNAXANIM: Nəccə, nəynən alacağdın mani? Bu sir-sifət-nən?

MƏMMƏDƏĞA: Bax, bu biğlaman! Bu biğlərdə, Hazrat Abbas haqqı, maqnit var, bir qız bunların yanından keçib, gədə bilmir. Firt eləyib, maqnit kimi yapışdırır özünə, deyir maç elməsən, buraxaram! Bəla biğlərdi, bu biğləri!

ADİLƏ XANIM: Ay gədə, hardan tapmısan bəla qiymət biğləri?

MƏMMƏDƏĞA: Təpmaq nədi, Adilə xala? Lotoreyada ud-muşam.

ADİLƏ XANIM: Az danış. Kişi ne dedü, ne tapşırdı?

MƏMMƏDƏĞA: Aha, məninki gətirdi. Dedi ki, sabah hamışkından yarım saat tez gəlir.

ADİLƏ XANIM: Neyçin? Ela niyə?

MƏMMƏDƏĞA: Eh, sənə qurban olum, Adilə xala, əvvəllər tez gəl deyəndə, maşını işdan qabaq sürdürərdi ovçular dükana. Qırışanın yanına. Baxardı təza ne var, ne yox? Eh, ov sezomuna indi ne qalıb ki? Bir ay, ay yarım. Eh, dilxor oldum, mən ölüm. Ne kəflər çəkirdik... Qırqovulu göyda səsinən vururdu, özünü nişan da almazdı.

ADİLƏ XANIM: Getdi o günlər, oğlum, getdi.

MƏMMƏDƏĞA: Axşama ne almaliyam, Adilə xala? Spisoku ver.

ADİLƏ XANIM (*Məmmədəğaya kağız verir*): Bunları. Bunları alandan sonra gedərsən Salamovun bazasına, ne versə götürüb gətirərsən bura. Paltarçın da baş çək. Yuyulubsa gəli.

MƏMMƏDƏĞA: Oldu, gözüm üstə. Ağaz, Aynaxanım, vaxtı çox oturma, sonra turşuyarsan, alan olmaz səni. Oğul-uşaqsız qalarsan.

AYNAXANIM: Yeri, yeri, öz dardını çək.

Məmmədəğla çıxıb gedir.

ADİLƏ XANIM: Haqiqət var, qızım, bu Məmmədəğanın sözlərində haqiqət var. Ərə də getmək lazımdı. Kişilər, əslində, bir zibil olmasa da. İstəyənin – zədin yoxdu bəyən, Aynaxanım? Məsələn, gül kimi qızsan. Ne olsun ki, bir dəfə ərdə olubsan? İndiki zamanda üçdən, dördədən dəm vuranlar var.

AYNAXANIM: İstəyənlər vardı, Adilə xanım, özü də nəçəsi... Arcaq... Xülasə, hamısı qurban olunsunlar bu kişiye. Mənimçün bunun qapısının ağzında oturmaq, necə deyərler, qulubunda durmaq ərə getməkdən qat-qat xoşdu indi. Məninki də bəla gətirib, neyləmək olar? Təki tez sağalıb, ayağa qalxsın. O, mənə atalıq eləyib, atalıq. Qaranlıq qara quyudan çıxarıb mənə. Oxdurub, adırm eləyib. İndi mən də bir sənətin səhiyyəni. Artıqlımaşınan, çox sağ olun, pul da verirsiz mənə.

ADİLƏ XANIM: Gəl, qızım, gəl alından öpüm səni. Çox sağ ol. (*Zıngırov iki dəfə səslənir*). Get, bala, səni çağırır, get gör ne deyir.

Aynaxanım xəstanin otağına girir. Yan qapıdan Adilə gəlir. Gözində qara əynək, əca ilə özünə yol tapıb-tapıb.

Qapının ağzında stula oturur.

ADİL: Mama, sənəni?

ADİLƏ XANIM: Mənim, bala, mənəm, oğul, sənə gələn mənə gəlsin. Necə tapmısan, Adilə can?

ADİL: Təksən, mama? Daha heç kəs yoxdu burda?

ADİLƏ XANIM: Təkam, bala. Camaat bir azdan yığılar. Əminir o qulbeçəsi zəng eləmişdi lap tezdan. Səni istəyirdi.

ADİL: Aynaxanım hardadı?

ADİLƏ XANIM: Atanın yanında. İndicə çağırıldı. Çörək yeməsin, bəla?

ADİL: Mama, Aynaxanım gözəldi?

VAQİF SƏMƏDƏĞLÜ

ADİLƏ XANIM: Babatdı, qəşəng də demək olar. Çörək yemisen?

ADİL: Fiqurası necədi, mama?

ADİLƏ XANIM: Aynaxanımı?

ADİL: Əlbəttə Aynaxanımı! Tacmahal nənəmin fiqurasını soruşmayacağam ki, ay mama.

ADİLƏ XANIM: Sənə bu gün nə olub, qaçaş? Xeyir ola? Ela hey Aynaxanımdan danışırsan?

ADİL: Yuxuda görmüşəm onu bu gecə. Şüvələndi. Bağlımızda. Gördüm Əmirqulunun pioner lagerindən iki vedrə şollar suyu gətirdi. Dupdurdu. Əyində də sarı, yox, sapsarı palıtar. Özü də dodaqlıti nəsə zümrümə elayır. Narın qumun üstüylə gəlirdi, mama, yavaş-yavaş. Ayaqları qumun içinə batabatı.

ADİLƏ XANIM: Sənə qurban olum, ay oğul, Allah mani öldürsün, axı sən heyatda görmədiyən adamı yuxuda necə görə bilirsən? Axı, Aynaxanım biza atan xəstələnəndən sonra, sən belə olandan sonra gəlib... Allah qırdı, oğul, Allah sındırdı mənim belimi.

ADİL: Mən Aynaxanımı səsindən tanıdım, mama. Demədim nəsə zümrümə eləyirdi? Özü də bizim hava deyildi. Palıtar da ki... Mama, bağdakı o balaca hovuzun yanındakı arı mud ağacı yadımdadı? Abbasbəyi armudu. Hə?

ADİLƏ XANIM: Yadımdadı, əlbəttə yadımdadı, oğul. Nədi ki?

ADİL: Bax, mən bir dəfə o armud ağacını gün təza-təza batanda görmüşəm. Armudlar ələ qaribə sarı rəng almışdılar ki, daha nə deyim... Ela bil, işiq gəlirdi onlardan, ələ bil, hər armudun içinə bir dənə xırdə çıraq qoymuşdu kimsə... O gündən sonra mən daha ələ armudlar görməmişəm. Görmə-

Yeydə qortapu öyünü

mışdım. Bu gecə yuxuda gördüm, axır ki. Aynaxanımın əyində... (Puzoz) Mana ələ baxma, mama. Bilirəm indi necə, nə sayaq baxırsan mana. Olan-olub, neyləyək? Moskvağa da aparırsız mani. Aparırsız professor Fedorova göstərməyə.

ADİLƏ XANIM: Bağını yarma, yararı açma, bala. Allah qırıb onsuz da mənim belimi, ürəyimi üzüb. Necə aparaq sənə Moskvağa? Necə? Atan neçə ildə yorğan-döşəkdən qabıq bilirdi, bütün qotum-əqraba, tanış-biliş iş-gücünü atıb, dü-rublar onun qulluğunda. Var olsunlar, sağ olsunlar. İndi neyləyirəm mən bədbəxt! Qoy, atan bir az əmələ gəlsin, gedərik, bala, gedərik o Fedorovun yanına, sənə də bir ancaq çəkərik. Şükür, öz ad-sanımız da var, Moskvada sözükeçən dostlarıımız da.

ADİL: Gör, bir, neçə ildə, ay mama, bala.

ADİLƏ XANIM: Sabiri ol, oğul, yaman günün ömrü az olar.

ADİL: Gün deyil, axı, ay mama, neçə ildə.

ADİLƏ XANIM: Bir az da döz, balaşka, hər şey axırda ləp yaxşı olacaq. Gözlərin də açılacaq, bütün qalan işlərin də düzələcək. Altına maşın da alıb qoyacağın. Özü də bizimkilərdən yox, xarici maşın. Tüpürüm o otuz-qırx min pula mən. Sürərsən özünüçün şəhərin küçələrində sağdan-sola soldan-sağ!

ADİL: Şəhərin küçələri, şəhərin küçələri... Ay mama, sənə bir sual verim, amma sən mənim canım, düzünü de...

ADİLƏ XANIM: Vallah qar yağmır, billah qar yağmır! İyul ayı, iyul ayı, iyul ayı. İyul ayı Yaydı, yay. Atan ələ, özün belə, odu əsəbiləşsən, səhərdən-aşağımacan içini yeyirsən, canına hər dəqiqədən bir üşütmə gəlir.

ADİL: Nə bilim, bəlkə də, elədi. Amma ələ bil bəzən... Xü-ləsa, qapı açıldı.

Aynaxanım gəlir. Mizin qabağında dayanıb, şprisə dərman alır.

AYNAXANIM: Sabahın xeyir, Adil.

ADİL: Pəhə, Aynaxanım, üzünü görək! Birçə günün içində nə yaman kökəlmisən, az? Bu pırıçeska da sənə heç yaraşmır. Dayış onu. Burasını bax belə qaldır, Mərimər xanım kimi...

AYNAXANIM: Elə zərəfat eləmə, Adil, Allaha ağır gedər.

ADİLƏ XANIM: Düz deyir, oğlum. Kişi ol. İgjid öz şikəstiliyi ilə oynamaz. Dözümlü olar.

ADİL: Hansı iğjədən dəm vurursuz, Adilə xanım? Oğlunuzdan? Qərbi burda ağlamaq tıdı. Aynaxanım, quzu kaşım, sənin sən, yox, səpsəri paltarın var?

AYNAXANIM: Yox, heç vaxt da olmayıb. Sənə rəng bizim nəslimizə düşmür. Rahmatlik anam danışardı ki, nənam ələ sənə rəngin güdəzinə gedib.

ADİLƏ XANIM: Neçə qızım?

AYNAXANIM: Nə bilim, nənam başına sən örpək salıb, gedibmiş Kürdan su götürməyə. Bərk də duman varmış. Dumanında da sənə rəng çox yaxşı görünür. Nənəmin örpəyini uzaqdan bir yalquzaq görüb, tutub yazığı parçalayıb, Cəmi iyirmi bir yaş varmış onda nənamın. Anam deyirdi mən nənamə yaman oxşayıram.

ADİL: Allah yer üzünün bütün bütən canavarlarını, yalquzaqlarını kaş, görüm, kor eləsin, Aynaxanımı! *(Ayağa qalxıb, gedir)*

AYNAXANIM: Adilə nə olub bu gün, Adilə xanım?

ADİLƏ XANIM: Nə olacaq, ay qızım, cavan oğlandı, onun indi yeyib-ıçən, kef çökən vaxtdı. Qalıb dörd divar arasında, bilmir neyləsin. Zərəfat deyil bu... Kişi bir söz demədi?

AYNAXANIM: Yox, bayaq qorçılıkon vurdum. İki saatdan sonra da bundan vuracağam. Dərmanın qutusuna baxın,

Adilə xanım, adam bunu əlinə alanda barmaları sevinir. Bunu qurtarandan sonra atmağa da hayırım gələcək.

ADİLƏ XANIM: Eh, ay qızım, kişi davadan sonra deleqasiyaya Fransaya getmişdi. Nələr danışmışdı. Gələndən sonra, naləri! Bu hələ o vaxt. Sən indi, gər, nədi oralar? Ora gəda bilsaydık, yaqin, bu kişi də çoxdan ayağa qalxmışdı, o uşağın gözələri də çoxdan açılmışdı. *(Zinqarov iki dəfə çalınır)* Gör, nə deyir, Aynaxanım?

AYNAXANIM: Deyəsən, sizi çağırdı.

ADİLƏ XANIM: Yox, iki dəfə vurdu.

Aynaxanım otağa girib, tezliklə çıxır.

AYNAXANIM: Çörəyin gəlib-gəlməməsini soruşurd. Dedim Friq hələ gəlməyib.

ADİLƏ XANIM: İndi hələ tezdi. Friq səhər sübhədən çıxır kənddən. Bir azdan harda olsa, çətdirər kişinin əppəyini.

AYNAXANIM: Əppəy. Yaxşı sözdü. Yaxşı da qohumlardı, Allah onları qohumluqdan əskik eləməsin. Bu neçə ildə bir dəfə də görmədim ki, kişinin çörəyini vaxt-vaxtında bura yetirməsinlər. Düz eləyir kişi.

ADİLƏ XANIM: Ay bala, bir var buğda elektrik dəyirmanında, güllə kimi fırlanan elektrik çarxında üyüdülsün, bir də var su dəyirmanında. O çörəklə bu çörəyin arasında yerlə güy qədar fərq var.

Zinqarov uzun-uzadı səslənir.

AYNAXANIM: Kislorodi! Aman Allah!

ADİLƏ XANIM: Tez ol, ay qız, yubanma! Nə oldu sənə, palarlıç oldun? Tez ol!

VAQIF SƏMƏDOĞLU

AYNAXANIM: Bu saat, indi, bu saat!

İki də əl-ayağa düşürlər. Okuyənin bəliqlərini götürüb,
xəstənin yanına qaçırlar. Tələsik Adli gəlir.

ADİL: Papa kislorod istədi, məmər Aynaxanımı Məməl Pə-
pəyə kislorod apandı!

Adilə xanım Aynaxanım gülə-gülə otaqdan çıxırlar.

ADİLƏ XANIM: Ay camaat, bu kişi zarafatlarından qalmır
ki, qalmır!

ADİL: Na zarafat? Zınqırovu dəlbədal vururdu.

AYNAXANIM: Yox, kislorod istəməyib, bizi yoxlamaq istəyib.

ADİLƏ XANIM: Dedi, istədim baxım, görüm ekstremal və-
ziyyətdə özünü necə aparacaqsız.

ADİL: Bələ də... zarafat olar, ay sızə qurban olum!

ADİLƏ XANIM: Ay gədə, atanın zarafatlarından, guya, sə-
nin xəbərini yoxdu?

ADİL: Bu boya, bu yerə yox da.

ADİLƏ XANIM: Bütün nəsiləri belədi bunların, Aynaxa-
nim. Ən qara, ən ağır günlərində də bunlar zarafatlarından
qalmırlar. Həmişə. Birə bu balamdan başqa, bu qurban oldu-
ğumdan başqa. Ancaq sən də, oğul, gözəlirinin işığı geri
dönən kimi özün də dönüb əvvəlki, həmmənki adam olacaqsan,
AYNAXANIM: Amin. Kaş tezliklə olsun. Şən adam, zarafat-
cı adam candan-başdan da sağlam olur.

ADİLƏ XANIM: Ay qız, Aynaxanım, bu bilirsən bir dəfə, al-
tuncu sinifdə oxuyanda öz musiqi müəllimi Əsifə Abramov-
naya nə demişdi?

Yolda qartopu oyununu

ADİL: Məmə, qurtar, sən pəpənin canı, qurtar. Mən ölüm,
oldu.

ADİLƏ XANIM: Yaxşı, yaxşı, demirəm. Amma yaman şələ-
şür gədəydi bu, Aynaxanım. Özü kimi çoxbilmiş uşaq yoxudu
məktəbdə. Atasının xoşuna gəlməyən gah deyirdi ki, böyü-
yanda çəbən olacaq, gah da oturub, başayırdı. Marksin "Ka-
pital" kitabını oxumağa. Dördüncü sinifdə o boya kitabın
öhdəsindən gəldi. Adə, bir şey qanurdın, heç olmasa?

ADİL: Yox. Hardan? Ancaq o kitabın kağızından ələ yaxşı
iy gəlirdi ki.

Bayır qəpənin zəngi çalır.

AYNAXANIM: Deyəsən, kişinin çörəyi gəldi.

ADİL: Fırıq zəngi belə basmır.

Adilə xanım qəpəni açmağa gedir.

ADİL: Na var, nə yox, Aynaxanım?

AYNAXANIM: Sağlığın, Adil, sağlığın.

Adilə xanım və Niftali gəlirlər.

ADİLƏ XANIM: Ay bəla, bəs, Fırıq özü neyçin gəlmədi?
Sağlıq-salamatlıqdı?

NİFTALI: Salamətliq olmağına salamətliqdi, amba, ə cji, di
gəl kin, Fırıq qəğəm bir qırıx pəmpaxlıyır.

ADİLƏ XANIM: O nə deməkdi? Nə olub gədəyə? Ay bəla,
adam dilində danış biz də beşə düşək də, blik nə olub? Sən
adin nədi?

NİFTALİ: Gör bir! Olmuya tanımadın mənə!

ADİLƏ XANIM (fikirləşir): Adə, Niftalə deyilsən?

NİFTALİ: Bə nədi! Özümə, danə!

ADİLƏ XANIM: Aman Allah, indi, birdən yadıma düşdü. Sasından tanıdım səni. Yekə kişi olmusan, məşallah. Adilə, ya-dinə düşür bu?

ADİLƏ NİFTALİ:

NİFTALİ: Bəli, Niftalə. Bekərə addı. Di gal, olanı budu, özge biri yoxdu. Elə bununla da, başımızı giriyif oğul-uşax dolandırmıx.

ADİLƏ XANIM: Bas, Friq özü neyçin gəlmədi? Neçə ildə çöreyi gətirən odu.

NİFTALİ: Friq qağam başıbatmış pampaxıyif, a ciji. Demək, bizim kəndin üstündə bir ermən kəndi duror, elə deyirman da bütün mahalda təkə orda qalıf, danə, bizdə ha yoxdu, na gəzer? Friq qağam da srağəgün "volqoyu" harıyif orıya sürmüşdü. Di boylum unıqazı, əminim əppəyicın, maşının içində irahıyif, öz kəndimizə, bəri gələndə yağmırmı? Yağər, na yağər! Xülas, maşın çamırdə batıf qaler, "volqoyu" deyiram, Friq qağam da unıqazı belinə alıf, varer öz kəndimizə. Yağış təkə-təkə, ha, a ciji, əminim camı üçün, Boylum geşə qızdırma, tapıtma, öysürəy, cındar, qulunc qırma, feldşer Kamal, sətəlcəm! İndi yater, eləmi yater Friq qağam.

ADİLƏ XANIM: Bıy, bu da təza xəbar. Həkimlər nə deyir, ay bala?

NİFTALİ: Həkim görə bilmədim, ciji, əmbə feldşer Kamal dedif kin, Allah çox istəsə, Friq qağam olməyə də bilər.

ADİLƏ XANIM: Ay gədə, uzaq olsun, axmaq-axmaq da-nışma!

NİFTALİ: Bə nədi? Sətəlcəmdə, danə, tumoy ha döyül. Xoş gün olsun kin indiki zamandı, bu iş irəlindən olsoydu mən burıya belə yox, özge gələyidim. Başqa cür.

ADİLƏ XANIM: Nece başqa cür?

NİFTALİ: Həncəri neçə? Friq qağamı bəssırf boylum sənə gələyidim, danə. Əminim əppəyini yetirməymi olardı burıya, bu səbah Friq qağamı Xamralı Söynülün böyündə bəsdirəsi olsoydu? (Gülür.)

ADİLƏ XANIM: Görürsən də, Aynaxanım, bunları! Bayaq sənə nə deyirdim, demirdim, bunlar heç vaxt öz zərəflərindən qalmırdı?

AYNAXANIM: Əsilinə qalsa, yaxşı da eləyirilər. Hər gün min qara xəbari gələn dünyədə bəməzə adam olmaq bir növ qəmdən-kədərdən can qurtarmaq kimi bir şeydi.

NİFTALİ (Adilə bəxər): Ay ciji, bu da deyən əminim oğlu Adilədi, eləmi? (Adilə xanım çarələri Adilənin kor olduğunu göstərər.) Bilerəm, ona qurban oləm, bilerəm əmioğlunun kor olduğunu. Həyif əmioğlu, həyif. Məşallah, viddi də oğlandı, cınız, əmbə mayıf. Sən bunu kəndə gətir, a ciji, gətir cındar Şaməməyə göstərək. Gal görüşək, dərdiş, əlini mane ver, əmioğlu.

ADİLƏ: Xoş gəlmisən!

NİFTALİ: Bə bu bəji kimdi belə?

ADİLƏ XANIM: "Bu bəji" bizim can-cüyərdi, tibb bəccədi. Bu neçə ildə əminə salamət saxlayanlardan biri də odu. Öz bələmzədi.

NİFTALİ: Adın nədi, a qız?

AYNAXANIM: Aynaxanım.

NİFTALİ: Boy, bizim addı, aya. Bə özün unussanmı? Olməyə axçuxsan?

ADİL: Yox, əmiöglü, bizim qızlardandı.

NİFTALİ: Bə onda niyə üzünə qırmızı yaxarsan? Hay?

AYNAXANIM: Na bilim, Niftali qardaş, şəhər yeridi, öyrənmişik, adət eləmişik. Mən hala az-maz kosmetika eləyirəm.

NİFTALİ: Düz-əməlli şeylərə alışın, dana, bu nədi? *(Qəpürün üstündəki maral başına baxır.)* A ciji?

ADİLƏ XANIM: Nədi bala?

NİFTALİ: A ciji, bu ərimin o zaman bağda saxladığı maralın başıdırımı?

ADİLƏ XANIM: Odu, oğlun, odu.

NİFTALİ: Özü durumu?

ADİL: Duroc. Amma özü başqa yerdədi.

ADİLƏ XANIM: Adlı, sən də uzatma...

NİFTALİ: Ənim özü hardadı? Görüşmək olarmı?

AYNAXANIM: Olar. Ancaq özü çağıranda. Deyəram,

ADİLƏ XANIM: Niftali, bax, o zinqirovu görürsən?

NİFTALİ: Bəli.

ADİLƏ XANIM: Kim lazım oldu, nə lazım oldu, o zinqirovun ipini dartıb, səşini çıxarı. Biz də bilirik, kimi istəyir, ya nə aparmaq lazımdı yanına.

NİFTALİ: Zinqirovna... Gör bir! Yaşa, ay əmi, yaşa! El adlandı, çöl adamıdı. İralıdan dağa köç gedəndə də beləydi, a ciji, hər öyün aravasının öz zinqirovu, öz səsi olardı. Bə nədi! Dolaylara ən sax duman gələndə millət bilirdi kin, kimin aravası harda, kimin uşax-küfəti, barxanası hardadı. İndi bu dərdisin aldığım da öz xəstə yardığı yerin qəpüründən zinqirov asif kin, millət bilsin oğul hardadı. Bu da bir köçdü ələ bil, vənf geder dumdanda...

ADİL: Hara?

NİFTALİ: Hay?

ADİL: Soruşuram bu köç hara vənif gedir?

NİFTALİ: Aya, belə şad günə, şıx günə, xoşbəxt gələcəyə!

AYNAXANIM: Piramidolun vaxtıdı, Adilə xanım.

ADİLƏ XANIM: Özü çağırsa, istəmə vurarsan qızım. Deyəsən, rahətədi. Ondansa, gəl, get, bu iki əmiöglüyə çay gətir, mən də Əmir müəllimə zəng vururəm.

AYNAXANIM: Baş üstə.

Adilə xanımın Aynaxanım gedirlər.

NİFTALİ: Oxang! Maşallah, göyçək gəlindi bu sestra, yeriqi də yorğa.

ADİL: Paltarı nə rəngdədi, əmiöglü?

NİFTALİ: Donunumu deyirsən? Don nə gəzər, a qıvlasız, Düməş xalətdədi, doxtur xalətinədi. Yumul paldun takin şeydi.

ADİL: Əmiöglü, Aynaxanımın yeriqinə yorğa dedin, yadımə düşdü, İndi kənddə at saxlayan var?

NİFTALİ: Bekara, dərdin ələm. Beş-on qapıda ola-olmaya. İralıdan atın qiyməti yəman əmişdi, pişu təkin səblərdi, İndi deyirman madyanımın qəşqəsinə deyirlər alt-yecdi yüzlük hərfə yapışdır. Ninərsən at soruçub?

ADİL: Ələ-bələ maraqlanıram.

NİFTALİ: Həncəri ələ-bələ?

ADİL: Əmiöglü...

NİFTALİ: Cən.

ADİL: Bax, tutuq ki, adam ata minib, gətdi bir yera, sonra əvə qaydında onu atın belində yuxu basdı, yatdı. At özü gedib evi tapacaq?

NİFTALİ: Niyə tapamır, əyö? At var adamdan on kara, min kara əğıllıdı, dərrəkəliđi.

VƏQİF SƏMƏDƏĞLÜ

ADİL: Deməli, atın üstündə adımı yuxu bassa, atın o nədi...
bela tutarsan ha...

NİFTALİ: Yüyanımı deyirsən?

ADİL: Ha, atın yüyənini alından buraxsan at özü yavaş-yavaş
hara lazımı ora da gedəcək, hə?

NİFTALİ: Bə nadi? Gedejey. Əmbə tanıdığı yere, dana. Get-
diy, iralidan bildiyi yere.

ADİL: Quyuya-zadə düşməz ki?

NİFTALİ: A sənə qurban olum, at kordumu, görmürmü
həryyə gədiyini, dirnağının altına baxmırmı? Aya, Adil, sən
başın, bir düz-əmali gap eləsən, at nadi, a əmişli? Sabah-
dan at deyə-deyə durursan.

ADİL: Sən at olur, Niftal?

NİFTALİ: Həncəri sən,ə?

ADİL: Gün təzə-təzə batanda armudlar alan rəng kimi.

NİFTALİ: O İrəngdə Triflisdə maşın görmüşəm, gəlme maşın,
əmbə at yox. *(Zinçirov dörd dəfə səslənir.)* Kimi çağırır əmin,
a Adil?

ADİL: *(Gülür.)* Kimi yox, nəyi. Ağ vedrəni.

Əlində ağ vedrə ilə qaça-qaça Aynaxanım gəlir.

Xəstənin otəğına keçir.

NİFTALİ: O namanaydı, əmişli? Hay?

ADİL: Özü gədə bilir axı, ay qağa, ora...

NİFTALİ: Bəla də... Qandırm, ayo, qandırm. Deməli əmin
oñğazın içinə...

Adilə xanım çay gətirir.

Yayda qorntpu oyunu

ADİLƏ XANIM: Adil, oğul, yaman dilxoram, iki gündü atan
yaşıl vedrəni istəməyib. Hətta üç gün, beşi, altısı, hə də, bu
gün də yeddisi. Allah axrını yaxşı eləsini!

ADİL: Dərman verin, də. Papazoldan, fitalzoldan, man nə
bilim nə zoldan. Ya da ələ adı kastorka.

ADİLƏ XANIM: Ay gədə, dəli olmusan? Məsləhətsiz-zadə-
siz kişiyyə dərman vermək olar? Olmadı ələ, oldu belə, ca-
maat sonra üzümüzə tükürər bizim.

ADİL: Nədi ki, bu dərmanlar o kastorka, ay mama? Ała-
min işlətdiyi şeylərdi. Onlardan körpə, südəmar uşaqlara da
veririlər heç-zad da olmur.

ADİLƏ XANIM: Yox, bala, Əmir gəlində deyərəm, Mosk-
vaya zəng vurur, məsləhat alır.

ADİL: Ay mama, yaşıl vedrənin dərdinə əlacı da Moskva
tapmalıdır?

ADİLƏ XANIM: Hər halda oranın həkimlərinin təcrübəsi
böyükdü, çoxdu.

ADİL: Doktor İmanova demisən?

ADİLƏ XANIM: Sən dediyin kastorkanı ələ ona içirtmək
lazımdı. Əşşi, srağagün deyirəm, doktor İmanov, kişinin sağ
ayağının rəngi o bırırdən, ələ bil, bir az açıqdi, ağovuşdu,
nədən ola bilər o? Nə cavab versə, yaxşıdı?

ADİL: Nə?

ADİLƏ XANIM: Dedi, ona tez-tez keşniş verin yeməyə! Bu
da hələ bu. Bizimkiarın, guya, ən yaxşılarından biridi. Sən
ind, gör, o birlilər nadi.

Aynaxanım gəlir, Adilə xanım vedrənin içinə baxır.

ADİLƏ XANIM: Şükür, axşamkından, deyəsən, xeyli təmizdi.
Ha, Aynaxanım?

AYNAXANIM: Bəli, o çox bulaqlı idi. Bu şəffafdı.

ADİL: Eh, əmioğlu, əyağım yüngülmüş, yuxum çin oldu.

NİFTALİ: Həncəri? Ne görmüşdün kin?

ADİL: Əhş, ay qağa, bu gecə yuxuda görmüşdüm ki, Aynaxanım əynində səpsən don, əyağıyalın, nam qumun üstüylə yavaş-yavaş, asta-asta mane tərəf gəlir. Hər ailində də bir vedra göz yaş kimi təmiz su... Gör, bir, Allah bəzən adamı necə part eləyir.

ADİLƏ XANIM: Ay gözəgörünməz, mani azar-bəzərdən saxla. Bunlar manisz qalsalar batarlar. İkişi də. (Puzza) Qızın, Aynaxanım, apar bunu at, vedrani pak eləyəndən sonra get manim otağımda bir-iki saat yat. Gecə oyaq qalmısan, bala.

AYNAXANIM: Amma mani çağırsa oyağın, ha, mütləq. Elə-bələ uzanacağam, bəlkə, heç yuxuya getmədim.

Aynaxanım gedir.

ADİL (qulaq əsr). Mama, qapını açan var?

ADİLƏ XANIM: Ay Adil, sənin qulaqların na yaman iti eşitməyə başlayıb? Maşallah. Ya Əmiridi, ya da doktor İmanov.

ADİL: Doktor İmanova da açar vermişin?

ADİLƏ XANIM: Neyləyim, gündə neçə kara gəlib-gedir, ona qapı açıb-örtməkdən daha bura yığılmışıq. Lap bezmişik.

Doktor İmanov gəlir. Bir kəsə salam verməyib, ağır-əğir keçir xəstənin otağına.

ADİLƏ XANIM: Gördün də, Niftali, bizim doktorun qanaçağını? Na salam, na kalam. Elə bil, hər ay özü əğırlığında pulu bunun cibinə tşlədiyİ poliklinikanın kassını qoyur, biz yox.

NİFTALİ: Deyən, dambət adamdı. Qulağının dibindən həhli-yimmi, a ciji?

ADİL: Həhla. Həhla, əmioğlu.

ADİLƏ XANIM: Çox, çox özündən razıdı. Ancaq dünyadan xəbəri yoxdur.

NİFTALİ: Ay ciji, əmin-dəyim sənə qurban, mənim bu əyax barmaxlarım hardan ələ geyişer, ələ geyişer kin, demək, bəzən qan çıxana təkin qartdıyıram. Bəlkə, bu doktora göstərirəm baxsın?

ADİL: Göstar, göstər, əmioğlu, mən ölüm göstər, özü də ələ burda.

NİFTALİ: Baxarmı görən? Deməzmi, irəlindən get şəklini gətir?

ADİLƏ XANIM: Rentgen şəklini? Mayar, sınıq zad var?

NİFTALİ: Sınıq na gəzer? Heç çat da yoxdu. Geyişer, eleja geyişer. Əyaqqaıvı əyağımdan ələ kin atdim, başlayır, na başlayır, of aman, aman.

Doktor İmanov xəstənin yanından çər.

İMANOV: Qərıbedi, Adila xanım, əncir hələ dəyməyib. Na bəzarda var, na koptorqda.

ADİLƏ XANIM: Kişi bu gün gözünə nəteri dəydi, doktor İmanov?

İMANOV: Dünən, bu evdən uzaq olsun, bir hüzr yerinə getmişdim. Ehsana həm aş vermişdilər, həm də bozbaş Xorəklərdə də baş – bir aşdı, bir də bozbaş. Dolma də gövhər. Amma onlar heç. Sözüm onlarda deyil. Amma, Adila xanım, süfrədə bir cür vazır vardı, daha na deyimi! Müsibəti Yeyəndə gərək üzümə baxmayasan, baxdın yeyə bilməzsən,

heyfın gələr. Mən bu çağacan ələ vəzarı görməmişdim. Soruşdum, ucundan-qağından xəbər verdilər ki, o vəzarını Səlyanın yanında bir Babizənən deyilən yer var, ordan gətiriblər. Adilə xanım, o – darmandı, vəzarı deyil. Ondan bu kişiyə təşkil eləyin, uduzmazsız.

ADİLƏ XANIM: Eləyərək, o da öz əlimizdədi.

ADİL: Resept yazacaqsız, doktor İmanov?

İMANOV: Vəzariyə?

ADİL: Bəli.

İMANOV: Sən zərəfət ələ, amma bir də görəcəyik ələ bir gün gəlib ki, vəzarını da, göy soğanı da, keşnişi də reseptlə verirlər apteklərdə.

ADİLƏ XANIM: Allah qoymaz ələ gün gələ.

İMANOV: Allahdan asılıdır, bəyərək? Nə əcəb çay içmişsiz?

ADİLƏ XANIM: İndi gedib gətirərəm.

İMANOV: Bu oğlan kimdi? Bunu görməmişəm, deyəsən.

ADİLƏ XANIM: Friqi tanıyırsan?

İMANOV: Lap yaxşı. Maşallah, heyvan kimi şeydi.

ADİLƏ XANIM: Bax, onun əmisi oğludu. Bu gün kişinin təndir çörəyini bu gətirib. Friqi xəstələnib. Əmisiy üçün un gətirməyə gedəndə yağışa düşüb, naxoşlayıb.

NİFTALİ: Yəxər, doxtur İman, yaman yəxər Friqi qağam.

Sələləm olub.

İMANOV: Olar da! Burada çörək yeyəndə neçə karam fikir vermişəm ona, əlini göyərtiyə uzatmır.

NİFTALİ: Aya, a doxtur İman, görən Friqi qağam indən belə ayağa qalxarmı?

İMANOV: Adə, mən nə bilim, ay rəhmətliyin oğlul! Mən burda, sənin qağon rayonda!

NİFTALİ: Rayonda niyə olor, aya? Öz kəndimizdədi. Mən heç qoyarammı qağam qürbətədə ölsün?

ADİL: Yən, ay Karam, yən, kənd rayona qürbət deyirl!

İMANOV: Aynaxanım hardədə?

ADİLƏ XANIM: Mənim otəgimdədi, dincəlik. İndi onun yətan vaxtıdır.

İMANOV: İndi onun yətan vaxtı deyil. Adilə xanım, bu cavənlər də mənə bağışlasın, əra gedib, ev-əşik quran vaxtıdır. Adilə xanım, gəl belə eliyək, mən sənə bir təzə zirək tilbə bacısı verim, sən bu Aynaxanımı azadlığa burax. Neçə ildir qaxılıb, qalib burda. Salmızsız onu qızıl qəfəsə.

ADİLƏ XANIM: Bu sözü bir dəfə dedin, bir də nəbədə əg-zinə alasan burda. Doktor İmanov, aramız pis dəyəər, hal Onun haqqını iki qat, on qat artıraram, ancaq bu evdən iki addım da o yana buraxmaram getsin. Sən nə danırsan, nə deyirsən? Bu nə havayı söhbətdi? Kişi onun iynə vurmağına, kişiorod verməyinə öyrənib, hamıdan çox yanına onu çağırır, ələ bilir öz balasıdır, doğma qızıdır. Səndən xahiş eləyirəm, bir də bu haqda mənimlə nə söhbət aç, nə də Aynaxanımın özünü yoldan çıxarmağa cəhd göstər!

ADİL: Buraxma, mama, qoyma, Aynaxanımı burdan gətirməyə...

ADİLƏ XANIM: Eşitdin? Uşağın dediyini eşitdin, doktor İmanov?

İMANOV: Nə deyirəm, özünü bilən məsləhətdi. Özünü bilən kimi eləyin. Mən məsləhət formasında...

ADİLƏ XANIM: Ələ məsləhətlər biza lazım deyil, doktor. O gün sənin haqqında da biri artıq-əskik danışmaq istəyirdi, əgəzəndən vurdub, gətirdi!

VAQIF SƏMƏDOĞLU

İMANOV: Adilə xanım, əsəbiləşmə, üz istəyirəm, anam, fikirləşməyib dedim.

NİFTALİ: Aya, a doxtur İman müəllim, səndən mən də bir məsləhət almaq istəyirəm.

İMANOV: Nədi, əgşi, sən nə istəyirsən?

Adilə xanım gülə-gülə gedir.

NİFTALİ: Bilərsənmi, İman doxtur, atam-anam sənə qurban, geyişer, yaman geyişer ayax barmaqlarım. Nədi onun dermanı görən? Desən?

İMANOV: Azamın əvəlcə gərək sababını biləsən, sonra dermanını tapasan. Ola bilsin ki, avitaminozlandı. Göyərti hər gün yeyirsən?

NİFTALİ: Ə, səbahdan-aşağına kimi ottamırammı?

İMANOV: Ottuyursansa onda bildim nədəndi. Bədənimdə duz çətişməzliyi var. Sən heftədə bir kərəm daş duz yala. Yənim kilo, bir kilo. Çox yox.

Adilə xanım gəlib, İmanovun qabağına çay qoyur.

ADİLƏ XANIM: Buyur, professor, bu da çay. Niyə partırsən, Niftalı?

NİFTALİ: Görmürsənmi? Ağsaqqal kişidi, əmbə bekara gap eləyir: Məna deyir kin, get otta, boylum daş duz yala, mal təkin.

Zinqirov bir dəfə səslənir, Adilə xanım xəstənin yanına gedir.

İMANOV: Zərəfat eləyirəm, incimə, Niftalı. Allah bu kişinin ömrünü uzun eləsin, tezliklə ayağa qaldırsın, amma bu neçə

Yəyidə qartopu oyununu

İldə niğəranlıqdan həmmizın əsəbləri pozulub. Bəzən bilə-bilə çox şeyi ləğə qoyub, məzəyə salınq ki, başımız bir az qeyğilərdən aqlırsın. Mənim özümü də çox adam dolayır burda, Niftalı. Hələl xoşları olsun. Təki kişi sağalsın!

ADİL: Doktor İmanov, üz istəyirəm, pəpənin sağalmağı sizə zərərə salmaz ki?

İMANOV: Adil, bala, sən-sən olmayardın, necə lazımdı elə də cavab alardın. Bu işdə zərərin-xeyrin nə olduğunu, kimə olduğunu başa salardım sənə. Ancaq indi birce onu deyə bilərəm ki, bu kişinin sağalmağı, çoxuna, həmya yox, İha, çoxuna, o cümlədən mənə də xeyirdi. O kişi azardan qabaq da mənim ilimdən tutub, İndi də böyük qardaş kimi hörmət eləyir. Heç kas çöyrəyi burmuna yemir, bala, o cümlədən mən.

NİFTALİ: Yaxşı dedi doxtur, amioğlu, kirli, dillənma.

ADİL: Demir, bildiklərini demir doktor, desəydi yaxşı olardı, Niftalı. Heç olmasa, mənimiçin.

NİFTALİ: Aya, İman doxtur, dərdin alem...

İMANOV: Əgşi, nədi, sən nə deyirsən?

NİFTALİ: Balıca, ayağımı açəm, baxasan?

İMANOV: Adə, burda?

NİFTALİ: İstəyirsən eşiyə çıxax. Əmbə təmizdi, heykəl bəşin haqqı, axşam yudurtmuşam arvadə.

Adilə xanım gəlir.

ADİLƏ XANIM: Ay oğlu, Niftalı, amin sənə çağırın. Amma dedü yanına Ruhamı oynaya-oynaya girsin.

NİFTALİ: Ağrınsın alem onunı! Dedimmi kimə?

ADİLƏ XANIM: Dedim, dedim, o sizi sizin özlünüzdən yaxşı tanıyır.

NİFTALİ: Sənə qurban olum, a əmi!

ADİLƏ XANIM: Adlı, sən də keç içəri, sənə də görmək istəyir.

Adli və Niftali xəstənin yanına keçirlər. Niftali Ruhəni oxuyub, oynaya-oynaya gedir.

İMANOV: Friq bundan ağır oğlandı, deyəsən. Bu bir əy diringidi, deyəsən.

ADİLƏ XANIM: Ağır oğlan deyil o Friq, başı ağırıdır, yanımızda başışağı olmaqdan. Burada, meşə texnikumunda oxutdururu onu kişi. Ev də tutmuşdu İcaşışehərdə. Kira haqqını da özü verdi, hər ay cibinə xərclik də qoyurdu İndinin yüzündən, iki yüzündən. Çox sağolu na oldu tapsan, o ağır Friqin?

İMANOV: Na öldür?

ADİLƏ XANIM: Na olacaq, ay professor? Bir də gördük ki, evdən kişinin otuz minlik zayomu, bir də imennyoy "valter" tapançası yox olub.

İMANOV: Ay nankor! Necə bildiz odu? Boymuna aldı?

ADİLƏ XANIM: Boymuna almayıb neyləyəcəkdidi? Kişi dedidi, tapançanı gətir, zayomilər it aparın olsun! Rəhmətlik anası ağlaya-ağlaya gətirdi tapançanı. Kişi də elə ertəsi gün hara lazımdısa, ora da təhvil verdi o zəhrimarı. Daha evdə saxlamadı.

İMANOV: Başqası tutdurardı o gadanı. Yəni kişi ona gəlmə də gəlmedi?

ADİLƏ XANIM: Gəldi.

İMANOV: Aha, nə? Neylədi?

ADİLƏ XANIM: Gredib ona kənddə üçotaqlı, aynabəndli bir ev tikirdi.

İMANOV: Elə neyçin?

ADİLƏ XANIM: Ev tikirdi ki, qaxılıb, otursun kənddə. Arvad-uşaq sahibi olsun. O deyəni kimi də çıxdı, doktor. İndi, doğrudan da, adam ballası adamdı.

İMANOV: Başqası it oyunu aşdırdı o Friqin başına. Tutdurardı o gadanı.

ADİLƏ XANIM: Tutdursaydı, nə xeyri olacaqdı o gadaya? O sayıq dəliqanlı oğlanlar qazamatdan quldur, başkəsən çixirir, İmanov, quzuya dönmürür. Eh, sən bilirsən, bu kişinin qohumlarından mən nələr çəkmişəm, nə zulmlər görmüşəm. Qurban olsun, həmişə onun bir atını dirmağına. Təki kişi sağolsun, başqa arzum yoxdu, qoy, qohumları gəlib, başımda otursunlar. Nə desələr, qəbuldu mənimçin.

İMANOV: Allah sənə də bu kişiye çox görməsini!

ADİLƏ XANIM: Uşağa da, İmanov, o kor balama da.

İMANOV: Elədi, bu uşağın da üstündən Allah sənə əskik eləməsin. Bu da kiçik dərtd deyil.

ADİLƏ XANIM: Eh, doktor, "dərtd çox, həmdərd yox"... Bunu kim deyib?

İMANOV: Nekrasov. Belinski öləndə.

ADİLƏ XANIM: Məşallah, doktor, bu dünyədə sənəin bilmədiyim şey yoxdu.

İMANOV: Niyə də olmaladı, axı? Məlumatlı, savadlı adam nə dəş altda qalar, nə söz altda.

ADİLƏ XANIM: Bunu kim deyib?

İMANOV: Oğay atalar.

Niftali ilə Adli xəstənin yanından çixirlər. Adli qapının qabağında dayanıb, ağacını şəkli tərəf uzadı.

ADİL: Bu yəna da burdadi? Yəna də mələk kimi gözələrini qayıb, big altdan uşaq kimi gülmüşünür bu əzrayil?

NİFTALİ: Aya, kirlə bilmək olmaz, bir də gördün hardanif-hardanif gəldi.

ADİLƏ XANIM: Sənin onunla işin olmasın, bala, sən onu onsuz da görmürsən.

ADİL: Görməsəm də, bilirəm, bilirəm, ax, ay mama, burdadı, bu divardadı, bu otaqda, bu evdə, bu şəhərdədi.

NİFTALİ: Aya, əppəy istəmə, pul istəmə səndən. Gəvə kimi şeydi, qoysana dura yerində?

İMANOV: Adilə xanım, mənim nədənsə bir balaca dizlərim əsdi. Hələ ki, titrəqüş olmamışam çənim aradan, sonra məşin sürə bilərəm.

NİFTALİ: Bəri bax, İman doxtur, vənif gedərsənsə məni də məşində avtovağzalə apət.

ADİLƏ XANIM: Niyyə belə tez gedirsən, Niftalə bala?

NİFTALİ: A ciji, avtobusnan varım kin, boylum səhə Tiflis poezdininə buruya gələ bilərəm, dənə. Elə olsun kin, əməmin əppəyini yetirəm.

ADİLƏ XANIM: Yaxşı, oğul, nə deyirəm, onda sənə yaxşı yol!

NİFTALİ: Sən Friq qağama baxma, Friq qağamın altında "volqa" oynuyurdu xam at təkin. Elədən-ələ gələrdi, belədən-ələ. Mən gerek poyezdə, avtobusa belə bağlayım, umuddu olum.

ADİLƏ XANIM: Yaxşı, bala, amma çörək də yemədin. Pulun-zadın var? Utanma, ha, de!

NİFTALİ: Var, Adilin canı üçün, narahət olma. Əmbə səhə əppəy vaxtında yetirə bilməsam, bilin kin, Friq qağam çəzifi (*Gülür*).

ADİLƏ XANIM: Adə, bəsdə, ağızını külək aparsını Vıcdənsiz!

NİFTALİ: Də yaxşı, salamat qalın!

İMANOV: Əşşə, gəl, gibrək, bizim də iş-gücümüz var.

NİFTALİ: Bəri bax, İman doxtur, tamam yadımdan çıx-gən-boldu, indi beyxatıldan düşdü yadıma, sənin məşinin İmansəndədi?

İMANOV: "Volqa". QAZ – 24.

NİFTALİ: Olma, a doxtur, yaşət Gədək, o yaxşı məşində, içi gən-boldu, orda əyağ göstərmək olar. "Moskvıç" olsoydu, həcəri baxajeydin?

İMANOV: Gədək, gədək, özünüvü dürtmüsüz şəhərə, indi də qalın əyağınızi gözürmüzə soxmağa. Gədək, onu da başlayın, başlayın eləməyə!

ADİLƏ XANIM: Axsamçağı gəlirsən də, doktor?

İMANOV: Mütəq və hökməni.

Doktor İmanov və Niftalə gedirlər.

ADİL (pauzo). Ay mama, ay ana, ay ciji, Allah məni niyyə öldürmür?

ADİLƏ XANIM: Yənə nə oldu sənə, ay bala, yənə niyyə tultudun? Düzələcək, ay bala, bütün işlərimiz düzələcək. Atan da əyağ qalxacaq, sən də. Neçin içini yeyirsən?

ADİL: Ona görə deyil, mama.

ADİLƏ XANIM: Bas, nədi, sənə gələn məna gəlsin. Ürayın nə istəyir?

ADİL: Mama, pəpənin çarpayısının altında... əyaqqabılar var?

ADİLƏ XANIM: Nədi ki, ay bala, o ingilis batinkalarıdı, yadımdadı? Sənin də xoşuna gəlmişdi. Altı qalın kaucukdan. Qismət olmadı, bala, atan onları camı bir dəfə gəyib bildi.

ADİL: Niyyə ora, çarpayının altına qoymusuz o batinkaları?

ADİLƏ XANIM: Əşşi, nə bilim, özü demişdi, hələ o vaxt. Durublar orda, çörək istəmişlər, su istəmişlər. Nədi, axı, ay Adil, nə olub?

ADİL: Bilirsən, ay mama, papa Niftalılı söhbət elayırdı, mən də bilirdim... deyəsən, pəncərənin qabağında oturmuşdu mənə Niftalılı... Oturub, onların söhbətinə qulaq asırdım. Mama, papa birdən Niftalının sözünü kəsib, mənə bilirsən-nə dedi?

ADİLƏ XANIM: Nə dedi, qurban olum?

ADİL: Dedi, çək gözlerini bu ayaqqabılardan, qoduğ, ayağa qalxıb, özüm geyəcəyəm bunları!

ADİLƏ XANIM (puzuz): Fikir vermə, boş şeydi, oğul, atandı, lazım gəlsə, canını da qurban verər sənə, məgat, bilmişən? Sözdü deyib, niyə part olursan? Hələ, gəl, şükür elayək ki, belədi, başqa cür deyil. İllərim yorğan-döşəkdən qaixa bilməyən adamların əsəbləri, bilirsən, necə tarıma çəkilir? Dəhşətli şeylər olur dünyada, bala, dəhşətli. O gün doktor İmanov bir ahvalət danışdı, tüklərin biz-biz oldu...

ADİL: Kaş kicə dəqiqəlik gözərim açılaydı, gedib bir o ingilis batınkalarına baxaydım, sonra tazədən tutulaydı gözlerim. Deyirəm, heç olmasa, o ayaqqabıların dərisinin, kauçukunun rəngi qalardı yadımda. Bilirdim ki, dünyada bu rənglər də varmış...

ADİLƏ XANIM: İki dəqiqə nədi? Ömrürlük, həmişəlik açılacaq sanın gözəlin. Bir az da səbir elə, bala, qoy, atan bir az dirçəlsin. Nəyim var sətəram, boğazacan borca girəram, yolçuluq eləyəram, amma ələmi ataram o professor Fedoxovun ayaqlarının altına, qoymaram sənə belə qalasan, dünya da-ğışsa da qoymaram!

ADİL: Mənim paltom hardadı, mama?

ADİLƏ XANIM: Bəsdi! Naftalına qoymuşam, naftalinala Başlamla yənə, üzümə ürəyimil! Yaydı, ay bala, iyul ayıdır, ay in-sani iyul ayında dünyanın bu tərəfinə qar yağır. Sənin üst-mən əsəbdəndi, danırsın, nigarançılıq çəkirsən.

ADİL: Danımaqdan, nigarançılıqdan adam belə üşüməz, axı... Ay mama, birdən papa sağalanacan o professor Fedo-rov öldü, onda necə?

ADİLƏ XANIM: Əşşi, sən nə danırsan? Top kimi kişidi, Boksyorlara, pahləvanlara oxşayıf. Fırqın sözü olmasın, çığır piy yeyən adamlara oxşayıf.

ADİL: Sən hardan bilirsən?

ADİLƏ XANIM: Məgat, az qala günəşni göstərmiflər onu televizorman?

ADİL: Birdən maşın altında qaldı, avariyyəyə düşdü?

ADİLƏ XANIM: Yəni ondan başqa daha bu boyda məm-ləkətdə fəril hakim yoxdu? Lap düşsün avariyyəyə! Odessaya, Kiyevə apararam sən, indi gedib-gəlmək işləri asanlışıb, xa-rica gedənlər!

ADİL (puzuz): Jaketimi də naftalına qoymusan?

ADİLƏ XANIM: Uf, ay bala. Qoy, gedim baxım, üzde olsa gətirəm. Ürəyini soxma, qurban olum... Təzə jaketi gətirim, ya köhnəni?

ADİL: Əlbəttə köhnəni. Təzəni görməmişəm, nə bilim nə olan şeydi.

ADİLƏ XANIM: Səbri ol, Adil, bala. İnsan səbri dağı dağ üstə qoyur.

Adilə xanım otaqdan çıxır. Aynaxanım gəlir, Yuqudan yenincə qalub, Əbəyir.

ADİL: Sabahın xeyir, Aynaxanım!

VAQIF SƏMƏDOĞLU

ADİL: Doğrudan da, nə yaman iti eşdirsən, Adil!
AYNAXANIM: Adami bəzən az qəlir vəhime bassın.

Aynaxanım mizin yanında əynindəki xəlatı çənbir Adildən
çəkilmədən bağçasını göyç.

ADİL: O nə səndi əla, Aynaxanım?

AYNAXANIM: Heç xəlatimin qollarını çirməliyirəm. Yaman
istidi bu gün.

ADİL: Cox istidi?

AYNAXANIM: Yaman. Amma keçən yay bundan da istiydi.

ADİL: Onu düz deyirsən. Sən həmişə düz danışsən, Aynaxanım?

AYNAXANIM: Nədi ki?

ADİL: Sənə bir sual vermək istəyirəm, amma düz cavab
ver.

AYNAXANIM: Buyur, de gəlsin. Mən hazır.

ADİL: Aynaxanım, bu dünyada ən böyük arzun nədi?

AYNAXANIM: Eh, Adil, mənim əla lap uşaqlıqdan bir bö-
yük arzum var. O.

ADİL: O hansı arzudu?

AYNAXANIM: Amma gülmə, istəyirəm bir xəlvət yerdən
ağzına kimi pulla dolu çəmədan tapım. Bir-iki milyon.

ADİL: Neyirsən o qədər pulu?

AYNAXANIM: Onu tapandan sonra biləcəyəm. İndi kon-
ret bilmirəm.

ADİL: Çox sağ ol, Aynaxanım, doğrudan da, yaxşı adam-
mışsən sən.

AYNAXANIM: Nəyə görə yaxşı olduq belə?

Vayda qartopu oyunu

ADİL: Mən ələ bilirəm deyəcəksən ki, dünyada ən böyük
arzun, atamın sağalib, ayağa durmasıdır. Doktor İmanov ələ
cavab verərdi.

AYNAXANIM: Balka da. Yaqın ki.

Adilə xanım gəlir.

ADİLƏ XANIM: A! bala, bu da köhnə jaketin. Keçir əyninə.
Aynaxanım, qəlxmisan?

AYNAXANIM: Bəli. Bir azdan kişiyə bundan vurmaliyəm.

ADİLƏ XANIM: O hansıdı əla?

AYNAXANIM: Bahadır Moskvədən gətirən.

ADİLƏ XANIM: Ürayıma dəmib, vallah, ürayıma dəmib ki,
bu dərmandan kişi şəfa tapacaq.

ADİL: Mama, Təcməhal xəla gəlir.

ADİLƏ XANIM: Əşş, daha sən də başlama bizi dolamağa,
qoy oturmaşuq. Təriflədik bunun eşitmək qabiliyyətini İndi
da başlayıb bizimçün fokus çıxarmağa.

ADİL: Odu, odu, aşağıda öskürdü.

Qapının zəngi çalır.

ADİLƏ XANIM: Pəh atonnan, oğul, mənim daha sənə sö-
züm yoxdu. Təcməhal olsa, ələmə səs salacağam ki, oğlum
pir olub, nəzir gətirsinlər!

ADİL: Əcəb pir tapdın, mama.

Adilə xanım çənb, Təcməhal xəla ilə qayıdır.

ADİLƏ XANIM: Canıncın, Təcməhal, sənin gəlməyini əv-
valcədən xəbər verdi Adil. Bax, necə eşidir balam!

TACMAHAL: Əsdir, də, o bu saat pusuqda duran qara pişik kimi şeydi. Dəmdə miyoldayan vaxtdı onun. Adı, gecələr dəmə çərsən? Hayif, mənim yaşım bir az ötüb, olmasa, bu rayonda bir dəna dəm qoymazdım, həmişə səni ekkürsi-yəyə aparardım. Bura bax, Aynaxanım, qadım ağzına olsun, ay qız, bunun dedəsinə iyinə vurursan, vur, amma hərdən bir özünü də dəmə çvənib, bir-iki ağız zildən miyoldat, də!

AYNAXANIM: Tacmahal nənə, sən Allah, burda o tənbe-kini çəkməyin, tüstüsü, iyı ələmi basır. Dünən kişi şikayətlənirdi, deyirdi, az qaldı boğulum.

TACMAHAL: Boğulur-boğulsun! Məna nə? Cəhannəmə kil! Mən bunu arım Kəbila Seyfəddini Qəbu qəbiristanlığına peş-keş verən günü ağzına almışam, ələ o Qəbu qəbiristanlığında da ağzımdan, türkün sözü, buraxacağıam. Özümü torpağa peşkeş verəndə.

AYNAXANIM: Heç olmasa, qəpimin yanında oturun, tüstünü də bayıra üfürün.

TACMAHAL: Ay qız, başına döndüm, çubuğ mənim, dünya mənim. Hara istərəm, ora da üfürəm bunun tüstüsünü. Şura hökumətinin bir qanun kitabında yazılmayıb ki, Tacmahal çubuğunun tüstüsünü bu dünyada ağzına alıb, türkün sözü, o dünyada ağzından buraxmaladı. Ay gədə, Adil, necəsən?

Aynaxanım iyənəni qaynatmağa gedir.

ADİL: Sağ ol, Tacmahal xala, canına dua eləyirəm.

TACMAHAL: Dua bilirsən – Allaha ələ. Ona-buna, ita-qurda dua eləyə-eləyə bu günə qalmışq da. Adam da adama dua eləyər? Ay qız, Adila, bu uşaq qızıb, sən bunu ya siğafəson evləndir, ya da bir levi hal-ahli tap buna. Qoy, cə-nini soyutsun.

ADİL: Yasa, Tacmahal xala, kişisən!

TACMAHAL: Sən kişi ol. Mən – Tacmahalam. Nədi, vəğ-zala qar yağıb, jaketdə oturmusan?

ADİLƏ XANIM: Uşağın canında üşütmə var.

TACMAHAL: Olar, də! Mən indinin özündə də rəhmatlik Kəbila Seyfəddini yuxuda görəndə başlayıram tir-tir əsməyə, deyirəm: ay kişi, soyuqdan döndüm, bir az o yana çəkli, mən də girim yorğanin altına. Baş, sən nə bilmişdin? (Cübəndən köğüz çvürür) Adila xanım, ələ bunu, götür. Yəzəirdim dediyin adama.

ADİLƏ XANIM: Ələ haman o duadandı?

TACMAHAL: Mən nə bilim, ay rəhmatliyin qızı? Dedim ona, ay mollə filankəsə filan-filan şeydən ötrü dua lazımdı. O da yazıb, verdi. İndi mən nə bilim nə yazıb burda? Dua yazıb, soyuğ yazıb, ananımka yazıb, dənəs yazıb, mən nə bilim nə yazıb? Hər halda arab alifbasıdı, bizim alifba deyil. Səndən nə gedir, apar qoy kişinin yastığının altına, tutar – qatıq, tutmaz – ayrıan.

ADİL: Ağılı adamsan, vallah, Tacmahal xala.

ADİLƏ XANIM: Çox sağ ol, Tacmahal.

TACMAHAL: Çox sağ ol?

ADİLƏ XANIM: Duaya görə sağ ol deyirəm də, ay arvad.

TACMAHAL: Məna bax, iki mənat burdan məscidə, iki mənat da məsciddən bura. Bu eləyir dörd mənat. O göyğöz molləyə on mənat. Bu da elədi on dörd mənat. Ora-bura gedib gələcəcn üç stəkan krüşən. İstini görürsən də? Bu da on beş mənat. Xirdəlan qurban eləyirəm bax, bu Adila. Qalır on beş mənat. Onu ver, mən sənə çox sağ ol deyim, sənin çox sağ olun mənə lazımlı deyil.

ADİLƏ XANIM (pul verir): Nə xırdaçıl arvadsan sən, aman Allah! Ala, götür! Bunnundan gəlsin sənə verdiyim pullar.

TACMAHAL: Mən özüm səndən heç bir vaxt pul istəməmişəm, özüm həmişə cibimə beşdən-ondan qoymusan. Adil, sənın qulaqların həminənkəndən itı eşıdır, mən heç bundan öz dıllıman pul istəmişəm?

ADİL: Yox, Təcməhal xələ, yox! Bır dəfə də belə şey eşıtməmişəm.

TACMAHAL: Ay sağ ol, dılıne Aynaxanıım qurbən olsun.

ADİLƏ XANIM: Çox pis qonşusan, arvad, çox pis.

TACMAHAL: Rəkfəllərin mənım kimi qonşusu olsaydı, ındıkdıənən itı qat çox pulu olardı. Qonşuluqda ən vacib şey bır düz sözdü, bır də düz haqq-hesab.

Çapının zəngi çalınsız. Adıla xanıım gedır.
Əmır, Mərmər və Bahadır gəlirlər.

ƏMİR: Həni? Telefon xəyłağı həni? Hərə qoymusuz telefon müəllimni?

ADİLƏ XANIM: Bu saat gətirərəm.

ƏMİR: Sən zəhmət çəkmə, Adıla xanıım, Bahadır gətirir. (*Bahadır*). Yalla, tərəpət!

BAHADIR: Baş üstə, bu saat. (*Gedir telefonu gətirməyə*)

TACMAHAL: Ay qız, Mərmər, gəl yanımda otur, səndən yaxşı iy gəlir.

MƏRMƏR: Axı, səndən pis iy gəlir, ay Təcməhal xələ! O qara tənəkənin iyli!

TACMAHAL: Əvvəla qara tənəkə deyil, çirt tənəkədi. İkinci də sən mənı lınamə, mən səni lınəyım. Düz sözdü, nəçəlnik?

ƏMİR: Eh, ay arvad, nəçəlnik-nəçəlnik deyə-deyə dürmüşən, ələ bılırsən əsəndi beş-ən ədəmin başı üstündə durub,

yoł gəstərmək? İndi nə böyüyü sayan var, nə kiçiyi, nə də vəzifəni zadı. Adil, sənə mənım dostum zəng elədi?

ADİL: Ha, eləmişdi.

ƏMİR: Nə oldu, qaçaş, gətdin?

ADİL: Gətmədim.

ƏMİR: Daha mənım sənə sözüüm yoxdu. Bura gətirək?

MƏRMƏR: Kimi, Əmir, hərə? Neyçin?

Aynaxanıım gəlir.

ƏMİR: Sonra deyərəm, ındi otur, Təcməhal xələyənən söhbət ələ.

ADİLƏ XANIM (*Mərmərin qulağına*). Mən sənə sonra deyərəm...

ƏMİR: Bahadır, qaçaş, sən zəng ələ məjdəuqarodniyə, gör qızlardan kim işəyir bu gün. Də Moskvəni, Leningradı buray-nən hazır saxlasınlar.

BAHADIR: Baş üstə.

ƏMİR: Ha, belə-bələ işlər. İndi, deyİN, görək, nə var, nə yox? (*Zinqrov iki dəfə səslənir. Aynaxanıım lınəni götürüb, xəstənin yanına gedir.*) Aynaxanıım, kişiyə də ki, mən burda-yam, hər şey də necə lazımdıca elədi.

AYNAXANIM: Deyərəm, Əmir müəllim.

TACMAHAL: Əmir, sənə baxanda tapsən kim yadıma düşür?

ƏMİR: Təcməhal, mənə satəşmə, satəşmə mənə, axırıın pis olar. Nə qədər istəyənİN varsa, həmişini qəpıdən qovdura-rəm. Evdə qalib, qız qarıyarsən.

TACMAHAL: Bə özüm kişiyəlisən? Sənə nə gəlir?

ƏMİR: Mən? Gözüüm üstə! Mərmər xanıım kəzə versİN, günüü bu gün köçüb, qalım sənin evinə. İki sənıyayə yğışa-rəm mən. Nəyım var ki?

TACMAHAL: Yalənsə tapəna daş düşsün sənin! Heç zadı yoxdu burun. Yazıq, qalıb ayaqlar altda. Arvadı Mərmər də onun-bunun paltarını yuyur. Ə, vallah, inqiləbdən qabaq əclaf adamlar vanydı, amma sızı kimi sirtlaqlan yoxuydu, yox.

ƏMİR: Nədə görürsən, şəxsən mənim sirtqlığımı?

TACMAHAL: Açaqram səndiği, təkəram pambığı.

ƏMİR: Pambığı! Səndiğdə saxlamağa şey tapdın da! Nəyim var mənim? Bahalı, qiymətli bir şeyim varsa o da arvadımın adı. – Mərmər!

TACMAHAL: Mən də Təcməhaləm. Təpəcən-dırnağa kimi mərmərdən tikilmişəm Hindistan elimdə. İndi, türkün sözü, tüstü buraxıram. Ay gədə, bir az ehtiyatlı dolanın, qudurmayın. Hər şey dəyişə bilər.

MƏRMƏR: Ay arvad, qarğa kimi qar-qar salma burda. Özü də, sən Allah, bir az o yana otur, mən boğuldum.

Bahadır Əmirə yazır.

BAHADIR: Zərifiyəm Eliza oturublar stansiyada. Tapşırıdım.

ƏMİR: Onda belə ələ: tez ol, düş aşağı... dayan bir dəqiqə, ay Adilə xanım, çay keçəyik bu axşam?

ADİLƏ XANIM: Bu saat dəmiyəyəm təzəsini. Mərmər, sən də gəl, mənə kömək ələ.

ƏMİR: Get, arvad, get, Adilə xanım dərinxmasın.

ADİLƏ XANIM: Gəl, Mərmər, gəl, səninlə bir vəcib söhbətim də olacaq.

TACMAHAL: Mərmər, qorxursan mənə gözədən qoymağa? Əmir əldən gedər, hal

MƏRMƏR: Daha nəyləyim, əlacım nədi? Allah sızı xoşbəxt eləsini!

Adilə xanım və Mərmər gedirlər.

BAHADIR: Düş aşağı...

ƏMİR: Nə?

BAHADIR: Dediz düş aşağı.

ƏMİR: Ha, düş aşağı... Kimdi bu gün stansiyada?

BAHADIR: Zərifə bir də Eliza.

ƏMİR: Eliza o göy-göz qızı?

BAHADIR: Yox, göy-göz o osetin qızı. Ayaqları uzun. Bunun gözələri alıfasəndü. Ayaqları totuq, qulaqları balaca. Düşərə kimi.

ƏMİR: O qırmızı sapoçkıləri apardığım?

BAHADIR: Özüdü ki, var. Amma gözələri ələ deyil, belə bir cür olur e...

ƏMİR: Əşşi, mənə nə var necədi kimin gözələri!

TACMAHAL: Əmir, o qırmızı sapoçkılərdən mənə də göndər. Dəliyəcən özünlə gəlməsən də. Sən Mərmərin canı.

Telefon zəng çalır.

ADİLƏ XANIMIN SƏSİ – Əmir, gör kimdi?

ƏMİR: Bahadır gətir də telefonu, eşitmişəm?

TACMAHAL: Əmir, alarsın? Öləyəm qırmızı sapoçkılərdən ötrü. (Səzəşir)

ƏMİR: Bir dayan, ay arvad, qurulma.

Bahadır telefonun dəstəyini Əmirə verir.

BAHADIR: Səsindən nərvini adama oxşayıt.

ƏMİR: Alo? Bəli. Zəng eləyənin kimdi? Necə yəni taksi şöfəri? Qalx yuxarı da! Yox, bağışla, ha, ha, bu saat adam dulağ

aşağı. Cox sağ ol. (Telefonun dəstəyini yerinə qoyur.) Bu na işdi, ay kişi?

TACMAHAL: Xeyirdi, nəçənnik?

ƏMİR: Əşşi, na xeyir? Bahadır, tez ol düş aşağı...

BAHADIR: Mən bəyaqdan əşşi düşməyə hazırım.

ƏMİR: Düş aşağı. Məmmədəğa yağ, smetan, na bilim, at-mət göndərib. Gətir onları bura. Bir taksidədi. Aşağıda...

Adilə xanım və Mərmər çay gəlirlər.

ADİLƏ XANIM: Na olub, Əmir?

ƏMİR: Na olacaq? Məmmədəğa şey-mey göndərib bir taksı şöfərinən.

Bahadır gəlir.

ADİLƏ XANIM: Bas, Məmmədəğa özü hardadı?

ƏMİR (pauza). Öləb.

ADİLƏ XANIM: Nəca? Nəca yeni öləb?

ADİL: Na vaxt, nədən?

ƏMİR: Avariyyəyə düşüb! Görəsən, səkkizinci kilometrda nə iş varmış onun?

ADİLƏ XANIM: Əşşi, Davudun yanına göndərmişdim, dal Kaş dilim quruyadı onu ora göndərdiyim yerdə, kaş əlim dağa döneydi ona spisok yazanda!

ADİL: Ay Əmir, başa düşürəm, yazıq, doğrudan da, öləbsə bas, o yağı, atı necə göndərib?

ƏMİR: Bu şələr dedi ki, isti-isti ona buranın adresini, telefonun verib, yalvarıb ki, o şey-meyi bizə çatdırın.

MƏRMƏR (ağlayır). Deyəydin, yuxarı qalxırsın da,

ƏMİR: Dedim. Amma na mənası var? Sağ olsun ki, xəbər gətirdi. Şeyləri də. Əh, belə də iş olar? Adam bilimir bir dəqi-qədən sonra başına na gələcək! Gül kimi oturub, Təcməhal xalayanın zərəfat eləyirdik.

ADİL: Vay, vay, vay... Yazıq Məmmədəğa... Məmmə, papəyə necə deyəcəksən?

ADİLƏ XANIM: Ay oğul, bunu heç ona demək olar? Məmmədəğanı öz bəlləsi kimi istəyirdi.

MƏRMƏR: İndi istəməsin.

ADİL: Bas, sabah neyləyəcəyik? Sabah Məmmədəğa bura gəlmə bilməyəcək, axı!

ADİLƏ XANIM: Sabah baxarıq, bala, bir şey fikirləşərik.

MƏRMƏR: Utro vəçərə mudrenəyə.

ƏMİR: Hayf, hayf, ondan, canlara dəyən oğlan idi.

Aynaxanım xəstənin yanından çux. Qapı aralı qalır.

AYNAXANIM: Burda nə olub? Niyə ağlayırsız, Adilə xanım? Mərmər bacı, na olub?

TACMAHAL: Na olacaq, ay qız? Məmmədəğa yağ-smetan yolunda güdəza gedib! İki oğul atası, iki yetim atası!

ADİLƏ XANIM: Axmaq-axmaq danışma, qoca kaftar! Söza bax! Güdəza gedib! Guya bu boyda Azərbaycanda avariyyəyə düşən birinci-axırını şöferdi Məmmədəğal. Üz verəndə lap qudurunur bu arvadı!

ƏMİR: Əşşi, fikir verma, rəhmətliyın qız, ağzına gələni danışır, dal!

TACMAHAL: Eybi yoxdu, zərər yoxdu, qoy, söysün. Təki hirsı soyusun. Ay qız, Mərmər, get mitməxdən çəkkic gətir, ver buna, qoy vursun başıma.

MƏRMƏR: Ay arvad, tələkliliyi burax, adam ölüb, tələf olub, e, qanışsan? Heç indi lağlağı yeridi?

TACMAHAL: Adam ölüb? Adam ölməyib, xeyir, bu evin nökrarı ölüb, neçə il bu evin ağır yükünü çiyində daşıyan, özünü diri-diri iki yere şoqqlayan qulbeçərlərdən bir ölübi. Adam ölüb? Na oturmusuz burada? Durun gedin o anasıyan-mışın evinə, arvad-uşağına qoşulub, əqlayın, dil deyin, ağı deyin, dizinizə vurun! Nəçin burada ah-vay salırsız? Kimin qulbə-ginə çatacaq sizin səsiziniz bu qapısı-pəncərəsi bağlı otaqdan?

ADİL: Duz deyir, çox döz deyir. Tacmahal xala, ora getmək lazımdı indi.

ƏMİR: Ay Adil, yekə oğlansın, bu na deməkdi? Necə yanı gedin? Bu arvad ağzına gələni danışır san da buna hay verirsən? Heç fikirləşirsən dediyimi?

MƏRMƏR: Kəşini burada tək qoyub, getmək olar?

TACMAHAL: Na olar kişiyə? Na? Ona olan onsuz da olub, Neçə ildi yatır, bəlkə, bundan sonra da bir o qədər yatdı. Amma o gədənin kitabı bağlanıb, Aynaxanım burada, mən burada, Adil bala burada. Gedin o bədbaxın meyidina yiye durun. Ay Əmir, şofer ələsidi onlar, bəlkə adamları, qohumları heç yoxdu? Sani kimi diribaş, əlli-ayaqlı adam bu saat orda çox lazımdı.

ƏMİR: Əşşi, adam bilimirsən, ya gülsünü

ADİL: Biz burdayıq, də! Üç adam qalıraq.

ADİLƏ XANIM: Ay Adil, birdən məni çağırsa, ya Əmiri, ya Mərməri, bas, onda na deyəcəksən? Bilir, axı, burada kim var!

ADİL: Ay mama, qurban olum sənə, gedib deyəcəyəm: "Papa, ürəyime çox salma. Məmmədəğa avariyyəyə düşüb, ölüb". Yəni papa bütün ömrü boyu, papa ola-ola ölüm görməyib? Qəza, fəlakət, tuthatut görməyib?

ADİLƏ XANIM: Adil, san öz doğma atanı öldürmək istəyirsən?

TACMAHAL: Ölməz, qorxma, ölməz! Balka da, o kişinin əsl dərmanı indı, bu saat dərddı, göz yaşdı. Dərddı olan adam sakit olur, onu-bunu çox oynatmır, çox işə salmır. Kırınışa otunub öz içini yeyir.

MƏRMƏR: Ay arvad, sən ölənlərinin goru, qonşusan, özünü qonşu kimi də apar. Qohum-aqraba söhbətinə qarışma! Odu ha, bax, Aynaxanım, demək olar ki, bu evin iç adamıdı, amma otunub orda, bayaqdan heç səsini də çıvartmır. San da zəhmət çək gül ağzını yum!

Bəhadir qalır. Məmmədəğanın göndərdiyi şeyləri gətirir.

ADİLƏ XANIM: Apar, apar onlan burdan, gözələrim görməsin! Mən onlara əl vura bilərəm! Tacmahal xala gedanda aparar. Qapının ağzında qoy. Apar, evdə ye, ay arvad, apar-mağa ürək ələsən.

TACMAHAL: Niyə aparmıram, ay qızım, niyə ürək ələmirəm? Allahın nemətdi. Aparıram da, yeyərəm də. Ələ bilərəm Məmmədəğa özü öz əhsanını verdi. Yeyib, sonra da üstündən deyərəm: Allah sənə rəhmət ələsin, ay öz əhsanı üstə güdəz gedən iki yetim oğul atası! (Ağlayır, sına döyür.)

ADİL: Mama, bizdən, heç olmasa, bir adam getməliidi, axı, indi ora.

ADİLƏ XANIM: Oğul, üzmə ürəyimi, kim getsin?

MƏRMƏR: Doktor İmanov gələydı, onu göndərdimlik.

TACMAHAL: Hə də, burada diriləri öldürən doxtur, gedib orda ölü diriləcək.

ƏMİR: Adam, adam, adam! Tapdımı! Adam – Bəhadir! Adə, Bəhadir!

VAQIF SƏMƏDÖĞLÜ

BAHADİR (qoça-qoça gəlir). Bəli, Əmir müəllim!

ƏMİR: Bu da adamı Nədi, oxşamır? Qaçq, bu saat cum Məmmədəğinin evinə. Eşdirsən? Bizim adımızdan, birində növbədə kişinin adından başsağlığı ver, de ki, sabah imkan tapsaq, gələcəyik basdırmağa. Qandın?

BAHADİR: Qəndim də sözdü? Məhkəm. Bəs, bir şey verməyə?

ƏMİR: Yox, bunda bəş varmış, mənim xəbərim yox! (Məmmərə) Sumkanda nə qədər pul var?

MƏRƏR: Əmir, mən nə biləydim belə müsibət olacaq? Lap az pul götürmüşəm. Var-yox kicə min mənatdı.

TACMAHAL: O var-yoxunu yeyim səntir, Məmmərə!

ƏMİR: Eybi yox, ver onu bura. Ala bunu, qaçaş, orda bax, şupət elə gor başlılandı kimdi, qoy cibinə. Bilirsən də, elə yerdə pulu ciba necə qoyurlar? Ela qoyurlar ki, beş-on adam sücağını görsün, deyərsən, kişidəndi.

ADİLƏ XANIM: Sağ ol, Əmir, var ol, sənəz mən neyləyərdim bu dünyada?

ƏMİR: Sən nə dənişsən, Adilə xanım? Mən olanacan o kişinin borcundan cıxa bilərəm! (Bahadıra) Na durmusan, adal! Cum dal Məşin aşığıdadi dal! Mən get, kimi gözləyirsən?

BAHADİR: Hara?

ƏMİR: Necə yarı hara? Məmmədəğagilə!

BAHADİR: Adresini bilmirəm, axı.

ƏMİR: Bəs, kim bilir?

ADİLƏ XANIM: Mən də bilmirəm.

ƏMİR: Bəs, kim bilir?

MƏRƏR: Adilə xanım, Məmmədəğə kimi gəzdirdi kişidən sonra?

Yəyde qartapu oğunu

ADİLƏ XANIM: Na bilim, ay qızım? Ela deyirdi "təza xozeyin, təza xozeyin". Na ad, na familya. Aynaxanım, bəlkə, sən...
AYNAXANIM: Hardan, Adilə xanım? Xeyr, mənim də xəbərim yoxdur.

ƏMİR: Necə öyrənək onun adresini? Kim bilir, görəsən?

ADİL: Mən.

ADİLƏ XANIM: Allaha şükür!

ƏMİR: Tez de, Adil, Bahadır getsin.

ADİL: Mən dəyə bilərəm, ancaq göstərə bilərəm. Daha doğrusu, göstərə bilərdim. Pəpəylə neçə dəfə getmişik onun evinə. Anası yaxşı düşbərə bəşirdi. Bəla yadımdadı, amma küçünün adı, ev... Bayıl tərəfdədi.

BAHADİR: O boyda Bayıl...

ADİLƏ XANIM: Sənə gələn mənə gəlsin, oğul.

Zinqrov iki dəfə səziyə.

MƏRƏR: Aynaxanım, yubanma, get, gör, nə deyir kişi.

ADİLƏ XANIM: Tez ol, qızım. A, qapımı da bayaqdan aralı qoymusan ki! Kaş eşitməyeydi, burdakı səhəbəti.

Aynaxanım içəri keçib, tezliklə çıxir.

AYNAXANIM: Admiral Naximov küçəsi, ev 12, mənzil 35. Bayıldı.

Bahadır Unvanı təkrar eləyə-eləyə qaçır.

ƏMİR: Ay insanlar, ay millət! Gördünüz? Bəla kişiye canı qurban verməyəsən, bəs, neyləyəsən? Siz bir erkəkliyə baxın! Eşdirmiş!

VAQIF SƏMƏDOĞLU

ADİLƏ XANIM: Qəpimi indi yaxşı örtməsən, qızım?

AYNAXANIM: Bəli.

ƏMİR: Ay dada vay, sən bir erkəkləyə bax! (Daha bərk)

ADİLƏ XANIM: Çiyindən, elə bil, dağ düşdü. Aynaxanım, sənə qurban olum, nə yaxşı ki, qəpimi aralı qoymuşdun... Səni, görüm, hamişə şad olasan.

TACMAHAL: Hansı şadlıqdan danışırısan, qonşu can?

MƏRMƏR: Vallah, bu saat gedib, o kişinin ayaqlarından öpmək istəyirəm. (Ağlaya-ağlaya) Görsən, icazə verər?

Adil kövrəlir.

ADİLƏ XANIM: Sənə nə oldu, ay bala?

ADİL: Mən papamı çox istəyirəm, mama, Həmidən çox. Kaş, görəydin, hər dəfə Məmmədəğgildə camaatı necə güldürürdü, necə tostlar deyirdi. Orun anasına hər dəfə düş-bərəyə görə bir şey bağışlayırdı. Bir dəfə qızı saat alıb, verdi. Amma arvadın saatından başı çıxmırdı. Bilmirdi rəqəmlər nədi, əqrəblər nə oları deydi...

ƏMİR: Adə, ölüm, də! Ay köpək uşağı, niyə ölmürsüz? Hərçadı bu camaat? Həni, Allah, həni? Hərçadı ədalət? Gəlin də, gəlin baxın, görün, kim düşüb qalib arxası Ürayını yema, Adil, hər şey düzələcək! Düzəlməsə, deməli, biz kişi deyilik! Yerli-dibli!

Tacmahal xələmin xorubusu ejdəfir.

MƏRMƏR: A, bu arvad başını çiyimə qoyub, yuxuya getdi ki...

ƏMİR: Tərpanmə, tərpanmə, sən də insanpərvər ol, qoy, bir az yatırsən, Vətən qansidi.

Yoxdu qartopu oynadı

MƏRMƏR: Əfş, bu vətən qansinin başı daş kimi ağırdu. Çiyim getdi.

ƏMİR: Dayanın, dayanın, mən bu saat aparacağam onu evinə. Sizin üstünüzdə olur da?

ADİLƏ XANIM: Hə, ha, bir mərtəbə yuxarı.

ƏMİR: Canımçın, qollarım üstündə aparacağam bunu. Balərinə kimi. Amma siz səs salmayın, gülülməyin, mən ölüm, oynasın.

Əmir Tacmahal xələmi qaldırıb, yavaş-yavaş aparır.

Tacmahal xələ qəpimin ağzında oynadı.

TACMAHAL: Nəçəmmik, mənə dəmə aparırsan? Apar, qandan alım, apar, yay faslıdı, ulduzlu gecədi, apar, danda milyoldaşax bir az! Mərmər, qurtubay!

Əmir Tacmahal xələmi aparır.

ADİLƏ XANIM: Allah səni güldürsün, ay Əmir. Aynımız bir az açıldı. Mərmər, bayaq dediyim yadından çıxməsın.

MƏRMƏR: Nərahat olma, Adilə xanım, düzələr. Öz əlimizdə olan şeydi.

ADİLƏ XANIM: Adil, bala, gəl səni də aparım, yeməyini verim.

ADİL: Bura getir də.

ADİLƏ XANIM: Yox, qurban olum, ora gedək, sənə də rahat olar, mənə də.

Adilə xanım Adilin qoluna grib, o biri otağa aparır.

AYNAXANIM: Bu oğlana baxanda lap ürəyim yanır. Ağillikaməli, göyçək, di gal ki, belə...

MƏRMƏR: Eh, Aynaxanım, həyatdı da, neyləmək olar? Əsas məsələ şikəstlikdə deyil heç, çünki əvəl-axır operasiya olunub, düzələcək... Yaman istə keçir bu yay.

AYNAXANIM: Ötən yayə nisbətən bu halə toya gətməliidi. **MƏRMƏR:** Mənim qışdan xoşum gəlir. İstə geyinib, çıxırsan bayıra. Xüsusilə Moskvaədə şaxta adama lap ləzzət verir. Əynində yaxşı şuba oldu, soyuq təsir eləmir sənə. Kstati, lap yerinə düşdü, Aynaxanım, sənəin şubən var?

AYNAXANIM: Hərdən oldu? Yox, yoxurmdu.

MƏRMƏR: Sən bir işə bax! Ay sən! Mən özümə keçən il antiqa, qiymətli şuba almışdım. O gün də Əmir götürüb, bərinə də gətirib. Özü də elə ondan. Əynimə də tərs kimi gəlir. Bir ayağa dur, Aynaxanım... əsl sənəin malındır, elə bil üstündə biçilib. Əla olacaq sənə, İstəyirsən, Anaşka?

AYNAXANIM: Kim istəməz, ay Mərmər? Amma onlar yaman bəha olur, elə xəz...

MƏRMƏR: Səndən pul istəyən var, ay sənə qurban olum? Sənə mən şey sətaram? Utanmırsən?

AYNAXANIM: Bəs, nədi? Bağışlamaq istəyirsən mənə o cür bəhəli şey?

MƏRMƏR: Ay qız, qurbanı sənə yüz dənə elə şubəli Mayar, bir evli dəylik biz? Əmir o gün deyirdi ki, Aynaxanım kimi bir bəcam olaydı, daha dərdim olmazdı. Səninki gətirdi, bəcam, gəl bir üzündən öpüml!

AYNAXANIM: Vallah, ay Mərmər, heç bilmirəm necə təşəkkür eləyim...

MƏRMƏR: Biri dənə də burdan maç elə! Bu da sənəin təşəkkürü!

AYNAXANIM: Çox sağ ol, qurban olum, mən də imkan düşən kimi sənəinçin əlimdən gələni eləyəvəm.

MƏRMƏR: Amma həkim kimi, tibb bacısı kimi yox! Uzaq, uzaq!

AYNAXANIM: Əsl bəci kimi, doğma bəci kimi.

MƏRMƏR: Eh, ay Aynaxanım, bəyəq Adil haqda yaman dedin, lap içim qovruldu.

AYNAXANIM: Vallah, Mərmər bəci, bu evin, bəilka, dəəsi fədəsi o oğlandı.

MƏRMƏR: Bəilka də, albəttə. Cavan oğları, canlı, sağlam. Onun tay-üşları bu saat öz kefində, mən nə bilim nədə... Özün bilirsən nə işlərdən çıxırsan bu saat cavanlar.

AYNAXANIM: Elədi, düz deyirsən.

MƏRMƏR: Eh, ay Aynaxanım, ikimiz də qadınıq, yaxşı bilirik ki, o yaşda sağlam kişi xeyliyə, üçün bu dörd divar arasında qalmaq, bir qız, qadın üzü görməmək, birinin qoluna girib, bulvarda, heç olmasa, ora-bura gəzməmək nədi.

AYNAXANIM: Yəqin ki, asan iş deyil.

MƏRMƏR: Onu bu yaşda evləndirmək də olmaz, axı. Bir də evlənmək, yaşı bir yana qalsın, atasının bu vəziyyətində heç layıqdı ona?

AYNAXANIM: Elədi, elədi, doğrudan da, elədi!

MƏRMƏR: Yazıq gəldə sənə bu gecə yuxuda gördüb. Ayağı-yəlin.

AYNAXANIM: Bilirəm.

MƏRMƏR: Aynaxanım, mənə düz başə düş, amma necə vaxtdı bir dəm altıda yaşayırız, bir-birinin sənəinə oyranmışıq. Artıq şey demirəm, bəcam, anası yətəndə, sən hərdən-bir Adilin yanında otur, onunla bir az mehriban danış, alından tut... nə bilim, ay sənə qurban olum, həyatdı da... Gələn var, sonra danışıraq.

VAQIF SƏMƏDOĞLU

AYNAXANIM: Nə sonra? Nə lazımdsa, həmişini dedin.

Mərmər, uşaq deyiləm...

MƏRMƏR: Mən deyirəm...

AYNAXANIM: Baxanq...

Adilə xanım, Əmir və Adil gəlirlər.

ƏMİR: Aparıb birbaş yorğan-döşəyinə uzatdım Təcməhali. Nəvələrini gülməkdən getmişdilər, vallahi! Adə, pəh atonnan sənin, o yaşda adamda yaşamaq həvəsi nə boydadıl (*Doktor İmanov gəlir*) Ay sənin üzünü görək, doktor İmanisizov! İMANOV: Aynaxanım, yuxu dərmanı vermişən kişiyə?

AYNAXANIM: İndi verəcəyəm.

ƏMİR: Adam-zad saymırsan, professor?

İMANOV: Kişini yuxuya hazırlamaq lazımdı. Zərəfata, söhbətə vaxtım yoxdu.

ADİLƏ XANIM: Bəs, bülbülü gözləmirsiniz?

İMANOV: Nədi, hələ gəlib çıxmayıb? O biri heç gecikmədi.

ADİL: Gəlir, mama, gəlir.

ADİLƏ XANIM: Bəndən sonra sənin sluxunu yoxlamaq yoxdu, bala. Gətdim qapını açmağa.

Adilə xanım gedir. Aynaxanım və İmanov xəstənin yanına keçirlər.

MƏRMƏR: Bu təza bülbülü mən görməmişəm. Necədi?

ADİL: Bu bulaq səsi çıxarı.

MƏRMƏR: Ağzıyla?

ADİL: Yox, mama, deyir şarmankaya bənzar bir aparatı var.

Adilə xanım və bülbülü səsi qərarın adam gəlirlər.

Kişinin çox ciddi, mədəni gökəmi var.

Yəyda qartopu oyununu

"BÜLBÜL": Salamlar, hər zamanınız xeyir olsun! Xanım, süd və yumurta hazır?

Adilə xanım bəz yumurta və bir stakan süd gətirir.

Kişi yumurtanı dəlib, soyunur, üstündən də süd içir.

ƏMİR: Gətdi, ustad?

"BÜLBÜL": Təvəqqe edirim, mənə mane olmayasınız. Başlamaq olar? Mən hazır.

Aynaxanım və doktor İmanov çəkilir.

ADİLƏ XANIM: Hə, ləynə vurdular. İndi başlaya bilərsiniz. İynə vurdun da, Aynaxanım?

AYNAXANIM: Bəli, Adilə xanım.

ADİLƏ XANIM: Doktor İmanov, özü necə, yetməq istəyir?

İMANOV: İstəyir.

ƏMİR: Tez ol, ustad, başla yaratmağa.

"BÜLBÜL": Təvəqqe edirim mənə tələsdirməyəsiz.

"Bülbul" xəstənin qərarının ağzında aparatını rəhləyir.

Həmi ona baxır. Aynaxanım Adilə yanajır.

AYNAXANIM: Adil, yənə də üşüyürsən?

ADİL: Yaman, Aynaxanım, mən ölüm, qar yağır? Həmi aldadır mənə, sən aldatma.

AYNAXANIM: Adilə xanım paltonu vermədi sənə?

ADİL: Yox, yalandan deyir naftalına qoymuşam.

AYNAXANIM: Eybü yoxdu, səhəh mən sənə şuba gətirəram. Otağına. Gəcə. Öz əynimdə. İstəyirsən?

ADİL: Başa düşmədim, Aynaxanım.
 AYNAXANIM: Səbah başa düşərsən.

Aynaxanım əyləlib, Adilə fəjür. Sənə də öz yerinə qayıdır.

"BÜLBÜL": Hazır. Təvəqqe edirəm, böyük işiği söndürəsiniz.
 ƏMİR: Baş üstə, ustad.

Əmir işiği söndürür. Aləqəzənliq düşür. Aynaxanım xəstə yətan otağın qapısını açır. Kiçik aparatının qulpuunu firlatmağa başlayır. Sır-sır axan bulaq səsi gəlir. "Bülbül" cəh-cəh vurmağa başlayır. Ancaq zınqırov səslənir. Aynaxanım içəri gəlib, tezliklə çvax.

AYNAXANIM ("Bülbülə"), Bağışlayım, deyir ki, bulaqın səsinə
 bir az yavaş eləsin. Guya uzaqdan gəlir...
 "BÜLBÜL": Baş üstə. Hazır.

"Bülbül" cəh-cəh vura-vura, bulaq səsi çvaxır. Ona bir müddət dinməzce qulaq asıb, həmi əhəstə, dirmaqlan üstə otaqdan çvax.
 Pərdə yavaş-yavaş enir.

I HISSƏNİN SONU

II HISSƏ

Yəni həmin otaq. Adilə xanım kreslodə əyləşib. Doktor İmanov gəlir.
 Əlində bağlama var.

İMANOV: Səbahın xəyir, Adilə xanım.
 ADİLƏ XANIM: Bıy, xəyir ola, professor, adəmə birinci səlam verirsən?

İMANOV: İqim düşüb, neyləyim? Buzdolabda yer var?
 ADİLƏ XANIM: O na olan şeydi ebb?

İMANOV: Buzdolab? Xolodilnik, soyuducu.
 ADİLƏ XANIM: Ela de də, rəhmətliyin oğlu.

İMANOV: Atəmə rəhmətlik de mə, bəlkə, sağdı?

ADİLƏ XANIM: Neyirsən xolodilnik?

İMANOV: Vənqərski ördək almışam, ötürəm ondan ötrü. İki-üç il idi, Bakıda gəlmirdi ondan. Dünyədə bundan yeməli şey yoxdu. Bizimkilər nədənsə yemir bunu. Bir dəfə rayonda birindən soruşdum, dedi: biz ördəyi tükəndən ötrü saxlayıq, ətini itə atıq. iy verir. İstədim bir əgiz hürüb, deyim: atəm, ela bil, mən bir it, kas o ördəyi, tükü sənin, atı mənim.

ADİLƏ XANIM: Nədi, doktor, hürmək bacarırsən?

İMANOV: Olmaya mənə bu yaşda hürdürmək istəyirsən?

ADİLƏ XANIM: Mən yox. Amma o gün kişi deyirdi ki, gəcelər kənddə itlər hürüşəndə, ulaşənda adəmə xoş gəlir, yuxu gətirir.

İMANOV: Bülbüllər kişimin ürəyimi vurub?

ADİLƏ XANIM: Qorxma, doktor, zarafət eləyirəm. Amma lazım olsa, hümrəyə də adam tapıraq. Apar, doktor, apar ödəyini, qoy sağdaki xolodilnika. Orda, deyəsan, yer var.

İMANOV: İnciməzlər?

ADİLƏ XANIM: Kim, ay kişi?

İMANOV: Ordaki cücalar, qızıl baliqlar, ikralar, qırqovullar.

ADİLƏ XANIM: O baxır sənin ödəyinin tərbiyəsinə, özünü aparmağına.

İMANOV: "Tərbiyə" dedin yadıma düşdü – İbrahim müəlim gəlib Hindistandan. Bu tərbiyəsi alanda onun şolərini gördüm. Şofer... Allah rəhimət eləsin Məmmədəğayə! Amma, heç olmasa, biriniz gerek gedəydiz onu basdırmağa.

ADİLƏ XANIM: Bahadır! Tacmahal xalamı göndərmişdim. İndi cümə axşamlarının birində...

İMANOV: Na deyirəm, özünüzlə bilən məsləhətdi.

Doktor İmanov mətbəxo gedir. Xəstənin yanından Aynaxanım çəz.

ADİLƏ XANIM: Nəca oldu, qızım?

AYNAXANIM: Sağ əyağını yaxşı-yaxşı masaj elədim. Şükür, bir az qızartı gəldi, deyəsan. Dəməli, qan bəbat dövrən eləyir. Gələn var?

ADİLƏ XANIM: Doktor İmanov ördəklə.

AYNAXANIM: Hansı ördəklə? Nəca?

ADİLƏ XANIM: Sən demə, həkimimiz möhkəm ördək yeyən imiş. Düşüb-alıb birini, Apardı qoysun xolodilnika. Amma onu da sənə deyim ki, ördəyi burada stula oturub, özünü xolodilnika qoysaydı mən heç bir fərq görməzdəm.

AYNAXANIM: Yaman canına fikr verən ədəmdir. Aram-aram, yaxşı-yaxşı yeriməyənə baxmayın, çox sağlamlıq adamdı.

ADİLƏ XANIM: Kimsə görəkdi onun sağlamlığı? Onun canının sağlığımdan kim bir xeyir görüb? Odu, ha, arxası üstə

düşüb, yata-yeta da nəçəsinə gün ağılayır, na qədər adamın əlindən tutur...

AYNAXANIM: Sız da kimi kimlə müqayisə eləyirsiniz?

Doktor İmanov gəlir.

İMANOV: Dörd cüca, üç dana qızıl baliq, iki ədəd qırqovul, ikra-mikra, mən nə bilim nə! Bir dəstə göyərti yoxdu amma. Qədə zəlen, xanum?

ADİLƏ XANIM: Vər, vər, bəlkəndədi.

Zinəqrov çalır.

AYNAXANIM: Gedək, doktor.

İMANOV: Masaj eləmişən?

AYNAXANIM: Eləmişəm. Nəbzini tutmaq olmur. Elə bil, ondan deyil.

İMANOV (ostadan): Gəl, əşşi, endərtirtdi, özü də yələsindən.

İmanov ilə Aynaxanım xəstənin yanına keçirlər.

*Yan otaqdan Adil çəzir. Əyində qadın şubası.

ADİL: Millət oğullarından, qızlarından kim var burda?

ADİLƏ XANIM: Təkcə mənim, bala. O na meymunluqdu, çünksən? Heç sənə yaraşmır.

ADİL: Meymunluq meymunlardan başqa heç kəsə yaraşmır, mama. Ayrılıq da ancaq ayılara, canavarlıq canavara, tülkü-külük tülküyə yaraşır. Ancaq biz, biz hamısından olmaq istəyirik, mama.

ADİLƏ XANIM: Apar o şubanı yerinə qoy.

ADİL: Əl yerindədi, Adilə xanım. Çünki bu Mərmər xanım Aynaxanım xanıma başladığı şubadı. Bu gecə gətirib, saldı üstümə. Əntiqə şeydi, mama. Şubanı deyirəm.

Adila xanım ayağa qalıb, şubanı Adilin əyindən dartıb.

ADİLƏ XANIM: Ver bura, aparım, abir-həyan olsun, doktor İmanov burdadı, görür. Camaat san fikriləşdiyin qədər də əvvəlam deyil. Qızı da yera vurub, tapdılama!

ADİL: Onda Mərmərə də ki, bunu alıb, Aynaxanımın bir te-loqreyka bağışlasın. Sroybat soldatları geyinəndən. Mənimçin onuzda heç bir fərq yoxdu, vey gözlərin halına.

ADİLƏ XANIM: Burax, sən mənim canım. *(Şubanı dartır)*

Ver aparım o yana.

ADİL: Hayana?

ADİLƏ XANIM: Sən götürüdüyn yərə qoyacağam, qorxma.

ADİL: Amma hayif, mama, canım bir az qızışdı. Jaketimi gətir, mən tapa bilmədim.

Adila xanım şubanı aparır. Adil ehtiyatla gəlib, şəklin qarşısında durur.

Ağacı ilə onun divarda ölüb-olmadığını yoxlayır.

ADİL: Pəh atoman sanını! Gör, bir bu şəkil na yaman möhkəm yapıbız bizim divarlarımızdan! Dörd əlli yapıbız. Yox, atam, bu burdan çıxan şeyə oxşamır, qopan şeyə oxşamır. Ancaq tutduğu divar uçulsa, bəlkə, buna da bir şey ola bilər. Elə bil şəkil deyil, qişn sazağında qəfləton taybətay açılmış pəncərədi. Ay dədə vey...

ADİLƏ XANIM *(jaket gətirib, Adilin çiyinə salır)*. Nədi, oğul, yəna də neyçin gəlib, dəyanmısın burda?

ADİL: Fikirləşirəm özümcün. Deyirəm, kaş, bir bağımız olaydı.

ADİLƏ XANIM: Ay bala, sənin bağına na gəlib? Şahərdən, hakimlərdən uzaqdı deyə nəçə yaydı köçə bilirik ora.

ADİL: O bağı demirəm, mama, deyirəm kaş Afrikanın Şubalərinə bir bağımız olaydı. Amma yox... hayifdi...

ADİLƏ XANIM: Na tez döndün o gözəl fikirdən balaşka? Na hayifdi?

ADİL: Ey, ay mama, burda papa maral saxlayırdı, orda, Afrikada bağımız olsaydı, yaqın k, fil saxlayıcaqdı. İndi də bu qapının üstündə maral yox, fil balası duracaqdı, mama, xor-tumu da xarab olmuş saatın kəfkiri kimi sallana-sallana.

ADİLƏ XANIM: Ha, na olsun?

ADİL: O olsun ki, günlərin bir günündə Niftali adında bir qəpəqərə zənci qohumumuz lüt, anadangelmə duracaqdı burda, alindəki nizəyə fil balasını göstərib səndən soruşacaqdı: Ululu lu-lu, yamabalu?

ADİLƏ XANIM: O na deməkdə elə?

ADİL: "A cılı, bu filin özü durormu"?

Aynaxanım və doktor İmanov çıxırlar.

ADİLƏ XANIM: Nədi, doktor, ayağımın pulsu bəbətdi bu gün?

İMANOV: O heç, puls pis deyil, mənim bu gün kişinin nəfəs almağı bir o qədər xoşuma gəlir. Ağır nəfəs alır, Adilə xanım, gözində siqaret-zad vermirsiz ki, ona?

ADİLƏ XANIM: Sən na danışsən? Na mən, na də bu evdə başqa bir adam elə iş etməz.

AYNAXANIM: Çöreyi soruşurdu.

ADİLƏ XANIM: Qarıbədi, çoxdan gəlib çöxməliydi Niftali. Kaş Fırıqa bir şey olmayaydı. Sonra Məmmədəğa elə, bu da bəla.

İMANOV: – O molla məsələsi nədi, Adilə xanım? Mən heç zad başa düşmədim.

ADİLƏ XANIM: Əşqi, na olacaq? Xəsta nədincilyi, xəsta kəp-rizi. Dünənki pristupundan sonra dedi mənə: Az, Adilə, bə-bam inanıb, atam inanıb, mən niyə inanmamayəm?

İMANOV: Allaha?

ADİLƏ XANIM: Bəs, kimsə? Təcmahəl yazdıran duanı da icazə vermədi başının altına qoymağa. Dedi "sağımunu" düz yazsa bilməyən savadsızsa mən başımın altını etibar eləyəcəyəm. Dedi mollanı yanına gətirib, hər şeyi özüm ona aydınladırımaq istəyirəm, başqa adam bacarmaz.

İMANOV: Quyruğumuz, üz istəyirəm, qapı arəsində qalanda Allah da o saat yada düşür.

Qapının zəngi çalır.

AYNAXANIM: Bəy, Adil, sənin qulaqlarını gözə gətirdik, deyəsan. Na arəb eşitmədin qapıya adam gəldiyini?

(*Adilə xanım gedib qapını açır. Təcmahəl xala və Molla Mahmudla geri qayıdır.*)

TƏCMAHƏL: Gətirmişəm, ay camaat! Axır ki, bu evə də molla ayacağı dəydi.

MOLLA: Salam-mələykim.

İMANOV: Ələykas salam, molla əmi.

MOLLA: Atam, mənə niyə "əmi" deyirsən? Yaşda mən gərək ki, sandan xəyili kəçyəm.

ADİLƏ XANIM: Molla...

MOLLA: Molla Mahmuddu adım, anam.

ADİLƏ XANIM: Molla Mahmud, bu bizim həkimdi – doktor İmanov, o qız bizim tibb bacımızdı, bu arəvd bizim qonşumuzdu...

ADİL: Mən də bizim oğluzam.

MOLLA: ALLAH səna şafə versin, qardaş, gözəllərinə işiq gəlsin. Bəs, mənə yanına çağdırılan kimdi?

TƏCMAHƏL: Ordadı, Molla Mahmud, o otaqda. Xəstə yatır. Adilə, mən gətdim, navelərin darsdan gələn vaxtdı, haqq-həsəbi sonra eləyərək.

Təcmahəl xala gedir.

ADİLƏ XALA: Keç, Molla Mahmud, içəri keç. Aynaxanım, qızım, aç qapını.

AYNAXANIM: Baş üsta, Buyurun, mollə.

Molla Mahmud maral başına və şaldə baxır.

MOLLA: Bunlan yan-yana niyə vurmusuz? Günəhdı, axı,

Molla Mahmud xəstənin yanına keçir.

ADİL: Bu mollə bizim adama oxşadı.

AYNAXANIM: Yaxşı da geyinib. Səliqəli, tamiz. Gözlerində biclik də yoxdu.

İMANOV: Göy-göyərtili yeyən adamdı, deyəsan.

ADİLƏ XANIM: Sən Allah, doktor, Qurandan-zaddan axmaq axmaq suallar vermə molləyə.

İMANOV: Mən heç sual verdim ona? Ay Adil, Aynaxanım, mən heç ağzımı açdım?

ADİLƏ XANIM: Mən ümumiyyətlə deyirəm. Axır vaxtlar dəb düşüb, hamı bir məclisdə mollə görən kimi başlayırlar suallar yağdırmağa, özərlərini savadlı göstərməyə: ələ salmaq, dolamaq istəyirlər mollələr.

ADİL: Onu düz deyirsən, məmi.

İMANOV: Mən özüm də əsəbiləşirəm yas məclislərində...

Qapının zəngi çalır.

ADİLƏ XANIM: Adə, Adil, doğurdan da, səna nə olub bu gün? Əvvəlcədən xəbər vermirsən evə adam gəldiyini?

ADİL: Nə bilim, ay məmi. (*Adilə xanım qapını açmağa gedir.*) Doktor İmanov, şüba allergiya verə bilər?

VAQİF SƏMƏDƏĞLÜ

İMANOV: Nə şüba, necə şüba?

ADİL: Qadın şübası.

İMANOV: Niyə vermir? Xazdı da. Onun üstünə o qədər toz yığılır ki.

ADİL: Geyəndə tozu qalır?

Adilə xanım və Niftali gəlirlər.

NİFTALİ: Aya, tamamıgəz qınlıf batdım.

ADİL: Eşq olsun, əmioğlu! Friq necədi?

NİFTALİ: Həncəri olajax, a? Bekara. Gətirib buriyə, beşinci xəstəxanaya qoydurum qağamı. Ordan gəllərim, onunçün yubandım. (Sımkarı oçır) Götür, a ciji, bu əppay, bu da zoğal arağı!

ADİLƏ XANIM: Adə, şey tapmadın gətirməyə xəstə əminə?

NİFTALİ: Dirildəyəy. Adilin heykəl başı haqqı, dirildəyəy əmini zoğal arağı!

İMANOV: Onu ver mənə. Niftali, bugün-sabah topçular bayramı. Sənin sağlığına içib fışang ataram.

NİFTALİ: Olmalı adamsan, doxtur, vallah, bir gün içif səni öldürəjim. Bu andırdan hortdadan təkin kənddə hərliəlif qulağının divindən vurmağa adam gəzərim.

ADİL: Doktoru niyə öldürməy istəyirsən, əmioğlu?

NİFTALİ: Aya, bilirsənmi əyəxlərime baxıb, dərman yerinə nə verdi mənə bu əməlbəz?

ADİL: Nə?

NİFTALİ: Paltar sabını!

İMANOV: O zoğal arağını gizliat, Adilə xanım, mən bundan qorxuram.

NİFTALİ: Ə, kiti, qıvlasız... Aynaxanım, əminin yanında adam varmı?

Yəyda qartopu oyununu

AYNAXANIM: Vaxt.

ADİLƏ XANIM: Əmini neymisən?

NİFTALİ: Deyirəm Friqi tapşırısaydı, bir yaxşı profəssora. Yaman öysürür qağam, yaman.

İMANOV: Bura bax, o xəstəxanada işləyənlərin hamısı dost-əsnadı. Bu saat mən özüm zəng vurub, tapşırıram.

NİFTALİ: Sən yox, al O ana durt!

Molla Mahmud çaxır.

ADİLƏ XANIM: Sən keç əminin yanına, Niftali.

Niftali təvəccübə mollaya baxa-baxa içəri keçir.

AYNAXANIM: Keçin, əyləşin, molla.

ADİLƏ XANIM: Otur, Molla Mahmud, bu saat çay gətirim.

MOLLA: Zəhmət çəkme, anam, getməliyəm, günorta nəməzəni çətdirməliyəm.

ADİLƏ XANIM: Kişiyə söhbət ələdin?

MOLLA: Az-maz.

ADİLƏ XANIM: Nəcə yəni az-maz? Bəs, bu qədər yanında kim oturub?

MOLLA: Anam, içəri girən kimi mənə deddi: Otur, nərd oynayaq, əmrümdə nərdə molla udməmişəm.

ADİLƏ XANIM: Ha, nə oldu?

MOLLA: Nə olacaq? On beş manat uduzdum.

ADİLƏ XANIM: Yəni nərd oynaya-oynaya söhbət ələmə-diz, bir kəlmə də kəsmədi?

MOLLA: Söhbət də ələdik, kəlmə də kəsdik... Amma nə olsun?

ADİLƏ XANIM: Nəcə yəni nə olsun? Özün tapşırıqdı ki, molla çağıracaq, sənə dua yazdırmaq istəyirdi.

VAQIF SƏMƏDÖĞLÜ

MOLLA: Yox, anam, o kişi Allahla dua yox, başqa şey yazdırmaq istəyirdi.

ADİLƏ XANIM: Nə?

MOLLA: Talabnamə.

İMANOV: Nəca yəni talabnamə?

MOLLA: Talabnamənin necəsi olmur ki. O kişi istəyir ki, mən onun adından Allahla talabnamə yazım. Mən də onu yazsa bilərəm.

ADİLƏ XANIM: Ay kişi, ay Molla Mahmud, bir xirdələ, sən ölənlərinin gору, sən bizimlə niyə gizlənəq oynayrsən?

MOLLA: Bunun nəyi gizlənəq oldu? Anam, sözün qısası, mən bu kişinin sözündən-söhbətindən belə başa düşdüm ki, o, Allahı öz yanına qulluğa götürmək istəyir ki, Allahla taala da bu bacı kimi bu qəpmin dalında durub, qulağı bu zinqirəvən səzində olsun həmişə. Allah buna getməz, anam, getməz.

ADİLƏ XANIM: Ay molla, bizim evdəsən, özün də ruhani adamsən, odu çox xahiş edirəm səndən ağzına gələni danışma. Buyur, bu sənlin haqqın, *(mollaya konvert uzadır)* bu stul, otur, kişi dəyan duanı yaz.

MOLLA: Bu konvertdəki puldu, anam?

ADİLƏ XANIM: Yüz manatdı. Nədi, azdı? Lazımdısa, yüz də, iki yüz də qoyaram.

MOLLA: Anam, o kişi Allahı işə götürmək istəyir, indi sən də Allahla maaş kəsirsən?

ADİLƏ XANIM: Bura bax, mən manat getdim? Qorxma, bunlar özümüzküldür.

MOLLA: Anam, Allah rüşvət də almır.

ADİLƏ XANIM: Mənim daha sənə sözüm yoxdu. Yazmırsən, yazma.

MOLLA: Məna başqa sözüünüz?

loyda qortəpu oyunuu

ADİL: Molla Mahmud, sən bura gələndə hava çox soyuq idi?

MOLLA: Ay qardaş, kimsinçin soyuqdu, kimsinçin isti. Birinin başına gün vurur, o birinin başına qar yağır. Təki sağlıq olsun, salamatlıq olsun. Qalan şeylər düzəldir. Allah sənə də şəfa versin! Sağ olur, sağ ol, anam, lazım olarsa, adam göndər.

ADİLƏ XANIM: Sən biza daha lazım olmazsan.

MOLLA: Onu ancaq Allah bilir, anam.

Molla Mahmud gedir.

İMANOV: Mən bu mollanı hansısa kinoda görmüşəm. Keşiş rolunda.

ADİLƏ XANIM: Nə deyim Tacmahalal Bəla özündən razı mollanı bu boyda Bakıda ancaq o tapa bilirdi.

ADİL: Anıma, deyəsan, bir balaca utandırdı bizi. Səsindən, sözlərindən mötəbər adama oxşayı. Şəxsən mən onu görmək də istərdim.

ADİLƏ XANIM: Qoy o Tacmahal gəlsin, ona bir-iki kəlmə demək mənim boynumat

Nifalı xəstənin yanından çəb, qəpmin qarşısında ditz çöktür.

Qəpni dənə-dənə öpür.

İMANOV: Nə olub, ay gada?

ADİLƏ XANIM: Adə, dur ayağa, əmin eşidər.

NİFTALİ: Ənimə qurban olum, qurban! Ona gələni mənə gəlsin. Aya, belə də geniş qəlbi insanımı olarmış, a millət? *(Cibindən kağızlar çıxarır)*. O vəziyyətdə ola-ola üç profesora kağız yazdı, tapşırdı. Fırıq qəğamı. Var ol, a emil! *(Ayağa qalxır)*. Sən qalx, əmi, biz böyrü üstə düşüb qalax. Budu, baxın, a ciji, sən də bax, doxtur, sən də, Aynaxanım, sən də... Sənə ağrını ələm, əmiöğlül!

ADİLƏ XANIM: Yaxşı, sakit ol, ay bala.

NİFTALİ: A ciji, sənə bir iğim düşüb!

ADİLƏ XANIM: Nədi, bala, sənə canımı da qurban verəram, bu sözlərdən sənə!

NİFTALİ: Ay ciji, mənə bir duzlu xiyar, bir dənə da boş istəkan gətir. Əminin sağlığına hortədəjam, içməsam bağırım çatıyar. Qurban olum, a ciji.

ADİLƏ XANIM: Qurbanın quzu olsun, ada, əmivün...

NİFTALİ: Əmivün yox ciji, əmiyi!

ADİLƏ XANIM: Əmiyin sağlığına içmək istəyirsənsə həlalədi, iç! Nuş olsun! Hansından gətirir, bala? Bizdə içən olmasa da cürbəcür içkilər var.

ADİL: Konyak, vermuud, brendi, çinzano, viski, cinn, benedikdin və sairə!

NİFTALİ: Onlən o ana elə! Bu yaxşadı! Zoğal, milli, narodni arağ!

AYNAXANIM: Təmiz spirt verim?

NİFTALİ: Yox, yox, narodni yaxşadı, öz milli arağımız.

Adilə xanım stəkan və yemək gətirir.

ADİLƏ XANIM: Bu da sənin zakazın, bala! Əmiyi çox istəyirmissən sən də! Gəl, alınından öpüm.

NİFTALİ: Yaşa, a, ciji! (Özünə arağ süzür.)

ADİLƏ XANIM: Oğlum, sən tez-tez içmərsən ki?

NİFTALİ: Mən heç vaxt içməram, ciji, mən hortədəram!

ADİL: Bəlkə, mən də bir dənə gedim, mama?

ADİLƏ XANIM: Otur yerində, birce arağ içməyin qalmışdı sən!

NİFTALİ: Ürayını yemə, əmioloğlu, sənən də payın yerdə qalmaz, onu da hortədəram. (Stəkamı qaldırır.) A ciji, tanrıya qurban olum, qoymadı bir şey dəyişsin bu dünyada, qoy-

madlı. Bəy-bəy qaldı, nökar da eləjə nökar. Amanatdı bu kişi. Amanatə xəyanət olmas. Onu qorunmalıyq. Gərək köksümdə şair tabi olaydı, yaxşıca deyə biliməm. Əmbə tanrıdan birce arzum var: əminim canı sağ olsun, düşməni varsa – öksünt Mənim ömrümdən kəsib əminin ömrünə calasın. Tanrı. Sağ ol, var ol, a əmi, sənin əyaxlının altında ölüm mənt!

NİFTALİ: içir.

ADİLƏ XANIM: Nuş olsun, ay oğul. Lap kövrəldin mənə. Allah sizi qohumluqdan əskik eləməsin!

NİFTALİ: Əmioloğlu, izin ver sənin üzündən öpüm. Əmin əvəzsizən.

ADİL: Gəl, gəl, heç olmasa, zoğal arağının iyi dəysin buruma. Qoymadılar səninlə vurum.

NİFTALİ: Vurajəyxi! Hökman! Gözlərin açılajax, görəjəy, əmioloğlu. Səninlə üz-üzə oturub, zoğal arağı da hortədəjəyxi, əmilik də, dıbr da pörtədədi yəjəjəyxi! Ojax üstə əppəy də köyraləjəyxi! Aya, a doxtur, a köpəyoğlu, gəl sənə də öpüm, gəl dərdin aləmi! Qorxma, gəniməjəjəmi!

İMANOV: İndi yox, işdən sonra. İşdən çıxıb gəlləm, öpərsən. Mən iş vaxtı kişilərlə öpüşürəm.

AYNAXANIM: İki başı danışsınız ha, doktor. Bas iş vaxtı kiminlə...

Zinqirov tez-tez səslənir: Həmm əl-əyşəje düşür.

ADİL: Mama, papanın pristupu tutub!

ADİLƏ XANIM: Aynaxanım, kislorod! Tez ol, quruma, ay qızı!

İMANOV: Qorxma, qorxma, heç nə olmas! Sən işrisi götür, Aynaxanım, bunu mən götürdüm!

NİFTALİ: Nə oldu, Allah mənə öldürsün.

ADİL: Kislorod lazımdı, papa yənə boğulur, hava çatmır.

Adilə xanım, hakim və Aynaxarım Kislərod bəlişi,
dəvə-derman götürüb, xəstənin yanına qəpərlər.

NİFTALİ: A atam-anam sənə qurban olsun, bu nə işdi, ə?
A Tanrı, uzaq elə!

ADİL: Qorxma, indi keçər. Demək olar ki, hər gün priştup-
lan tutur papanın. Kislərod veririlər, bir cür darman var, onnan
vurulur venasına, keçib gedir.

NİFTALİ (özünə arazq söylər): Birini də vurajam. Qoy cüt ol-
sun. Niftalının tək sağlığı əmininə düşmədi. Sağ ol, əmi!

ADİL: Bəlkə, mənə də verəsən?

NİFTALİ: O ana dur, ə, eşitmədinmi çijn həcəri dedi? Bə
niyə geç çıxırlar yanımdan?

ADİL: Hələ xeyli orda olacaqlar. Kislərodun hamısını ud-
malıdı, iyne vurulmalıdı, məşq...

NİFTALİ: Bas, sən niyə gətmədin oriyat?

ADİL: Bəla hallarda al-ayağa dolaşa bilərəm mən. Birdə ki,
qorxuram, amioğlu, yaman qorxuram, orda ingilis ayaqqabi-
lan var...

Qəpənin zəngi çalınır.

NİFTALİ: Diyan qapıdı.

ADİL: Hə, kimsə gəlib. Gət aç, Niftalı, Aça bilərsən?

NİFTALİ: Niyə açamıram? Kənddən ha gəlməmişki!

ADİL: Bə hardan gəlmisən?

NİFTALİ: Ə, mizix qoyma, arax, deyəsan, beynimə vurub.

Niftalı qəpini açmağa gedir. Adil maralın baş qabağında dayanır.

Ağacı ilə onu yolaşdır.

ADİL: Necəsən, qardaş, necəsən, eləgülu? Görürsən də, bu
dünyada nə işlər olur? Dayan, dost, bu saat... (Ayağının altına

stul çəkib, ehtiyatla onun üstünə çıxır, cibindən dərsmal çıxar-
rıb, maralın gözününi bəqləyər. Aşağı düşür.) Bəla yaxşdı, qar-
daş, bəla...

Ziyad müəllim ilə Niftalı gəlirlər.

ZİYAD MÜƏLLİM: Xoş gördük səni, Adil, balas. Qeyd elə-
məliyim ki, indi gözümə sən son dəfə gördüyümdən xeyli
yaxşı dəyirsən. Ümumiyyətlə, görkəmin, marhum İslam əmin
dəmişkən, müsəbatı.

ADİL: Salam, Ziyad əmi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Bas, camaat hardadı, balası?

NİFTALİ: Əminin tutması tutub, a Ziyad müəllim, oriyə
gətdilər.

ZİYAD MÜƏLLİM: Xəstənin priştupu da tutar, əğnları da
olar. Bunlar çox təbii şeylərdi və ümumiyyətlə, hər bir xəstə-
nin, xəstəliyin, necə dəyərlər, pəbcəmi hallarıdır. Xəstəlik, bu-
nunla, özünü bir növ bürüzə verir ki, hakim nə ilə, necə mü-
barizə aparacağıni yaxşı, aydın görə bilsin. (Niftalıya.) Balas,
mən səni tanıya bilmədim, amma sən mənə nə yaxşı tanıdım?
NİFTALİ: Şəkillərinizi də görmüşəm, televizornan da.

ADİL: Bizim qohumdu, Ziyad əmi, rayondan, kəndimizdən
gəlib.

ZİYAD MÜƏLLİM: Lap yaxşı, atarın. Çox gözəl əliyəb ki,
gəlib Bakıya. Qohumluq, ümumiyyətlə, geniş baxımdan gö-
ründə çox gərəklı şeydi. İnsanları bir-birinə bağlayan fak-
tordu. Əlbəttə ki, mən nazarda təmiz, pak qohumluğu tutu-
ram. Əsl qohumluq bir şeydi, balalar, qohumbazlıq tamam
başqa bir şeydi. Qohumbazlıq insan münasibətində bəzən
iyranc, ikrah doğuran donlara, cildlərə girir. Qohumbazlıq
mənavi əlaqə və hətta dəyərdim ki, bir tərəfdən ideoloji dü-
rüşlüydü, o biri tərəfdən isə milli özünəməxsusluğu da pozur.
Bu haqda biz yorulmadan dəmişik, yazmışıq, təəssüf ki, hələ

tam qələbə qazanma bilməmişik. Onu da etiraf etməliyik. Hərçəndi bu cəbhədəki müvəffəqiyyətlərimiz də az deyil. (Niftəliyə). Həvalər necə keçir, balası, sizin tərəflərdə?

NİFTALİ: Həy?

ZİYAD MÜƏLLİM: Balası, həvaləri soruşuram, bu il iqlim şəraiti, zənnimcə, pis keçmədi, təsərrüfata uyğun oldu, əla deyilmi? Mən yanılmıram ki, balası?

NİFTALİ: İqlimdə, dənə, Ziyad müəllim, dərdin ələm, gah yağır aparır, gah yandırır aparır. Allah verdiyini qoyurlarmı insan yəsin?

ZİYAD MÜƏLLİM (gölür). Adli, balası, eşdirsən də nə şirin, necə təbii, müəyyən dli qrupuna daxil olan dila uyğun, ləhcələri var bunların? İnsan dinlədikcə dinləmək istəyir. Qarı-bədi, keşi də indiyə kimi ləhcəsini dəyişməyib. Balası, sənin adın nədir?

NİFTALİ: Niftəli.

ZİYAD MÜƏLLİM: Çox özünəməxsus və səmimi addır. Niftəli, balası, zəhmət çək, o kreslonu mənə ver, burada əyləşim. Umumiyyətlə, mən işi yaxşı düşən yerdə oturmağa adət etməmişəm. Kişiyə bizim əqidə rəqiblərimizin gözü bunu götürməyə də.

Niftəli kreslonu gətirir.

NİFTALİ: Kimin, a Ziyad müəllim, olmuya əminim də düşmənləri var?

ZİYAD MÜƏLLİM: Balası, onlara düşmən demək daqiq və düz olmazdı. Ancaq müəyyən mənada çəkişmə, ideya, fikir mübarizələri, əlbəttə ki, olub. İndi də var. Ancaq siz belə şeylərə düşməncillik deyirsiniz. Bu isə belə deyil. O kreslonu bura qoy, balası.

NİFTALİ: Bayur, Ziyad müəllim, əyləş.

ZİYAD MÜƏLLİM: Sağ ol, balası, özün də zəhmət çək belə dəyən ki, üzünü yaxşı görə bilim. Siz cəvənlər nədənsə bizim qədər işi sevmirsiniz. (Adilin alından ağca düşür) Adli, balası, ağacın düşdü. Özün qaldıra bilərsən?

ADLİ: Bəli, bəli, bu saat. (Axtarıb, ağacını tapır.)

ZİYAD MÜƏLLİM: Afərin, balası, xoşuma gəldin. Umumiyyətlə, daima, həmişə müstəqil olmağa çalışın. İşində də, ailədə də, ictimai fikirlərə münasibətdə də. Əlbəttə ki, bizim əldə etdiyimiz mütarəqi təcrübəni nəzərdə saxlamaq şərti. Niftəli, bala, təsərrüfat işləri necədi? Öhdəçilik, plan?

NİFTALİ: Mən nə bilim, a Ziyad müəllim, mən ha rəykom katibi deyiləm. O anda, bu anda gürulanerəm mən.

ZİYAD MÜƏLLİM: Olmaz, balası, belə yaramaz. Sən gərək öz doğma rayonunun bütün iqtisadi, mədəni işləri ilə dərindən maraqlanasan. Evlisənmi, neçə övladın var?

NİFTALİ: Dörd oğulbala varırıq, sizə qurban olsunlar.

ZİYAD MÜƏLLİM: Bu çox yaxşı, çox gözəl.

Adliə xanım, doktor İmanov və Aynaxanım xəstənin yanından çəkilir.

ADİLƏ XANIM: Şükür, min şükür, bu dəfə də keçdi. Xoş gəlmisiz, Ziyad qardaş, həmişə siz gələsiz.

ZİYAD MÜƏLLİM: Səni görməyimə çox şadam, Adliə bacı. Bizim qeroy neyləyir? Deyərsən, bir balaca təşvişə salmışdı səni. Mən də bu cəvənləri bilib-bilə burda söhbətə tutdum ki, çox heyacan keçirməsinlər. Öz qulaqlarını isə ələ o qapıdaydı. İndi halı necədi?

ADİLƏ XANIM: Şükür, düzəldi. Kislərod verdik, Aynaxanım linyə vurdul, İmanov ürək nahiyəsini, mən ayaqlarını ovsurdudum.

ZİYAD MÜƏLLİM: Çox yaxşı, çox yaxşı. Aynaxanım, balası sən necəsən?

AYNAXANIM: Sağ olun, Ziyad dayı, yaxşıyam.

ZİYAD MÜƏLLİM: Bu qız mane hər dəfə "dayı" deyəndə kövrəlirəm. Axı, mənim əvvəldən bacım olmayıb... İçimdə müəyyən mənada həmişə bacı həsrəti yaşayıb. Ancaq bu həsrət deməzdim ki, mane bədbinlik gətirib və yaxud mübarizə iradəmi zəiflədib, qətiyyəni yox. Doktor, sən necəsən? Hindistanda, demək olar ki, hər gün yadıma düşürdün. Oralar, axı, yaman yaşılıq, göylükdür!

İMANOV: Mən heç bir vaxt Hindistanı yemək fikrində olməmişəm. Mənimki bizim göy-göyərtidi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Niftal, balası, zəhmət çək, ora qoyduğum bağlamamı mane ver.

Niftal: az-maz vələy vura-vura bağlamamı gətirir.

NİFTAL: Buyur, Ziyad kişi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Balası, sən belə neyçin yeriyirsən? Xəstə deyilsən ki?

ADİLƏ XANIM: Xeyr, əmisi, bu əmisinin sağlığına bir az içib. Mən icazə verdim.

ZİYAD MÜƏLLİM: Biz də kişymən cavanlığda hərdən bir ondan istifadə eləyərdik. Ancaq qaydasında... Adila bacı, bunlar xırda hədiyyələrdi, özünüz bölüşdürün. Bax, bunlar qadın qolbaqlarıdır. Qarabüdəy dəridə çox gözəl görünür. Aynaxanım da birini, lap iktisni verə bilərsiniz. Doktor!

İMANOV: Bəli, Ziyad müəllim?

ZİYAD MÜƏLLİM: Sənə Hindistandan göyərti gətirmək çox çətin olardı mənəminçin, odur bu qələmi götür, xəstələrinə resept yazarsan.

NİFTAL: Yazar, başlatmış, savını resepti, paltar savını.

İMANOV: Ay gəda, sus! Çox sağ olun, Ziyad müəllim.

ZİYAD MÜƏLLİM: Adil, balası, bu da sənin hədiyyən.

ADIL: Nədi, Ziyad əmi?

ZİYAD MÜƏLLİM: Eynəkdi, balası. Gözlük. Bilirsən, bunun çox qəribə şüşələri var. Adına xameleon deyirlər. Işıq gücündən asılı olaraq rəngini özü-özünə dəyişir. Gur işığa çıxanda qaralır, qararıqlığa işıqlanır.

ADIL: Çox sağ olun, Ziyad əmi, qoyun stolun üstünə, sonra götürərəm.

Adilin ağac yere düşür.

ZİYAD MÜƏLLİM: Adil, balası, ağacın yere düşdü. Özün qaldıra bilərsən?

AYNAXANIM: Bu saat, dayan, mən gəlirəm...

ADIL: Yox, yox, özüm... (Ağacını tapıb, qaldırır).

ZİYAD MÜƏLLİM: Afarın, balası, çalış həmişə, daima müstaqil ol. İşdə də, ailədə də. Ümumiyyətlə, həyat müstaqil insanları sevir. Əlbəttə ki, qanun çərçivəsində müstaqil olanları. Əsl müstaqillik tabelikdədir.

İMANOV: Kişi ağzından dürr tökür, e...

Adila xanım eynəyini Adila verir.

ADİLƏ XANIM: Götür, oğul, Ziyad əmin inciyə bilər. Gözündəkindi mane ver.

ADIL: Sonra, mama, mənə, hələ qoy bu dursun. Ver onu, cibimə qoyum.

ZİYAD MÜƏLLİM: Bəli, Adila bacı, mən də gedim, qaradışılma da, bizim geroyla da görüşüm. Ona da hədiyyə gətirmişəm. Hind rəqqasları. Çox maraqlı fotoşəkillərdir.

ADİLƏ XANIM: Sizdə də az yoxdu, ha, Ziyad qardaş.

İMANOV: Yəni mane də baxmaq olmaz?

ZİYAD MÜƏLLİM: Bunlar mənim deyil, qardaşımdır. Özü lazım bilse, həmizə göstərar. *(Qapının ağzında dayanır).* Qarıbadi, Adilə bacı, bu məralin gözəlrimi kim bağlayıb dəsməllə? Nə deməkdir bu?

Adilə xanım Niftaliyə baxır.

NİFTALİ: Xəvərim yoxdu, a ciji, indijə görürəm.

ADİLƏ XANIM: Yaqın Adilin işidi. Ziyad əmisi, bu atası kimi zərəfatdan qalmır.

ZİYAD MÜƏLLİM: Bu cür gözəl məralin gözərləri bağlamaq deməliyəm ki, bir az həddindən artıq incə zərəfat kimi qələmə verilməlidir. Çünki bu sayaq zərəfatların konkret ünvanları olur həmişə. Hərə bunu özü istədiyi kimi qiymətləndirə bilər. Adilə bacı, bu şəkli də məsləhət görərdim ki, burdan götürəsiz. Ancaq atmayın. Bir yerə qoyun, dursun. Ha, dedim geroyumuzun yanına.

Ziyad müəllim xəstənin yanına keçir.

NİFTALİ: Az, a ciji!

ADİLƏ XANIM: Nədi, bala?

NİFTALİ: Bu Ziyad kişi nə yəman eşşəy adammış? Hay?

ADİLƏ XANIM: Elə demə, ayıbdı! Atan yaşında kişidi!

NİFTALİ: Elə mənim dadam da eşşəyin biriydi.

İMANOV: Oğul, adam özge adamların yanında atasına "eşşəy" deməz.

AVNAXANIM: Niftali, Ziyad müəllimi niyə söyürsən?

NİFTALİ: Həncəri niyə? Az, uzunqulaq olmayan adam da Hindistandan buriyə, dost dediyi, qardaş dediyi adamın kor oğluna çəşməyi gətirər. Olu ata nal vururlarmı, a başına döbünm?

Adilə xanım Niftaliyə susmaq üçün işarələr edir.

ADİLƏ XANIM: Nə olar, ay bala, qəşəng şeydi. İstəyib ki, Adil bala modnu görünsün. Ziyad əmisi çox yaxşı bilir ki, qardaşoğlunun indiki həli müvəqqəti şeydi. İnşallah, lap az qalıb, kişi ayağa qatxan kimi Adilə aparacaqdıq Moskvağa. Odu, Niftali, onu-bunu tanqid etməkdənsə get o stulu qoy ayaqlarının altına, məralin gözərlərindən o dəsməli aç.

AVNAXANIM: Niftali bir az keffidi, Adilə xanım, yxəlilb-zad eləyar. Mən qabqaram.

ADİLƏ XANIM: Dəyan, Avnaxanım, dəyan! Mən bağlamışam, mən də açacağam. *(Qəpiyə sarı gedir.)*

ADİLƏ XANIM: Ay bala, yxəlirlərsən! Doktor İmanov, kömək elə ona, ayağından tut. Avnaxanım, sən də muğayət ol gəddən.

ADİLƏ XANIM: Qorxma, mama, qorxma, biz də ayaq altında qalan oğlanlardan deyilik.

Adilə stula çıxıb, dəsməli məralın gözərlərindən açır, cibindən "xamileon" gözliyəyi çıxarıb, məralın gözərlərinə taxır. Aşağı düşür.

ADİLƏ XANIM: Adil, o nə nömrədi?

ADİLƏ XANIM: Qurban olum, mama, qoy, əynək dursun orda. Mən ölüm.

ADİLƏ XANIM: Ay gəddə, qurban olum nədi, mən ölüm nədi? İstəyirsən götür lap mənim gözərlərimə tax.

İMANOV: Yaxşı, mən müroxəss olum. Açıqamcağı gələrim.

ADİLƏ XANIM: Get, doktor, get. Amma çox yubanma. Hər halda həyansan.

Doktor İmanov gedir. Niftali özünə arıq süzür.

AVNAXANIM: Niftali qardaş, çox olmaz ki?

VAQİF SƏMƏDƏĞLÜ

NİFTALI: Kiri az, gənət Əmirimöğlunun sağlığına içmək istəyirəm.

ADİLƏ XANIM: Bəsindi, bala.

NİFTALI: Axırıncı. Bunu da hortdadıf, gedajam. Fırıq qağamın yanına. *(Cibindən kağızları çıxarıb, stolun üstünə atır.)* Bunları tapım dana, bu professorları... Sağ ol, amiöglü! Yaman xoşuma gələrsən, bəzən özünü qəti şəhər adamı təkin aparmırsan. At getirəjam sənə. Gözləri qartal təkin görən at. Tarkinə göyçək, xanım-xatın qızları al, harları Bakıda! Qoy görüsunlər kin, sən də bizim tərəfinin oğlusan. *(İçir.)* Aya, nə yaman yaxşıca getdi, aya, bə?

ADİLƏ XANIM: Adə, daha qurtar, bəsindi. Gedək mətbəxə, yemək zad verim, apar Fırıq. Axşam da gəl, hal Ya burda, ya da gedib Bahadırılıda yatarsın.

NİFTALI: O ala saxsağana oxşayan Bahadırımı deyirsən?

ADİLƏ XANIM: Nə saxsağan, o çox etibarlı adamdı. Əmirin sağ əli, dostudu.

NİFTALI: Dost yaxşı şeydi. Bəri bax, a ciji, bəyax o Ziyad kişi deyirdi kin əmirimin, onun düşmənləri var, deyirlər o anda dur, işəda oturma... nə bilim... kimdi onlar? Hay?

ADİLƏ XANIM: Eh, ay bala, sən əla bilirsen bu dünyada ancaq sənin əmini istəyənlər yaşayır? Gedək, gedək, Fırıq ni-garan qalar səndan.

NİFTALI: Kimdi, kimdi əmirimin düşməni?

ADİLƏ XANIM: Ay bala, bir deyil, iki deyil. Biri ələ indü onun yerində oturan.

NİFTALI: Qancx köpəköglü! Eləsini ayaxların altına salıf...

ADİLƏ XANIM: Axmaq-axmaq, gic-gic danışma. Gəl, gedək görək Fırıq aparmağa nəyimiz var?

NİFTALI: A ciji, qoy, birni də hortdadım, sən əmirimin canı!

ADİLƏ XANIM: Ələ and verənlər? İçirsən iç! Mən də gedim o biri gedəyə bir şey düzəldim.

Yayda qartopu oyunu

Adilə xanım gedir, Niftalı içir.

AYNAXANIM: Getdi, Niftalı qardaq?

ADİL: Eşimədin? Qul-qul-qu... rahat düşdü aşağı. Molo-dıq, amiöglü.

NİFTALI: Aya, a Adil, bə o qəqəni əminin yerində oturuf bilirməri kin, əminim böyrüstdə düşüf qalır? Hay?

ADİL: Nəca bilim, hardən bilim mən?

ADİLƏ XANIM: Niftalı! Ay bala, gəl gör, nə aparmırsan!

NİFTALI: Galeram, galeram!

Niftalı gedir.

AYNAXANIM: Mən bilməzdim ki, Niftalı belə içənmiş. Bir şüşə zoğal arəğini təkbaşına boşaldıb.

ADİL: Dübində bir şey qalmayıb, Aynaxanım?

AYNAXANIM: Qalsaydı da verməzdim. Anan düz dedi, sənə bu vəziyyətində bu araq zəhirimərə qəbiyyəy yaxın durmaq ölməz.

ADİL: Hansı vəziyyətimdə?

AYNAXANIM: Sənin bu, indiki vəziyyətinədə...

ADİL: Ay sizə qurban olum, nə vaxtə qədar kora kor, kara kar, qozbela qozbela deməyə utanacaqıq biz. Neyçin, axı? Neyçin qanacaqısızə mard, deməqoqə sözü üzə deyan, baş-qasında adi, günahsız yalan tutan qanacaqısızə, tarbiyasızə düz danışın, doğru seven deyəcəyik?

AYNAXANIM: Məyər, yalan danışmaq yaxşı şeydi?

ADİL: Eh, ay Aynaxanım, yalançı ancaq öz evini yıxır, tez-tez doğrudan, həqiqətdən dəm vuranlar özge evini.

AYNAXANIM: Na bilim, vallah, bəlkə də, düz deyirsən...

ADİL: Ziyad əminin gətirdiyi qəşəng əynəkdi?

VAQIF SƏMƏDƏGÜLÜ

AYNAXANIM: Çox, özü də marala ela yaraşır ki... Götürüb verim sənə, Adil?

ADİL: Yox, qoy orda qalsın. Sözlərinin adı necə oldu onun? AYNAXANIM: Xameleon. Mən eşitmişdim, amma görməmişdim. İşıqda qaralır, qararıqlıqda işıqlanır.

ADİL: O görün adama yaxşıdır. Fərqi bilsin, Mənimçin bu da pis deyil. Bunu görmüşəm, bilirəm necədi, onu yox.

AYNAXANIM: Adil, bax indi, birdən, qafiatın gözəlin açılış, mənə gərsən, gərsən ki, mən sənə təsəvvür elədiyim, yuxuda gördüyün, bu gəcə tanıdığım, yaxın olduğun qadına zarra qəddər də oxşamıram, onda nə deyərsən, necə olarsan?

ADİL: O saat kor olaram...

AYNAXANIM: Qurtar üzmə özünü.

ADİL: Üzəndə nə olar? Mənim vəziyyətimdə bu da bir məşğuliyətdir.

AYNAXANIM: Aha, özün də "bu vəziyyətimdə" dedin.

ADİL: Bəs, neyləyirəm?

Adilə xanım gəlir.

ADİLƏ XANIM: Ay başınıza dönürm, bu nə yaman tərs gəldymiş! Sumkaya nə qoyuram ela deyir: yetər, yetər! Amma, Adil, Friqa, Alış onun canını sağ ələsin, xeyli şey göndərdim. Gəl ki, hamısını zorla! Ay sən, Niftali, Niftali... (Stolun üstündəki kağızları götürür.) Ay sən, başın batsın, Niftali!

ADİL: Nə oldu, mama?

ADİLƏ XANIM: Əşşi, nə olacaq? Atan professorlara yazan kağızları burada qoyub!

ADİL: Eyi bəyoxdu, səbah aparar.

ADİLƏ XANIM: Ay ciji, qoy hortdadım, hortdadımı! Bu da hortdatmaq axırı! Dayan bir yaxşı baxım, görüm bunları...

ADİL, qurban olum, yanındadı, o böyük işiği yandır.

Yəyda qartopu oyunu

Adil yanındakı döyməni təpəli, basız. İştah yandır.

ADİL: Yandı?

ADİLƏ XANIM: Yandı, işığığa çxasan, bala. (Kağızları boxır). Ha də, özünü ki, var. O kağızları, Friqin işi qaldı səbəha.

AYNAXANIM: Siz çox narahət olmayın, Adilə xanım. O Friq də, bu Niftali də diribəş adamlardı. Orda, xəstəxanada kiminlə istəsəz, dil taparlar.

ADİLƏ XANIM: Ay qızım, bir var gədələrin mənlümlü-sənolumu, bir də var bu kişinin xahişi, sözü. Çağırmaıyb ki?

AYNAXANIM: Xeyr.

ADİL: Deyəsən, Ziyad əmiylə başlan söhbətə yaman qanı-şib. Mama, sən nəçə lidi bunların söhbətini eşdirsən?

ADİLƏ XANIM: Azı qırx il olar, nədi ki?

ADİL: Bu qırx ildə, gərsən, bunlar bir-birinə camı qırx dana ürək sözü deyiblər?

ADİLƏ XANIM: Oğul, ürək sözüne bilirsən nəçə il iş kəsirdi? Odu otur yerində başından yekə danışma. Xəbərin var o "ürək sözü" nə qədər adamı o söz ələyib? Bayaq eşidin Ziyad qardaş nə dedi maralın gözələrində dəsmalı görüb?

ADİL: Başə düşmədim nəyə yazdu?

ADİLƏ XANIM: Özü də bilir. Ancaq bilir ki, heç kəs məral başımın müqavəsinin gözələrini dəsmalı bağlamayıb. Bunu birinci dəfə ələyiblər. Deməli, bunu nəyəsə yazmaq olar. Bax, bunu çox yaxşı bilir, Ziyad qardaş, oğul, bilmasaydı bu günə gəlib çxmazdı.

Zinəprow çalınır. Adil güllər.

AYNAXANIM: Bıy, mən neyləyirəm?

ADİLƏ XANIM: Bu kişi ləp abır-həyasımı itirib.

Aynaxanım gedib ağı vedrəni gətir.

ADİL: Apar, Aynaxanım.

ADİLƏ XANIM: Adə, Ziyad qardaşın yanında eləyəcək?

ADİL: Əşş, qırx ilin səmimi dostlarıdı, nə olacaq?

AYNAXANIM: Aparım, Adilə xanım? Bir az Ziyad dayıdan utanıram.

ADİLƏ XANIM: Sən tibb bacısən, sənə utanmaq yaramaz.

Amma kaş yaşıl vedrəni istəyəydİ. Gör, neçə gündü...

ADİL: Yaşıl vedrəni işsiz qoyub.

Gülə-gülə Ziyad müəllim qox.

ZİYAD MÜƏLLİM: Aynaxanım, bəlası, nə dürmusan? Qardaşım, bizim qeroy fransızlar demişkən purliya piti eləmək istəyir. Keç içəri, qızım, xəstəyə onu saxlamaq ziyandır. Hərçənd, sağlam insana da onun bir əla xəyri yoxdur.

Aynaxanım içəri keçir. Ziyad müəllim kresloya əyləşir.

ADİLƏ XANIM: Deyəsən, yaxşı söhbət eləmişiz, Ziyad qardaş.

ADİL: Ürəkdən.

ZİYAD MÜƏLLİM: Nə yaxşı? Nə ürəkdən? Söhbət nədi? Özümlü əməli-başlı işə salmışam, içəri Hal-hazırda, demək olar ki, tamamilə çölməz bir vəziyyətəldəyəm.

ADİL: Nə olub, Ziyad ami?

ZİYAD MÜƏLLİM: Bliirsən, bəlası, bilirsən Adilə bacı, təxminən, iyirmi il bundan əvvəl, kişi, mən bir də mərhum İslam "Novi Yevropa" restoranına getmişdik. İndi o restoranın adını, deyəsən, dəyişiblər... Yanılmırsa... Adil, bəlası, "Novi Yevropa"

restoranının adını təzələyib nə qoyublar? İndi? Sənin kimi cavab bilməmiş olmas bunu.

ADİL: Ay Ziyad ami, sizə qurban olum, kor mənəm ya siz? Mən hara, restoran hara?

ADİLƏ XANIM: Adil!

ZİYAD MÜƏLLİM: Bəlası, adam böyüyün sözündən inciməz. Böyük, hətta səhv eləyində də onun səhvini tutmaz. Mən o sözü ürümi kontekstdə, məcazi mənada soruşdum. Mən çox yaxşı bilirəm ki, sən, ümumiyyətlə, restoranlara qəti surətdə aludə ola biləcək gənclərdən deyilsən. Axı, sən atan kimi bir simanın, anan Adilə xanım kimi bir fədakar qadının övladsən. Sən əsl, təmiz təbiiyə almısan. Hətta mənim yadımdadır ki, sən dördüncü sinifdə oxuyanda Çernəvskinin "Çto delat?" romanını rus dilində mütaləə edirdin. Adilə bacı, mən yanılmıram ki?

ADİLƏ XANIM: Eləydi, Ziyad qardaş, uşaqlıqda çox oxuyurdun. İndi... Ancaq o restoran məsələsi necə oldu?

ZİYAD MÜƏLLİM: Mən özüm də əla o mövzuya qayıtmaq istəyirdim. Bəli, hamən o "Novi Yevropa"da əyləşib, üçümüz şəm ələyirdik. Qonaqlığı da mərhum İslam verirdi. Görək ki, "Azad Şərq" kitabının qonoranını almışdı. Xülasə, Adilə bacı, Adilə bacı, sizi çox yormayım, restoranın orkestrində sifətli, vücudu müəyyən baxımdan xeyli gülməli görünən bir musiqiçi vardı. Kontrabas çalırdı. Adilə bacı, atan o kontrabas çalana baxa-baxa birdən qızmadı? Coşmadı? Deddi: mən, gərək, bu kişiyyə kontrabasda "Bayatı-Şiraz" çaldırımı!

ADİL: Kontrabasda "Bayatı-Şiraz"?

ZİYAD MÜƏLLİM: Çaldırıldı dal!

ADİL: Necə?

ZİYAD MÜƏLLİM: Xeyli pul verdi, balası. Mən də İndi bu əhvalət maza üçün xatırlatdım. Deməyəim də peşman oldum.

Yapırdı yoxamdan ki, gərək onu yerin dibindən də olsa tapdırıb, bura gətirəsan. Qoy yəna də biza kontrabasda "Bayət-Şiraz" çəlsin. İndi bilirmən nəyləyim? And da alıb mənəndən.

ADİL: Göz dəyməsən, Ziyad əmi, kəflər çəkmişiz, məşallah.

ADİLƏ XANIM: Hec narahət olmayın, Ziyad qardaş, mən bu saat sizi telefonda bizim Əmirfə ilə cəlaşdırıram. Ona tapşırım. Əmir o kontrabas çələri harda olsa tapıb, gətirər.

Adilə xanım gedir. Adilin əjəsi düşür.

ZİYAD MÜƏLLİM: Adil, balası, ağacın düşdü. Özün qaldır. Çalışın, hər işdə müstəqil olmağı bacarın. Fikirlərdə də, ictimai hadisələrə münasibətdə də.

ADİL (oğoc tapıb qəldirir): Ziyad əmi, Hindistanda da soyuqdu?

ZİYAD MÜƏLLİM: Bəli, nə soyuq? Buralar belə olanda, gər, oralar necədi?

ADİL: Qar da yağmır?

ZİYAD MÜƏLLİM: Çox ağıllı sual verirsən, balası. Bu məsələ ilə mən özüm də maraqlanıb, yeri düşəndə hindli dostlarımla birindən soruşdum. Çox qabaqcıl, düşüncəli, mütarəqqi fikiri bir yoldaş idi. O, mənə belə izah elədi ki, Nepal tərəfdə, oralar dağlıqdi, balası, bəzən, yayda da qar düşsən vaxtlar olur. Eynilə bizdə olan kimi. Çox xoşuma gəlir ki, Adil bala, sən coğrafiya ilə də maraqlanırsən.

ADİL: Ay kişi, nə coğrafiya, nə Nepal...

Adilə xanım telefonu gətirir.

ADİLƏ XANIM: Buyurun, Ziyad qardaş, yığmışam, Əmirfə danışın. Bağa saldım, dedim nə məsələdi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Əmir? Səsini eşidək, qəhrəman! Çox maraqlı, çox yaddaşda qalan səfər oldu. (Gülür). Əlbəttə, var gözəllər. Balası, sən bu dəyən məni əməlli-əngəllə salıb. Adilə bacı dedi? Ha, də! Orda, orkestrdə kontrabas çəlirdi. Adil lap yaxşı yaddımdadı, ümumiyyətlə, mənim həfzəmə çox itidi, bə... Səbzəlli İndiki kimi yaddımdadı. Səbzəli. Bilirəm, balası, bilirəm ki, tapacaqsən. Ölbəşə zərəli yoxdu, bir dirli kontrabas çələri tap. Sağ ol, Əmir, sağ ol, mən bilirdim ki, sən məni dardə qoymazsən.

Telefonu Adilə xanım verir.

ADİLƏ XANIM: Əmir, özün də çox ləngimə, Ziyad qardaş dərinxmasın.

Adilə xanım telefonu kənara qoyur.

ZİYAD MÜƏLLİM: Mən heç dərinxaram burda? Mən heç sizinlə dərinxə bilərəm? Qətiyyəni yox. Hərçəndi mənim də söhbətlərim, demək olar ki, bir o qədər cansıxıcı, dərinxənci olur. Mənim bir bəstəkər dostum mənim söhbət aparmagimi, danışmaq tarzimi Mələrin simfoniyaorkestrinin struktur quruluşuna bənzədir. Ancaq, Adilə bacı, atalar deyiblər ki, yaxşı söhbətin yanında gərək yaxşı çay olsun.

ADİLƏ XANIM: Bu saat, İndi gətirərəm. Yəqin ki, Hindistanda yaxşı çay çox içiz, ha?

ZİYAD MÜƏLLİM (fikrə gedir): Bıy, onlar nəyçin biza ancaq kofe verirdilər? Çay içməyim yadıma gəlmişirdi. Qaribədi...

ADİLƏ XANIM: Eybi yox, mən sizə əsl Hindistan çayı gətirərəm.

Aynaxanım vedra ilə xəstənin yanından çıxır.

AYNAXANIM: Baxacaqşız, Adila xanım!

ADILƏ XANIM: Ay qız, o yana keç, mətbəxə, orda baxaram. Ziyad qardaşa çay da dəmləyirəm gərək.

Adila xanım! Aynaxanım gedir-lər.

ZİYAD MÜƏLLİM: Adil, bala, yaman işə saldı məni atan. Hərçəndi gəncliyin, cavanlığın çox səhəbətəri, hamısı yox, əlbəttə, biz yəqin adamlar üçün baldan da şirin olur.

ADIL: Cavanlıqda papayla çox belə zərəfatlar eləmişiz, Ziyad əmi?

ZİYAD MÜƏLLİM: Bəs, necə? Siz elə bilirsiniz ki, bizim nəsil ancaq mübarizə ilə məşğul olub? Yox, balası, biz də zərəfat eləmişik, biz də deyib-gülmüşük, bizim də sevincimiz olub.

ADIL: Nəyə sevinmişiz, Ziyad əmi?

ZİYAD MÜƏLLİM: Məsələn, müharibədə çaldığımız qələbəyə.

ADIL: Ona indi də sevinirik hamımız. Mən adı, insani sevincilerdən danışırım.

ZİYAD MÜƏLLİM: Bizim heyatımız, balası, mübarizələrdə keçib. Orda hər qələbə – sevincdi. Hər məğlubiyyət – kədər. Əlbəttə ki, müvəqqəti kədər. Balası, təəssüf ki, həmişə bizim kimi adamların sözü keçməyib. Axır qələbəni biz çalsaq da. Birləfəlik, ömrürlük.

ADIL: Ziyad əmi, sizin sözlünüz həmişə düz söz olub?

ZİYAD MÜƏLLİM: Balası, bizim sözlümüz bizim sözlümüz olub. Deməli, düz söz, haqiqət olub. Atərin, Adil bala, mən çox sevinirəm ki, sən bu müvəqqəti şikəstliyinə baxmayaraq, mənim burda olduğumdan istifadə edib, sağlam fikirlər, bəzi

ictimai hadisələrə münasibətdə doğru-düzgün mülahizələr eşitmək istəyirsən.

ADIL: Mən görmək istəyirəm, Ziyad əmi. Özü də sağlam fikirlər, düzgün mülahizələr eşitməkdən qat-qat çox.

ZİYAD MÜƏLLİM: Adil, balası, insanın gözəli də heyətdə haqiqəti görmək üçün yararlıb. Ümidvaram ki, sən də məhz həyatı doğru görməyin həsrətindəsən.

ADIL: Mən sizin kostyumunuzun rəngini görmək həsrətindəyəm, Ziyad əmi. Gün batan çağı bağımızdakı armud ağacını görmək həsrətindəyəm. Yol qırağında oturub, yoldan keçənlərə baxmaq istəyirəm, Ziyad əmi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Çox təbii, özü də poetik arzudu, balası, dediyin. İş ki, qaldı mənim kostyumuma, balası, boz rəngdədir. Köynəyim ağ, qalstukum qırmızı, Sifatim də ki, balası, qara rəngdəyi, (Gülür).

ADIL: Rəngini dəyişir, Ziyad əmi?

ZİYAD MÜƏLLİM: Mənim sənə hədiyyə gətirdiyim eynəyi dəyişsən, balası?

ADIL: Bəli.

ZİYAD MÜƏLLİM: Dəyişir, balası.

ADIL: Bağışladım onu, Ziyad əmi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Kimsə, balası? Adam da əmisinin hədiyyəsini özəyəcə verər?

ADIL: Özge deyil, özümüzünküdür. O marala bağışladım siz gətirən eynəyi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Ha, çox qəribədi... Hənsisə multfilmində mən eynəki maral görmüşəm. Bizim sovet multfilmində. Səndən də, balası, soruşsan olsa belə cavab ver.

ADIL: Niyə? Soruşsan olsa, dəyərəm biz o maralla bir eynəyi. O mənim qardaşımdı elə bil.

ZİYAD MÜƏLLİM: Sənin atan da həmişə quşları, heyvanları çox sevib. Onlara məhəbbət sənə atandan keçib. Bu çox müsbət insani xüsusiyyətdi. Ürəyini yumşaqlığından, qəlbin nazlılığından xəbər verir. Umumiyyətlə, təbiət insanın daxilində aləminə harmoniya gətirir. Bir də klassik musiqi. Mən, balasa, hər dəfə Beethovenin "Patetik sonatasını" dinləyəndə ayağa qalxıb, özümü başqarıyyətə tutub demək istəyirəm: Daima müənz olun, xoşbəxt olun, insanlar!

Qəlpədən Tacmahal xala qız.

TACMAHAL: Onu ana əmcağı kəsanlərə deyirsən, ay sənin özünü mürdəşir yusun! Ay kişi, şirin-şirin, yağlı-yağlı, yekə-yekə yalan danışmaqdan yorulmadız?

ZİYAD MÜƏLLİM: Ay səni xoş gördük, gözəl Tacmahal! Ay arvad, ey məsulyyətsiz qarı, ələ sağağün, inan, sağağün sənin qarşında dayanıb, hüsrünə heyran-heyran tamaşa edə-yirdim. Sən, doğrudan da, misəlsiz gözəl imişsən, Tacmahal!
TACMAHAL: Bilirik, bilirik ki, Hindistandan gəlirsən.

Adlla xanımı Aynaxanım çay gətirirək.

ADİLƏ XANIM: Buyurun, Ziyad qardaş, əsl ora çaydı. Sən də otur, ay arvad.

ZİYAD MÜƏLLİM: Aynaxanım, balası, sən niyə gedib durdun orda? Bizimlə niyə çay içmərsən?

AYNAXANIM: Mən orda, mətbəxdə içdim, Ziyad dayı.

ZİYAD MÜƏLLİM: Afərin, balası, həmişə belə leyaqətli, ax-laqlı ol. Bu bizim qızların, qadınların lap uzaq keçmişlərdən ən ümdə xüsusiyyəti olub.

ADİL: Məna soyuqdu, Aynaxanım, zəhmət olmasa, o şubanı bura gətir.

ADİLƏ XANIM (asab): Mən bir şey gətirəm indifi (*Gedir.*)
ZİYAD MÜƏLLİM: Nədi, xeyir ola, Adil balanın yanında üçütmə var? Balası, sənin əsl yerin Hindistandı.

TACMAHAL: Hamımızın birca dənə əsl yer var, ay kişi, nə Hindistan?

ZİYAD MÜƏLLİM: O haradı ələ?

TACMAHAL: Qara got, hara olacaq?

AYNAXANIM: Tacmahal xala, sənin yumorun əvvəllər belə qara deyildi.

TACMAHAL: Mənimki deməkdi, ay qız, güldürməkdə. Hər şəhliğin, hər sarayın bir təbəyi olur, mən də bu aləmin, bu evin təbəyyəmi!

Adlla xanım pəncək gətirib, Adilim çiyinə salır.

ADİLƏ XANIM: Sənin nəyin tələkə oldu, ay qonşu, istəyində lap başımızın üstündə gəzirsən.

TACMAHAL: Bura bax, səhar gətirdiyim mollanın pulunu ver. On beş manat xərcim çıxıb.

ADİLƏ XANIM: A, o özü heç pul almadı.

TACMAHAL: Onu onun özü bilək, öz işdi. Mən öz xərcimi istəyirəm. On beş manat. İki stakan krüşon da içmişəm. Ziyad kişi, Hindistanda krüşonun istəkəmi bizim pulları nəçəyədi? Amma düzündə de.

ZİYAD MÜƏLLİM: Onlar əsas etibarilə koka-kola içirlər, Tacmahal.

TACMAHAL: Yəni onlarda halal-haram yoxdu? Donuz əti də yeyirlər?

ZİYAD MÜƏLLİM: Məni dini məsələlər qətiyyənlə maraqlandırmırdı orda, Təcməhəl. Çünki biz o mərhələni, necə deyirlər, çoxdan keçmişik.

TACMAHAL: Allahın çərəyini allahsızlıqdan çıxarırsız, burununuzdan gələcək bir gün.

ADİLƏ XANIM: Ay arvad, özünü abırılı apar, gör, bir kiminlə danışarsanı!

TACMAHAL: Mən tələyəm. Tələkdən inciməzəlr. Tələkdən Şah Abbas inciməyib, bu na zibildi?

ZİYAD MÜƏLLİM: Sən na desən də mənə xoşdu, gözəl Təcməhəl.

Zinqirov səslənir. Aynaxanım içəri girib, çıxır.

AYNAXANIM: Adil, kişi səni çağırır.

Adil yavaş-yavaş kişinin yanına keçir.

ZİYAD MÜƏLLİM: Adifa bacı, kişi bir az özünə gələn kimi Adili Moskvaya aparmaq lazımdır.

AYNAXANIM: Bizim özümüzdə də yaxşı göz həkimləri var, Ziyad dayı.

ZİYAD MÜƏLLİM: Yox, Aynaxanım, bəla, göz çox inca şeydir, onu hər millətə etibar etmək olmaz. Həkimə, mən həkim demək istəyirdim.

AYNAXANIM: Çox çətin də operasiya deyil.

ADİLƏ XANIM: Sən işinlə məşğul ol, qızım.

TACMAHAL: Bax, Ziyad kişi, sənə indidən vəsiyyət eləyirəm. Pui da qoymuşam. Mən öləndə mürdəşini Moskvadan gətirdirsən! Orda tatar məscidi var. Mənim gül kimi əndamimi nəbədə bizim mürdəşirlərə etibar eləyəsən, hal Rusvəy olaram sonra cənnətdə!

ADİLƏ XANIM: Hardan bilirsən cənnətə düşəcəksən?

TACMAHAL: Ay qız, bu Ziyad kimi adamları qoyub, əzrə-yil məni heç cəhənnəmə aparar? Yəni ölümün vicdani yoxdu?

ZİYAD MÜƏLLİM: Yəməni satmaşır bu gün mənə Təcməhəl xanım.

Adil çıxır. Əlində İngilis botinkaları.

ADİL: Papa bunları mənə bağışladı, mama... Neyləyirəm?

ADİLƏ XANIM: Neyləyəcəksən, bala? Mübarəkdi!

TACMAHAL: Səğliqlən, düşməni gözə ayaqlarının altında qalsın.

ADİL: Yox! Göz yox...

ZİYAD MÜƏLLİM: Qışda yaxşı isti saxlar ayaqlarını, bəla.

ADİL: Qış miyə? Mənə indiki soyuqdu, İndi qar yağır. İndi geyəcəm bu botinkaları...

ADİLƏ XANIM: Ayıbdı, ay oğul, Ziyad əmindən utan. Bu na kaprizdi?

ADİL: Ziyad əmi həmişə deyir ki, insan müstəqil olmalıdır.

ZİYAD MÜƏLLİM: Balası, mən insan, vətəndaş müstəqilliyindən danışanda heç də yayda qış ayaqqabısı geyməyi nəzərdə tutmurdu. Ancaq, balası, canında əgər üstünmə varsa, heç kəsdən çəkinmə, gey onları. Burada özge adam yoxdu.

TACMAHAL: Gey o ayaqqabıları, sonra da çıx dama, ay gədə! Miyoldə Aynaxanım də gəlsin, ay Ziyad kişi, sən bilirsən, pişik əti halaldı, ya haram?

Adil gedir.

ZİYAD MÜƏLLİM: Na halat-haramlığımı bilirəm, na də dədini.

TACMAHAL: Bilməmiş olmasan. Sənin cavahilgim çox boyuyub eşitmişəm.

Zənginov səsiylir. Aynaxanım içəri girib çıxar.

AYNAXANIM: Tacmahal xala, səni çağırır. Amma çubuğu o yana qoy.

TACMAHAL: Tez ol, qızım, o duxundan maneə ver. *(Aynaxanımın duxu olur.)* Həra məliidi?

AYNAXANIM: Rıqca.

TACMAHAL: Firma tapan bilmirsən, qadım ağzına olsun səhni!

Tacmahal xala atırdənib kişinin yanına keçir.

ZİYAD MÜƏLLİM: Çox təbib, özü də səmimi insandı bu Tacmahal qan. Gərəkdir ki, qorşuluqda da yaxşıdır, Adilə bacı, mən yanılıram ki?

ADİLƏ XANIM: Bəli, pis deyil, Ziyad qardaş. Ən yaxşı cəhəti də ondadır ki, zarafatlarıyla, atmacalarıyla hamımızı pis fikirləndirən ayırır. Kişi onu elə buna görə çox istəyir.

TACMAHAL: *(boş qopıdan çıxır.)* Aynaxanım, o təza iynəni götür gəl. İstəyir mənim yanımda vurasan. Harasına vuracağısan?

AYNAXANIM: Ay arvad, keç içəri! Allah səni utandırsın! Gəlirəm.

TACMAHAL: Başa düşdüm. Hayıf očkimi götürməmişəm.

Aynaxanım iynə vurmağa gedir.

ZİYAD MÜƏLLİM: Görürsən də, Adilə bacı, bizim qeroy da zarafatlıdır, məzasından qılan adam deyil. Onun avazında

bir qədər irədəsiz, qeyri-matəm insan olsaydı, güman ki, çoxdan bədibniliyə uğramışdı, ruhdan düşmüşdü. Bu isə özünü mübarizələrin ruhu, sağlamlıq nükibnillik ilə saxlayır, yaşadır. Eh, bizim nəsil, bizim nəsil...

ADİLƏ XANIM: Doğrudan da, sizin nəsil çox möhkəm nəsil çıxdı, Ziyad qardaş.

Qapının zəngi çalınır. Adilə xanım gedir. Əmir, Məmməd, Bahadır və əldən-ayaqdan düşmüş bir qoca gəlir.

Qocanın alında kontrabas var.

ZİYAD MÜƏLLİM: Ay səni xoş gördük, Səbzəlli Məni tanıya bildinmi, əzzim?

SƏBZƏLLİ: Tı toje labux, çuvak?

ZİYAD MÜƏLLİM: Çto? Bu na deyir?

Əmir Səbzəllinin qulağına nəsa piçləyir.

SƏBZƏLLİ: A, vspomnill! Bizim restorana tez-tez gələrdiz. Bir dəfə də Stelaynan gəlmişiz, klükuxası Avstiryaçka, yadımdadır? Krupni bazıan düşdü onda.

ZİYAD MÜƏLLİM: Ay kişi, səni kiminləsə səhv salırsən. Nə Stella? Biz o bərədə mömin adamlarıq.

SƏBZƏLLİ: *(Əmirə.)* Vryot, padla budu. On şuroval s Avstriyaçkoy.

ZİYAD MÜƏLLİM: Na deyirsən, Səbzəlli?

SƏBZƏLLİ: İstəyirsən bunu nəstroit eləyim?

ƏMİR: Sizi görməyə çox şadam, Ziyad müəllim.

ZİYAD MÜƏLLİM: Salam, Əmir bala, çox sağ ol ki, məni darda qoymadın. Mən bunu görən kimi tanıdım. Ancaq o məni kiminləsə çaşdırdı, görürür yaşdan huşu xarab olub.

VAQIF SƏMƏDƏĞLÜ

ƏMİR: O boyda şeyi çalmaqdən də adam xarab ola bilər.

ZİYAD MÜƏLLİM: Mərmər, balası, sən necəsən?

MƏRMƏR: Vər olun, Ziyad əmi, hamımız sizə duaçıyıq.

ZİYAD MÜƏLLİM: Sənin, gərək ki, iki qızın var, eləmi? Biri

Nəilə, o biri Sayyara. Mən yənimirəm ki, balası?

MƏRMƏR: Xeyr, sizin haftəniiz qarşısında baş aymək olar, Ziyad müəllim. Biz sizinlə fəxr edirik.

ƏMİR: Elə evdə də sözümlüz-söhbətmiş gəh kişidən gədir, gəh sizdən.

ZİYAD MÜƏLLİM: Ayırmayın, bizi bir-birimizdən ayırmayın. Biz hamışə əqidə dostları olmuşuq, bir cəbhənin əsgərləri kimi tanınmışıq.

SƏBZƏLİ: Zdes bedem labat? Otsyuda, avstriyak?

ZİYAD MÜƏLLİM: Səbzəlli yoldaş, inan ki, mən Avstriya respublikasında heç olmamışam da!

ADİLƏ XANIM: Səbzəlli kişi, bir az hələ səbir elə, kişinin yanında adamlar var, qoy, çəsinlər.

SƏBZƏLİ: Məni maşinla apararı olacaq evə?

BAHADİR: Aparacaqam, aparacaqam, sən işində ol, yaxşı çal. Vozvğənni!

SƏBZƏLİ: A kir budet?

BAHADİR: Arağ? Olacaq, olacaq.

Təcmahal və Aynaxanım kişinin otajından çənilir.

ADİLƏ XANIM: Aynaxanım, gət kişiye de ki, kontrabas çalan gəlib.

AYNAXANIM: Baş üstə.

ZİYAD MÜƏLLİM: Dayan, balası, rica edirəm. Bu iş mən başlamışam, mən də sona yetirməliyəm. Qeroya özüm xəbər

Yöyədə qartopu eyunu

verməliyəm. Səbzəllinin gəlməyini. Bir də "Bayatı-Şiraz" çalınanda mən onun yanında olmadım nə ləzzəti?

Ziyad müəllim səxstanin yanına keçir.

MƏRMƏR: Allah səxsləsin bu kişini də. Çox insan adlandı.

TACMAHAL: Ay qız, Mərmər, nə qəşəng ağ paltarın var?

Hansı parçadandı bu?

MƏRMƏR: Sən bilən şey deyil, ay arvad, o yana dur, bəğüldüm.

TACMAHAL: Əcəb kafənlik parçadı.

Adilə xanım Əmirə söhbət eləyir.

ADİLƏ XANIM: Ziyən olmaz, ay Əmir?

ƏMİR: Əşşi, nə ziyən? Körpə uşaqlara da eləyirlər.

ADİLƏ XANIM: Təcmahal xanım, bir bura zəhmət çək.

TACMAHAL: Buyur, bu da mən, Sözü mənədi?

ADİLƏ XANIM: Bura bax, sən o gün nəvəncin ondan almışdın ha...

TACMAHAL: Nə ondan?

ADİLƏ XANIM: Əşşi, şey də... Yaxın gəl... (Qulağına deyir).

TACMAHAL: İmala! Deməyə nəyincin utanırsan? Nə ayıb var imalədə? Həminin başına gələn işdi.

ADİLƏ XANIM: Az danış, yaxşı! Get, onu gətir, lazım olar.

TACMAHAL: Gətirə bilmərəm, qurban ölüm sənə.

ADİLƏ XANIM: Nəyincin, ay arvad?

TACMAHAL: Təzədi, canıncın, siflə eləməmişkət!

ƏMİR: Ayıb olsun sənə, vətən qansı!

Ziyad müəllim qəzi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Adilə bacı, iki qədəh konyak, bir də bir limon gətir, zəhmət olmasa. Gəncliyi yəda salmaq istəyirik.
SƏBZƏLİ: Xanumq, iki yox, üç rünaməçəki, zəhmət olmasa.

ADİLƏ XANIM: Olmaz, olmaz, bu saat gətirəm.

Adilə xanım gedir.

ƏMİR: Ustad, konyak səni xarab eləməz ki?

SƏBZƏLİ: Naoborot! A tı znaeş, çuəçə, indi yadıma düşdü. O avstriyak iki konyak zakaz eləyəndə.

ƏMİR: Nə düşdü yadına?

SƏBZƏLİ: O "Bayatı-Şiraz" məsələsi. Ta istoriya. Oni zaka-zalı, mən də məcbur olub çaldım. Slabal. Babki, pul belə lazımdır idi. Diya səmyi. İ ya sıqrıl. Potom bil v dioxore, domoy şyol, kak oplevanniy i plakal. A potom uje sam iqral, stariq, ne unijalya. Aıçal-ucal uje ne bilo. Diya babok i dlya kayfa.

TACMAHAL: Bu öz tabutunda səgah çalan hansı dilidə danışır?

MƏRMƏR: Ay arvad, muzikantların öz dili, öz lərqonu var.

Adilə xanım konyak gətirir. Bir qədəh Səbzəliyə verir, xəstənin otağına keçir. Doktor İmanov da gəlir. Sakitə, yorğun, Qapının ağzında kresloya oturur.

SƏBZƏLİ: Şcaştya etomə domul Budem! (fıçır.)

ƏMİR: Bahadır, vaxtdı, sən də bu çalanacan özünü ver ora. O əmanəti gətir. Bir dəne qutudu. Üstündə qırmızı zolaq.
BAHADİR: Sonra gedərəm də. Mən də buna qulaq asmaq istəyirəm, axı...

ƏMİR: Ada, sonra aparıb, evdə səhərəcən çaldırırsən. Get, kantor bağlanar.

BAHADİR: O gün gətdiyimiz yera?

ƏMİR: Əşşi, nə küt adamsən sən? Millisiyaynan üzbəüz!
BAHADİR: Oldu, gətdim.

Bahadır gedir.

ƏMİR: Doktor İmanov, nə yaman qəmilsən bu gün?

İMANOV: Fikir vermişəm, qızım yaman xəstələnib.

MƏRMƏR: Allah şafa versin!

TACMAHAL: Qızın xəstədi, çıx get öz xarabana. Burada nə oturmusan?

İMANOV: Kişini yatırtmalıyam... Mənə bu gün dəymə, Tac-mahal.

Adilə xanım çoxub, qapını açıq qoyur.

ADİLƏ XANIM: Sakiti Deyirlər çəlsin. Amma bura bax, Tac-mahal, atmaca-zad olmasın, ha. Hamınız sakit oturun. Gəl, Səbzəli kişi, gəl burada dayan.

ZİYAD MÜƏLLİMİN SƏSİ: Səbzəli yoldaş, bir az sağa keç. Bir qədər də!

SƏBZƏLİ: Belə? Tak klyovo?

ZİYAD MÜƏLLİMİN SƏSİ: Yaxşıdı, yaxşı. Ancaq hələ çalma, talasma, qoy biz içək... İndi başlaya bilərsiniz!

SƏBZƏLİ: Dorociq druzyal! A səyçəs po prosbe nəşiç dorociq, uvəjamix qostey, nəşiç dıvnişnix klyıentov, prozvuçit drevniy azərbaydjanskiy muqam Bayatı-Şiraz! Eta muzıka ne prednaznaçena dlya tansev. Eto – k svedeniyyu molodejı. Spasibo za vniimanie.

Səbəli kontrabasda "Bəyət-Şiraz" çalmağa başlayır. Aynaxanım yavaş-yavaş gəlib, doktor İmanovun qabağında durur.

İMANOV: Nədi, qızım, kişi necədi?

AYNAXANIM: Kişidə bir dəyişiklik yoxdu. Siz yaman yorğun görünürsüz.

İMANOV: Uşaq deyəsən... heç ciyərlərindən göztüm sığ-çimiz. Bu gecə piramidolu yarım kubik də artır, qızım.

AYNAXANIM: Baş üstə. Doktor...

İMANOV: Ay qızım, qoy, buna qulaq asağ da, bəlkə, aynımız bir az açıldı? Əcab komediya açdılar... Kəfdi, kefi!

AYNAXANIM: Tss... Bir az yavaş danışın.

İMANOV: Onda bu yana gəl, adam kimi danışsaq. Na de-yirsan, qızım?

AYNAXANIM: Siz maneə heç "qızım" deməmişdiz.

İMANOV: Öz qızım xəstədi, bəlkə, onunçun... Nədi, nə demək istəyirdin?

AYNAXANIM: Doktor, sən Allah, bunları başa salın, yavaş-
rın, deyin o oğlani burda operasiyaya qoysunlar. Bizimkilərə
etibar eləmirlərsə tezliklə aparınlar Moskvoya. Cavan, ürə-
yitəmiş oğlandı Adli, adamın yazığı gəlir. Bəzən ona baxanda
ağlamaq tutur mani. Axi hər şey bunların öz alindədi, doktor
İmanov.

İMANOV: Yaxşı, bas operasiyanın buna na dəxli var?

AYNAXANIM: Nəca yeni operasiyanın nə dəxli var?

İMANOV: Uşaq-uşaq danışma, qızım, düzəlen iş deyil bu.

AYNAXANIM: Ota bilməzi Axi, necə, professor...

İMANOV: Ruslar demişkan: Medisina tut bəssinə.

AYNAXANIM: Dəməli, ələ kor qalacaq? Gözleri açılmayacaq?

İMANOV: Yox, ay bala, məsələ başqa şeydədi.

AYNAXANIM: Nədədi?

İMANOV: Qızım, bu evdə ata ölməyənəcn oğul gözleri açılıb, dünyanı görməyəcək... Get yerinə, bala, get, çörək pulu qazan.

Aynaxanım öz yerinə keçir. "Bəyət-Şiraz" qurtarır. Hamı al çalır.

HAMİ: Afarın, bravo, yaşal

ƏMİR: Bərakallah, Səbzəli kişi, mən heç bilməzdim ki, kontrabasda muğamat çalmağ olar.

TACMAHAL: Onun o zadını götürüb, vurasan tapəsinal

SƏBZƏLİ: Çto, Əmir müəllim, mojet povtorit? Za polovi-noçku!

ƏMİR: Poka ne nado.

SƏBZƏLİ: Xanım, a qde nəş konyəçok?

ADİLƏ XANIM: İndi gətirəram. (Gədir.)

TACMAHAL: Mərmər, bura gəl, sənə iynəməyim tutub.

MƏRMƏR: Dayan, aştı. Aynaxanım, bir bura gəl.

AYNAXANIM: Nədi, Mərmər?

MƏRMƏR: Bir də, göbrək, necəsən?

AYNAXANIM: Sağ ol, lap yaxşıyam.

MƏRMƏR: Şubam primeryat elədin? Hə?

AYNAXANIM: Elədim, elədim, narahət olma.

MƏRMƏR: Onda mübarəkdi! Gəl sənə öpümi!

AYNAXANIM: Mərmər...

MƏRMƏR: Nədi...

AYNAXANIM: ...O şubam... O şubamın deyirlər, axı, papağı

da olur.

MƏRMƏR: Sağ ol, Aynaxanım. Tapılar, düzəldərəm. Sən

işində ol.

TACMAHAL: Gəl də, ay Mərmər, burumun sansız dənir.

MƏRƏR: Anna paltarımın kafənlik zad deməl. Kafən çoxdan moddan çıxıb.

TACMAHAL: Çoxb, cohanname kil. Seni qırmızı kupalnikdə basdıraraq.

Qeca-qaça Bahadır gəlir. Əlindəki qutunu üstünə atır.

BAHADIR: Əmir müəllim, tez bir bura gəl. Qanqaraçlıqdı.

ƏMİR: Na olub, ada, rengin da qaçıb ki? Na olub?

BAHADIR: Na olacaq? O kişini tutublar. Ondelenidədi.

ƏMİR: Hansı kişini? Karobkanı götürməsin kil Bas, kimi tutublar?

BAHADIR: Bunu verəni yox, e, bura çöray-əppay gətirəni deyirəm! Rayonlu bələsini!

ƏMİR: Niftalini? Necə tutublar? Na üstə? Sən bunu hardan bildin?

BAHADIR: Özüm gördüm, özümü! Bu qutunu götürüb, aşağı düşdüm. Ela məşinin qapısını açrdım ki, gördüm Üzbəzədəki mülşyanın qabağında bir Uaz dayandı. İçindən sürütüdü, o Niftalini çıxardılar. Saldılar içəri. Bu ölsün!

Adila xanım Şəbzəliyə konyak gətirir.

ƏMİR: Məna bax, Bahadır, bəlkə, ona oxşayan adamdı?

BAHADIR: Əfş, yox! İçəri qırıb soruşdum dal.

SƏBZƏLİ: Şəziyə etomü domul? Mir vsemi!

ƏMİR: Na dedilər, neyləyib?

BAHADIR: Daha bundan artıq neyləyəcək? Dəm-dəm gedib salıb özünü bu kişinin yerində oturan adamın həyatına. Başlayıb qışırmağa ki, o aşağı düşsün. Keçib soyuğa, daha ala qalmayıb, ana qalmayıb, yer qalmayıb. Kim düşər?

ƏMİR: Ha, sonra?

BAHADIR: Na sonra? Sonra da gözünə döndüyüm həyatda ne qədər daş-keşic var alib əlinə, düşüb o kişinin vol-qasının canına, məşini xirt-xəşil ələyib. Hec-zad qalmayıb cəg iyirmi dördədən.

ƏMİR: Mən ölüm?

BAHADIR: Sən ölümə, mən ölüm, Əmir müəllim, yalan deyirəm.

ƏMİR: Ada, lap belə acəb ələyib! Yaxşı ələyib! Əsi kişidil. Ona bir dəne qonaqlıq vermək mənim boynuma!

ADİLƏ XANIM: Na olub, ay Əmir, yəna da kimsə qonaqlıq verirsən?

MƏRƏR: Mən yoruldum bunun qonaqlarına qulluqluqluq eləməkdən.

ƏMİR: Adila xanım, Niftaliyə, Niftaliyə verəcəyəm qonaqlıqlıq! Kəş adammış, erkək oğlanmış!

Ziyad müəllim xəstanin yanından çıxıb, söhbətə diqqətlə qulaq asır.

ADİLƏ XANIM: Neyləyib o gəciə, ay Əmir?

ƏMİR: Gedib kişinin yerində oturan o adama oxşamazın yanına, girib həyatına, tutub, özünü döymək istəyib, o da girib deşiyə. Sıçan kimi. Bayıra çıxmayıb. Niftali gözünə döndüyüm də düşüb o biqeyrətin məşinin üstünə. Na yemisen – turşulu aş! Daha daş qalmayıb, keşic qalmayıb! Ela olub, ada?

BAHADIR: Ondən da pti.

ADİLƏ XANIM: Bu ki, xuliqlıqlıqlı içmişdi, çox içmişdi. Özü də neçə dəfə soruşdu, mənədən, Ziyad qardaşdan, Adıldən: əminim düşmənləri varmı, kimdi əminin düşmənləri! Vay sənə, bas, Niftali özü hardadı indil?

ƏMİR: Milişiyada.

MƏRMƏR: Vay, vay, vay! İndi necə olacaq?

ADİLƏ XANIM: Gədəni əməlli-başlı tutublar? Neyləyək, Əmir?

ƏMİR: Tutublar! Birca o qalmışdıf! Ölmüşdü də Əmir! O milişiyada yaxşı dostları var mənim. Bu saat zəng vurub, lazım olsa lap gedib, buraxdırıram Nifralını, Bahadır, tez ol, o telefonu bura gətir.

Bahadır gedib, telefonu qaldırmaq istəyir.

ZİYAD MÜƏLLİM (qazabla): Dayan! Onu yerinə qoy! Dayma telefona! Səbzəli kişi, sən keç bizim geroyun yanına, söhbət də etmək istəyir səninlə. İdi, pəjalusta.

SƏBZƏLİ: U vas laja vışla, çuvək?

ZİYAD MÜƏLLİM: Rədd ol burdan, Səbzəli! Keç kişinin yanına!

Səbzəli xastənin otağına girir.

ADİLƏ XANIM: Ziyad qardaş—

ZİYAD MÜƏLLİM: Bahadır, balası, çəkil o telefonun yanından, Əlin ona dəyməsin.

ADİLƏ XANIM: Ziyad qardaş, Nifralını tutublar. Milişiyadadı.

ZİYAD MÜƏLLİM: Eşitdim, Adila bacı, kar deyiləm.

ADİLƏ XANIM: Gədəni ordan buraxdırmaq lazımdı.

ZİYAD MÜƏLLİM: Kimi?

ADİLƏ XANIM: Nifralım.

ZİYAD MÜƏLLİM: O kimdi, Adila bacı?

TACMAHAL: Ay kişi, Nifralım...

ZİYAD MÜƏLLİM: Səndən soruşmürəm, dilini kas, yaramaz qanı!

ADİLƏ XANIM: Ziyad qardaş, kişinin qohumudu da, Nifralı...

ZİYAD MÜƏLLİM: Mən onu şəxsən tanıdırəm, tanımaq da istəmirəm.

ƏMİR: Ziyad müəllim, axı, bizim qohumdu o. İndi nə böyük iş olub ki? Bir balaca xuliqanlıq eləyib, lap qəliat iş görüb. Biz onu milişiyada qoşa bilmərik, axı.

ZİYAD MÜƏLLİM: Neyləyib o?

ƏMİR: Eşitmədik? Gedib o adamaoxşamazın heyətinə...

ZİYAD MÜƏLLİM: Yalandır, qara yalandır. O getməyib, Özü getməyib! Aydırdı?

ADİLƏ XANIM: Necə yani? Mən sizi başa düşmürəm.

ZİYAD MÜƏLLİM: Neçin başa düşmürsən, Adila bacı? Məgər, mən aydın demirəm sözlərimi? Təkrar edirəm hamınıza: Nifralı özü o heyətə getməyib. Onu o şəxsin evinə, üstünə biz göndərməmişik! Biz! Əvvəlcə onu məhkəməyə çıxartmışıq, sonra da demişik ki, Nifralı, əziz qohum, sənin əminin yorğan-döşəyə düşməsinə səbəbkar olan o şəxsdir, əminin başını yeyib, keçib oturub yerində. Əmin oğlu Adilin də, bu səbəbdən, gözələri kor olub. Get, get, Nifralı, qeyrətin, namusun, kişiyinin varsa, şanda birca damla azərbaycanlı qanı qalbsa get, get əminin intiqamını! al o acırdan, o alçaqdandı! Get onu öldür, evini yandır, avtomobilini sındır!

ADİLƏ XANIM: Elə olmayıb, axı, Ziyad qardaş!

ZİYAD MÜƏLLİM: Elə olmayıb, bəli, lakin belə çıxır! Ancaq belə başa düşüləcək bu! Belə! Mən deyən, mən neql eleyen kimi, Adila bacı! Və bu sayaq rüsvayçılıq qarşısında şəxsən mən, mən Ziyad müəllim təşəvvürümə belə getirə bilmirəm

ki, nə cür, necə dayanmaq mümkündür? Hansı məntiqə? Hansı vicdanla?

BAHADİR: Ziyad müəllim, aşağısı beş il iş düşə bilər e ona... Yazıqdı.

MƏRƏBƏR: Dörd balası var.

ZİYAD MÜƏLLİM: Mərmər, balası, dövlətimiz camiiyyəti-mizə yabaqı olan bir çox ayrılıqlar ilə, camilərlə, qatillərlə, oğurlarla, rüşvətxoqlarla, vətən xainləri ilə amansızcasına mübarizə aparıb, aparıb və aparacaq dal Gec-tez onların hamısı bizim cərgəmizdən yox olmalıdırlar. Bu tarixin, zamanın tələbidir. Xulfiqanlıq da cınayətdir.

ƏMİR: Yeni deyirsiniz...

ZİYAD MÜƏLLİM: Əlibəttə! Bas, necə? Onun nəyi qohum oldu sizə? Məgər, belə də qohumluq olar? Bu açıq-aşkar riyakarlıqdır! Qohum da qohumu belə vəziyyətə salar? Niftali o nalayiq, yaramaz həkəti ilə sizinlə olan qohumluğunun üstündən xətt çəkib. Özü, təkrar edirəm, özül! Siz yox! Odlar bu xoşagəlməz işi nə üreyinizə salın, nə də onun fikrini çəkin. Bu haqda, Adilə bacı, düşünməyə də deyməz.

ƏMİR: Yaxşı, Ziyad müəllim, birdən Niftali özü millisiyaya dedi ki, burda olub, qohumdu, burda içib...

ADİLƏ XANIM: Yaxşısı ki, kişimin professorlara yazdığı kağızları qoyub gedib.

ƏMİR: Birdən özü dedi...

ZİYAD MÜƏLLİM: Özü desə, onda Adilə bacı millisiyadakı yoldaşlara məlumat verər ki, bəli, biza bir sarxoş, layəqətsiz bir adam qohum adıyla gəlmişdi. Qəpiddən qovduq, rədd olub getdi. Ancaq, Adilə bacı, qətiyyənlə narahət olmayın. Xatircəm olun ki, o Niftali bir söz də, bir kalmə də burda olduğundan, sizinlə qohum olduğundan deməyəcək. Mən o Niftali kimi

adamları çox görmüşəm, bələdəm onlara. Tamamilə xatircəm ola bilərsiniz.

ADİLƏ XANIM: Bas, neyləyək, Ziyad qardaş, indi neyləyəcək o yazıq?

ZİYAD MÜƏLLİM: Oturub, gözləyəcək.

ƏMİR: Nəyi, kimi?

ZİYAD MÜƏLLİM: Balası, səni, mənə. Gözləyəcək ki, biz nə zaman gəlib, necə deyirlər, onu dərindən qurtaracağıq.

ƏMİR: Nə qədər, neçə gün gözləyə bilər, axı?

ZİYAD MÜƏLLİM: Bahadır bala dedi də! Aşağısı beş il.

TACMAHAL: Bu da belə güdəzə getdi, Allah! Məmmədəyə elə, bu da belə!

İMANOV: Friq də kimsəsiz qaldı xəstəxanada. Gərək sabah gedim ora...

TACMAHAL: Ay fani dünya, ay gidi dünya.

MƏRƏBƏR: Yəna başlama qudurmağa, küpeğirən qar.

TACMAHAL: Təlxoyin üstünə heç teatrda da qışqırmırlar, Mərmər.

ZİYAD MÜƏLLİM: Aynaxanım, balası, zahmat çək, Ziyad dəyənə bir stəkan çay gətir. Ehtirasla danışdım deyə, boğazım bir qədər qurudu. Ancaq, qızım, allarını əvvəlcə yaxşı-yaxşı yu, çünki dərmanlarla, lınalərlə tez-tez əlaqədə olursan.

Zinqirov sələmiz. Hamı quruyub qalır.

ADİLƏ XANIM: Eşitdi, Allah dualarımı eşitdi! Yaşlı vədrəni istəyir! Tacmahal, lazımlı olmadı sənin o andını! Aynaxanımı! Yox, özüm aparacağam!

ƏMİR: Qoymaram! Niyyət eləmişdiniz! Mən, mən aparacağam!

MƏRƏBƏR: Nə xoşbəxt gün oldu bu gün!

Əmir yaşlı vədrəni qəpi, xəstənin yanına qəçir.

TACMAHAL: Əmir ordan çıxanacan, mən də tez gedim miltmağa.

MƏRMƏR: Xalqın mətbəxində nə işin var sanın, ay arvad?
TACMAHAL: Gedim aftarını dəmə qoyum da!

Aynaxanım çay gətir.

AYNAXANIM: Buyurun, Ziyad dəyi.

ZİYAD MÜƏLLİM: Təşəkkür edirəm, balası. Əllərin niyə belə qızarıb? Su soyuqdu, meğar?

TACMAHAL: Yəqin, sanın sözlərindən sonra əllərinə kəsə çəkib.

İMANOV: Adilə xanım, Adil hardadı? Bayaqqdan gözüme dəymir.

ADİLƏ XANIM: Yəqin, yatır. Aynaxanım, Adil yatır?

AYNAXANIM: Mən bilmirəm. Onun otağına girməmişəm.

TACMAHAL: Özü yox, şubası ayaq açıb, gədanin otağına.

MƏRMƏR: Ay arvad, sanın dilin qurusunu! Mumla da!

Əmir xəstənin yanından qəçir.

ƏMİR (təntənəli): Xətm oldu!

Həmi al çalır.

ADİLƏ XANIM: Şükür!

ƏMİR: Ziyad müəllim, Adilə xanım, kişi dedi ki, həmi, burda kim varsa, həmi gəlsin yanına.

TACMAHAL: Nədi, vəsiyyətlə eləmək istəyir?

ADİLƏ XANIM: Dilin qurusunu, vətən qarısı! Bəsdi də!

ZİYAD MÜƏLLİM: Qeroy nə işə fikirləşib. Elə-belə, boş yerə bu qədər adamı o yanına yığmaz.

ƏMİR: Üz istəyirəm, mən vədrəni onunçün rahliyəndə yadına Bolqarıstanda baş vermiş bir məzali əhvalət düşdü. Onu danışmaq istəyir həminizə.

HAME: Gedək, gedək.

Həmi xəstənin otağına keçir. Bir azdan Adil gəlir.
Əyində qadın şubəsi, ayaqlarında ingilis botinikaları.
İşəri gitan kimi qapının ağızındakı stula oturur.

ADİL: Axsəminiz xeyir!... Axsəminiz xeyir! Məmal... Nədi, burda heç kas yoxdu? Bas... Yəqin, papanın yanına giriblər. Həmi? Yox, Allah uzaq ələsin. Məna deyərdilər... Xeyir ola? (Ayağa durub gəzilir.) Neyləyirlər, görəsən, orda?... Yəqin, kişi nəse danışır. Məzali, gülümli bir şey... Bas, yatan vaxtına az qalib, axı, deyəsan... Bütülmüzün də gələn vaxtdı... İndilərdə gəlməliki. Pəh atonnan, kaş onun üzünü görəydimi! Deyəsan, çox qərribə adamdı... Gələn kimi yenə də başlayacaq. Təvəqqe edirəm, mənə mane olmayasınız!... Təvəqqe edirəm mənə tələsdirməyəsəniz! Pəh atonnan. Danışığa bax... Təvəqqe edirəm böyük işi söndürəsəniz!... Buyurun, üstətd, bu saat! (Əliylə divarda işığın düymasını oxтарыt) Bu saat söndürənək sizin bulbul cəh-cəhinzədən ötrü, bulaaq səsizindən ötrü böyük işi. Hazır!

Böyük işiq sönan kimi maral bəspnin göblərindəki
eynəyin işıqları işıqlanır.

Söndü, ya sönmədi bu işiq? Gəl indil bil də, bil, Adil, nə yanır, nə sönmüb bu evdə, bu dünyədə... Kiminçin, neyçin... Əh,

VAQIF SƏMƏDƏDLİ

gedim gördüm nə danışır orda papa... (Gedib, qapının qabağında dayanır). Burdassan, maral bəy? Burdassan, müqəvva yoldaş? Necəsən, qardaş, necəsən, eləgü?.. Vay dada, vay... Bu soyuq yəna də hardan gəlir? Nədən, kimdən? Niyə?

Ağacın divara söykəyib, qapının qulpuunu axtarır.
Təpə bilməyib qəpimi itələyir. Qəpi təybatay açılır.
Orda qar yağır. Lopa-lopa. Güllüş, sərin, oyun səsləri eşidilir.
Adlı ailini qara san üzədir. Sonra özünə çəkir.

Bu da qar... Yağmış, yağmış, Neça ildi deyirəm yağır, deyirlər, yox, a bala, yayda nə qar? Mən indi kimə inanmı? Mən indi neyləyirəm?.. Mən indi hara gedim?

Adlı qapının qabağında, qarın fonunda quruyub qalır.
Güllüş səsləri artır. Pərdə bağlanır.

SON

Baki, 1987

MÜNDƏRİCAT

Bəxt üzliyə	5
Köhnə yəhudi məhnəsi	75
Qalib	155
Yayda qartopu oyunu	173

"Səq-Qərb" Nəşriyyat Evi

Bərdəliyə məsul Səvil İsmayilova
Təsəkkül redaktor Fəridə Səmədzadə
Büyük redaktor Səməra Bəkiyev
Təsəkkül direktor Əlişahyev Kərimov
Nəşriyyat Evinin direktoru Rəisim Mürəzəzadə

Çapı imzalandığı gündən: 26.11.2014. Fərman: 60884 /116. Ölçülər: qəp
Fəsilə qəp vərəqi 17.5. Səhifə 14128. Tiraj 500

"Səq-Qərb" ASC-nin mətbəxinə çap olunmuşdur.
AZ1123, Bələ, Ayaq Ələsgər küçəsi, 17
Tel.: (+99412) 374 83 43, Fəks: (+99412) 370 18 49

www.saqweb.az
www.fb.com/saqweb.az

